תלמוד בבלי · ראשונים · ריטב״א · סדר מועד

ריטב"א על סוכה

רבנו יום טוב ב"ר אברהם אשבילי [הריטב"א]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

ריטב"א על סוכה

רבנו יום טוב ב"ר אברהם אשבילי [הריטב"א]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/ריטבא-על-סוכה/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ב. 5
דף ב: 10
דף ג. 13
דף ג: 14
דף ד. 16
דף ד: 21
דף ה. 22
דף ה: 24
דף ו. 24
דף ו: 26
דף ז. 30
דף ז: 36
דף ח. 40
דף ח: 43
דף ט. 45
דף ט: 48
דף י. 51
דף י: 55
דף יא. 57
דף יא: 59
דף יב. 63
דף יב: 65
דף יג. 67
דף יג: 68
דף יד. 70
דף יד: 72
דף טו. 74
דף טו: 79
דף טז. 80
דף טז: 81
דף יז. 83
דף יז: 85
דף יח. 87
דף יח: 90
דף יט. 91
דף יט: 92
דף כ. 93
דף כ: 94
דף כא. 97
דף כא: 99
דף כב. 102
דף כב: 104
דף כג. 106
דף כג: 108
דף כד: 111
דף כה. 112
דף כה: 116
דף כו. 118
דף כז. 120
דף כז: 123
דף כח. 125
דף כח: 126
דף כט. 128
דף כט: 129
דף ל. 137
דף ל: 138
דף לא. 138
דף לא: 141
דף לב. 145
דף לב: 145
דף לג. 147
דף לג: 149

דף לד. 150
דף לד: 150
דף לה. 157
דף לה: 160
דף לו. 163
דף לו: 163
דף לז. 164
דף לז: 164
דף לח. 169
דף לח: 171
דף לט. 173
דף לט: 175
דף מ. 176
דף מ: 177
דף מא. 177
דף מא: 179
דף מב. 181
דף מב: 183
דף מג. 184
דף מג: 188
דף מד. 191
דף מד: 192
דף מה. 193
דף מה: 194
דף מו. 196
דף מו: 199
דף מז. 203
דף מז: 205
דף מח. 208
דף מח: 211
דף מט. 213
דף מט: 213
דף נ. 214
דף נ: 215
דף נא. 216
דף נא: 217
דף נב: 217
דף נג. 217
דף נג: 218
דף נד. 220
דף נד: 221
דף נה. 222
דף נה: 224
דף נו. 226
דף נו: 226

דף ב.

פרק א

מתניתין סוכה שהיא גבוהה כו'. פירוש הסכך הוא הנקרא סוכה בכאן וברוב המקומו' אבל פעמים שנקרא' סוכה הסכך והדפנות. ואסיקנא בפ"ק דעירובין דחלל סוכה תנן חלל מבוי תנן למימרא דאינה פסולה עד שיהא חללה של סוכה יותר מעשרי' ולהכי נקט לישנא דלמעלה מעשרים אמה והכין אסיקנא התם דהני כ' אמה היינו אמה בת ששה טפחים לדברי הכל כדאיתא לקמן וכן אתה משער בכל מקום ובגמרא מפרש טעמא אמאי פסולה:

ורבי יהודה מכשיר. בגמרא מפרש טעמא:

ושאינה גבוה עשרה טפחים. פירוש דלא חשיב סכך בשאין חלל תחתיו י' טפחים כדאיתא בגמרא:

ושאין לה ג' דפנות. בגמרא מפרש לה:

ושחמתה מרובה מצלתה. פירוש דלא חשיב סככה והא ודאי אפי' לרבי יהודה היא לכ"ע דלא פליג אלא ברישא בלחוד. וכ"ת והא רבי יהודה לא בעי צל סכך מדקא מכשיר למעלה מעשרים אמה דליכא צל סכך אלא צל דפנות כדאיתא בגמרא. י"ל דנהי דלא בעי רבי יהודה שיהא הסכך עושה צל כמות שהוא עכשיו מ"מ בעי שיהא ראוי לעשות צל דבלא"ה לא מיקרי סכך כלל כיון דקליש כולי האי דלא חזי למעבד צל וזה נכון:

סוכה ישנה ב"ש פוסלים כו'. בגמרא מפרש לה איזוהי סוכה ישנה כל שעשאה קודם לחג לי' יום. י"מ דטעמא דב"ה קא מפרש דהלכתא כותייהו דאלו דברי ב"ש לא הוה מפרש דב"ש במקום ב"ה אינה משנה וה"פ איזו היא סוכה ישנה דמכשירין ב"ה כל שעשאה קודם לחג שלשים יום דמסתמא לשם החג היא. וב"ש סברי שאין סתמא לשם החג היא ולפיכך פוסלים בה ולהאי פירושא לא אתי שפיר לישנא דסיפא דקתני אבל אם עשאה לשם חג כשרה דהא באידך נמי מכשירין והיכא קתני אבל. ויש לפרש לפי שיטי זו דה"ק ואיזו היא סוכה ישנה דמודו ב"ה לב"ש שהוא פסולה כל שעשאה קודם לחג שלשים יום דמסתמא שלא לשם החג עשאה ולא אפליגו עליה אלא בשעשאה תוך שלשים יום סתמא בית שמאי סברי דהא נמי סתמא שלא לשם החג. וב"ה סברי דכל תוך שלשים יום כיון שדורשין בהלכות החג סתמא לשם החג ואכתי לא אתי שפיר דאיזו היא סוכה ישנה משמע איזוהי סוכה שנחלקו בה ותו דלהאי שיטתא לב"ה כל שעשאה בפירוש שלא לשם החג פסולה והא ליתא דבגמרא מוכח בהדיא דב"ה לא דרשי כלל חג הסוכות תעשה לך עשה סוכה לשם חג אלא מכיון שעשאי לשם צל כשרי

אם לא שפירש שאינו עושה אותה לשם חג והיינו דמכשי' בסוכת רקב"ש וסוכות גנב"ך שאינם לשם חג כלל אלא לשם צל כדאית' בגמ' והיינו אליבא דב"ה והפי' הנכון כך הוא דאליבא דב"ש קאי וה"ק איזו היא סוכה ישנה שב"ש פוסלין כל שעשאה קדם לחג שלשים יום דמסתמא לא הוי לשם חג ואינהו בעו סוכה לשם חג ואם עשאה לשם החג אפילו מתחלת השנה כשרה ואע"ג דלי' הלכתא כב"ש כיון דאידכר מלתא דידהו מפרש טעמייהו ודכותא בתלמודא בדברי רבא במס' שבת בפרק רבי אליעזר דמיל' א"נ דנקט הא לפרושי טעמ' דבית הלל סד"א דפלוגתייהו בסוכה תוך שלשים יום וטעמא דב"ה משום דמסתמא לשם החג אבל כל שעשאה קודם לכן שאין סתמא לשם חג או שעשאה בפירוש שלא לשם חג אפי' תוך שלשים יום מודה ב"ה דפסולה קמ"ל דבסוכה שעשאה ל' יום קודם לחג פליגי שאינה לשם חג וטעמא דב"ה משום דלא בעי סוכה לשם חג. ואפשר דנפקא לן מינה נמי לענין נודר מסוכה ישנה שאינו אסור אלא בסוכה שנעשית קודם לחג ל' יום וקי"ל כב"ה ומיהו לכתחלה מצוה לחדש בה דבר בגופא אבל חדוש חוץ לגופ' ככרי' וסדינין וכיוצא בה אינה מחודש וכן מפורש בירושלמי:

גמרא תנן התם מבוי שהיא גבוה מעשרים אמה ימעט. פירוש כשהכשירו בקורה לא כשהכשירו בלחי כדכתיב התם. והא דלא קתני התם למעלה מעשרים כדקתני גבי סוכה אע"ג דשוו בדינייהו דחלל מבוי תנן משום דהכא איירינן בתיקון הסכך שהוא עיקר המצוה והוא עומד על החלל ושייך למיתני ביה למעלה אבל התם לא קתני קורת מבוי שהיא גבוה אלא מבוי שהוא גבוה דבתיקון מבוי והכשרו מיירי וכיון שכן לא שייך למיתני בי' הכי שהמבוי הוא גובה של חלל והיינו דלא קתני ביה ישפיל אלא ימעט כלו' ימעט חללו בין שישפיל את הקורה בין שיגבי את הקרקע וכדמוכח התם בהדיא בגמ' ופירוש' כדכתיב התם ולא כדפרש"י ז"ל ימעט ישפיל ואפשר דרבי' ז"ל לאו דוקא נקטי' והא דלא קתני מבוי שהוא גבוה כ' וקתני מעשרי' לאשמועי' דחלל מבוי תנן וכאלו קתני שהוא גבוי יותר מעשרים מ"ר נ"ר:

מ"ש גבי סוכ' דתני פסולה מ"ש גבי מבוי כו'. י"מ דבמבוי ל"ק ליה דבדידיה לא שייך שפיר למיתני לישנא דפסולה דמאי פסולה שייך במבוי שהרי אין כאן חובה להכשירו אלא שאם לא הכשירו כראוי אסור לטלטל בו ולהוציא ולהכניס לו מן החצרות אלא סוכה הוא דקשי' ליה אמאי לא קתני ביה תקנתא כדקתני במבוי דהא עדיף טפי דאשמועינן ממילא שהיא פסולה בדקתני תקנתא לרוחי' דמלתא דאפי' שייך בה לישנא דפסול' לישנא דתקנתא עדיף טפי ודכותא בתלמוד' וי"מ דתרוייהו הוקשו ליה והוא הנכון לפום סוגיין וכדפרישי' בעירובין בפ"ק דבמבוי נמי שייך פסול:

מבוי דרבנן תני תקנתא. פירשו בתוספות ז"ל דסוכה דהויא דאורייתא וחמירא תנא לישנא דפסולה דאלים שלא יטעה אדם לומר לכתחלה ימעט ובדיעבד כשר' אבל מבוי שהוא מדרבנן ואין כתוב בתורה ועכשיו מתחיל התני לפר' דינה תני תקנת' איך ראוי להכשירו והקשו עליו דא"כ ליתני בסוכה תקנת' מיהת וי"ל דהיינו מאי דאמר ואב"א סוכה דנפישין מיליה תני פסולה מבוי דלא נפישין עיליה תני תקנתא הא ודאי מבוי נפישי מיליה טובא אל' דה"ק דסוכה דנפישי מיליה בהאי מתניתין תני פסול' דאלו הוי תני תקנתא בכלהו הוה מאריך טובא דהול"ל סוכה גבוהה ימעט ושאינה גבוהה י' טפחים יגבי' ושאין לה ג' דפנות יעשה לה ג' דפנות ושחמתה מרובה מצלתה ירבה בסכך ומש"ה פסק ותני פסולה להיות שונה דרך קצרה אבל מבוי דלא נפישי מיליה בהאי מתני' ולית ליה למיתני אלא חדא תקנתא ואינו צריך להאריך תני תקנתא וכן פרש"י ז"ל והשתא תרוייהו מתקן להו דכל דאפשר למיתני תקנתא בלשון קצר הכי עדיף ומיהו לשון קצר עדיף מתקנת' ואק"ל דהא נר חנוכה שהוא מדרבנן ולא נפישי מיליה קאמרי' פסולה שאמרו שם נר חנוכה שהניחו למעלה מכ' אמה פסולה כסוכה וכמבוי תירצו בתו' דכיון דבעי למידמי' לסוכה ולמבוי ניחא ליה למנקט לישנא דפסול' כלישנ' דסוכה שדומה לה שהיא מצוה כמוה ולא נקט וכמבוי אלא משום דמבוי משום היכרא דומיא נר חנוכה שהוא משום פרסומי ניסא א"נ התם על כרחין אית ליה למיתני פסולה דהא לית ליה תקנתא בהשפלה למטה כשהיא מודלקת וצריך הוא לכבותה ולחזור ולהדליקה במקומה בברכ' דקי"ל הדלק' עושה מצוה אפי' למ"ד הנח' עושה מצוה חיישי' שהרואה אומר לצרכו הוא דנקט ליה כדאמרי' גבי הדליקה בפנים ולא עוד אלא אפי' יש לה תיקון כשישפילנה למאן דסבר הנחה עושה מצוה מ"מ כשעוקרה ממקומה היינו פסולה משא"כ בסוכה ובמבוי שאפשר שלא יגע בהן ומתקנה שימעט איירה למטה בקרקעותה וזה מבואר:

מה"מ אמר רבה אמר קרא למען כו'. עד עשרים אמה אדם יודע שהוא דר בסוכה למעלה מעשרים אמה אין אדם יודע שהוא דר בסוכה משום דלא שלט' ביה עינא פי' דלא מעייני אינשי למעלה מכ' וקסבר דטעמא דסוכה כטעמא דמבוי משום היכרא ולמ"ד קורה משום מחיצה בעי' מחיצות הנכרות אבל רבי זירא ורבה סברי דטעמי דפליגן נינהו דהתם במבוי בעי' היכרא כדאמרן אבל הכא משום דבעי' צל או דירת עראי הוא:

רבי זירא אמר מהכ' וסוכ' תהיה לצל יומם. הקשו בתוספות א"כ נילף מהת' נמי דבעי סוכ' ראויה להיות מחסה ומסתור מזרם וממטר ולאו מלתא דהא בקרא נקיט ב' לישני צל סוכה ומחסה מזרם ומסתור ממטר וכיון דמיחד צל לסוכה שמעי' אגב אורחיה דלא

איקרי סכך אלא בשראוי לצל. ותו דלישנ' יתירא דייקינן דהול"ל וסוכה תהיה יומם מחורב כלומר שהסוכ' סוככ' יום מחורב כדכתיב בעלמא לא ימוש עמוד הענן יומם שפירש ביום ולמה ליה למימר תהיה לצל אלא ודאי אגב אורחיה קמ"ל שאין סוכה אלא הראויה לצל:

א"ל אביי אלא מעתה עשה סוכה כו'. דקסבר דבעי' שתהי' סוכה ראויה לעשות צל וכל שראויה לעשות צל אע"פ שאינה עושה צל מחמת מניע' המקום אין בכך כלום ולא פסלי' לה אלא בשהעיכוב מחמת הסכך שאינו ראוי לצל כמו שהיא עכשיו היינו כל שהיא למעלה מעשרי' דכי מסלקת דפנו' מהכי ליכא צל סכך שאין הסכך ראוי ליעשות צל ור' יהודה מכשיר מכיון שראוי לעשות צל כשמשפילין אותו כדפרישנא במתני' והיינו דאמרינן התם דל עשתרות קרני' איכא צל סוכה שאין העיכוב מחמת הסכך שאלו הית' במקום שהחמה זורחת היה עושה צל:

אבל הכא שהיא גבוהה למעלה מעשרי' אמה דל דפנות ליכא צל סוכה. כלומר שאין הסכך ראוי כמות שהוא עכשיו ליעשות צל והצל שיש בסוכה מחמת דפנות הוא שנופל זה על זה וגם שתסתלק הדפנות לא יהיה שם צל מחמת סכך והא ודאי מאי דבעי' צל מחמת סכך היינו בחצי היום שהשמ' מהלך באמצע הרקיע וראוי סכך להצל דאלו קודם לכן או לאחר מכאן שהשמש הולך מן הצדדין אין הסכך מעלה ומוריד ולא מהני צל סכך לגמרי אלא צל דפנות וכ"ת א"כ היכי אמרי' דלמעלה מכ' אין אדם יושב בצל סוכה אלא בצל דפנות דהא בחצי היום א"א דאיכא צל דפנות שהשמש באמצע הרקיע וא"כ היכי תלי' מלתא בגוב' דהא כל דאיכא צל בחצי היום ודאי מחמת סכך הוא תירצו בתוספות דכי אמרינן דבחצי היום אין צל אלא מחמת סכך היינו ביומי תמוז שהשמש הולך באמצע הרקיע ממש כדאיתא התם אבל ביומי תשרי אפי' בחצי היום נוטה לצדדין וראוין דפנות להצל גם כן וכל שלמעלה מעשרי' אמה צל דאיכא מחמת דפנות הוא מיהו בר מן כל דין אפילו תימ' דבחצי היום ליכא צל דפנות אפי' הכי אמרי' דכל שלמעלה מעשרים כי איכ' צל כגון בשחרית וערבית מחמת דפנות הוא וכי הוי חצי היום דליכא צל דפנות ליכא נמי צל סכך והיינו דאמרי' דל דפנות ליכא צל:

רבא אמר מהכא בסוכות תשבו שבעת ימים אמר' תורה כו' צא מדירת קבע כו'. פי' מדלא נקט תשבו שבעת ימים בסוכות ונקט בסוכות תשבו שבעת ימים משמע שיעשה אותה לישיבה שבעת ימים דהיינו עראי:

עד עשרים אמה אדם עושה דירתו דירת עראי כו'. פירוש האי לישנא מוכח דלמעלה מעשרים נמי אפשר לעשותו עראי אלא שאין דרך בני אדם לעשות כן והעושה אותו

בטלה דעתו אצל כל האדם דאי לא אפשר למעבד' עראי הל"ל למעלה מכ' אמה אינו עראי אלא קבע והיינו נמי מאי דגרסי' בסמוך בנוסחי עתיקי בפירוקי דרב' למעלה מכ' אמה דאין אדם עושה דירתו דירת עראי כי עביד לי' דירת עראי לאו כלום הוא דאלמא האי גברא דירת עראי עביד לה אפי' למעלה מכ'. אבל בתוספות כתבו דלמעלה מעשרי' אמה אינה אלא קבע אפילו הוא רעוע' מאד שהגוב' עושה אות' קבע ול"ג בסמוך כי עביד לה דירת עראי אל' ה"ג למעל' מכ' אמה דאין אד' עוש' דירתו דירת עראי לא נפיק ולית':
א"ל אביי אלא מעתה עשה מחיצות של ברזל וסכך על גבן הכי נמי דלא הויא סוכה א"ל הכי קאמינא לך עד עשרים אמה דאדם עושה דירתו דירת עראי כי עביד ליה דירת קבע נפיק למעלה מעשרים כו'. פירשו בתוס' דאביי סבר דאם אית' דקרא אתא לאשמעינן דבעינן סוכה דירת עראי הוה לן למימר דתהוי ממש סוכת עראי ונפסיל אותה כשהיא בנין חזק ואמאי מכשרי' לה כשהיא בנין חזק ורבא אהדר ליה דכל היכא דהוי שיעור דחזי לעראי כדרך בני אדם אין עראי מעכב ואפילו עשאה קבע כשרה ואין לפוסלה אלא קבע וא"א לעשותה עראי היינו למעלה מכ' וקאתי על' מדר' זירא דקאמר כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו וכל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבת בו והכא נמי למטה מעשרי' שראוי לעראי אין עראי מעכב ואפי' קבע כשרה למעלה מעשרים שאינו ראוי לעראי עראי מעכבת והרי א"א לעשות' עראי וזה לפי דעת' שכתבנו למעלה דאי לא כי עביד לה עראי מיהת למעלה מעשרי' ליתכשר דבמקום שהבילה מעכבת נכשרת היא בבילה ולא נהירא חדא דכל היכא דמייתי תלמוד' מידי מדרבי זירא בהדיא קאמר כדרבי זירא ותו דאפי' תימא דאביי לא אודי בפירוקא דרבא משום דלית ליה דרבי זירא הו"ל לרבי זירא גופיה לאודויי ביה והיכי אמרינן בסמוך כולהו כרבא לא אמרי משום קושיא דאביי דהא פרקיה רבא להההיא קושיא אליבא דר' זירא והנכון דאביי סבר דאי אית' דקר' אתא לאשמועינן דבעינן סוכ' עראי הוה לן למקפד דלא תהוי לעולם אלא עראי ורבא תריץ ליה דליכא במשמעותא דקרא שתהא הסוכה עראי מדלא כתיב הכי בהדיא אלא שרמז הכתוב שיהא שיעורה ראוי לבנין עראי על דרך העולם וכל שראויה להיות עראי אעפ"י שהיא קבע כשרה וכל שאין שיעורה ראוי לבנין עראי אפילו עשאה עראי פסולה וזו שיטת רש"י ז"ל והשתא כלהו כרבא לא אמרי משום דלא ניחא להו בפירוקא דרבא ואפשר דאביי בכללם והא דשתיק ליה משום דלא חש ליה אבל איהו כרבה או כרב זירא ס"ל והא דאמר אביי לקמן רבי ור' יהודה ור' יאשיה ור' אליעזר כלהו ס"ל דירת קבע בעינן ומייתי ר' יהודה דקתני במתניתין ור' יהודה מכשיר דאלמא ר' יהודה דבעי דירת קבע שיטה הוא ורבנן פליגי עליה דבעו דירת עראי ואלו לרבה ור' זירא לא

בעו רבנן דירת עראי דהא מכשרי למעלה מעשרים אמה כשיש בה יותר מד' אמות או כשהדפנות מגיעות לסכך שהוא יותר קבע ואמאי מוקים אביי לר' יהודה בשיטה טפי מדרבנן איכא למימר דאיהו נקט ר' יהודה דלא בעי עראי ואפי' לרבא דנקט מאי דלית בי' פלוגתא א"נ דכי אמר אביי דר"י ל"ב עראי לאו מהאי מתניתין הוא אלא ממתני' אחריתא ותלמודא הוא דנקט האי מתני' כדבעינן לפרושי בדוכתא ואפשר דאע"ג דרבה ור' זירא חשו לפרכיה דאביי ולא אודי בפירוקי' דרבא אביי גופי' דשתיק ליה אודויי אודי ליה דטעמא דרבנן משום דירת עראי ור' יהודה סבר לא בעינן דירת עראי ולהכי אוקומה בשיטה וזה דעת ר' אלפסי ז"ל כמו שפירש רבינו הגדול ז"ל בספר המלחמות וג' מחלוקת יש בזה דר' בעי דירת קבע דוקא לעולם ולהכי פסול בסוכה שאין בה ד' אמות ורבנן אליבא דרבא בעו דירת עראי ור' יהודה מכשיר בין בדירת עראי בין בדירת קבע וה"ה לרבנן אליבא דרבה ור' זירא ויש שפסקו הלכה כרבה משום דרבא תלמיד הוא ואין הלכי כתלמוד במקום הרב ותו דאמרי' בפ' במה מדליקין דרבה כל מילי כרב עביד והא ליתא שלא אמרו כל מילי עביד כרב אלא במחלוקתן של רב ושמואל ובמסכת שבת בלחוד ומה שאמרו אין הלכה כתלמיד במקום הרב ה"מ כשחלק עמו בחייו ושמע רבו דבריו ולא הודה לו אבל כשחלק לאחר מיתה אדרבא הא קי"ל הלכי כבתראי ואף על גב דבתראי כלהו תלמידי דקמאי וכן קבלנו מן הגאוני' ז"ל פירוש דבר זה והנכון כמו שפסק ריי"ף דהלכה כרבא דהוא בתרא וסוגיין בכוליה מכלתין כותיה דסוכות דירת עראי בעינן והנהו דסברי דירת קבע שיטה נינהו הלכך מתניתין הלכתא פסיקתא קתני דסוכה שהיא גבוה למעלה מעשרי' אמה פסולה לעולם בין שהוא קטנה או גדולה ואע"ג שהדפנות מגיעות לסכך:

דף ב:

כולהו כרבה לא אמרי ההוא ידיעה לדורות. פי' ולא אתי לדרשא דדיני סוכה וכ"ת והא לקמן דרשינן בסכת בסכת בסוכות ודרשינן האי בכלל' דידהו לדין דפנות ולא אמרינן דלידיעה לדורות הוא דכתיב מסתברא לי דהתם יתורא לדרשא דהא מצי למיכתב למען ידעו דורותיכם כי בהם הושבתי דהא כתיב סוכות מקמי הכי מדקאמר כי בסוכות הושבתי מיותר הוא לדרש' אבל ידעו דורותיכם לידיעה לדורות בלחוד הוא דאתא ורבה סברא דאתא לידיעה לדורות לא חיישי לה כרבא ור' זירא ולא מפרשא תלמודא הכי אליבא דרבה אבל בדר' זירא מפרש תלמודא טעמא דידיה משום דמוכרח ליה מלישנא

דקרא דלא כתיב וחופה וכתיב סוכה אלמא אע"ג דקרא לימות המשיח הוא דכתיב מלתא אגב אורחיה קמ"ל דלא הוי סוכה אלא כשהיא ראויה לצל:

כמאן אזלא הא דא"ר יאשיה וכו' וכיון דדפנות מגיעות לסכך משלט שלטא ביה עינא. פירוש לאו משום דהשתא דדפנות מגיעות לסכך מעייני בה טפי דהא אמאי ותו הרי מבוי שהדפנות מגיעות לקורה ופסליה ליה משום דליכא היכר ודוחק הוא לומר דשאני התם שאין הקורה רחב' אלא טפח. אלא עיקר הפירוש דאף על גב דכל למעלה מעשרים אמה אין דרך להגביה עיניו מ"מ כיון שהוא מוקף שתי מחיצות כהלכתן דעירובין ושלישית טפח ודפנות מגיעות לסכך ורואה עצמו מכוסי ועומד תחת קירוי א"א שלא ישיב אל לבו לדעת שהוא יושב תחת סכך וכן פי' מורי ר' נר"ו:

כמאן אזלא הא דאמר ר"ה כו'. עד וכיון דרויחא איכא צל הקשו בתוספות היאך אפשר לומר דכשיש בה ד' אמות בלבד וגבוהה מעט למעלה מעשרים אמה ליכא צל סכך וכשהרחיבה מעט יותר מד' אמות אע"פ שהגביה אותה כמה יש שם צל סכך ותירצו דאמתני' קיימינן דפסלינן כל שהוא גבוה כ"ש למעלה מכ' אמה ובהא מיתכשרא כשהרחיבה כל שהוא ואם בא להגבי' יותר צריך להרחיבה ג"כ לפי חשבון:

כמאן אזלא הא דאמר רב חנן כו'. עד כמאן דלא כחד פירוש דבין טעמא משו' דבעינן דשלטא ביה עינא כרבה או משום דבעינן צל כרבי זירא או משום דירת עראי כרבא ליכא לשויי הפרישה בין שהיא מחזקת כדי ראשו ורבו ושולחנו או יותר מעט דבהא נמי ליכא ידיעה וצל סוכה והויא קבע וכללא דהא נמי לא ידע מ"ט דמתניתין וגרסינן אליבא דרב חנן ומימריה דלא כחד הני אמוראי ולא כחד דעלמא ולא חיישינן ליה כדמוכח לקמן:

ג"ה דבשלמא ר' יאשיה פליגא אדרב חנן בר רבא ואדר"ה וכן גירסת רש"י וכן היא בספרים ישנים ואדק"ל וכי משום דלא איירי ר' יאשיה במשך סוכה מש"ה פליג עלייה דלמא מודה הוא להם במשך סוכה ומודה הוא גם כן דכל שהוא יותר מד' אמות כשרה אע"ג שאין דפנות מגיעות לסכך אלא דאיהו אמר הכשרא אחריתי אף בסוכה קטנה ומש"ה גרסינן דר' יאשיה לא פליגא אדר"ה ואדרב חנן ולית'. והפירוש הנכון דודאי הני מימר' דר' יאשיה ודר"ה ודרב חנן פליגי אהדדי לגמרי שאם מחלוקת ר' יהודה ורבנן כדברי זה אין מחלוקתן כדברי חברו. תדע דהא אוקימנא חד כרבה וחד כר' זירא וחד דלא כחד וזה פשוט אלא משום דכלהו אמרה מימריה ובשם רב ופליגא אליבא דרב אתו למימר דודאי מימרא דר' יאשיה בשם רב פליגי אאידך דאמרי הני בשם רב והוו אמוראי אליבא דרב דהא ר' יאשיה לא איירי כלל במשך סוכה כי הני דבמה ששמע שמועה מרבו ועשה בה פי' מעצמו דפליג אפירושא דאידך אלא שמועתו כמו ששמעה

מרבו היא לדבריו ולא הוסיף ולא גרע ולא פירש בם כלום אבל ר"ה ורב חנן בר רבא אפשר דלא פליגי אהדדי אליבא דרב אלא תרווייהו מודה דרב ה"ק מחלוקת בשיש בה הכשר סוכה אבל יש בה יותר מכדי הכשר סוכה ד"ה כשרה אלא דאינהו פליגי אליבא דנפשייהו דמר סבר הכשר סוכה בארבע אמות כר' ומר סבר הכשר סוכה בכדי ראשו ורובו כרבנן וכל חד פירש דברי רב לפי דעתו ומהדרינן דלכ"ע הכשר סוכה בכדי ראשו ורובו ושולחנו כדרבנן ובמימרא גופיה דרב הוא דפליגי מר אמר הכי אמר רב ומר אמר הכי א"ר:

מתיבי סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה ור' יהודה מכשיר אפילו עד ארבעים וחמשים אמה. פי' וה"ה יותר אלא דנקט חד מניינ' והיינו דלא שיילינן מאי איריא מ' ונ' אמה:

א"ר יהודה מעשה בהילני כו'. עד כל מעשיה לא היתה עושה אלא ע"פ חכמים. מהא שמעי' דקטן שמחנכין אותו במצות לעשות לו מצוה בהכשר גמור כגדול דהא מייתי' ראית בשמעתין מסוכה של הילני משום דלא סגיא דליכא בבניה חד שהגיע לחנוך דבעי סוכה מעלייתא מקרא מלא דכתיב חנוך לנער על פי דרכו וגדולה מזו אמרו במסכ' עירובין גבי זמן ביי"ה ליטעמיה לינוקא דלמא אתי למיסרך והוצרכתי לכתוב זה לפי שראיתי חכמים טועים בזה:

בשלמא למ"ד בשאין דפנות מגיעות לסכך מחלוקת דרכה של הילני כעין סוכה שנחלקו בה היא הלכך בשלמא למ"ד דפלוגתייהו בשאין דפנות מגיעות לסכך שדרכה של מלכה בכך משום אוירא ומייתי ראיה שהיא כשרה דסבר דבניה גבה הוו יתבי ורבנן סברי דבניה בסוכה מעלייתא יתבי ולרבא נמי מוקים לה כפשטה בכל סוכה ורבנן סברי דבניה לאו גבה הוו יתבי אלא בסוכה מעלייתא דלכ"ע היינו טעמא דרבנן אלא למ"ד בסוכה קטנה פליגי א"כ סוכה של הילני שמביי' ר' יהודה ראיה סוכה קטנה היתה וזה האיך אפשר וכי דרכי' של מלכה לישב בסוכה קטנה ופריק רב אשי אליבא דהאי לא נצרכ' אלא לקיטונית שבה דאיהי יתבה בקיטונית משום צניעותא וכ"ת א"כ מאי ראיה מייתי ר' יהודה מינה בשלמא לר' זירא דמוקי לה בסוכה של ד' אמות קסבר רבי יהודה דבניה גבה הוו יתבי דאפשר לכלהו למיתב בתוך ד' אמות על ד' אמות אלא לרב חנן דאמר בסוכה קטנה שאינה מחזקת אלא ראשו ורובו ושלחנו פליגי א"כ סוכתה של הילני לא היתה מחזקת יותר שאלו מחזקת יותר אפי' רבנן מודו בה ומאי ראיה מייתי מינה דבהא לא מצי למימר בניה גבה הוה יתבי שאין בה אלא כדי ראשה ורובה ושולחנה וכמה שבושי' נאמרו בתירוץ קושיא זו והנכון דהאי פירוקא אליבא דר"ה הוא וקרי לה סוכה

קטנה משום דלגבי הילני שהיתה מלכה חשובה סוכה של ד' אמות קטנה היא אבל אליבא דרב חנן ליכא ראיה לר' יהודה מסוכתה של הילני ומתנית' הוא תיובתי' ולא חש תלמודא לאותובי מינה בהדי' משום דבר מיהא לית ביה מששא דמימריה דלא כחד אבל לאידך כולהו מתניתין אתא שפיר לר' יהודה ולרבנן ולרב יהודה בני' גבה הוו יתבי ולרבנן בני' לאו גבה הוו יתבי אלא כל חד וחד מוקים לה אליבא דידיה דיתבי בסוכה מעלייתא אליבא דידיה וזה נכון ועיקר:

דף ג.

איכא דאמרי אמר רבא דאמר לך מני ב"ש היא ולא תזוז מינה וכן הלכה ואסיקנא דב"ש וב"ה בתרתי פליגי פליגי בסוכה קטנה ופליגי בסוכה גדולה ודייקי דפליגי בסוכה גדולה מדקתני מי שהיה דמשמע דאפשר למיקם בגוה הוא ושולחנו אלא דאתרמי דהוה הכי הוא מפנים ושולחנו מבחוץ ומדקא תני פוסלין דמשמע פסול בגוה ולא קתני יצא ולא יצא דייקי' דבסוכה קטנה נמי פליגי ואלו בסוכה קטנה הא איפסיקא הלכתא בהדיא כב"ש ולא נזוז מינה ובעינן שתהא מחזקת ראשו ורובו ושלחנו והיינו ז' טפחים על ז' טפחים ששיעור מקומו ששה טפחים ושיעור שולחנו טפח וכן פירשו בירושלמי אבל בפלוגתא דסוכה גדולה צריך לדקדק כמאן פסקי' מי אמרי' כיון דאיפסקא הלכתא כב"ש בקטנה ה"ה בגדולה או דלמא היכא דאתמר אתמר והיכא דלא אתמר לא אתמר והדרי' לכללין דב"ש במקום ב"ה אינה משנה ומסתברא דהא תליא בטעמא דפלוגתייהו דאי טעמא חדא הוא בתרתי פלוגתא הא ודאי חדא מחתא הוא והלכתא כב"ש בתרוייהו ואי טעמי דפליגן נינהו היכא דאיתמר הלכה כב"ש אתמר ובאידך הלכתא כב"ה. ומשמע לפום סוגיא דפרקין דטעמי דפליגן נינהו דהא בסוכה גדולה פריש תלמודא לעיל דטעמא דב"ש שמא ימשך אחר שלחנו וב"ה סברי לא גזרינן ולית לן אלא טעמא דפריש תלמודא ואלו בסוכה קטנה אמרי' לקמן דטעמיה משום דבעי דירת קבע דהא אביי מוקי לקמן לב"ש בשיט' דסבירא להו דירת קבע בעינן מהא דפסלי בסוכה קטנה ואע"ג דקי"ל דסוכה דיר' עראי בעי' ומשמע דלא פליג בה אביי ובאידך קי"ל כב"ש כדפסק רבא לעיל ל"ק הלכתא אהלכת' דאפשר דאע"ג דבעי' דירת עראי במילי אחרינ' בעיא קביעותא קצת שתהא מחזקת ראשו ורובו ושולחנו דאי לא דירה סרוחה היא הלכך קי"ל כב"ש בסוכה קטנה דבעיא סוכה קבע בהא מיהא וקי"ל כב"ה בסוכה גדולה דלא גזרי' שמא ימשך אחר שלחנו וזו סברת הרינ"ג והרב בעל המאור ז"ל ומקצת הגאונים ז"ל אבל הרי"ף ז"ל פסק כב"ש בתרוייהו משמע דס"ל דכיון דאיתנו גבי הדדי בחד בבא דחד

טעמא איכא לתרוייהו וטעמ' דתרוייהו משום גזירה שמא ימשך אחר שולחנו כדפריש תלמוד' בסוכה גדולה ואף על גב דאביי פריש טעמא דסוכה קטנה משום דבעו דיר' קבע אביי דסבר הכי ולהכי מוקים להו בשיטה ולדידיה לית הלכתא כב"ש אף בסוכה קטנה אבל רבא דפס' כב"ש בסוכה קטנה סבר דטעמא דב"ש לאו משום דבעיא דירת קבע הוא אלא משום גזירה שמא ימשך אחר שלחנו והלכתא כותייהו. א"נ דאביי ורבא לא פליגי ומאי דקאמר דטעמא דב"ש דבעו דירת קבע היינו דירה הראוי להיות בה קבע שאין לחוש שמא ימשך ממנה אחר שלחנו וחד טעמא הוא עם מאי דאמר רבא גזיר' שמא ימשך אלא ששינה בלשונו. ואיברא דבשמעתא איכא ראיה לאכרועי כחד מהני פסקי אלא שאין לנו לזוז ממה שפסק הרי"ף שקבלתן של גאונים ז"ל תורה היא:

מאן תנא להא דת"ר בית שאין בו ד' אמות כו' עד אפי' רבנן עד כאן לא קאמרי רבנן אלא לגבי סוכה דדירת עראי הוא. פירש ודקא קרי לה סבר דאף ע"ג דרבנן דירת עראי בעו בעי' סוכה אי לאו דחזיא לדירה לא הוו מכשרי דהא בעיא דירה מיהת:

והא דתניא ואין עושין אותן עיבור בין שתי עיירות. כלומר דאלו בית שיש בו ד"א על ד' אמות עושין אותו עיבור שמודדין משם ואילך תחום שבת ודוק' כשהוא תוך ע' אמה ושיריים והכי משמע מדאמרי' לקמן דאפי' כבורגנין לא משוינן ליה משום דלית ביה ד' אמות על ד' אמות הא אלו אית ביה ד' אמות על ד' אמות הוי כבורגנין ואלו בורגנין אין עושין אותו עיבור אלא כשהן תוך ע' אמה ושיריים כדאיתא במסכת עירובין וה"ה לבית שיש בו ד' אמות על ד' אמות אבל בפחות מכאן לא חשיב כלל ולא הוי עיבור אע"פ שהוא תוך ע' אמה ושירים והא דנקט הכא בין שתי עיירות לאו דוקא אלא ה"ה לעיר אחת ולא הוזכר בעירובין עבור אלא לעיר אחת אבל בין שתי עיירות סמוכות אין ענין לעבור שאפי' בלא שום בית כלל אמרו שאם יש כאן שתי עיירות סמוכות זו לזו נותנין קרפף לזו וקרפף לזו ועושין אותה אחת לגמרי ובירוש' אמרו כאן ואין עושין אותו עיבור לעיר והא דנקט בגמ' דילן שתי עיירות אורחא דמלתא נקט שאין דרך להקפיד במדידת אלפים מן העיר עצמה או מן העבור אלא במי שהולך מעיר זו לעיר זו תוך אלפים וע' אמה והרבה פירושים יש וזה נכון ועיקר לרבי' נר"ו:

דף ג:

והוינן לה עירובי חצרות בחצר מי מנטר. פירוש דעירובי חצרות שהוא להכשיר הבתים ולעשותם כולו כאלו דרים בבית אחת בעי' מקום המשתמר לגמרי אליה' וראוי לדירה

כעין בית אבל שתופי מבואות שהוא להכשיר החצרות כל היכא דמנחי לה באתרא דמנטר קצת כעין חצר אע"ג דלא חזי לדירי בהכי סגי:

והא דאמרי' דאפילו כבורגנין לא משוינן לה מ"ט בורגנין חזו למלתייהו. יש שפירשו בבורגנין של ד' אמות דאף על גב דעבידי מעצים עראי כיון דחזו למלתייהו עושין אותן עיבור משא"כ בבית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות שאף ע"פ שהוא של אבנים לא חזי למילתיה ואין עושין אותו עבור והנכון דה"ק דאפי' כבורגנין שאין בהם ד' אמות על ד' אמות לא משוי' ליה דבורגנין חזו למלתייהו אע"ג דלית בהו ד' אמות על ד' אמות שהם סוכות שעושין אותם בדרכים לספק בהם מים ומזון לעוברי דרכים ובהאי שיעור סגי להו אבל בית זה לא חזי למלתיה וכן עיקר:

טעמא דלית בה ד' אמות על ד' אמות וכו' והתנן אין חולקין את החצר עד שתהא בה ד' אמות לזה וד' אמות לזה. פי' לישנא קלילא נקט וד' אמות מרובעות לכל א' בעי דאי כפשטא מאי קושיא הא ודאי בית שיש בו ד' אמות על ד' אמות כשחולקים אותו באורך או ברוחב יש בו לכל אחד ואחד ד' אמות על שתי אמות אלא ודאי כדאמרן והא דמותיב מחצר לבית משום דקים ליה דחד דינא אית להו בהא והני ארבע אמות על ארבע אמות היינו לבד מכותל המחיצות כדפרישית בדוכת':

אין בו דין חלוקה בחצר. כלומר שאין נותנין לבע"ה זה שום תשמיש בחצר כמו שנותנין לבית א' גמור כדר' הונא דאמר רב הונא חצר מתחלקת לפי פתחי' פירוש לפי פתחיה ממש לאו דוקא דא"כ מאי האי דמייתי' לה גבי הא דבית שאין בו ד' אמות על ד' אמות שיש לה פתח ראוי ואינו נוטל כלום בחצר אלא פירושו לפי בתים הפתוחים לחצר ודכוותה אמרינן התם אכסניא שבחצר מתחלקת לפי פתחיה ונקט האי לישנא משום דאי איכא שני בתים זה לפנים מזה שהא' פתוח לביתו והשני פתוח לחצר אין נוטל בחצר אלא משום אותו פתח שיש לחצר בלבד ולא לשני בתים מיהו ה"ה שאם יש שני פתחים לבית א' אין נוטל אלא משום בית א' לפתח אחד והאי מימרא לא אתיא בשותפים שנשתתפו בחצר ובתיו וחלקו הבתים בעילוייא ושייר החצר בשיתוף דאי דלא עלו באוירה אלא באשייתא והורידו לכ"ע אין לבתים כלום בחצר מחמת בתים וחולקים בשוה דקי"ל האחים שחלקו אין להם דרך זה על זה ולא חלונות וכדמוכח מעובדא דתרבצא ואספלידי' ואי עלו באוירא נמי לא זכה מחמת כך אלא בתשמיש הצריך לבית בלבד דומיא דשדה ופרדס שנוטל ד' אמות בשדה לבן לעבודת הכרם ומ"ט דרב הונא דאמר שחולקים החצר לפי הבתים ובעל ב' בתים נוטל ב' חלקים ובעל בית א' חלק א' והא ודאי לא משכחת לה אלא בחצרות הכפרים שכל אחד בנה ביתו בקרקע עולם

וזכה מן ההפקר וכמה שהחזיק בבית זכה בחצר שלפנים לתשמיש הבית דסדנא דארעא חד הוא וכשדה א' שקונה כלה בחזקת מקצתה ורב הוא סבר שנוטל כ"א כפי הבתים שיש לו שכבר זכה בחזקתו תחלה ורב חסדא סבר שלא זכה אלא בתשמיש הצריך לכל בית ובית בחצר והשאר משותף בשוה ביניהם וכן פי' הרמב"ם ז"ל. א"נ בבית וחצר של ראובן ובשעת מיתתו חלק הבתים לבניו ושייר החצר משותפת בין כלם דר' הונא סבר דמסתמא יהיב לכל חד וחד בחצר כפי הבתים שנתן לו ור' חסדא סבר שלא זיכה לו בחצר אלא כפי הצריך לכל בית ובית לתשמיש דהיינו ארבע אמות לפירוק משא והשאר משותף בין כלם ודוקא בש"מ אבל אם נתן להם הבתים ושייר החצר לפני' ומת פשטא מלתא שחולקים ירושתם חולקים בשוה וכן הדין בשותפים בחצר ויש להם בתים פתוחים לחצר אין ידוע היאך נשתתפו מתחלה דהויא בפלוגתא דרב הונא ורב חסדא והלכתא כרב חסדא דתניא כותי' וכבר הארכתי בה במקומה בס"ד מפי רבינו נר"ו:

דף ד.

היתה גבוה למעלה מכ' ובא למעטה בכרים וכסתות לא הוי מיעוט ואף על גב דבטלינהו בטלה דעתו אצל כל אדם: תבן ובטלו הוי מיעוט וכ"ש עפר ובטלו תבן ואין עתיד לפנותו ועפר סתם מחלוקת רבי יוסי ורבנן. פרש"י שבטלו שם לכל שבעת הימים של חג ואין עתיד לפנותו כל ימי החג אלא שהביטול הוא שאמר כן בפיו בפי' ואין עתיד לפנותו שלא אמר כן אלא שכך הוא בדעתו ול"נ דהא ביטול לגמרי משמע לעולם סתמא ולגבי מיעוט חלון שלא להביא את הטומאה בעיא בטול עולמית כדכתיב בפרק לא יחפור גבי רקיק אינו ממעט בחלון וכדפרש"י ז"ל התם ה"ה לענין טומאה רצוצה וכיון שכן ה"ה למיעוט סוכה דהא מדמי' להו אהדדי בשמעתין. ותו דכיון דלא בטלינהו אלא לז' ימי החג מה לי אם אמר כן בפיו או לא אמר כן דבהא ליכא למימר דברים שבלב אינן דברים שאין אומרים כן אלא בנדרים הקדשות ותנאים וכיוצא בהם אבל לענין שום בטול גלוי דעתא הוי כאמירה בפה. והנכון דבטליה היינו שבטלו שם לעולם בין בפיו בין בלבו ואין עתיד לפנותו היינו שאין עתיד לפנותו כל ז' ימי החג לענין סוכה ולענין טומאה כל זמן שהטומאה בבית והיינו דאמרי' דכרים וכסתות אע"ג דבטלינהו ביטול עולמית לא הוי מיעוט דבטלה דעתו אצל כל אדם ואין דרך שום אדם לבטל כלי תשמישו לעולם דאלו לז' ימי החג אפשר דמבטל ליה:

תבן ובטלו הוי מיעוט וכ"ש עפר ובטלו תבן ואין עתיד לפנותו ועפר סתם מחלוקת רבי יוסי ורבנן לרבי יוסי הוי מיעוט לרבנן לא הוי מיעוט ועפר ועתיד לפנות ותבן

סתם לכ"ע לא בטיל כדמפרש ואזיל דתנן בית שמלאוהו תבן או צרורות ובטלו מבוטל ודאי שהגירסא במשניות כך הוא כדברי רש"י בית שמלאוהו עפר או צרורות מיהו אין צריך למחוק הגירסא בכאן שדרך התלמוד לפחות ולשנות מלשון המשנה כמו שכתבנו בהרבה מקומות ובהא נמי בעיקר המשנה שנינו שמלאוהו עפר לאשמועי' דעפר נמי בעי ביטול ולמעוטי עפר סתם לר' יוסי וכיון דידע תלמודא שכן הדין בתבן דסגי ליה בביטול נקט במתניתין תבן לאשמועי' האי דינא דלתבן סגי בביטול אפילו לרבנן וסיפא דמתני' הכי הוא בית שמלאוהו תבן או צרורו' ובטלו מבוטל וכן כרי של תבואה או גל של אבנים כגלו של עכן הרי טומאה בוקעת ועולה וכי קתני וכן לאו למימרא דכרי של תבואה מהני ליה בטול דהא ודאי בטלה דעתו אצל כל אדם כדאמרי' גבי כרים וכסתות דליכא טעמא לאיפלוגו בינייהו אלא ה"פ כשם שבית שמלאוהו תבן או צרורות צריך ביטול ואין מילואו בטול כך כשמלאוהו כרי של תבואה צריכה ביטול וכיון שאין להביטול שבטל' דעתו אצל כל אדם הרי הטומאה בוקעת ועולה כנגדה בלבד ויש שבוקעת ומטמא כל צדדיה כדתנן בנפש הטומאה ובקבר סתום שמטמא כל סביביו ויש שאינו מטמא כלל אלא מבפנים וכנגד הפתח:

פסקא בענין טומאה ועיקרן של דברים כך הוא שכל שיש בחללו פותח טפח הטומאה מתפשטת בכל הבית כדין אהל וכאלו מלא טומאה ויוצאה דרך הפתח כיון שיש לה פותח טפח ואינה מטמאה סביבו כלל וזהו שאמרו במסכת ברכות גבי מדלגינן הייינו על גבי ארונות דרוב ארונות יש בהם פותח טפח כלומר חלל טפח ופותח טפח ורבנן הוא דגזרו ובמקום כבוד הבריות לא גזרו אלמא מדאוריי' אינו מטמא סביביו כלל והיכא שיש בחללו טפח ואין ביציאתו פותח טפח מטמא כל סביביו שהטומאה נפשטה בכל הבית וכיון שאין לה פתח לצאת מטמא כל סביביו וזהו דין נפש הטומאה וקבר סתום וכשאין בחללו טפח שאין מתפשט ואין ביציאתו פותח טפח טומאה בוקעת ועולה כנגדה בוקעת ויורדת. וזהו ששנינו ביב שהוא קמור בתוך הבית פירוש ופיו מחוץ לבית יש בחללו טפח וביציאתו טפח טומאה בתוכו הוא טמא והבית טהור יש בחללו טפח ואין ביציאתו פותח טפח טומאה בתוכו הבית טמא פי' ואפילו הטומאה בביב שחוץ לבית דכיון שיש בחללו טפח נתפשט כולו ובוקעת ועולה כנגד כלו אין בחללו טפח ולא ביציאתו פותח טפח מה שכנגדו טמא שהיא בוקעת ועולה וזהו מבואר בברייתא והיא שיטתו של מורי נר"ו וכבר הארכתי במסכת בבא בתרא והא דאמרי' בשמעתין דלגבי טומאה בעי' בטול עול' לא תיקשי למאי דאמרינן בבבא בתרא דבן שמנה ממעט בחלון בשבת שהוא אסור לטלטלו אע"ג דליכא ביטול אלא ליומו דטעמא דבעי' ביטול

לעולם כדי שלא ימלך ליטלו אבל בבן שמנה שאסור לטלטלו וא"א לו לימלך ליטלו אפילו ביטול יומו הוי ביטול מפי רביי נר"ו:

והא דתני עלה ר' יוסי אומר תבן ואין עתיד לפנותו הרי הוא כעפר סתם ובטל ועפר ועתיד לפנותו הרי הוא כסתם תבן ולא בטל בדין הוא דלא מיבעיא ליה למיתני כולי האי אלא דליתני הכי תבן ואין עתיד לפנות ועפר סתם בטל דהיינו מאי דפליג בהדי רבנן בלחוד אלא דאיהו בעי לאשמועי' להכא דמודה לרבנן בתבן סתם ועפר ועתיד לפנותו שאינו בטל ולענין עפר ואין עתיד לפנותו לא פריש תלמודא מאי אמרי ביה רבנן וי"א דלא בטיל לרבנן מיהא דהא קתני בהדיא בית שמלאוהו עפר ובטלו בטל דוקא שבטלו לעולם. ומסתברא דליכא פלוגתא אלא במאי דפריש רבי יוסי דהיינו תבן ואין עתיד לפנותו אבל עפר ואין עתיד לפנותו אפי' רבנן מודו דבטיל והיינו דאמרי' דעפר סתם מחלוקת הא עתיד לפנותו אינו מחלוקת ולכ"ע בטל ולא קתני ובטלו אלא לאפוקי עפר סתם דלא בטיל כרי יוסי ומשום דלא נפיק האי דינא אלא מדיוקא דפלוגתא דר"י ורבנן לא פשיט ליה לתלמודא מעיקרא כדפשיט דין כרים וכסתות ודין תבן ועפר שבטלו שהן פשוטין מעצמן בלאו פלוגתא דרבי יוסי ורבנן ומדברי ריי"ף נראה כלשון ראשון אבל זה עיקר:

היתה גבוה למעלה מכ' אמה והוצין יורדין וכו' א"ל מהא דאמרינן בפ"ק דעירובין מקצת סכך למעלה מכ' ומקצתו למטה מכ' כשרה ואף ע"ג דאי קלשת ליה לסלק מה שלמעלה מכ' הוי אידך חמתו מרובה מצלתו משום דחלל סוכה תנן ובתוס' פי' דהתם מה שלמטה מכ' צלתו מרובה מחמתו הוא אלא דאי קלשת ליה א"א לו לעמוד בעצמו. ויש שהקשו שאינו נכון כדמוכח התם דהכא אתמר מקצת קורה בתוך כ' ומקצתה למעלה מכ' מקצת סכך למעלה מכ' ומקצתו בתוך כ' אמר רבה במבוי כשרה בסוכה פסולה מאי שנא במבוי דכשר דאמרינן ליה קליש סוכה נמי לימא קליש כוי אי קלשת ליה הויא לה קורה הניטלת ברוח אלא ע"כ עושין בשפודין של מתכת פירוש דהא לא שקלת מינה מידי אלא רואין קאמרינן שאלו ניטל מה שלמעלה הימנו מה שלמטה ניטלת ברוח אבל מ"מ עכשיו דבר קיים הוא אפילו מה שלמטה ופרכינן הכא נמי גבי סוכה ע"כ השתא מיהת צלתה מרובה מחמתה ואסיקנא דאי זה ואי זה כשר דחלל מבוי תנן וחלל סוכה תנן אלמא ההיא דהתם כל היכא דקלשת ליה למה שלמעלה הוי מה שלמטה חמתה מרובה מצלתה ויש לפרש לפי דבריהם דההיא לאו דסכך שלמטה בעצמו חמתו מרובה מצלתו ואפי' הוא עומד קיים דא"כ היכי היה מדמיא לה לקורה דאי קלשת לה נטלת ברוח דאלו קורה מה שבתוך עשרים הרי יש בו שיעור ראוי להכשיר המבוי אלא דהוה

מיחסר קביעתא והשתא מיהת הא קביעא ואין מה שלמעלה בא אלא לתת קביעות למה שלמטה ואלו גבי סוכה אין במה שלמטה שיעור להכשר סוכה דהא חמתה מרובה מצלתה ונמצא עיקר הכשר הסוכה עם מה שלמעלה אלא ודאי דגבי סוכה נמי שיעור שלם יש בסכך שלמטה מכ' דהוי צלתו מרובה מחמתו אלו היה עומד קיים שטח שלו אלא שבשביל האויר שהיה מנענע לכאן ולכאן מפני מיעוטו היה נופל זה על זה והוי חמתו מרובה מצלתו להכי אמריי דכיון שיש לו לבדו שיעור הכשר סכך ואין הסכך שלמעלה מועיל לו אלא להעמידו בקביעות קיים שלא ינענעו ויתמעט השתא מיהת קיים הוא ועומד ואסיקנא דהא והא כשר ונ"ל שזה פי' נאה הוא ומתקבל במקומו אבל עיקר הדבר כתירוץ האחר שתי' בתוס' דהתם גבי סכך ההיא שלמטה מכ' עומד בעצמו ולא עוד אלא שהוא סומך כל מה שלמעלה ממנו והוא כטפל לו ולפיכך ל"מ שאינו פוסלו דומיא דסוכה תחת האילן אלא שמצטרף עמו להכשיר כאלו הכל למטה מכ' אבל הכא גבי הוצין שאינם עומדים בעצמם ותלויין למעלה כי לא צלתן מרובה מחמתן לית להו שום חשיבות ובטילי כמאן דליתנהו וכאלו כל הסכך למעלה מכ' וכי הוי צלתן מרובה מחמתן היא כשרה ולא אמריי שמבטלו הסכך שלמעלה מכ' כדאמרי' בסוכה שתחת האילן בטל פיר' בתוספ' דהתם הוא באילן שפיסולו מעצמו אבל סכך זה עליון שאין פיסולו אלא מחמת גובה אינו מבטל שלמטה ממנו ונכון הוא אבל אין לו צורך בכאן שכיון שהכל גוף א' ויש לתחתון חשיבות וראוי לסכך הרי הוא גורר אחריו שלמטה ממנו את שלמעלה ממנו לעשותו כמוהו דהא חלל סוכה תנן וההיא דעירובין מסייעא להאי פירוש':

הא דאמרי' היתה גבוה י"ט והוצין יורדין לתוך י' סבר אביי למימר אם חמתן מרובה כשרה אע"ג דהתם לכ"ע מקצת סכך למטה מי"א פוסל' דהא ליכא חלל י' אלא דסבר אביי דשאני הני הוצין שהם נופלין למעלה וכי היכי דלא חשיבי בהא דלעיל ה"נ בהא לא חשיבי וכמאן דליתנהו דמו וא"ל רבא דשאני הכא דבעי חלל י' פנוי מסכך דלא הויא דירה סרוחה ולגבי הא לא אמרינן כמאן דליתנהו דהא חזיא דאיתנהו ועבדי לה דירה סרוחה ולפי' אפי' בדיעבד פסולה ולא לכתחלה בלבד כדעת מקצת החכמים כצ"ל:

היתה גבוהה למעלה מעשרים אמה ובנה בה אצטבא. פירוש סוכה גדולה היתה בג' דפנות ובנה בה לפנים אצטבא שמגעת בשלשתן ויש בו שיעור הכשר סוכה דהיינו ז' טפחים כשרה פירש"י שהיא כשרה כלה אף מה שיוצא חוץ לאצטבא ול"ג חוץ לאצטבא דהא אמאי ותו מדאמרינן בסמוך מאי קמ"ל דאמרינן דופן עקומה תנינא כו' ואמאי לא

אמרי' דאשמועינן הא רבותא יתירא דאי איכא אצטבא כשרה מתכשרה כלה ואפילו הוי אידך רובא אלא הנכון דכי קאמר כשרה אאיצטבא קאי אבל מה שהוא חוצה לה פסולה:
מן הצד. פירוש שנוגעת בדופן האחר שמן הצד ובמקצת דופן האמצעית יש משפת הסכך לכותל ד"א פסולה אף האצטבא דהא לית לה אלא שתי דפנות:
פחות מכאן כשרה ופרישנא משום דאמרינן דופן עקומה ופרש"י שדופן עקומה לפי שדרך כותלים להתעקם פחות מד' אמות דינו כסכך גמור ומותר להשתמש תחתיו שרואין כאלו נתקרב הדופן בסופו לאצטבא והיה הסכך למטה מעשרים משא"כ בבית שנפחד' שא"א להשתמש תחת אותו פחות מארבע אמות שהרי סכך פסול הוא. ול"נ האי פירושא חדא דהיכי מיקריא דופן עקומה מפני שרואין אותה כאלו נתעקמה ועוד דהא אמרינן לקמן במכלתין שאם יש אויר ג' בנתיים אין אומרים דופן עקומה והא אמאי והלא הוא מצוי וקרוב יותר שתתקרב יותר אל הסכך כשיש שם אויר מהיכא שיש שם בנין חזק אבל בתוספת פירשו דופן עקומה שרואים דופן זה דרחוקה בתוך ד' אמות כאלו היתה מתחלתה סמוכה לסכך אלא שנתעקמה ונתרחקה ונעשה מקצתה סכך ואין לומר כן כשיש אויר בנתים דהשתא לא שייך למימר הכי מעתה כל מה שהיא תוך ארבע אמות אין משתמשין תחתיו שהרי דינו כדופן שנתעקם למעלה וכיון שנידון לדופן אין להשתמש תחתיו כדין בית שנפחת והאוכל שם לא יצא ידי סוכה ומאי דקאמר כשרה היינו כנגד האיצטבא בלבד דומיא דרישא ושלא כפרש"י וה"ר אברהם ז"ל:
מקמ"ל דאמרינן כו'. מהו דתימא התם הוא דחזיא לדופן פירוש דכמות שהיא עכשיו ראויה לדופן ואין שם אלא ריחוק סכך לבד שאלו נתקרב לה הסכך דופן גמורה היא ולהכי אמרינן בה דופן עקומה אבל הכא דמידליא טובא ולא חזיא לדופן שאפילו נתקרב לה הסכך כמו שהיא עכשיו אינה ראויה לדופן שהרי היא גבוה למעלה מכ' אימא דלא אמרינן דופן עקומה קמ"ל:
היתה גבוהה למעלה מכ' אמה ובנה בה איצטבא באמציעתא. פירוש שאינה נוגעת לשום דופן ויש בה הכשר סוכה אם יש שם משפת איצטבא ולדופן ד' אמות פסולה פחות מכאן כשרה כו' עד מהו דתימא לכל רוח ורוח לא אמרינן וא"ת והא בית שנפחת דלכל רוח ורוח הוא דנפחת באמצע משמע. וי"ל דה"ק מ"ד דלכל רוח ורוח לא אמרינן במלתא דלא חזיא לדופן דנכשיר בה דופן עקומה רק מרוח אחד קמ"ל דאפילו היכא דלא חזיא לדופן אמרינן דופן עקומה לכל רוח ורוח. ונראין דברים דהא בשהדפנות מגיעות לסכך דאי לא לא שייך למימר בה דופן עקומה מטעמא דפרישנא וכיון דפסלינן לה כשהיא למעלה מכ' עד שימעטנה באיצטבא שמעינן דהא לא כרבה מיהו אכתי לא

אפשר דאתיא כרבי זירא דמיירי בשאין בה אלא ארבע אמות ולא אתיא בפשיטות כרב חנן דכיון דבנה בה איצטבא בהכשר סוכה ויש בה חוצה לה ארבע אמות הרי היא גדולה ואפילו הכי פסולה וזה כרבא דפסיל בכל אנפא אפילו בדפנות מגיעות לסכך ובסוכה גדולה מאד:

היתה פחותה מי' טפחים וחקק בה כדי להשלימה לי' יש משפת חקק ולכותל פחות משלשה טפחים כשרה. פירוש דכל פחות משלשה כלבוד דמי ונראין דברים דהיינו כשיש בחקק שיעור הכשר סוכה דאע"ג דכי אמרינן בעלמא לבוד לא כן חשיב סתום מדאמרינן לקמן דאויר פחות משלשה כשר בסוכה ולא חשבינן ליה כאלו נתקרבה ואין כאן הכשר סוכה שאני הכא דכל שאין חלל עשרה בהכשר סוכה דירה סרוחה היא כדאמרינן גבי הוצין וכן פירש הריב"ג ז"ל מפי מורי נר"ו והקשו בתוס' מהא דאמרינן בפ"ק דמסכת שבת בית שאין בתוכו י' וקירויו משלימו על גגו מותר לטלטל בכלו בתוכו אין מטלטלין בו אלא בארבע אמו' ואם חקק בו ארבע על ארבע מותר לטלטל בכולו ולא מפלגי' התם בין שיש משפת הגג ולכותל פחות משלשה או יותר ותירצו דהכא גבי סוכה שמצותה בדפנות בעי' פחותה משלשה כדי שיהיו דפנות הסוכה נראי' כשלה אבל התם כל היכא שיש רשות ארבע על ארבע מוקף מחיצות תו לא בעי וכדאכשרינן בה בגוד אסיק מחיצתה משא"כ בסוכה כדלקמן וזה נכון וברור:

דף ד:

מ"ש התם דמכשרינן פחות מארבע והכא לא מכשרינן אלא בפחות משלשה ופרקינן התם דהיא דופן ולא מיבעיא לן אלא לקרבה לסוכה אמרינן דופן עקומה ובפחות מארבע אמו' סגי הכא דלשוויי דופן דהא לא הויא דופן כי היכא דנימא דופן עקומה ובעינן למעבדה דופן אי איכא פחות משלשה דהוי לבוד אין ואי לא לא:

היתה גבוהה מעשרים אמה ובנה בה עמוד גבוה עשרה. פירוש דבפחות מי' לא אפשר לומר גוד אסיק מחיצתה דהא ליכא מחיצה למטה מי' וכן עיקר:

ויש בו הכשר סוכה סבר אביי למימר גוד אסיק מחיצתא. פירוש דקסבר דמחיצ' סוכה בהא מיהא כדין שבת:

א"ל רבא בעינן מחיצות הנכרות. פי' מורי נ"ר מחיצות הנכרות ונראות עמה משא"כ בשבת דלא בעינן ונראות עמה כל היכא דנראות ונכרות דהא ודאי בעי אף לענין שבת דאלת"ה הוי רה"י שהרי הים מקיף אותה דעמוק כמה ואמרינן גוד אסיק מחיצתא דהא לדינא דאוריי' כל שמוקף מחיצות אפילו יותר מבית סאתים כל מה שאפשר ואפילו

בידי שמים ושלא לדירה כלל רה"י גמורה היא כדמוכח בדוכתא וא"כ לא משכחת רה"י אלא ודאי דמחיצות הים לא חשיבי מחיצות לפי שאין נראות ונכרות ואין האדם רואה עצמו בתוך מחיצות מפי מורי הרב נר"ו. ויש שפי' דהא דעמוד אפילו בשעומד תוך ארבע אמות הוא ואפ"ה לא אמרינן בה דופן עקומה דכיון שגבוה י' וראוי להיות במוקף מחיצות לענין שבת הרי חלק רשות לעצמו ואין לומר בו דופן עקומה וכן פירש בתוספ' אבל מורי הרב נר"ו מפרש בשם רבותיו ז"ל דבתוך ד' אמות אמרינן דופן עקומה והכא בשיש בו ד' אמות דליכא למימר הכין וכן עיקר:

ת"ר נעץ ד' קונדסין וסכך על גבן ר"י מכשיר וחכמים פוסלי' אמר ר"ה מחלוקת על שפת הגג דר"י סבר גוד אסיק מחיצתא ואפילו לרבא דאמר גבי עמוד דלא אמרי' הכי שאני הכא דאיכא מחיצות עשויות למטה והוו מחיצות הנכרות ורבנן סברי דלא אמרי' גוד אסיק מחיצה דה"נ לא הוו מחיצות הנכרות ואתיא כרבא ודלא כאביי דהוה מכשר אף בעמוד אבל באמצע הגג דליכא למי' גוד ד"ה פסולה ואפילו בפחות מג' טפחים דגוד ולבוד לא אמרינן:

ור"נ אמר באמצע הגג מחלוקת כך גירסת הספרים שלנו ואמרינן אבעיא להו באמצע הגג מחלוקת עד תיק"ו ומסתברא דהלכתא כרבא דלא אמרינן גוד אסיק כלל ורבנן דלא הכשירו אלא בשתים כהלכתא ושלישית אפילו טפח כדאיתא באידך מתני' בהדיא וזה דעת ר"י"ף שלא הביא בהלכותיו כלום מכל זה ואף ע"ג דבעירובין קרי להו רבא בין גג לגג מחיצות הניכרות היינו לענין שבת אבל לענין סוכה אינו ניכרת אפי' על שפת הגג ומאי דאמרי': (כאן חסר שנאבדו קצת דפים מן הכתיבות):

איתמר רב ור' חנינא וכו' ארון תשעה וכפרת טפח הרי כאן עשרה וכתיב ונועדתי לך שם ותניא ר' יוסי אומר לא ירדה שכינה למטה. פי' וכיון שלא ירדה שכינה למטה ואשכחן דירדה על הכפרת שמעי' דכל שגבוה עשרה רשות אחרת הוא, ותימה היכי מייתי' ראיה לדין תורה מדין ר' יוסי כאלו הם מן הכתוב או הלכה למשה בסיני שלא ירדה שכינה למטה ובירושלמי מייתי לה מג"ש נאמר כאן דבור ונועדתי לך שם ודברתי ונאמר להלן כי מן השמים דברתי מה דבור להלן רשות אחרת אף דבור כאן רשות אחרת.

דף ה.

והכתיב מאחז פני כסא פרשז עליו עננו ואמ' ר' תנחום וכו'. הכי איתא במס' שבת פרק ר' עקיבא בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת מה אנוש כי תזכרנו וגו' א"ל

הב"ה למשה חזור להם תשובה א"ל מתירא אני שמא ישרפוני בהבל פיהם א"ל אחוז כסא כבודי **והחזר להם תשובה שנ' מאחז פני כסא** וכו'.

ונילף **מ**כל הכלים **תפשת מרובה לא תפשת תפשת מועט תפשת**. פי' בתורת כהנים איתמר ואשה כי **י**זוב זוב דמה ימים רבים, ימים שנים, רבים שלשה, **ופרכינן** ואימא טפי ופרקינן **תפשת מרובה לא תפשת** תפשת מועט תפשת **ופירשו ז"ל הטעם לפי שלמרובה אין לו שיעור ולמועט יש לו שיעור** ואע"ג דהכא אף למרובה יש לו שיעור שהרי אפשר מגדול שבכלים, מדה שוה היא בכל ואין לדון אותה לשיעורין וכיון שאי אפשר לתפוש המרובה בכל מקום שהרי אין לו שיעור תופשין המועט תמיד **שאפשר לתפוס בכל מקום** ועוד **אמרו שם טעם אחר שלא בא הכתוב לסתום אלא לפרש** וההוא טעמא אתי שפיר הכא טפי.

ונילף מציץ דתניא ציץ דומה כמין טס של זהב רוחב שתי אצבעות וכתוב עליו יו"ד ה"א וא"ו ה"א מלמעלה קדש"**ל** מלמטה. פרש"י יו"ד ה"א וא"ו ה"א מלמעלה בסוף שיטה ראשונה קדש **למ"ד** בראש שיטה שניה והיה נקרא בטוב קדש לה' ולא היה קודם לשם כלל אבל בירושלמי פי' דברים כפשוטן שאמרו והיה דומה למלך היושב על גבי קתדרא שלו, וכן עיקר, שלא היו צריכין להיות נהגין, וכלן שמות קדש הן וידוע לבעלי האמת, והתם אמרי' שלא היה כתבו שוקע אלא בולט ואמרינן נמי דלא חריץ מיחרץ סביבותיו דלא הוי מכתב כשאין מעשה בגוף האותיות אלא דמרדדי להו מאבראי וא"כ שפיר אפשר לרדודי בציץ שהוא טס של זהב אבל אבני אפוד דכתיב בהו נמי מכתב פתוחי חותם לא אפשר לרדודי מאבראי אלא על ידי נס.

מסגרת נמי הכשר כלי **הוא** ופרקינן מסגרתו למטה היתה. פי' מרגל לרגל כעין שעושין בשלחנות והיא **סמיכה לדף** ולא הכשר כלי ומפני שהיא מתהפכת יש לה בית קבול דרשו במנחות השלחן הטהור מכלל דאיכא דכותה טמא ולמדו משם דטבלה המתהפכת כגון זו מקבלת טומאה אבל למ"ד מסגרתו למעלה היתה הוי כעין לבזבזין והוי הכשר כלי.

דנין דבר שנתנה בו תורה מדה. פי' בקצתו דהיינו בארכה ורחבה מיהת מדבר שנתנה בו תורה מדה, ואל יוכיחו ציץ ונזר שלא נתנה בהן תורה מדה כלל, ואע"פ שאמרו שהציץ רחב כשתי אצבעות, אין מדה זו מפורשת בתורה ואפשר שהלכה למשה מסיני הוא, או שהיו נוהגין מפני שתהא כתיבה בריוח ולא שיהא זה מעכב.

דף ה:

ודילמא מידלו טובא. פי' ואע"ג דאמרינן כרובים בשליש הבית עומדין, היינו גוף הכרובים אבל כנפיהם מידלו טובא.

דף ו.

הוא טמא מיד והן טהורין עד שישהא בכדי אכילת פרס. פי' לענין כבוס בגדים כתיב האוכל בבית יכבס בגדיו ולא בא לאכילה ממש דהא כתיב והשוכב בבית יכבס בגדיו ואפילו לא אכל אלא בא הכתוב לתת שיעור שאינו טעון כבוס בגדים שהוא לבוש עד שישהה שיעור אכילה, והיינו אכילת פרס דהיינו חצי ככר כי הככר שהיא שמונה ביצים שיעור שתי סעודות לענין עירוב וחצי ככר שהוא אכילת פרס ד' ביצים והיא אכילה אחת.

פת חטים ולא פת שעורים מסב ואוכלה בלפתן. פי' כולהו לקולא, דבפת חטים משתהא יותר שאוכלה דרך תענוג, וכן כשהוא מיסב, **וכן** כשאוכלה בלפתן שמי שאינו אוכל בלפתן במקום הלפתן **נותן** בפיו פת **יותר**, וכן פי' בתוספות, ושלא כפי' רש"י ז"ל שפי' בפרק כיצד מברכין.

יין [גפן] כדי רביעית יין לנזיר. יש שפי' בו לומר שאין הנזיר חייב עד שיהא שותה רביעית יין, והקשו בתוספות היכי משמע מיהא דהא לא משערי' האי שיעורא בגפן כדמשערי' באידך שיעורי דקרא כלשונם הכתוב בתורה שבא הכתוב לתת לנו שיעור מהם, ותו מה טעם גפן לשיעור יין דהא איסור יין לאו מגפן נפקא לא הוא ולא שיעורו, ופי' הם ז"ל דאתיא כמ"ד במסכת נזיר לולבין עלין וחרצנין מצטרפין לרביעית, ולפי שאיסור אוכלין אלו אינם מחמת עצמן אלא מטעם יין דאיתקש אכילה לשתיה בנזיר וכתיב מעיקרא חומץ יין לא ישתה וענבים לחים ויבשים לא יאכל ייחד שתיה לזה ואכילה לזה והדר כתיב מכל אשר יצא מגפן היין מחרצנים ועד זג לא יאכל ערבינהו ואקשינהו להדדי ומשום הכי אין משערין בהם בכזית כאוכלין דעלמא אלא ברביעית, והיינו כר' אלעזר בן עזריה דסבר דלהקיש אכילה לשתיה אתא קרא, אבל ר' עקיבא פליג התם ואמר בכזית, דקרא לא אתא אלא להקיש שתיה לאכילה דמשקין דהכא דינן כאוכלין בכזית, והוא שנותנין זית אגורי לתוך כלי של מים ושופע ואם שתה כיוצא בו חייב, וכן מפורש בתוספתא, ור' אלעזר פליג בה ואמר עד שישתה רביעית יין ולאו דוקא דהא באכילה קיימי אלא משום דנפקא ליה משתיה נקט הכי, ולדברי ר' אלעזר כשמשערין לולבין ועלין ברביעית נותנין כדי מה שאכל בכלי מלא משקה ואם יוציא ממנו רביעית חייב,

ובהכי כתיב גפן לאשמועינן שכל שיעורו בגפן שמשערין בכלי מלא יין ולא רביעית [מים], ושיעורו להקל **שעל ידי** שהיין עב יותר השיעור שיפול מחמתו רביעית יין הוא גדול מאותו שיפול מחמתו רביעית מים מכלי מלא מים, ולפיכך אמרו כאן גפן כדי רביעית יין לנזיר ואליבא דר' אלעזר.

ויש שפי' דלעולם מיין גופיה קאמר ואליבא דר' אליעזר נמי וזה שלוקחין מדה מחזקת רביעית כדאמרינן בעלמא **כוזא** בת רביעתא, וממלאין אותה, ולפי שרביעית של יין גדול ועב והוא יגדש גם כן בכלי ועל שפתו ויכול לקרוש ולעמוד על כזית, משערין בו ברביעית יין לנזיר ואין משערין במים שאינו גדול כ"כ, **וגם נקרש ועומד** בכזית שהוא שיעור **איסור** אוכלין, ולהכי נקט גפן כדי רביעית יין לנזיר למימר דבמשקה הגפן משערין לנזיר כשם שמשערין בפת הבא מן החטה לבית המנוגע, ואכתי לישנא דגפן לא מחוור.

תאנה כגרוגרת להוצאת שבת. פי' **שכזה ראוי להצניע** ומקפיד להוציאו ולפיכך משערין בו ולא בכזית שראוי לאכילה אבל אין מקפידין עליו כ"כ להצניעו ולהוציאו ולשמרו.

רימון שכל כלי בעלי בתים שיעורן **כמוציא רימון**. פי' בכלי שטף דאילו בכלי חרס הא אמר רבא בפרק המצניע חמש מדות בכלי חרס, והא דאמרי' במשניות שלשה אחוזים זה בזה, לא שיצאו שלשתן בבת אחת אלא בזה אחר זה אלא דכיון דאחוזים זה בזה בעי שיעור רימון מרווח טפי, ורבינו שמשון ז"ל פי' שלשה אחוזים לומר שמשערין ברימונים בינונים, וכן עיקר.

הלכתא נינהו וקרא אסמכתא בעלמא. **איכא** דקשיא ליה הא דאמרינן בפרק כיצד מברכין תני ר' יצחק כל הקודם בפסוק זה הוא קודם לברכה שנאמר ארץ חטה ושעורה וגו' ואמרינן ופליגא אדרב חנן דאמר הפסוק הזה לשיעורין איתמר, ואמאי דהא אסיקנא הכא דהא דר' חנן אסמכתא בעלמא ושפיר איכא לאוקומי קרא לכדר' יצחק, והנכון דהא דר' יצחק נמי אינו עיקר הכתוב אלא אסמכתא והיינו דפליגא אדרב חנן דמוקי קרא לאסמכתא אחריתי, ולמאי דס"ד דשיעורין דאוריתא אע"ג דקרא מיירי בשבחה של ארץ ישראל כוליה קרא מיותר למדרש שיעורין, ותו דהא נמי בכלל שבחה דארץ ישראל **היא כי כשאנו** צריכין לשער בדברים אלו לא נהיה צריכין להביאם ממקום אחר כי כולן יהיו מצויין בארץ, ואע"ג דאיצטריך **פרטא לומ**' שעל אלו חייב לברך מן התורה לאחריו, השתא לא קס"ד **הכי** אלא דכולהו פירי בעו ברכה מדאוריתא וכדקס"ד בשמעתא דפ' כיצד מברכין, והא אסיקנא דאסמכתא בעלמא הוא ותו לא קשיא ולא מידי.

הא דאמרינן נימא אחת קשורה חוצצת. פי' לאו נימא אחת בלחוד דהא מיעוטו שאינו מקפיד שאינו חוצץ ואפילו מדרבנן, אלא ה"פ נימין הרבה כל אחת קשורה בעצמה

לבדה חוצצת דהא מהדק, שלש קשורות יחד וכן רבות אינן חוצצות דלא מהדק, שתים איני יודע.

דף ו:

והא דאמרינן דבר תורה רובו ואינו מקפיד עליו אינו חוצץ. לא תימא **דדוקא בשערו** אבל בגופו אפילו רובו שאין מקפיד עליו חוצץ שזה אינו אלא אף **בגופו נמי**, וכן מוכח ביבמות בפירוש גבי נכרית מעוברת שנתגיירה בנה אין צריך טבילה דפרכינן אמאי אילימא מדר' יצחק הני מילי רובו אבל כולו לא, ולא אקשי' דעדיפא מינה דהני מילי שערו אבל גופו אפילו ברובו חוצץ, אלא ודאי שרוב גופו ורוב שערו שוין בדין זה, וכן פי' בתוספות, ועיקר.

וליגזור על מיעוטו וכו'. פי' אמאי לא גזרינן מיעוט אטו מיעוט, אי נמי אינו מקפיד אטו אינו מקפיד.

תנו רבנן שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח. **פי' שתים כהלכתן שיש בכל אחת מהן שיעור שלם, אבל אין במשמע הלשון דליהוו עריבן דהא איכא מאן דמכשר לקמן אע"ג דלא עריבן, ולא משמע דפליג אדרבנן אלא כדאמרן, מיהו תלמודא מפרש לקמן דבעי' שתי דפנות דעריבן.**

ר' שמעון אומר שלש כהלכתן ורביעית אפי' טפח. פי'[1] לכולי עלמא גמירי דחדא מדופני סוכה טפח והכי רהטא כולה שמעתין.

במאי קא מיפלגי רבנן סברי יש אם למסורת. בסכ(ו)ת בסכת בסוכות **הרי כאן ד'**.

דל חד לגופה. פי' חד קרא דהיינו בסכות קמא, והא דלא פריש למימר דל חד קרא כדפריש בדר' שמעון, משום דלרבנן כיון דדרשי מסורת כוליה בסכות חד **הוא** אבל **בדר' שמעון** דדריש מקרא ומשמע תרתי אילו אמרינן דל חד הוה משמע חדא סוכה ומשתיירי חמשא דל חד מינייהו משמע תרי ולהכי איצטריך למימר דכולי בסכות קמא **מידריש** לגופיה, וכי תימא ואמאי דריש כולי בסכת קמא לגופיה, **לימא דכיון דיש אם למסורת שתי סכות משמע חדא מינייהו לגופיה ואידך לדופן והוו להו חמשה, הא ליתא דכולי בסוכות קמא לגופיה מיצטריך** דהא לא מצינן למכתב ולמקרי בסכת דלא כלום הוא, ולא מצי נמי למכתב בסוכה תשבו דמשמע שיהא חובה שישבו כל ישראל בסוכה אחת ולהכי כתב בסכות **כולי** לגופיה כנ"ל.

[1] בכת"י ס' נשמט דיבור שלם, אפשר מפני טעות הדומות מתיבת פי' עד תיבת פי', ובתיקון זה באים דברי רבינו על ציטוט דברי הגמ' כהוגן.

ואי בעית אימא דכולי עלמא יש אם למקרא והכא בהא קא מיפלגי מר סבר סככה בעיא קרא. פי' רבנן סברי סככה בעיא קרא ואינה במשמע בסכת קמא דכתיב לגופיה דההיא למצות סוכה בכלל איצטריך, הילכך דל חד קרא לגופיה דכוליה מיצטריך להכי כדכתיבנא, פשו להו תרי בסכות דהוו להו ארבע, דל חד מינייהו לסככה דהא ודאי לא מיצטריך כולי חד קרא לסככה **דהא שפיר מצי** למכתב ולמקרי סכות [נדצ"ל סוכת] לסככה הילכך כי כתב וקרי בסכות למדרש מינייהו תרתי הוא חד לסככה וחד לדופן.

ור' שמעון סבר סככה לא בעיא קרא. פי' דבההוא דכתיב לגופיה יש במשמעו ממילא חיוב סכך דלא סגיא בלאו הכי וכולה חדא מילתא, ואין בזה משום אין דורשין תחלה כדלקמן, דהתם הוא למדרשיה לדופן שאינו במשמע הלשון מסתמא אבל עיקר לשון סוכה היינו סככה, מיהו בסמוך אמרינן דר' שמעון אפילו דורשין תחלות אית ליה מיהו לאו חדא טעמא הוא בהדי האי כדכתיבנא, כנ"ל.

ואי קשיא לך דהכא אמרינן דר' שמעון דריש מקרא **או** (ו)מסורת ואילו התם (קידושין י"ח א') גבי המוכר בתו לשפחות א"ר שמעון שאינו מוכרה לא לשפחות אחר שפחות ולא לשפחות אחר **אישות** ופרישנא טעמא משום דדריש מקרא ומסורת דדריש בבגדו בה כיון שבגד בה שוב אינו רשאי למוכרה ודריש נמי כיון שפירש טליתו עליה, הא לא קשיא דהתם הוא דאפשר למדרשינהו תרוייהו ולא סתרי אהדדי אבל הכא דלא אפשר אלא למדרש או מקרא בלחוד או מסורת בלחוד דריש חד מינייהו, ורבנן סברי דהתם נמי לא דרשינן אלא חד מינייהו כדאיתא במס' קידושין בפ"ק.

ואי בעית אימא הלכתא לגרע והכא בהא קא מיפלגי מר סבר דהיינו רבנן אין דורשין תחלות, ומר סבר דהיינו ר' שמעון דורשין תחלות, והשתא קיימינן לפירוקא בתרא דאמרינן דלכולי עלמא יש אם למסורת דבהא נמי אתיא שפיר דר' שמעון משום דסבר דורשין תחלות וסבר נמי דסככה לא בעיא קרא וכולהו **ד' הוו** לדפנות ואתאי הלכתא וגרעיתיה לדפנות ואוקימתיה אטפח, ורבנן סברי דסככה לא בעיא קרא מיהו אין דורשין תחלות לדפנות דל חד קרא לגופיה פשו להו תלת לדפנות.

והא דאיפליגו הכא בדורשין תחלות, קשיא לן דבפ"ק דסנהדרין דאיפליגו בית שמאי ובית הלל בכל הניתנין בחטאת במתנה אחת **אם כשרים** אם לאו ופליגי בקרנות קרנות אי דרשינן מקרא או מסורת ואמרינן דלכולי עלמא דורשין תחלות, י"ל דשאני התם דשני קרא בדיבוריה **דלא הוה ליה למיכתב אלא קרן אבל הכא ליכא למימר דשני קרא בדיבוריה** דהא לא מצי למכתב ולמיקרי בסכת ולא בסוכה וכדכתיבנא.

וטעמא דרבי שמעון מהכא וסוכה תהיה לצל יומם מחורב וגו'. רש"י ז"ל פי' אימתי היא מחסה מזרם וממטר בשיש לה ד' דפנות ואתאי הילכתא וגרעיתה לרביעית אטפח, אבל בירושלמי דייק מדכתיב לצל ולמחסה ולמסתור מזרם וממטר דהוו להו חמש דל חד מינייהו לסככה פשו להו ד' לדפנות אתאי הילכתא וגרעיתה לרביעית ואוקימתא אטפח. אותו טפח היכן מעמידו אמר רב מעמידו כנגד היוצא. פירשו בו שמעמידו כנגד סוף אחת מן הדפנות בקרן הרוח הפרוץ כגון זה (ציור 1) או כגון זה (ציור 2) וכן נראה מפי' רש"י ז"ל שכתב היוצא מקום שהמחיצה כלה לכל רוח שירצה, אע"פ שלשונו סתום בזה, ורב כהנא ורב אסי דפרכי ליה שיעמידנה כנגד ראש תור היינו שיעמידנו באלכסון בקרן הפרוץ נוטה לשניהם כדי שיתחבר לכל אחד ואחד ויראה כאלו סותם הכל עד סוף שתי הדפנות והוא בארבע דפנות כגון זה[2] (ציור 3), ואחרים פירשו שמעמידו כנגד היוצא בסוף אחת משתי הדפנות השלמות כנגד הדופן השני שהוא יוצא כגון זה (ציור 4) או כגון זה (ציור 5)

ורב כהנא ורב אסי שיעמידנו כנגד ראש תור שלא יהא אותו טפח הולך ביושר אלא נוטה באלכסון כלפי סוף הדופן השני כאלו סותם הכל כגון זה (ציור 6) או כגון זה[3] (ציור 7). ויש מרכיבין שתי הלשונות משום דבפ' המוכר את הבית **אמרינן** מכר לו מצר אחד ארוך ומצר אחד קצר אמר רב לא קנה ארוך אלא כנגד הקצר ופרכי לה רב כהנא ורב אסי וליקני לה כנגד ראש תור, ומצר אחד ארוך ומצר אחד קצר דהתם היינו כגון זה (ציור 8), ואם אתה אומר שכן מציירין אותו בכאן לרב הכא נמי בטל הטפח את הארוך שכנגדו ואין שכנגדו נידון אלא בטפח, אלא ודאי דרב **בסוף** כלשון הראשון (כאן מופיע ציור 9) כדי שיהא קונה כל הדופן הארוך באי זה רוח שירצה, ומאי דפרכי רב כהנא ורב אסי הכא שיעמידנו כנגד ראש תור כלומר היינו כעין ראש תור דהתם וכך אמרו לו מה שאתה מרחיקו מן הכותל ונותנו בסוף הרוח כנגד היוצא אינך צריך לכך שאפי' אתה סומך אותו לדופן כדרך הפי' השני כגון זה (ציור 10), דינו הוא שיקנה ראש תור מסוף הקצר עד סוף הארוך ושתיק רב, ועוד נשתבשו ופירשו פירושין כי היכי דתיתי שפיר הא דרב כההיא דהתם, ואת הכל ישא רוח, דהא לא דמיא הא דהכא להההיא דהתם

[2] מהלשון "שיעמידנו באלכסון בקרן הפרוץ נוטה לשניהם" משמע שמעמידו באלכסון ממש, אבל בכת"י הציור הוא כמין דיומד, וכן הוא בחי' הרא"ה, וכך נראה הפי' גם במאירי. ויש לעי' בכוונת הדברים, דאם חוצה את הטפח ומעמיד חצי טפח לצד זה וחצי טפח לצד זה, לכאו' לכל רוח ליכא טפח והתורה אמרה שלישית טפח, ואי נימא דהדיומד טפח לכאן וטפח לכאן, הא אמרה תורה ושלישית טפח ובכה"ג חשיב טפח לשלישית וטפח לרביעית, וצ"ת.

[3] כ' רבינו ב' פירושים בכוונת כנגד היוצא והעמיד כל פירוש בב' אופנים, וכן הוא בחי' הרא"ה שכ' "י"מ כגון זה וכגון זה וי"מ כגון זה וכגון זה" וכוונת הציורים בכת"י של חי' הרא"ה על דרך ציורים שבכתב יד זה (ודלא כהבנת המהדירים לחי' הרא"ה)..

בעניני כלל, דאילו התם במידי דהקנאה כולה מילתא תליא בדעתו של מקנה וידו של קונה על התחתונה ליטול בפחות שבמצרים ולפיכך היה סובר רב כי כשמצר לו מצר אחד ארוך ומצר אחר קצר ביטל הקצר את הארוך ולא קנה הארוך אלא כנגד קצר לפום פרושי וציורי דכתיבנא התם, ורב כהנא ורב אסי שלא ביטל אלא שקונה כנגד ראש תור, אבל הכא דופני סוכה דאכשר רחמנא בשתים כהלכתן ושלישית טפח כאלו הכל סתום היכי שייך לומר ביטול ומיהו[א] המתכוין לבטל הארוך שלא יקנה אלא כנגד הקצר אדרבה דין תורה שיהא הטפח הקצר קונה וסותם כמו הארוך דאי לא למאי אתאי הלכתא ואוקימתה אטפח הא ודאי לא אתאי לחסר הדופן השלם אלא להשלים לעשות דופן שלישית, ואלו דברים ברורים.

ולשון רש"י ז"ל עיקר ונכון, ואתי שפיר לישנא דכנגד היוצא וכנגד ראש תור, כי כנגד היוצא משמע כנגד סוף הדופן היוצא לחוץ שאינו מחובר, וכן כנגד ראש תור הוא כשסותם באלכסון מסוף דופן לסוף דופן כגון זה (ציור 11), ובכאן אמ' שיעמידנו כנגד אותו ראש תור בסוף מזרחית צפונית הפרוץ על הדרך שציירנו למעלה (ציור 3) שדומה לאלכסון של **ראש** תור ונראה כסותם שתי רוחות הפרוצות וכאילו יש כאן שתי דפנות אחרות.

ואמרינן דשתיק רב, ולא ידענו שתיקה זו אי משום דאודי אי משום דלא חש לדבריהם ואינם ראויין לתשובה, ובודאי **טפי הוה** משמע לשון הודאה **כי הם** חברים שאינם מזלזלין בכבוד חביריהם ולא איתמר דשתיק משום דלא חאיש אלא כשתלמיד מקשה והרב שותק, אבל רב כהנא ורב אסי לגמריה דרב הוו צריכי לסבריה לא הוו צריכי, ובמס' ב"ק אמרינן גבי אמר שמואל אין שמין לגנב ולא לגזלן ואני או' אין שמין אף לשואל ואבא מודה לי דההוא גברא דשאיל נרגא מחבריה תבריה אתא לקמיה דרב א"ל זיל שלים ליה נרגא מעליא אלמא אין שמין ופרכינן אדרבה כיון דאמרי ליה רב כהנא ורב אסי **לרב דינא הכי ושתיק אלמא שמין פי' דאודיי אודי ליה אלמא שתיקת רב לרב כהנא ורב אסי** הודאה היא, והכי נמי משמע בפ' אי זהו נשך גבי פלוגתא דרב ושמואל בספינה דאגרא ופגרא, ואף כאן הוה אפשר לדון יותר דאודי להו רב אלא דכיון דחזינן לשמואל משמיה דלוי ולכולהו דבי מדרשא דמורו כרב ולא חיישי לדברי רב כהנא ורב אסי משמע דרב לא שתיק לרב כהנא ורב אסי משום דאודי אלא משום דלא חש לדבריהם כדברי הרב בעל המאור ז"ל, דסבירא להו דכיון דרחמנא אוקימתא אטפח הרי היא כדופן גמורה ולא **בעי'** ראש תור וכיון דכן טפי חזי למסמכה לאחד מן הכותלים ולא שתהא רחוקה ויחידית בפני עצמה.

ומיהו לענין הלכתא לית לן אלא כר' סימון בשם ר' יהושע בן לוי דאמר עושה טפח שוחק ומעמידו בפחות מג' סמוך לדופן וכדרבא דאמר וצריכא נמי צורת פתח, **ולההוא פירושא דמפרשי** כנגד היוצא סמוך **לסוף** אחת הדפנות אפשר היה **לומר** דר' יהושע בן לוי אדרב ולוי ודבי מדרשא אלא דקא מפרש דלאו סמוך לדופן ממש אלא בפחות מג' סמוך לו, אלא דלישנא משמע דפליג מדקאמר ור' סימון ואיתימ' ר' יהושע בן לוי אמר ולא קאמרי' אמר ר' סימון ואיתימ' ר' יהושע בן לוי, ובהכי סליקא לה שמעתא שפיר בס"ד, כנ"ל.

דף ז.

אמר רב יהודה סוכה העשויה כמבוי. פי' כמבוי המפולש משתי רוחותיו דופן מכאן ודופן מכאן. עושה טפח שוחק ומעמידו בפחות מג' וכו'. דקסבר דהא נמי בכלל מאי דאמרי רבנן שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח שוחק הכא נמי מעמיד טפח שוחק לאי זה רוח שירצה מד' רוחות שתי הדפנות בפחות מג', ואסיקנא דלית הילכתא כותיה דאי איכא שתי דפנות דעריבן כמין גם סגי לשלישית בטפח שוחק שהוא כסתום אבל הכא דליכא שתי דפנות דעריבן עדיין בטפח שוחק עומד פרוץ וצריך **פס** ד' ומשהו ומעמידו בפחות מג' סמוך לאחת הדפנות מאי זה רוח שירצה וכל פחות מג' כלבוד דמי **ובין** פס ולבוד איכא שבעה טפחים שהוא **שיעור** הכשר סוכה ובהא סגי אפילו לסוכה גדולה מאד, ומיהו אפילו בסוכה קטנה לא מיתכשרא בטפח שוחק בנתים והוי לבוד לכל צד דלעולם שתי דפנות **דעריבן בעי**', **ויש שמעמידים לזו בסוכה גדולה אבל בסוכה קטנה בטפח שוחק באמצע** (דמי) [סגי], **ולא נהיר מדקא**[4] **מפרש לה תלמודא, ולמדנו דלעולם בעי' שתי דפנות** כשיעור סוכה דעריבן, ולפיכך הבא לעשות בסוכתו פתחים לכל רוח ורוח צריך להזהר שיהא משייר בקרן האחד שיעור הכשר סוכה מכאן ומכאן דלהוו שתי דפנות דעריבן ואם לאו פסולה, מורי נ"ר.

והאי טפח שוחק דבעי תלמודא, פרש"י ז"ל כי היכי דתהוי בהדי לבוד ד' טפחים דהוי רוב שיעור הכשר סוכה, ואע"ג דבטפח גרידא הוי רוב דהא איכא יותר מג' טפחים ומחצה **דהוא** פלגא, בעינן רובא דמינכר, אבל בתוספות פי' דלהכי בעי' טפח שוחק משום דבפחות מד' טפחים לא חשיבי בשום דוכתא, ונכון הוא.

גירסת הספרים והיא גירסת הגאונים ז"ל אמר רבא ואינה ניתרת אלא בצורת פתח איכא דאמרי אמר רבא וצריכא נמי צורת פתח איכא דאמרי וניתרת נמי בצורת פתח.

[4] נדצ"ל מדלא קא מפרש.

ותרי לישני בתראי פליגי אהדדי ופליגי אלישנא קמא, **ולא מפרשי לה כדעת מקצת המפרשים**[6], **והלשון מוכיח**[5] **דלישנא קמא סבר** דליכא היתרא כלל בטפח שוחק אלא בצורת פתח ובצורת פתח בלחוד ניתרת, **ולישנא מציעאה סבר דצריכה לשניהם צורת פתח וטפח שוחק ואינה ניתרת באחד מהם לבדו, ואידך לישנא סבר** דבכל חד מינייהו ניתרת. והקשו בתוספות ללישנא דאמר שאינה ניתרת אלא בצורת פתח מאי האי דקתני דגמרינן הלכה למשה מסיני דחד דופן איכא בה טפח, ותירצו דטפח דקתני היינו שנותנין בצורת פתח זו חצי **טפח** מכאן וחצי **טפח** מכאן וקנה על גביהן, ולא נהיר, אבל הנכון דלכולהו לישני טפח בעינן, דהכי גמרינן ליה, **מיהו** טפח לחוד לאו כלום הוא ולהכי אמר ר' סימון דהאי טפח מיתכשר כשיהא שוחק וכלבוד, ורבא אמר בלישנא קמא שאין זה הכשרו אלא כך הכשרו שיעשה עמו צורת פתח ואפילו יהיה טפח בינונית וסמוך לדופן ממש, ובאידך לישנא קאמר דלא מתכשרא אלא בתרוייהו בטפח שוחק עומד בפחות מג' ובצורת פתח, ובאידך לישנא קאמר דסגי בחד מינייהו או בטפח שוחק בפחות משלשה בלא צורת פתח או בטפח בינוני סמוך לדופן וצורת פתח, וקיי"ל כההוא לישנא דקאמר שצריכה לשניהם מעובדא דרב כהנא דאמר דכההוא לישנא ס"ל, והכי פסקו רבוותא ז"ל, מפי' מורי נ"ר.

והני לישני דרבא מסתברא דאטפח שוחק דאתמר במתניתין וכדרבי סימון קיימי כדפרישנא, וכן מוכח מעובדא דרב כהנא דעבד טפח שוחק וצורת פתח כלישנא חדא דרבא דאלמא לא קאי רבא אההוא דמבוי המפולש דבעינן פס ד' ומשהו כדעת מקצת המפרשים ז"ל, אלא ודאי אקמייתא קאי, ואפשר דהא באידך דמבוי ה"ק דבר מפס ד' ומשהו בעינן בסוכה גדולה אף צורת פתח של ד' טפחים שכך הוא שיעורא בכל מקום

[5] כוונת רבנו להעיר על אותם מפרשים מלשון הלישנא קמא דאמר רבא ואינה ניתרת אלא בצורת הפתח, דא"א לפרש כלישנא דניתרת נמי בצוה"פ דניתרת גם בטפח לבד, דלשון הלישנא קמא מוכיח דניתרת בצורת הפתח דוקא. אמנם כ' רבנו שכן היא גירסת הגאונים ומפרש כן בדבריהם, אבל בתשובת רב נטרונאי גאון (או"ח קצ"ג, ברודי - אופק, ומובא גם באוצר הגאונים כאן), נראה מבואר בדבריו דמפרש ששתי הלשונות האחרות מפרשות הלשון הראשון, שכ' "דקא אמרינן אין ניתרת אלא בצורת פתח ודוקא צריכה נמי צורת פתח, כי דאהדר ליה רב כהנא לרב אשי דאנא כאידך דרבא סבירא לי, דאמר צריכה נמי צורת פתח וכו'", ויעוי' היטב בדבריו מש"כ להוכיח מדברי רב כהנא דרבא סובר שמעמיד את הטפח כרב כהנא ורב אסי בראש תור, והיינו בסוף הדופן הפרוצה אצל פתח הסוכה כתבנית אות ה, וכל הוכחת דבריו לזה היא רק מלישנא דעושה לה טפח וצורה"פ, ואפי' שכן מביא תחילת דברי רבא שאינה ניתרת אלא בצוה"פ, ומבואר מזה שמפרש שהלשונות האחרים מפרשים הלשון הראשון, וכן נראה מלשונו הנ"ל ודוק. ונראה דלדברי רב נטרונאי יש ליישב קצת הערת רבינו מלשון הלישנא קמא, דיעוי' שם שרב נטרונאי מפרש דהטעם להעמיד הטפח כראש תור הוא כדי שיהא לה היכר של פתח ברוח הרביעית, נמצא דגם טפח שאמרה תורה ענינו לעשות לה פתח, ולמ"ד דניתרת נמי בצוה"פ עושה לה פתח בב' אופנים או ע"י הטפח שמעמידו כנגד ראש תור, או ע"י שיעשה צוה"פ גמור, ומתיישב הלשון הראשון של רבא "ואינה ניתרת אלא בצורת הפתח", אפי' נימא דכוונתו ללשון שניתרת או בצוה"פ או בטפח, דצורת הפתח דקאמר רבא היינו ע"י צורת פתח של ממש או שעושה לה פתח ע"י הטפח כשמעמידו בראש תור.

[6] כן מפרש הערוך כמובא בבעל המאור, ששתי הלשונות האחרונות מפרשות הלישנא קמא.

ודרבא אדר' סימון בתרווייהו קאי, ונראין דברים דבדאיכא פס ארבעה ומשהו בפחות משלשה דופן גמורה היא זו ותו לא בעי מידי אחרינא, ולא איתמר דרבא אלא אקמייתא דר' סימון בלחוד ואף על גב דאיכא בתלמודא הא אידך דר' סימון ביני וביני לא הוי חציצה, דמעיקרא איירי רבי סימון בטפח שוחק, ובתר הכי פריש דמבוי לא סגי בטפח שוחק ולא נגמר ענין טפח שוחק עד שבא רבא **ופירש** דינין שלו, ודכוותה בתלמודא, והמחמיר תבא עליו ברכה.

והאי צורת פתח דקאמר, פירש רש"י ז"ל כנגד כל הדופן, פי' לפירושו דאי איכא ברחבו יותר מעשר אמות עושה אותו ד' טפחים[7] דהא קיימא לן שכל פתח שהוא רחב יותר (מד') [מי'] אמות אינו פתח כדאיתא בעירובין, והקשו עליו בתוספות אם כן דופן גמורה היא זו דהא בכל דוכתא אפילו בדיני תורה צורת פתח סתימה גמורה היא ומאי רבותא דגמרי גבי סוכה בדופן זה של טפח, ופירשו דברים כפשוטן דצורת פתח של ארבעה טפחים, והוי כאלו הכל סתום ואף על גב דפרוץ שלו מרובה על העומד, וכן עיקר. עוד כתב[8] דפתח זו לא בעי קנה על גביהן (דכסכך דמי) [דבסכך סגי] ופי סכך יורד וסותם, ולכולי עלמא כל היכא דעביד דופן בת ז' טפחים תו לא בעי צורת פתח שאין צורת פתח חיוב שאפילו נכנסין לה דרך ארובה כשרה ושלא כדעת רבים.

אמר רבא וכן לענין שבת. ליכא לפרושי דלענין שבת חשיבא דופן שלישית מחיצה לשווייה רשות היחיד להחמיר לחייב הזורק מתוכו לרשות הרבים או מרשות הרבים לתוכו אבל אין מטלטלין בו עד דאיכא ד' מחיצות, דאם כן למה לי מגו דהא מדאורייתא בג' מחיצות הוי רשות היחיד גמורה ואפילו האחד מהם כשלישית זו שיש לה טפח שוחק בפחות מג' וצורת פתח, אלא שיש לומר דמהני מגו להכשיר ואף על פי שאין עומד מרובה על הפרוץ כד' לקמן, מיהו עיקר הפירוש דאע"ג דבעלמא אסור לטלטל אלא בג' מחיצות גמורות ולחי או קורה ברוח רביעית הכא גבי סוכה מטלטלין בשבת שלה בכל הסוכה, דהא תלמודא כי בעי בעלמא טפי מג' מחיצות מדרבנן בעלמא היא

[7] דברי רבינו צ"ב, ובכת"י ס' כתוב 'כ' טפחים', ומאחר והוא טעות ברורה תיקנו המהדירים לב' פתחים, וכן מבואר הדין בחי' הרא"ה (וגם שם הוצרכו לתקן מטפחים לפתחים), אבל כאן הלשון נראה מתוקן כדי שיעור קטן של צורת הפתח, ומ"מ נראה דהדבר מוכרח דצריך תיקון (אלא שהוא תיקון כפול ודוחק), ואולי דגם לרש"י לא הצריכו לעשות צוה"פ על כל הדופן אלא היכא דאפשר, אבל היכא שהדופן גדולה מי' אמות, לא חייבו לעשות שני פתחים, וסגי בצוה"פ דד' טפחים, וצ"ע.

[8] מלשון זה משמע דרש"י כתב כן, ואף שלא נזכר כן ברש"י שלפנינו, נראה דהיה לפני רבינו פי' רש"י אחר משלפנינו, כמו שנראה בדבריו לעיל במה שהביא מדברי רש"י בביאור כנגד היוצא, וראה עוד במבוא למוסד ה"ק, ובכת"י ס' כתוב וכת', ויש שפתחו 'וכתבו', והולך על התוספות שכתבו כן. ואף שרבינו הביא מרש"י שצריך להניח קנה על גביהן, ולעיל הביא כן גם מתוספות, אין כאן הערה, דלא אמרו אלא את עיקר הדין, שצורת הפתח צריכה קנה על גביהן, אבל אם הסכך מעל הקנים אי"צ לזה.

והכא אוקמוה דין תורה דמגו דהוא דופן לענין סוכה הויא נמי דופן לענין שבת ומשלך נתנו לך.

והקשו בתוספות אדרבה נימא איפכא מגו לחומרא דסוכה זו בשבת פסולה דמגו דלא הויא דופן לענין שבת לא הויא לענין סוכה ופסולה מדרבנן, וכי תימא דלא מפקינן סוכה מחזקתה וכיון דמבעוד יום כשרה לא פסלינן לה, והא לקמן גבי סיכך על גבי מבוי שיש בו לחי אמרינן דכשרה בשבת אף על גב דפסולה מעק'[רא] מבעוד יום, השתא מגו לקולא דמיגו דהויא דופן לענין שבת הויא נמי דופן לענין סוכה ואמאי נימא איפכא לחומרא דמגו דלא הויא דופן לענין סוכה לא הויא דופן לענין שבת, ותרצו דהתם נמי כיון דאיתכשר האי מבוי בלחי בשבת שעברה לא מפקינן ליה מהכשרו ואמרינן מגו לקולא, ויש שסוברין דההיא דסיכך על גבי מבוי שיש בו לחי דמכשר רבא במגו לאו לשבת בלחוד הוא דהיאך תהא אתמול פסולה והיום כשרה אלא הרי היא כשרה כל ז' ואף בחול מדין מגו שמכשירה בשבת לענין שבת מכשירה לענין סוכה **כל** ז', ומה שאמרו בסוכה יתירה סוכה דעלמא אסוכה דשבת דאלו סוכה דעלמא בעיא טפח שוחק, לאו היינו סוכה של חול שעל גבי מבוי שיש בו לחי, אלא סוכה כיוצא בה שעשאה על גגו או ברשות הרבים כגון סוכה שעל גבי מבוי ממש שהוכשר בלחי זה דלית לה מיגו דלא כשירה מכיון דלא קימא במבוי ממש, דע"כ לא שרי רבה אלא על מבוי ממש שהוכשר בלחי זה לענין שבת מיהו בהכי שרי אף בחול, וכן נראה דעת אלפסי ז"ל שהביא ההיא דסיכך על גבי מבוי שיש בו לחי כשרה ולא פירש שהיא כשרה לשבת בלבד אלא שהביא סתם, וכמו שדן דבריו רבינו הרמב"ן ז"ל, ואינו נכון בעיני מורי נ"ר, אלא ודאי רבה לא אכשר סוכה על גבי מבוי שיש בו לחי אלא במבוי הנכשר בלחי דוקא כדאמרן וכדמוכח לישני' דקאמר על גבי מבוי, ואפילו בזה לא הכשיר אלא בשבת בלבד אבל בחול פסולה, והיינו דאמרינן יתירה סוכה דעלמא אסוכה דשבת דסוכה דעלמא דהיינו של חול בעיא טפח שוחק וסוכה דשבת זו שהיא כיוצא בה סגי לה בלחי משום מגו, ודקשיא לך נימא מגו באיפכא לחומרא, הא ליתא דאוקומי מילתא על דין תורה לגבי שבת ולהכשיר סוכה עדיף טפי, דהא אקיל רחמנא בסוכה למכשר בה דופן טפח וכיון דאית לן מגו דיינינן ליה להקל בסוכה ולהעמיד שבת על דין תורה, וכן פירשתי לפני מורי נ"ר.

ומיהו בשבת דעלמא אסור לטלטל מדרבנן אלא תוך ד' מחיצות או ג' ולחי או קורה של מבוי, ויש לידון גם כן לעושה סוכה ברשות הרבים בג' מחיצות גמורות שמטלטלין תוכה בשבת במגו דרבה, וההיא דרבה עדיפא מהא דאע"ג דשלישית אינה גמורה לגמרי

אמרינן מגו, וליכא לפרושי מילתא דרבה דאמר וכן לשבת בכי האי אנפא בעשה ברשות הרבים סוכה בצל ג' מחיצות גמורות אבל בשלישי טפח בלחוד לא אמרינן מגו כדסבר חד מרבנן דדרא, דהאי מימרא אמתניתא קאי דקתני ושלישי אפילו טפח ועלה קאמר וכן לשבת, כנ"ל.

איתיביה אביי דופן סוכה כדופן שבת. ועיקר הפירוש כדפרש"י דכי היכי דהתם שרינן שתי בלא ערב או ערב בלא שתי הכי נמי לענין סוכה, פירוש לפירושו סד"א דהכא דליכא אלא שתי דפנות נחמיר טפי קמ"ל, והיינו דקאמר ובלבד שלא יהיה בין קנה לחבירו ג' טפחים דליכא לבוד, אבל בתוספות פירשו דהא אתיא כמ"ד בעירובין שלא התירו שתי בלא ערב אלא בשיירה בלבד וקתני דבסוכה הקלו, ומאי דקאמ' כדופן שבת היינו דופן של שיירה, ול"נ. **וא"ד** דופן סוכה כדופן שבת להתירו מכל דבר אפילו הפסול לסכך כשם שהתירו דופן שבת שדינו כמוהו בכל ענייניו אלא שצריך ליזהר שלא יהיה בין קנה לחבירו ג' טפחים, ול"נ.

גירסת הספרים ויתירה שבת על הסוכה שהשבת אינה ניתרת אלא בעומד מרובה על הפרוץ מה שאין כן בסוכה. פרש"י דלא שרי לטלטול לענין שבת אלא בד' מחיצות ושלא יהא בהם פתחים הרבה מכל רוח שאין בהם צורת פתח שיהא הפרוץ מרובה, מה שאין כן בסוכה דסגי בשתים כהלכתן וג' אפילו טפח ואף על פי שיש בדפנות פתחים, דאי מצרפת להו בהדי אידך הוה ליה פרוץ מרובה על העומד, ואין לשונו מחוור דהא לענין שבת אפילו בשתים כהלכתן בלא שום פתח וג' טפח שהעומד מרובה על הפרוץ אסור הוא לטלטל, [אלא ב]דופן ג' קיימינן דמתכשר (לענין) לענין סוכה אף על פי שיש בו מלבד צורת הפתח פרוץ מרובה על העומד כדפרישנא לעיל, מה שאין כן בשבת דלא שרי אפילו מדאורייתא במחיצה ג' עד שיהא עומד מרובה על הפרוץ דג' מחיצות שלימות בעינן מה שאין כן בזו דליכא אלא טפח שוחק וצורת פתח והפרוץ מרובה על העומד, והיינו דמקשינן מינה לרבה דשרי בשבת של סוכה בג' אפילו טפח, מאי לאו יתירה שבת דסוכה אסוכה דחול. דבשבת דסוכה לא סגי בג' טפח וסוכה דחול סגי ליה בהכי וקשיא לרבה, ופריק דהכי קאמר יתירה שבת דעלמא דליכא סוכה אשבת דסוכה דבשבת בעלמא בעינן ג' מחיצות שלמות ובשבת דסוכה מטלטלין בג' טפח כדין סוכה משום מיגו, ובודאי דלפרוקי פירכא לא הוה צריך כוליה האי ומסתייה דלישני ליה דהכי קאמר יתירה שבת [אסוכה] דעלמא דליכא שבת ואתיא לכ"ע, אלא דכיון דהוי קושטא כדרבה ניחא ליה לפרוקה כדרבה ממש, יתירה שבת דעלמא אשבת דסוכה דאמרינן

מגו כדרבה, ואתי שפיר טפי לישנא דיתירה שבת על שבת מלמימר יתירה שבת על סוכה דהוו שני (ד') מינין.

ופרכינן אי הכי ליתני יתירה סוכה דעלמא אסוכה דשבת. פי' בשלמא לדידי דפרישית רישא יתירה שבת אסוכה ולא אמרינן מגו להקל היינו דלא קתני יתירה סוכה דעלמא אסוכה דשבת דבסוכה דשבת נמי לא מקלינן לאכשורה בלחי ולא אמרינן מגו, אלא לדידך דאמרת דרישא הכי קאמר יתירה שבת דעלמא אשבת דסוכה דאמרי' מגו **ליתני נמי מגו לר'** מסוכה לסוכה, ופריק דלא איצטריך ליה למיתני דכיון דקתני דמסוכה קילתא **לשבת חמירתא אמרינן מיגו להקל כ"ש משבת חמירתא לסוכה קילתא**.

והא דאמר דסוכה דעלמא בעיא טפח שוחק, הא פרישנא דהיינו סוכה זו בחול, וה(ו)א דסגי לה בחול בטפח שוחק לאו היינו מבוי מפולש דהא קיימא לן דפס ד' ומשהו בעי, ואף על פי שיש לדחות דנקטי לה לרבותא אליבא דרב יהודה וכל שכן דהויא יתירה טפי אליבא דרבי סימון דבעי פס ד', א"כ היכי אמרינן דבשבת סגי לה בלחי מגו דמהני לענין שבת דהא מבוי מפולש לא מתכשרא בלחי, אלא שיש לומר דרבה לטעמיה דאמר בפ"ק דעירובין שאפילו מבוי שאינו ראוי לשיתוף דהיינו מפולש אם הכשירו בלחי הזורק לתוכו חייב אף על פי שאסור לטלטל בו וכי קאמר רבה שהיא כשרה בשבת דסוכה במגו ובלבד שלא יטלטל בה אלא בד' אמות, וכל זה דוחק, אבל הנכון דכשרה לגמרי קאמר ומטלטלין בכולה בשבת מיהת ובמבוי שאינו מפולש מיירי שיש בו ג' מחיצות שנכשר בלחי לענין שבת וזה לא סיכך בפנים סמוך לדופן האמצעי דאם כן הא איכא ג' מחיצות שלמות ותו לא בעי מידי להכשר סוכה, אלא שסיכך כלפי חוץ רחוק ד' אמות מדופן האמצעי על הלחי דאע"ג דסיכך על גבי מבוי מפולש בעי פס ד' ומשהו הכא סגי ליה בטפח שוחק דכיון שהוא סתום שאין יוצאין בו לרשות אחר כמאן דאיכא שתי דפנות דעריבן דמי, **ולפ"ז** סוכה שבתוך החצר מיתכשרא בטפח שוחק ושתי דפנות שלמות אף על גב דלא עריבן דלא גרע מעל גבי מבוי שאינו מפולש, אלא שיש לומר דלרבותא נקט תלמודא טפח שוחק כרב יהודה דמדינא הא נמי פס ד' ומשהו בעי **בחול** כרבי סימון, והראשון יותר נכון וכן דעת הגאונים ז"ל.

גופא אמר רבה סיכך על גבי מבוי וכו'. פי' ואתיא הא דרבה בין לדידיה לחי משום מחיצה בין לחי משום היכר דאע"ג דגבי סוכה מחיצות בעי' רח'[מנא] אפש' דופן ג' כל שיש לו שם דופן לשום דבר מכיון שה[ו]כשר בשלישית טפח, ולפיכך הביאה רבינו אלפסי ז"ל בהלכותיו, מיהו בר מהכי הא אמרי התם (ט"ו א') גבי לחי העומד מאליו

אביי לטעמיה דאמר לחי משום מחיצה ורבינו ז"ל פסק כאביי בלחי דסבר דהיינו למ"ד של יע"ל קג"ם.

דף ז:

ואמר רבא סיכך על גבי פסי ביראות כשרה. משמע דדוקא על גבי פסי ביראות ממש ולעולה רגלים שהתירו להם חכמים לענין שבת, אבל על גבי פסין כעין ביראות [אינה] כשרה א"כ בזמן דליכא עולה רגלים אפילו על גבי פסי ביראות לא מכשרינן לא לענין שבת ולא לענין סוכה, וכן כתבו בתוספות, וכן דעת בעל המאור, אבל רי"ף ז"ל הביא בהלכותיו ואף על פי שאין בזמן הזה עולה רגלים, נראה שהוא סובר דעל גבי פסי ביראות לאו דוקא אלא אפילו על כעין פסי ביראות התירו, דהא מדינא גבי פסי ביראות רשות היחיד גמורה היא אלא שאסור לטלטל בה מדבריהם וגבי עולה רגלים העמידו על דין תורה **כדי שלא ימנעו מלעלות לרגל, והכא נמי אוקמוה אדין תורה** כדי שיהא ספק ביד כל אדם לזכות במצוה זו, ותו לא מידי.

אמר אביי ר' יאשיה ור' יהודה ור' שמעון ורבנן ורבי אליעזר ואחרים כולהו סבירא להו סוכה דירת קבע בעינן. פי' קבלנו מרבותינו דכל היכא דאמר תלמודא רבי פלוני ורבי פלוני אמרו דבר אחד הם שוים בדבריהם לגמרי וכל אחד מודה לדברי חבירו, ומשום הכי לא חשיב שיטה ואפשר דהוי הלכתא כוותייהו, אבל היכא דאמרינן רבי פלוני ורבי פלוני כולהו סבירא להו [כי הכא הויא[9]] שיטה שהיא קבלה ביד הגאונים ז"ל דלית הלכתא כחד מנייהו, מפני שאע"פ שהולכין כשיטה א' ובדרך א' באותו דבר אין כל דבריהם שוין ואינם מודים זה לזה, וראיה לדבר הא דשמעתין דאמרי כולהו סבירא להו ואינם מודים זה לזה, דהא לבית שמאי הכשר סוכה בכדי ראשו ורובו ושולחנו ורבי בעי ד' אמות, ור"ש בעי ג' דפנות ורביעית אפילו טפח ואילו ר' יהודה מודה כסתם מתניתין דקתני ושאין לה ג' דפנות מדלא פליג עלה[10] כדפליג ברישא, והכי נמי משמע מדאמרינן ביבמות ר"ה ור' ינאי ור' חייא ור"מ ורבי אליעזר בן יעקב כולהו סבירא להו אדם מקנה לחבירו דבר שלא בא לעולם, ותמצא שאין שוים בדבריהם דלרבי מאיר אדם מקנה אפילו פירות שלא באו לעולם ושלא חנטו כלל ולרבי אליעזר **בן יעקב** לית ליה הכי אלא ב**שחת** שכבר בא לעולם אלא שלא נגמר בישולה כדאיתא בקדושין, ומשום שאינם מודים זה לזה וכל חד מנייהו איכא רבנן דפליג עליה הוי כל חד מנייהו יחידאה ובטל

[9] נוסף מלשון הר"ן.
[10] בכת"י ישנו תיקון והנראה בכוונת התיקון כתבתי.

במיעוטו ולית הלכתא כחד מנייהו מסתמא, אלא היכא דפסק תלמודא כחד ומפיק ליה משיטה כי הא דשמעתין דפסיק רבא הלכה כבית שמאי וקיימא לן נמי כרבי אליעזר כדבעינן למימר קמן, אבל מסתמא לית הלכתא כחד מנייהו כמו שקבלנו מן הגאון ז"ל. ורבי יהודה דתנן סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה ורבי יהודה מכשיר. תמיהא מילתא דהא מדמוקים אביי לרבי יהודה דמתניתין בשיטה דבעי דירת קבע מכלל דסבירא ליה כרבא דפריש טעמא דרבנן משום דסוכה דירת עראי בעינן, ומינה דרבי יהודה בדירת קבע והוי שיטה, דאילו לרבה ורבי זירא הא רבנן נמי מכשירי בדירת קבע דהא מכשירי למעלה מעשרים כשהדפנות מגיעות לסכך או כשהיא רחבה יותר מארבע אמות שהיא דירת קבע יותר, אלא ודאי דכרבא אתיא ואילו לעיל פריך ליה לרבא, ואף על גב דפריק לא אודי ליה דהא אמרינן דרבה ורבי זירא לא אודו משום פירכא דאביי (ולא) ולא חשו לפירוקי' דרבא, ודוחק הוא לומר דאביי מאריה דפירכא אודי לפירוקא דרבא ולא אודו ליה (רבא) [רבה] ורבי זירא, כדסברי מקצת רבנן ז"ל.

וא"ל דהא דאוקי אביי לרבי יהודה בשיטה בהא דבעי דירת קבע, לא משום הא מתניתין דמייתי תלמודא הוא אלא משום דאשכחן ליה בעלמא דסבירא ליה הכי, מההיא דסוכה על גבי סוכה דמכשר כשאין דיורין בעליונה לפי שאין קבע, כדבעינן למימר (י' א' ד"ה ומהדרינן), ומההיא דישנים היינו תחת המטה בסוכה דטעמא דידיה משום דלא אתי אהל ארעי ומבטל אהל קבע כדאיתא לקמן (כ"א ב'), ומההיא דתנן ביומא א"ר יהודה סוכת החג בחג חייבת במזוזה אלמא דירת קבע בעינן, ועל הני סמיך אביי, אלא משום תלמודא משמע ליה דפלוגתא דהא מתניתין נמי בסוכה דירת קבע כאוקמתא דרבא נקט הא מתניתין לאשמועינן דהלכתא כרבא, דהא פירוש' דתלמודא הואיל ולאו פירוש' דאביי, **א"נ דפירוש' דאביי הוא**[11] וכיון דאיכא כמה מתניתין דסבר דירת קבע היא נקט האי אליבא דרבא מיהת משום דעסקינן בה ולרבה ורבי זירא נפקא מתניתין וזה מבואר. רבי שמעון דתניא רבי שמעון אומר ג' כהלכה ורביעית טפח. והיינו משום דבעי דירת קבע וסוכה למחסה כדפריש **רב מתנה**[12] לעיל.

[11] בכת"י ס' חסרים תיבות אלו, ואריכות דברי רבינו אך למותר ואף צ"ב, אבל לתשלום תיבות אלו מתברר שכוונת רבינו לשתי דרכים נפרדות, וכן הוא בחי' הרא"ה.

[12] בכתב יד מופיע בכתב הסופר תיבת 'במתנה', ומגיה מאוחר יותר נתן קו מחיקה על אות ה והשאיר אותיות במתנ והוא לכאו' קיצור של המילה במתניתא (ואולי קו המחיקה משמש כגרש), וכן הוא בכת"י ס' שכתב במתני', ואין ביאור לדברי רבינו מה נתחדש בהך מתניתא דלעיל יותר מהמפורש כאן דלר"ש בעינן ג' כהלכתן, אבל נראה שהוא טעות ובמקור הדברים היה כתוב 'רב מתנה' וכמבואר לעיל ו' ע"ב שרב מתנה מפרש טעם דר"ש משום דבעינן סוכה למסתור ומחסה ומשו"ה הוא דחשיב ליה דירת קבע, ונשתבש לפני הסופר וכ' 'במתנה'.

ה"ג ר"ג דתנן העושה סוכתו בראש הספינה רבן גמליאל פוסל ורבי עקיבא מכשיר. ולא גרסינן הכא או בראש העגלה, דהא אוקימת' פלוגתא דידהו ביכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה ואינה יכולה לעמוד ברוח מצויה **דים והא לא שייך למי'** **בסוכה דראש העגלה דהתם דכו"ע ביכולה לעמוד ברוח מצויה** דיבשה סגי לה, וגבי מתניתין דתנן אין עולין לה ביום טוב הוא דגרסינן בראש הספינה ובראש העגלה כדאיתא בפרק הישן.

בית שמאי דתנן מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית בית שמאי פוסלין. פי' טעמא דבית שמאי אליבא דאביי משום דסוכה דירת קבע בעינן, והיינו בסוכה קטנה דאילו בסוכה גדולה טעמא דידהו גזירה שמא ימשך אחר שולחנו כדפריש תלמודא לעיל, ותמי' מילתא כיון דטעמא דבית שמאי **בסוכה קטנה משום דבעי' דירת קבע היכי פסיק רבא הילכת'** כחד מינייהו דהא רבא דסבר סוכה דירת עראי בעינן והני תנאי דבעו דירת קבע שיטה נינהו, וי"ל דאביי הוא דסבר דבית שמאי משום דירת קבע הוא לדידיה לית הלכתא כוותייהו, אבל רבא סבירא ליה דטעמא דבית שמאי גזירה שמא ימשך אחר שולחנו כטעמא דסוכה גדולה דכיון דאיתנהו תרווייהו **בחדא** מתניתין ובחדא פלוגתא כדאיתא לעיל מסתמא חד טעמא אית להו, ולפום האי פירוקא הלכה כבית שמאי (דאע"ג דבעלמא) בתרווייהו דהא חד טעמא נינהו, וכדפסק ר"ף ז"ל, ועוד י"ל דרבא נמי סבר דטעמא דבית שמאי בסוכה קטנה משום דירת קבע כסברא דאביי דלא מוקמינן פלוגתא בינייהו בכדי, והא דפסק הלכתא כבית שמאי משום דאע"ג דבעלמא סוכת דירת עראי בעינן בהא מיהת בעינן האי קבע שתהא מחזקת ראשו ורובו ושולחנו כדי שלא תהא לו דירה סרוחה דבלאו האי שיעורא עראי דעראי הוא, ולהאי שיטתא לית הלכתא כוותייהו בסוכה גדולה דהא טעמי דפליגן נינהו וכסברא דמקצת רבנן ז"ל, עוד נ"ל לומר דטעמא דתרתי פלוגתא חדא גזירה שמא ימשך אחר שולחנו מדתני להו בחדא, והא דקאמר אביי דטעמא דבית שמאי משום דירת קבע לאו משום קביעות בנין דמאי קביעות איכא בשיעור ז' טפחים אלא לומר שתהא קבע לענין זה שיהא שם קבע ולא ימשך לחוץ אחר שולחנו.

ר' אליעזר דתנן העושה סוכתו כמין צריף או שסמכה לכותל ר' אליעזר פוסל מפני שאין לה גג וחכמים מכשירין. ולקמן פריש תלמודא פלוגתייהו דר' אליעזר סבר שיפועי אוהלים לאו כאוהלים דמו ורבנן סברי שפועי אוהלים כאהלים דמו, ותמיהא מילתא דהכא **משמע** דלית הלכתא כר' אליעזר דהא טעמי' דידיה משום דשיפועי אוהלים לאו כאוהלי קבע דמי וסוכה דירת קבע בעינן ואנן קיימא לן דסוכה דירת עראי ולהכי אוקמוה בשיטה, ואילו לקמן בסוף פירקא משמע דהלכתא כרבי אליעזר, דאמרי' אביי אשכחיה

לרב יוסף דהוה גאני בכילת חתנים בסוכה א"ל כמאן כר' אליעזר שבקת רבנן ועבדת כר' אליעזר א"ל אין דברייתא איפכא תניא ר' אליעזר מכשיר וחכמים פוסלין, אלמא דסוכה העשויה כמין צריף פסולה כר' אליעזר דמתניתין משום דתנו לה בברייתא בלשון חכמים והא אוקמיה אביי בשיטה.

ומחוורתא דמילתא דאביי סבר דלית הלכתא כר' אליעזר הוה סבירא ליה דהא דפליגי ר' אליעזר ורבנן בשיפועי אוהלים אי כאוהלים דמו או לא דכ"ע שיפועי אוהלים כאוהלי עראי דאמו, והיינו טעמא דמכשירי רבנן משום דסברי סוכה דירת עראי בעינן ורבי אליעזר דפסיל סבר דסוכה דירת קבע בעינן ושיפועי אוהלים לאו כאוהל קבע דאמו, והיינו דאמ' ליה לרב יוסף דגני בכילת חתנים בסוכה כמאן כר' אליעזר פי' דלר' אליעזר מותר לישן בכילת חתנים בסוכה דסוכה דירת קבע וכילה אוהל עראי ולא אתי אוהל עראי ומבטל אוהל קבע, וכטעמא דאר'[13] לקמן (י"א א') לרבי יהודה דאמר ישנים היינו תחת המטה בסוכה דפרישנא טעמא משום הכי, מיהו משום דההיא דרבי יהודה לא מתפרשא שפיר ודילמא רבי יהודה לא שרי אלא במטה ולא בכילה נקט דר' אליעזר.

ולמאן דמפרש לקמן דר' אליעזר אפילו לסברא דאביי לית ליה הא דלא אתי אוהל עראי ומבטל אוהל קבע ולא אמרינן הוא טעמא אלא לרבי יהודה בלחוד, איכא לפרושי דמאי דעבד רב יוסף אליבא דאביי אפילו דלא כר' אליעזר הוא אלא דאמר ליה לפום סבריה דאפילו אי סבירא ליה דר' אליעזר שרי היכי שביק רבנן ועביד כר' אליעזר, דודאי לרבנן בין סוכה בין כילה אוהל עראי ואתי אוהל עראי ומבטל עראי, ואהדר ליה רב יוסף דאיהו שפיר עביד וכהלכתא, דמתניתא איפכא תניא ר' אליעזר מכשיר וחכמים פוסלין, פי' דודאי הלכתא כמאן **דפסיל** דרבים נינהו כדאיתא במתניתא, ומינה דטעמא דפלוגתייהו לאו כדסבר אביי דאם כן היכי פסלי רבנן דהא אינהו סוכה דירת עראי סבירא להו, אלא ודאי דלכולי עלמא שיפועי אוהלים לאו כאוהלי קבע דאמו ובאוהל עראי הוא דפליגי, דמאן דמכשר סבר שיפועי אוהלים כאוהל עראי דמו מיהת וסוכה כשרה בהם דהא איכא דירת עראי, ומאן דפסיל סבר שיפועי אוהלים לאו כאוהל עראי נמי הוו ולהכי פסילי לסוכה דבעינן דירת עראי מיהת, ולדידהו מותר לישן בכילה תחת הסוכה דסוכה דירת עראי ולא אתיא כילה דלא הויא אהל עראי ומבטל ליה, ודעבד רב יוסף כהלכתא עביד, הילכך מאי דמוקי אביי לר' אליעזר דפסיל בשיטה היינו לפום סבריה אבל אנן כרב יוסף קיימא לן דסבר דהלכתא כוותיה ועביד בה עובדא, וסוגיין בעלמא כוותיה

[13] כן הוא בכת"י אותיות דאר', ואפשר שהם ר"ת דא"ר, דדרך הסופר לציין ר"ת בגרש אחד, וכך נראה בכת"י ס' שפתח דאמר ר', אבל לכאו' אין לזה מובן, ואולי צ"ל דאמרי'.

דאמרינן במסכת שבת כילת חתנים מותר לנטותה בשבת ואילו הויא אוהל עראי הוה אסיר לנטותה דהא קיימא לן התם אין עושין אוהל עראי לכתחילה ביום טוב ואין צריך לומר בשבת, ואמרי דמהאי טעמא פרונקא עילוי כובא אסיר, וכן נמי לענין טומאה אמרינן דלמאן דאמר שיפועי אוהלים כאוהלים דמו מביאין את הטומאה ואילו היה (ב)[כ]אוהל עראי למה אין מביאין את הטומאה והלא טפח על טפח ברום טפח מביא את הטומאה ואין לך אוהל עראי גדול ממנו, אלא ודאי דלמאן דאמר שיפועי אוהלים לאו כאוהלים דאמו אפילו כאוהלי עראי נמי לא הוו ולפיכך אין מביאין את הטומאה שאינם אוהל אלא (ב)[כ]מחיצות עקומות, וכפרש"י במסכת עירובין, ומעתה נתקיימו דברי רי"ף שפסק כר' אליעזר ולא חש לשיטתיה דאביי, וזהו הנכון מפי מורי הרב נ"ר בשם רבו ר"ה הרמב"ן ז"ל.

א"ר **יוחנן** סוכה העשויה ככבשן. פי' עגולה, אם יש בהיקפה כדי לישב בה כ"ד בני אדם כשרה. ואוקי כרבי דבעי סוכה בת ד' אמות לדירת קבע, ואף על גב דאחרים דאזלי בשיטתיה פסלי בסוכה העגולה לפי שאין לה זוית, הא פרישנא דהני תנאי לא שוו במלתייהו, דרבי דבעי קביעותא רבה בד' אמות שרי בעגולה משום דאית ליה רווחא טובא, ואחרים סגי להם בהכשר סוכה דבית שמאי ולהכי פסלי בעיגולה שאין לה זוית ולא חזיא לדירה, אי נמי אית להו דרבי ובעו אכתי קביעותא רבה טפי שיהא לה זויות כנ"ל, ואית דמפלגי בין שובך לכבשן ולאו מילתא היא אלא כדאמרן.

ופרכינן מכדי גברא באמתא יתיב. פי' (סכך) [שכך] שיערו חכמים בין ליושב בין לעומד, כדאמרינן התם ורחץ את בשרו במים מים שכל גופו עולה בהם והם אמה על אמה ברום שלש אמות שאף לעומד במקוה נתנו לו שיעור כיושב כדי שיטבול בריוח וירחיב עצמו ויבואו בו מים ולא יקפוץ עצמו.

וכל שיש בהיקפו ג' טפחים יש ברוחבו טפח. פי' ברוחבו שלו, ברחבו של עיגול שליש הקיפו, וכיון שרחבה של סוכה אפילו לרבי בתריסר סגיא להקף ואמאי בעינן כ"ד אמות, ואין לומר דרבי יוחנן סבר שיעור סוכה ח' אמות דהא לבית קבוע סגי בד' אמות.

דף ח.

ומהדרינן הני מילי בעיגולא אבל בריבועא בעינן טפי. פי' הני מילי דסגי בהיקף של (תליסר) [תריסר] אמות לסוכה שיש ברוחבה ד' אמות, כשהן ד' אמות על ד' אמות עגולות אבל כשהן ד' אמות על ד' אמות מרובעות בעי טפי, והשתא לא פריש ליה טפי עד דמפרש לה בסמוך.

ופריך מכדי כמה מרובע יותר על העיגול רביע בשיתסר סגיא. כלומר דאפילו ד' מרובעות בשיתסר סגי להו דהיינו ד' אמות לכל רוח שהוא רביע יותר על העיגול שהוא תריסר **אע"ג** דהא סוכה מרובעת ורבי יוחנן סוכה עגולה הוה עביד איהו, השתא שאין המרובע יתר על העיגול אלא רביע שהם י"ו אמה, ואין רבי יוחנן נותן בהקף סוכה העגולה אלא כשיעור סוכה מרובעת דיתבי בה מנין אנשים כמנין היושבים במרובעת, וכוליה שקלא וטריא לאו פירכא ופרוקי נינהו, אלא הויא דתלמודא לברורי דוקיא דחושבנא ושיבורא דיליה עד דמפרש לה.

ומהדרינן הני מילי בעיגולא מגו ריבועא. הוי רביע טפי, אבל בריבועא דנפיק מגו עיגולא בעי טפי. פי' וסוכה עיגולא דר' יוחנן היינו שיש בתוכה סוכה מרובעת דרבי שהיא ד' אמות על ד' אמות, ועיגול המקיף את המרובע שבתוכו בעי טפי מאותו הריבוע ולא סגי ליה בשיתסר משום מורשא דקרנתא.

ואמרינן דאין הכי נמי דבעי טפי, מיהו אכתי לא בעי כ"ד אמות, דמכדי כל אמתא בריבועא אמתא ותרי חומשי באלכסונא ונמצא שמרובע של ד' אמות על ד' אמות אלכסונו רבה עליו ח' חומשים, וכשאתה עושה עיגול של מרובע זה הדבר ידוע שרחבו של עיגול הוא אלכסונו של מרובע החקוק בתוכו נמצא רחבו של עיגול הוא אלכסונו זה ה' אמות וג' חומשים, ורחבו של עיגול הוא שליש הקיפו כדאמרן אם כן תוסיף ב' חלקים של רוחב זה הוו שבסר **נכי** חומשא, כי החמש אמות ג' פעמים הם ט"ו אמות, והג' חומשי ג' פעמים (י"ט) [ט'] חומשים שהם שתי אמות פחות חומש, שהם י"ז פחות חומש, ואם כן בשיבסר נכי חומשא סגיא.

ומהדרינן דאין הכי נמי ורבי יוחנן לא דק בחושבניה ואוסיף עליה טפי ממאי דבעי לחומרא, ופרכינן אימר דאמרינן לא דק פורתא, פי' כדי שיבא חשבון שלם, אבל כולי האי משבסר נכי ח'[ד] חומשא לכ"ד אמות מי אמרינן לא דק.

ואתא מר קשישא בריה דרב חסדא ופריק פירוקא אחרינא וקאמר מי סברת גברא באמהתא יתיב. (דלהו) ומקום כ"ד אנשים כ"ד אמות, תלתא גברי בתרתי אמהתא יתבי. וסגי לכ"ד אנשים (בשבסר) [בשתסר] אמהתא, ואף על גב דלטובל מעומד נתנו אמה על אמה היינו בטובל בלחוד משום הכשר טבילה כדאמרן.

ופרכינן דאם כן בצר ליה שיעורא. דהא אנן שבסר נכי חומשא בעינן לרחבו של עיגול שעל המרובע ואילו כ"ד אנשים (בשבסר) [בשיתסר] סגי להו.

ומהדרינן דלא דק רבי יוחנן בחושבנא ובצר משיעוריה פורתא כדי שיאמר חשבון שלם.

ופרכינן אימור דאמרינן לחומרא, לקולא מי אמרינן דלא דק. דמכשר סוכה בבציר משיעורא, דאנן בעינן שיבסר נכי חומש ואיהו אמר (שבסר) [שיתסר].
א"ל רב איתי לרב אסי לעולם גברא באמתא יתיב. כדקס"ד מעיקרא, ור' **יוחנן** מקום גברי לא קא חשיב. פי' דכי קאמר כל שיש בהקפה כדי לישב כ"ד בני אדם לא שישבו לפנים מחוט העיגול, אלא שיקיפו חוט העיגול מבחוץ, והשתא בצר מרחבו של עיגול מקום שני אנשים אחד מכאן ואחד מכאן, ואלו כ"ד אנשים בתוך העיגול יש בהקפו כ"ד אמות ורחבו שליש הקיפו שהוא ח' אמות, דל מיניה השתא תרתי אמהתא לתרי גברי פשו להו ו' לרחבו של עיגול, הוסף עליו שני חלקים להקיפו הוו להו תמניסר, והיינו דמהדר פרכי' אכתי הוו להו תמניסר ואנן בשבסר נכי חומשא סגי לן, (ופרכינן) [ופרקינן] דאין הכי נמי והיינו דלא דק לחומרא. דלא דק פורתא שהוסיף על השיעור אמה וחומש כדי שיהיא חשבון שלם למקום כ"ד אנשים שלמים.
והקשיתי לפני מורי נ"ר למה ליה לרבי יוחנן [להוסיף] בחושבנא אמה וחומש דהא בבציר **מהכי** הוה סגי לן וקא הוי חשבון שלם ומקומות שלמים ולא יוסיף בחשבונו עד חומש בלבד, (דילמ') [דלימא] הכי כל שיש בהיקיפו כדי לישב כ' וג' בני אדם שהם כ"ג אמות, דהוי שלישיתו לשיעור רחבו ז' אמות מן הכ"א אמות, וד' טפחים מהשתי אמות הנותרים, הוה ליה רוחב העיגול עם מקום גברי ז' אמות וד' טפחים **דל תרתי אמהתא למקום גברי דלא חשיב פשו להו חומש וד' טפחים** הוסף עליהם שני חלקים הוו להו הח(ו)מש אמות ג' פעמים ט"ו אמות והד' טפחים ג' פעמים י"ב טפחים שהם שתי אמות, הוו להו שבסר אמות (שבסר אמות) שלמים ולא אוסיף בחושבניה אלא חומש אמה, דבההוא חושבנא **דאילן** דעולא (ב"ב כ"ז א') משמע דלא מוספינן לעולם טפי מאמה כל היכא דאפשר, ותירץ לי רבינו נ"ר דרבי יוחנן בעי למעבד עיגול מחשבון שלם של (שבסר) [תמניסר] וברחבו, וכשיש בהיקפו י"ח הוי רחבו שש שהוא חשבון שלם, ואילו נקיט ליה בכ"ג בני אדם נהי דהוי הקפה חשבון שלם של שבסר שלמים מ"מ אין רוחב העיגול חשבון שלם דהא הוי ה' אמות וד' טפחים.
רבנן דקיסרי ואמרי לה דייני דקיסרי אמרי עיגולא דנפיק מגו ריבועא ריבעא. פי' שהמרובע יותר על העיגול רבע כדאמרן, ריבועא דנפיק מגו עיגול[א] (ולא) פלגא. פרשו בו שהעיגול יותר על המרובע פלגא דמרובע, משום מורשא דקרנתא.

דף ח:

גירסת הספרים ולא היא דלא הוי שיעורא כולי האי. פי' דהא אסיקנא דבשיבסר נכי חומש סגיא, ולהאי פירושא נפרש דהכי מתפרש שיעור דרבי יוחנן לרבנן דקיסרי לפום חושבנא דידהו, דמרובע דד' אמות בעי' הי"ו [היקף י"ו], הוסיף עליו החצי הו"ל כ"ד. ויש לפרש דמעיקרא פרכינן דלד' אמות ברוחב עגול בתריסר סגיא, ומפרקי דייני דקיסרי דאין הכי נמי מיהו כי עבדת עליה רבוע הוי שיתסר כי עבדת עליה עגולא רבה הוי כ"ד והוי עגולא זוטא כל שבתוך המרובע חצי העיגול, הכל הולך אל מקום אחד.

ותמי' מילתא טובא היכי אפשר דטעו רבנן דקסרי כולי האי שבסר לכ"ד אמות, ועוד שהרי הדבר מתברר למראית העין שאין העגול מוסיף על המרובע שבתוכו חציו, ומקצת גדולי רבותינו אמרו דחושבנא דרבנן קושטא הוא, ולא גרסינן ולאו מילתא היא דלאו לישנא דתלמודא הוא אלא רבנן סבוראי דהוו בתר הוראה כדאשכחן טובא בתלמודא, וה"פ דעיגולא דנפיק מגו ריבועא ריבעא כדאמרן, ורבעא כר' וקאי אעיגולא[14]. כלומר כי כשעושין מרובע קטן ועליו עיגול ויש על עיגול זה עוד מרובע אחר, המרובע הפנימי חצי המרובע החיצון, וזה מתברר למראית העין כשתעשה מרובע גדול של עשר על עשר ותחלקהו לריביעיותיו, הרי בכל רובע ה' על ה', עשה רבוע אחר בתוכו באלכסון כל אחד מד' ריביעיות, תמצא שיחלק כל אחד מהריביעיות והוא חצי המרובע הגדול וזה צורתו[15], ואם תרצה לעשות עגול בין ב' המרובעים עשה שאין זה מעלה ולא מוריד.

ולמדנו מתוך סברא זו דהא דאמרי רבנן בכל דוכתא שהמרובע כל אמתא בריבועא אמתא ותרי חומשי באלכסונא, אינו כן בצמצום דהא הכא המרובע הפנימי הדף שלו הוא אלכסונו **של א' מן הריביעיות, ומרובעו של רביעית ה' אמות, נמצא אלכסונו**[16] לחשבון כל אמתא בריבועא אמתא ותרי חומשי באלכסונא ז' אמות שהרי הוסיף י' חומשין, נמצא רוחב (קב) [קו] המרובע הפנימי בשיעור זה ז' אמות, כמה הוסיף באלכסונו י"ד חומשין שהן ג' אמות פחות חומש הוה ליה אלכסונו י' אמות פחות חומש לפום חושבנא דרבנן, ואילו מרובע פנימי אלכסונו הוא רוחב המרובע החיצון שהוא י' אמות שלמות ואיכא טופיינא דשיעורא דרבנן חומש, אלא ודאי דרבנן לא דייק משום דפורתא היא טובא.

ולהאי פירושא מסתברא דרבנן דקיסרי לא אתו לפרושי מידי במילתא דרבי יוחנן, אלא דתלמודא אייתי לה אגב גררא דהאי חושבנא להגדיל תורה ויאדיר.

[14] הלשון צריך תיקון ובמכון ז"י תיקנו "וריבועא דקאי אעיגולא פלגא".
[15] נראה שהציור אינו מדוייק ועי' בציור שבתוס'.
[16] שורה זו קיימת גם בכת"י ס' ונשמטה בטעות הדומות באחד הדפוסים המצויים.

א"ר לוי משום רבי מאיר שתי סוכות של יוצרים זו לפנים מזו הפנימית אינה סוכה. איכא דקשיא ליה אמאי אינה סוכה כיון דמסוככת כהלכתה ולא בעיא עשייה לשם החג, ומפרשי לה דהכי קאמר אינה סוכה לענין חיוב מזוזה וחייבת במזוזה, ולאו מילתא היא אלא דברים כפשטן שאינה סוכה משום דעבדא לדירה והוה ליה כבית ואיכא משום תעשה ולא מן העשוי, כלומר ולא מן העשוי מכבר שלא לשם צל אלא לאוצר או לדירה והכי מוכח בסמוך.

פיס' החיצונה סוכה ופטורה מן המזוזה. מסתברא דמתני' דכולי עלמא היא, לרבי יהודה דאמר סוכת החג בחג חייבת במזוזה לפי שהיא דירת קבע כי קתני הכא פטורה מן המזוזה היינו בשאר ימות השנה חוץ מן החג, ולרבנן אתיא כפשטה שפטורה מן המזוזה לעולם ואפילו בתוך החג דדירת עראי היא, והלכתא כוותייהו.

ואקשינן ותהוי חיצונה בית שער דפנימית ותחייב במזוזה ופרקינן משום דלא קביעא. ק"ל לרבנן ז"ל דהכא משמע דבית שער דקביעא חייב במזוזה, וכן אמרו בברייתא (מנחות ל"ג ב') בית שער [אכסדרה] ומרפסת [חייבין במזוזה, ואילו בפ"ק דיומא אמרינן יכול שאני מרבה בית שער אכסדרה ומרפסת] (א)ת"ל בית (דירה) [מה] בית שהוא מיוחד לדירה יצאו אלו שאין מיוחדין לדירה, תירץ הרז"ה דודאי בית שער של בתים חייב במזוזה והתם אמרינן יכול שאני מרבה בית שער של אכסדרה ומרפסת, והוא הדין דבית שער של חצר כיון שאינו בית שער [ל](ו)מקום דירה והוא פטור, ול"נ דאי בית שער של אכסדרה ומרפסת קאמר [לא] הוה ליה למימר יצאו אלו שאינן מיוחדין לדירה דהא כוליה בית שער ואכסדרה ומרפסת **חדא מילתא היא והכי הוה ליה למימר יצא זה שאינו מיוחד לדירה**, [17]**ועוד דבאידך דתניא בית שער אכסדרה ומרפסת חייבים היינו בית שער אכסדרה ומרפסת וריף ז"ל סובר דבית שער אכסדרה ומרפסת** הפתוחים לבתים או לחצר שהם מקום חיוב מזוזה אף הם חייבים במזוזה כמותם, ולא מחמת עצמן אלא מחמת מקום חיוב שהם פתוחים לו, והיינו הך דהכא וההיא דקתני חייבים, אבל בית שער אכסדרה ומרפסת הפתוחים למקום פטור כגנה וכיוצא בו פטורין, **והיינו דאמ' במנחות** בי ארזקי חייב בשתי מזוזות מאי בי ארזקי בית שער הפתוח לחצר ובתים פתוחים לבית שער, וש"מ כדברי רי"ף דבית שער הפתוח אף לחצר חייב במזוזה, ואילו היה (רחבו) [חיובו] של זה מעצמו ודאי בחדא מזוזה סגי ליה אלא דמשום חיובא דידיה מחמת חצר ובתים חייב בב' מזוזות, ועוד י"ל דמדאוריתא אפילו בית שער אכסדרה ומרפסת של בתים וחצרות פטורין כיון שאינן מיוחדין הן עצמן לדירה (ד)[כ]פשטי'

[17] ראה גם בר"ן כמהלך דברי רבינו.

דמתנית', דדוחק הוא לפרש יצאו אלו שאינן מיוחדין למקום דירה כ"ש דמתניתא סתמא קתני וכל בית שער אכסדרה ומרפסת במשמע, וכי אמרינן הכא ובאידך מתניתא דהתם דבית שער אכסדרה ומרפסת חייבין היינו מדרבנן מפני שפתוחין למקום חיוב מידי דהוה אשערי עיירות ושערי מדינות, מפי מורי נ"ר.

תנו רבנן סוכת גנב"ך כשרה ובלבד שתהא מסוככת וכו' מאי כהלכתה וכו'. ק"ל מאי אשמועינן דהא פשיטא דסוכת רקב"ש לצל עבידא, פרש"י דהא קמ"ל דלא בעינן לשם החג, ול"נ **חדא** דהוה ליה למתני כיון שהיא עשויה כהלכתה, מאי ובלבד, דמשמע לישנא דאתי למעוטי מידי, ותו דהא מי לא שמעינן דלא בעי' לשם חג מכיון דשרינן לה דהא כל הני לא עבידי לשם חג, והנכון דהכי קאמר ובלבד שתהא עשויה לצל בלבד ולא עשויה לדירה דאם כן הוה ליה קבע והוה ליה נמי תעשה ולא מן העשוי, וכן פי' בתוספות.

להאי תנא דגנב"ך [א]לימא ליה גנב"ך דקביעי תנא מ"מ [וכו']. יש מפרשים דכל חד מינייהו תניא בהדיא מאי דאלים טפי דהוה משמע דלא הוי לסוכה ואידך דפשיטא טפי תנייה (ד)[ב]כללא דקתני מ"מ, הלכך לחד תנא איצטריך ליה למיתני בהדיא גנב"ך **דקביעי דה"א דאיידי** דקביע לצל כל ימות השנה דאמי כמאן דעבד לדירה, ולאידך[18] תנא אלימי ליה רקב"ש דעבדי ליה בני חיובא דמצוות הוא, והוה חושיב דדמי לקבע משום דדילמא עבדי ליה קבע לחיוביה במזוזה, ויש מפרשים בהפך כדמוכח מלישנא דמ"מ.

דף ט.

איכא דק"ל והיכא פרכינן לב"ה דהוה תנא מדשמואל דהוא אמורא וזוטר מניה טובא ולאו מלתא היא דאנן לשמואל הוא דפרכי' מדב"ה היכא קאמר מלתא דלא כב"ה ודכותה בתלמודא ומשום דקי"ל כשמואל הוא דקשיא לן הכי וקשיא להו לרבוותא דהכא משמע דהלכתא כשמואל מדפרכינן הכי היכי אפשר דתהוי מלתיה דלא כב"ה ואלו ל"ל הלכתא כותיה מאי קושיא אדרבה היא הנותנת משום דלית ליה כב"ה דקי"ל כותיה לית הלכתא כותיה אלא ודאי דקים לי' לתלמודא דהלכתא כשמואל והכי משמע נמי במנחות והכין פסקי כולהו רבנן ז"ל ותמיהא מלתא דהא התם במנחו' דמייתי תלמודא האי פלוגתא דרב ושמואל אוקי' כתנאי דתניא ציפן זהב או שהטיל עליהם עור בהמה טמאה פסולות עור בהמה טהורה כשרות אע"פ שלא עבדן לשמן רשבג"א אפילו עור

[18] בכת"י כתוב 'לדידהו לאידך' ונראה דצ"ל 'לדירה ולאידך', וכן הוא בכמה מקומות בכת"י שנתן האות הראשונה של התיבה בתיבה שקדמה לה, ואות ר' נתחלפה בד'.

בהמה טהורה פסולות עד שיעבדן לשמן רב דלא בעי טוייה לשמה כרבנן דלא בעו עיבוד לשמן ושמואל דבעי טוייה לשמה כרשב"ג דבעי עיבוד לשמה ולית הלכתא כרשב"ג דהא יחידאה הוא. ועוד דהא אוקי בפרק נגמר הדין דרשב"ג כאביי דאמרינן התם האורג בגד למת אביי אמר אסור רבא אמר מותר אביי אמר אסור הזמנה מלתא היא ורבא אמר מותר הזמנה לאו מלתא היא ואקשינן ליה לאביי מהא דתניא אמר לאומן עשה לי תיק של ספר נרתק של תפילין ורצועותיהן עד שלא נשתמש בו קדש ישתמש בו חול אלמא הזמנה לאו מלתא היא וקשיא לאביי ופרקינן תנאי היא דתניא ציפן זהב כו' פי' דאביי דאמר כרשב"ג ורבא דאמר כרבנן וכהאי דהאומר לאומן כיון דכן שמעינן דלית הלכתא כרשב"ג דהא בפלוגתא דאביי ורבא קי"ל כרבא וכיון דלית הלכתא כרשב"ג לית הלכתא נמי כשמואל דקאי כותיה ואיכא דמתרץ דאע"ג דקי"ל כרבנן ולא בעו בתפילין עיבוד לשמן וכרבא דאמר הזמנה לאו מלתא היא גבי ציצית קי"ל כשמואל דבעי טוייה לשמה דשאני ציצית דכתיב בי' לך לשם חובך והא דאוקי' במנחו' כתנאי דשמואל כרשב"ג ולא אוקימנ' אפילו כרבנן וציצית שאני כדאמרן משום דהתם לא נחתינן אמסקנא דהכא דמפלגינן בין ציצית לסוכה שמעינן דה"ה נמי לתפילין דכתיב והיו לך לאו' ההוא לא מדרש לך לשם חובך דלא כתיב גבי' עשי' ובמנחו' דרשינן לה למלתא אחריתי לך לאו' ולא לאחרים לאו' כנ"ל לפי שיט' זו מיהא ל"נ חדא מדאוקמינן במנחו' כתנאי ולא מפלגי' בינייהו כלל ועוד דגבי מצות שאינן עצמן דבר שבקדושה והן נזרקין בעינן דלכתוב קרא בהדיא דבעינן עשי' לשמ' והיכא דלא כתיב לשמה לא בעינן לי' אבל דברים שבקדושה כגון תפלין ומזוזות וס"ת מסתמא משמע דבעינן להו לשמה כקדשים עד דאיכא קרא או גמרא דלא בעינן לשמה והנכון בפירוק שמועו' הללו דבתפלין איכא תלת פלוגתי חדא רבנן דפליגי עליה דרשב"ג דס"ל דתפילין לא בעינן לשמ' כלל ואפילו בקדושה עצמה כגון טלאי של תפלין שהוא עצמו קדוש דומיא דתפלין עצמן וכדמוכח במסכת שבת דאמרי' שי"ן של תפלין הלכה למ"מ וה"ה דלא בעינן בכתיבת תפלין עצמן לשמן כלל ולאו משום דס"ל דהזמנה לאו מלתא היא דהא אמרי' בפרק נגמר הדין דבדבר שהוא גופו קדוש דלכ"ע הזמנה מלתא היא דגמרי' מעגלה ערופה וכל היכא דהזמנה מלתא בעי' לשמה באותה הזמנה במלתא דאית ביה לשמה כדאית' הת' אלא טעמא דרבנן משום דהכי גמירי לה דתפילין א"צ לשמה ובהא קילי ממזוזות וס"ת דבעי' לשמה לפי דקילי נמי דלא בעו שרטוט ורבנן דמתני' דאמרי לאומן עשה לי תיק של ספר כו' סברי דכל דבר שבקדושה שהוא עצמו קדוש ואפילו בתפילין גמרי' דבעי עבוד לשמן ואצ"ל כתיבה אבל בתיק של תפלין ונרתק ורצועות שאינן אלא משמשין לא בעי' בהו לשמן כרבא דאמר

דמשמשין כגון בגד של מת הזמנה לאו מלתא היא ולא חשיבא למקפד בה למעבדה לשמה ורשב"ג סבר דכיון דבעי' בתפלין לשמן אפילו במשמשין נמי בעי' לה דבדידהו נמי הזמנה מלתא כסברא דאביי ואנן קי"ל כרשב"ג במאי דפליג את"ק דידיה למימר דבעי' בתפלין לשמן בדבר שגופו קדוש בעבור הקלף והטלאי כרבנן דמתני' דאמר לאומן כו' ובהא קאי שמואל כותיה דבעי' בציצית לשמן שהיא גופה של מצוה מדכתיב תעשה לשם חובך ומשום הא גמר דבעי' טוייה נמי לשמה כיון שהוי' גופו של דבר ולא משמשין ולית' לדרב ולא דרבנן בר פלוגתייהו דרשב"ג ולא בעו לשמ' בתפלין ולא בציצית אפי' בכתיבה של תפלין ועשיה של תפלין ועשיה של ציצית שהיא ככתיבת תפלין וגבי נרתק ותיק ורצועות שהם משמשי' קי"לן כרבא וכרבנן דמתני' דאומר לאומן דסברי דהזמנה במשמשין לאו מלתא היא ולא בעי' להו לשמן ודלא כרשב"ג ואביי דסברי דאפילו בהכי בעינן לשמ' והזמנה מלתא היא וה"ז מבואר יפה מפי מורי הרב נר"ו. וכבר הארכתי בזה במסכת גטין בס"ד:

והא דאמרי' עשאה מן הקוצין ומן הגרדין כו'. פי' קוצין חוטין הניתקי' מן הבגד כשמעבירין עליו קוצין לתקנו ואם היו במקום הציצית ועשאה מהם הוי"ל תעשה ולא מן העשוי ומן הגרדין פרש"י שעשאה מחוטין שאדם מוציא מחתיכה של בגד שקורין פיליר"א ומן הנימין אותן חוטין שנשארים בסוף האריגה וקוצצין אותם והם פסולין מפני שהחוטין חתוכין כבר ולא נחתכו לשם ציצית וליתיה להאי פירושא דהא רב לא בעי לשמה גבי ציצית ואפילו בעשי' כדכתיב לעיל והנכון דגרדין הן חוטין שנשארים בתפירת הבגד ונימין אותן החוטין שנשארים בסוף האריגה שלא נחתכו ופוסל רב משום תעשה וכו' אבל אם חתכן ועשה מהן ציצית היינו מן הסיסין דרב מכשר דלא בעי' לשמן ושמואל פוסל דבעי טויה לשמן וקי"ל כשמואל:

הא דאמרי' ההוא מיבעי ליה למעוטי סוכה גזולה תמי' מלתא הא ל"ל קרא ת"ל דה"ל מצוה הבאה בעבירה כדאמרי' בקרבן ובלולב. תירצו בתוספו' דל"ל מצוה כו' אלא בדבר הבא לרצו' כקרבן ולולב אבל לא בשאר מצות וליתא כדמוכח בירושלמי בפסחים גבי מצה גזולה והתם נמי מוכח קצת דמצוה הבאה בעבירה איסור תורה הוא. וי"ל דאנן השתא לשמואל קיימי' דלית ליה מצוה הבאה בעבירה ומש"ה אצטריך ליה קרא למעוטי גזולה א"נ דאפילו לכ"ע נמי אצטריכ' ומשום דבלולב אסר רחמי גזול ושאול וחזי' גבי סוכה דשרא רחמנ' מדכתיב כל האזרח בישראל כו' מלמד שכל ישראל ראוין לישב בסוכה א' כדאיתא לקמן הוה ס"ד דה"ה דשרא גזולה ולא חש משום מצוה הבאה בעבירה כיון שאינה באה לרצו' קמ"ל לך שלך למעוטי גזולה דאפילו בדבר שאינו בא

לרצוי איכא משום מצוה הבאה בעבירה והאי סוכה גזולה דפסלי הכא לא ידעי' מאי נינהו דאי בשהוציא חבירו מסכתו הא קי"ל דקרקע אינו נגזלת וה"ל סוכה שאולה כדאיתא בפרק לולב הגזול ולית בה מצוה הבאה בעבירה כיון דברשותיה דמריה איתא ואם בשגזל עצים וסכך בהן הא קי"ל התם נמי דכשרה כדאמרי' בגמרין. והנכון דהיכא דגזל עצים וסכך בהן מדאורייתא סוכה גזולה ולא קני ליה דליכא יאוש ושינוי רשות מיהו מדרבנן קני ליה מתקנת מריש שתקנו שיתן דמי עצים מפני השבים כדאיתא בפ' ג' הלכך סוכה כשרה היא מדרבנן דהפקר ב"ד הפקר ומיהו משכחת לה סוכה גזולה כגון העשויה בראש הספינה או בראש העגלה שהיא מטולטלת וכיוצא בה שהם נגזלות וכדפרש"י ז"ל נמצאו ג' דינין בדבר דסוכה העשויה בקרקע אינה גזולה אפי' מדאורייתא וגזל עצים וסכך בהן אינן פסול' מדבריהם ומטולטל' פסולה לגמרי וזה ברור:

דף ט:

מתני' העושה סוכתו תחת האילן ומייתי לה לקמן מדכתיב בסוכות תשבו ולא בסוכ' שתחת האילן ושמעי' מינ' דמתני' במסוככ' כהלכת' שצלתה מרוב' מחמת' בלא סייע האילן ולישנא דמתני' דייק הכי דקתני הנעושה סוכתו דמשמע סוכה כשרה כראוי:

גמרא אמר רבא ל"ש אלא באילן שצלתו מרובה מחמתו אבל חמתו מרובה מצלתו לאו חשוב אילן ולא הויא סוכה שתחת האילן וכשרה כיון שמסוככת כהלכתא דבהכי קיימא מתני' כדאמרן. ורבא אמתני' קאי ואקשינן וכי חמתו מרובה מצלתו מאי הוי הא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר פי' נהי דודאי ליכא משום סוכה שתחת האילן כדקאמר' מ"מ הא איכא פיסולא אחריתי שהאילן שהוא מחובר ופסול לסכך קא מסכך על הסוכה ומסייע בצלת' וקמצטרף סכך פסול בהדי כשר וקשיא לרבנן ז"ל הכא מאי צירוף סכך פסול וכשר איכא דהא ליכא למימר הכי אלא בשצל הסוכה בא ע"י צירוף סכך כשר וסכך פסול דהא כל כמה דצלתה מרוב' מחמת' אתכשר' לה ותו לא איכפת לן באידך צל דמעיקר' וכמאן דליכא חמה כלל דמי כל היכא דליכא אויר שהוא פוסל ובעל המאור כתב דכל שקדמה הסוכה לאילן תו לא אמרינן בה דמצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר ולא מיפסלא עד שיהא האילן צלתו מרובה מחמתו דהשתא ודאי מפסלא משום סוכה שתחת האילן אף ע"פ שקדמה הסוכה לאילן דגזרת הכתוב היא אבל מתני' בשקדם האילן לסוכה ובתחל' עשייתה אין מסככין אות' ביחד אלא שנותנין מקצ' הסכך וחמתו מרוב' מצלת' וע"י האילן נעשי' צלת' מרוב' מחמתה ועל אותה שעה אמרו דקמצטרף מתחלת עשייתה סכך פסול בהדי סכך כשר ואף ע"פ שריב' בה אחר כך

סכך כשר אינו מועיל לה שהפסול הקודם הוא המסכך ועושה צל ואידך כמאן דליתיה דמי ופירוש נכון הוא אלא דכיון דאקשו ליה סתמא משמע בכל אנפא ואפילו בשצל הסכך הוא קודם להיות צלתה מרובה מחמתה קודם לאילן והנכון דאפילו בשקדמה הסוכה מקשינן לפי שכיון שצל האילן שהוא פסול עומד למעל' הרי מבטל צל הסכך כשר שלמטה ממנו שהצל מן העליון הוא חשוב אף ע"פ שהוא מאוחר ורואין התחתון שתחתיו כאלו אינו כלל ונמצא שמצטרף סכך כשר שעל הסוכה עם סכך הפסול שהוא תחת האילן ובשניהם הסוכה צלתה מרובה מחמתה שרואין כל מה שתחת האילן כאלו ניטל לגמרי ונתנו תחתיו סכך פסול והיא פסולה עד שיהא צל האילן מועט כ"כ דבלאו סכך שתחתיו איכא הכשר סוכה שצלתו מרובה מחמתו וכן פי' הראב"ד ורבינו הגדול ופרקי' אמר ר"פ בשחבטן פירשו הגאונים ז"ל מלשון כי תחבוט זיתך שחבטן לגמרי עד שנשרו רוב העלין ואין צלו חשוב כלום והיינו דפרכי' אי בשחבטן מאי למימרא דהא ליכא סכך פסול כלל ומאי אשמועי' רבא. ופרישנ' דאשמועי' דלא גזרי' חבטן אטו לא חבטן ואפילו לכתחלה כדמפרש ואזיל ועיקר הדין אמת אבל אין הפ' מחוור דאכתי מאי קמ"ל פשיטא דלא גזרינן חבטן שאין כאן אילן כלל אלא חתיכ' עץ אטו לא חבטן דאיכא צל אילן והנכון כפירש"י ז"ל שהוא מלשון חבוט כלומר שהשפיל לענפי אילן וערבן עם סכך הכשר שאין הסכך הפסול מבטל כלום מן הכשר ולפי' כשרה ובלבד שירבה סכך הכשר על הפסול וכדתנן ואם היה הסיכוך הרבה מהם כשרה ואוקימנא בשחבטן דרובא דכשרות וחבטה דפסולו' בעיא ותירץ כיון דהכשר' משו' חבט' היא היכי סתי' לן תנא דקתני ואם היה הסכוך הרבה ולא קתני וחבטן בשלמא דרבא לא קשיא דאיהו אמתני' קאי ולא אתא אלא למימר דאפי' לכתחלה שרי אבל תנא דמתני' קשיא היכא נקוט לה סתמא וי"ל דתנא מתני' סמיך למסתמה משום דפשיטה מלתא דלא אפשר לאכשורי בלאו הכי משום צד כדפריך לפי דידן ויהב רמיזא למלתא מדלא קתני ואם היה הסכך הרבה משמע שהכל מעורב והרוב רבה על המיעוט ומבטל' כנ"ל וק"ל מ"ש הכא דבעינן רובא ולא סגי לן בפלגא ופלגא. ואלו לקמן תנן המקרה סוכתו בשפודין או בארוכות המטה אם יש ריוח ביניהן כמותן מסכך כשר כשרה ומה התם דכל חד וחד קאי באנפי נפשיה כשרה כשהסכך הכשר כשיעור הפסול הכא שהן מעורבין ביחד לא כ"ש וא"ל דבשלמ' התם דקאי כל חד וחד באפי נפשי' מכיון שהסוכה בכללה צלתה מרובה מחמת' ואין בשום מקום מן הסוכה שלא יהא צל הסכך הכשר מצל על האדם כשיעור הסכך הפסול ולעולם עומד תחת סכך כשר על חציו בהכי סגי דלא אמר ר"ח דליעבד צלתה מרובה מחמתה מסכך כשר אלא שתהא צלתה מרובה מחמתה כשר ולא

יהא בה אויר בסכך ולא יסכך ברוב סכך פסול אלא שבכל מקום יהא מקצת הצל מסכך כשר אבל כשסכך הכשר והפסול מעורבין ונתונין בגג הסוכה בערבוביא אם הם שוין בשיעורין אפשר שיהיה מקום בסוכה שיהיה כל צל שעל האדם או רובו מסכך הפסול ולפיכך צריך רוב כדי שיהא סכך כשר רבה על הפסול ומבטלה כאיסור המתבטל ברוב ואף ע"ג דבאיסור שאפשר להתברר אינו מתבטל מכיון דמדינא כי מצמצמינן ליה לא בעינן רובא אלא דחיישינן לסכך פסול שיהא עומד במקום אחד מכיון דמעורב ברובא סמכינן שמתערב בכל כאיסור הנופל ברוב לח בלח ומתבטל כיון שאין בו כדי צלתו מרובה מחמתו דהא באילן שתמתו מרובה מצלתו איירינן נמצא ג' דינים בדין סכך כשר ופסול האחד כשהאילן עומד על הסוכה שאפילו קדמה הסוכה ואין האילן צלתו מרובה מחמתו והסוכה צלתה מרובה מחמתה רואין כל מה שתחת האילן כאלו הוא מסכך פסול ואינה נכשרת אלא כשצל האילן מועט כל כך שאע"פ שניטל מה שתחתיו תהיה הסוכה כהלכתה צלתה מרובה מחמת' ואין במקום אחד כשיעור פסול וזה שאמרו הא קא מצטרף סכך כשר בהדי סכך פסול. והב' כשחבטן ועירבן דכי איכא רובא מסכך כשר ואין האילן צלתו מרובה מחמתו כשרה. הג' כשנתן סכך כשר בפני עצמו וסכך פסול בפני עצמו זה כנגד זה שאם הם שוין ואין במקום אחד שיעור סכך הפסול כשרה וזו היא ששנינו המקרה סוכתו בשפודין או בארוכות המטה ולפי' העושה סוכתו בחצר שיש בה אילנו' צריך ליזהר מאד שלא יהא האילן מסכך על הסוכה כלל שמא יארע פסול בדברים אלו ואין לו תקנה עד שיחבוט וישיר העלין לגמרי בענין שלא יהא צלו חשוב כלל והרי זה מבואר ונכון בשם רבינו הגדול מפי תלמודו מורי הרב נר"ו:

הא דתנן הדלה עליה את הגפן כו' בדוכתה נפרש לה בס"ד:

מתני' סוכה ע"ג סוכה העליונה כשרה והתחתונה פסולה. פי' וה"ה דמשכחת שתיהן כשרות או פסולות או עליונה פסולה ותחתונה כשרה כדאיתא בגמרא אלא לאשמועי' פסולה דתחתונה משום סוכה שתחת סוכה לא משכחת לה לעולם פיסולא דידה אלא כשהיא סוכה מעצמה שצלתה מרובה מחמתה והעליונה ג"כ צלתה מרובה מחמתה דהשתא איכא שם סוכה עליהם ומיקרי סוכה תחת סוכה וה"ה שצריכה חלל כדי שתקרא סוכה כדאי' בגמרא והשתא דהויא הכי אע"פ דפסולה מצד אחר סוכה שתחת סוכה היא כדאיתא בגמרא:

גמרא א"ר ירמיה פעמים ששתיהם כשרו' וכו' גרש"י תחתונה כשרה כו' ועליונה חמתה מרובה מצלתה וקיימו תרווייהו בתוך כו'. פי' דהשתא לא פסלה עליונה לתחתונה דכיון דעליונה חמת' מרובה מצלתה לא מיקריא סוכה ולא חשיבא סוכה

שתחת סוכה ולא בטיל נמי סכך עליון לסכך תחתון דכיון דקיימא עליונה בתוך עשרים דתחתונה וסכך כשרה לה ולא עוד אלא דאפי' היכא דתחתונה חמתה מרובה מצלתה באנפי נפשה ובצירוף סכך עליון היא צלתה מרובה מחמתה כשרה מיהו אוקים עליונה למעלה מכ' דתחתונה דלא חזי' לה לסכך לא מבעיא דלא מצטרף לה להשלים אלא מיפסל נמי פסלה עליונה כל סכך התחתונה שהתחתונה דומיא דסוכה שתחת האילן דאף ע"ג שהאילן חמתו מרובה מצלתו והסוכה צלתה מרובה מחמת' אמרי' מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר ואמרי' לקמן פשיטא ופרקי' דתחתונה כשרה ועליונה פסול' אצטריכא ליה מהו דתימא נגזו' דלמא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר כלו' דאף על גב דתרווייהו סכך כשר נינהו כיון דתרווייהו בתוך עשרים נגזור וניפסלינהו דלמא הויא עליונה למעלה מעשרים דמצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר קמ"ל דלא גזרי' ול"נ דאכתי פשיטא דלא גזרי' כשהיא למטה מעשרים אטו למעלה מכ' דאי גזרי' הכי אין לך סוכה כשרה בעולם. והנכון כגירסת הספרים שלנו וכן היא בספרי הגאונים ז"ל כגון שהתחתונה צלתה מרובה מחמתה ועליונה חמתה מרובה מצלתה וקיימא עליונה למעלה מעשרים פי' דאף ע"ג דקיימא עליונה למעלה מעשרים דתחתונה לא מיבטיל תחתונה משום סכך עליונה והיינו דאמרי' דהא אצטריכא ליה למיתני מהו דתימא הא קא מצטרף סכך פסול וסכך כשר דומיא דסוכה שתחת האילן שמתבטל כל מה שתחת האילן קמ"ל דלא אמרי' הכי אלא גבי אילן שהיא סכך פסול מעצמו לפי שהוא מחובר אבל פסול סוכה עליונה שהיא למעלה מכ' שאין פסול עצמו אלא מחמת גובה אינו כדאי לבטל סכך כשר שתחתיו וכיון שחמתה מרובה מצלתה הרי התחתונה כשרה כשהיא צלתה מרובה מחמתה דלא הויא סוכה שתחת סוכה דעליונה לאו סוכה היא ולא מבטל לסכך דתחתונה מטעמא דאמרן. והשתא להאי שיטתא כי אמרי' תחתונה צלתה מרובה מחמתה היינו בלא סיוע סכך עליון ומסתמא לא פסול מצטרף לה כיון שהיא למעלה מכ' וכן בתוס' בשם ר"ת וי"א דאפילו היכא דקיימו תרווייהו בתוך כ' בעינן שתהא תחתונה צלתה מרובה מחמתה מנפשה בלא סיוע עליונה שלא יהא הצל מב' סוכות שאין אני קורא בה בסכת שמשמעה אחת ומ"ש נראה נכון:

דף י.

כמה יהא בין סוכה לסוכה ותפסל התחתונה. פירוש כמה יהא חלל עליונה שתהא נפסלת תחתונה מחמתה משום סוכה שתחת סוכה אמר רב הונא טפח שכן מצינו

באהלי טומאה טפח כלומר דמקרי אהל הכא נמי אף ע"ג דלא מיקרייא סוכה לאכשורי נפשה מקרייה אהל למיפסלה לתחתונה משום סוכה שתחת סוכה:

רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי ד' טפחים שלא מצינו מקום חשוב בפחות מד'. פי' ואהל טומאה אפי' אהל עראי לא חשיב אלא גזירת הכתוב הוא והכא אהל דחשוב קצת בעי' ושמואל אמר עשרה דבעי' דתהוי ראויה למיקרי סוכה ואין סוכה כשאין בחללה עשרה והיינו דקאמר כהכשרה כך פסולה בי' דפסיל לתחתונה בי' ואע"ג דכשהיא גבוה למעלה מעשרים דלא הויא כשר' פסלה לתחתוני' שאני התם שפסולה מחמת גובה דהויא דירת קבע והיא הנותנת שתהא קרויה סוכה גמורה ותהיה התחתונה סוכה שתחת סוכה אבל כשהיא פחותה מעשרה לא שמה סוכה אף ע"ג דחשיבא בעלמ' אהל כדאמרינן לקמן גבי קינופו' ואותבי' עליה דשמואל מדתנן ר"י אומר אם אין דיורין בעליונה התחתונה כשרה דקס"ד דה"ק שאם אין העליונה גבוה עשרה דלא חזיא לדירה התחתונה כשרה מכלל דת"ק סבר אע"ג דלא גבוה עשרה התחתונה פסולה והויא דשמואל כר"י דלא כת"ק ואמרי' כי אתא רב דימי אמר אמרי במערבא אם אין התחתונה יכולה לקבל כרים וכסתו' של העליונה התחתונה כשרה והא ודאי הא דרב דימי לפרוקי האי דפרכי' לשמואל היא דכיון דאותבינן לשמואל ממתניתין דלא סגיא לפרוק' צריכה או לאסוקי בקושיא או בתיובתא א"ו כדאמרן דרב דימי אתא לפרושי מתני' אליבא דשמואל דלכ"ע מתני' בעליונה גבוה י' איירינן והא דקאמר ר"י אם אין דיורין בעליונה דמשמע ודאי דלא חזיא לדירה כדאמרי' לאו למימרא דלא חזיא לדירה מחמת שאינה גבוהה עשרה אלא דלא חזיא לדירה מחמת שאינה יכולה לקבל כרים וכסתות. ופרכינן מכלל דת"ק אע"פ שאינה יכולה לקבל כרים וכסתו' אלמא לא בעי שתהא ראוי' לדירה כלל ומינה נמי דלא בעי שתהא גבוה עשרה דלמה לה חלל עשרה כיון דלא חזיא לדירת עראי ומה מהני לה חלל עשרה אלא ודאי דאפילו להאי פירושא ת"ק דלא כשמואל ומהדרינן דאיכא בין ת"ק ור"י מיכולה לקבל כרים וכסתו' ע"י הדחק דרבנן סברי דבהכי סגי לה ור"י סבר דלא חשיבה עליונה סוכה להכשרה ולא לפסול חברתה עד שתהא ראויה לקבל כרים וכסתו' שלא ע"י הדחק ור"י לטעמיה דסבר סוכה דירת קבע בעי' ורבנן לטעמייהו דסברי דירת עראי בעי' וזהו מ"ש רבינו אלפסי ז"ל כדפסק בשמעתא קמייתא דפרקין הלכה כרבא. ועוד דסוגין בענין סוכה ע"ג סוכה כותיה דרבא שייכא כלומר דכיון דחזי' לר"י ורבנן דפליגי בסוכה ע"ג סוכה ופליגי בסוכה דירת קבע או דירת ארעי משמע דמתני' קמייתא נמי בהא פליגי ואזיל כל חד מינייהו לטעמיה ואף ע"ג דבר מהא מתני' אשכחן להו דפליגי שר"י מתיר לישן תחת המטה בסוכה וחכמים

אוסרין ורבי יהודה מחייב סוכה במזוזה וחכמים פוטרין וטעמא דרבנן משום דסוכה דירת עראי וטעמא דר"י משום דסוכה דירת קבע ואין משנתנו של סוכה ע"ג סוכה ראיה יותר מאלו לפרש שזהו מחלקותם בסוכה שהיא גבוהה למעלה מכ' אמה כונת רבינו ז"ל להביא כל מקומות שנחלקו בזה ר"י ורבנן להיות בזה קצת סיוע לדברי רבא שילמוד סתום מן המפורש דפלוגתייהו בהא נמי בהכי הוא. ולענין פסק הלכה נראין הדברים דהלכתא כשמואל דהא רב דימי משמיה דבני מערבא טורח לפרושי מתני' לפרוקי תיובתיה דמותבינן ליה ולא עוד אלא דאפילו לא אתא רב דימי לפריקי מלתא דשמואל אלא מימרא באנפי נפשה כדסברי מקצת רבנן ז"ל מכיון דאמר דבעי רבנן שתהא יכולה לקבל כרים וכסתו' ע"י הדחק דחזיא לדירת עראי מכלל דבעי גבוה י' דאי לא היאך תהא יכולה לקבל כרים וכסתות ותהא ראויה לדירה כלל אלא ודאי כדאמרן ויש בזה שגג' גדול' בדברי הרב בעל המאור דארכבה אתרי ריכשי דפסק כרבה בר בר חנא ורב חסדא דאמרי ארבעה ופסק כרב דימי שתהא יכולה לקבל כרים וכסתות ותהא ראויה לדירה. וזה א"א בשום צד שתהא גבוה ד' טפחים ותקבל כרים וכסתות ומה שהביא ראיה לדבריו מדקי"ל לקמן בענין נויי סוכה המופלגין ממנה ד' אמות שהיא פסולה כרב חסדא ורבה בר רב הונא ותרווייהו חד טעמא נינהו הא ליתא דמה ענין זו אצל זו דאלו התם מכיון דמופלגין מן הסכך ד' חשיבי באנפי נפשייהו ולא בטילי מכיון דמופלגי לגבי סכך ולא חשיבי נויין דידי' וממעטי אוירי' ופסלו לי' לסככ' משום סכך פסול אבל הכא למיפסל' לתחתונ' משום סוכה שתחת סוכה דלמא בטפח סגי לה לעליונה כאהל טומאה כדברי רב הונא או י' טפחים בעינן כהכשרא כדברי שמואל הלכך ההוא לחוד והא דהכא לחוד ובההיא דהתם קי"ל כותייהו משום דר"נ דפליג עלייהו יחידאה הוא ובהא דהכא קי"ל כשמואל מטעמא דאמרן:

מתני' פירש עליה סדין מפני החמה או תחתיה מפני הנשר פסול' דעת רבי' ז"ל בסוכה שהיא מסוככ' כהלכתי' שוב אינה נפסלת אפילו משום סוכה שתחת האילן ומוכח לה מהא דתנן בסמוך הדלה עליה את הגפן וכו' כדבעי' לפרושי בדוכתה וכי קתני לעיל העושה סוכתו תחת האילן פסולה בשקדם האילן לסוכה ובזה הפריז רבינו ז"ל על מדתו ממדת רבינו זרחיה ז"ל דלדידיה נהי דסוכה כשרה לא מיפסלא בתר הכי משום צירוף אילן שחמתו מרובה מצלתו אי הוי צלתו מרובה מחמתו פסיל לה ואף ע"פ שקדמה לו אבל לרבינו ז"ל אפילו אילן שצלתו מרובה מחמתו לא פסיל לה משום סוכה שתחת האילן נמי וקשיא עליה הא דתנן הכא שאם פי' עליה סדין מפני החמה אף ע"ג דבלאו הכי הויא צלתה מרובה מחמתה וקדמה לסדין פסולה דאתי סדין שהוא סכך פסול

ומבטל לסכך כשר וליכא למימר דמתני' בשחמתה מרובה מצלתה איירי דאם כן מאי קמ"ל פשיטא ותו דדומיא דפירש ע"ג הקינוף קתני דמיירי בשצלתה מרובה מחמתה ורבינו ז"ל מפרש פירש עליה סדין מפני החמה כדי שתהא נכשרת ע"י הסדין כי בתחלה היתה צלתה מרובה מחמתה ואם תגיעני החמה תתייבש ותהא חמתה מרובה מצלתה ונמצא קיומה והכשרה ע"י הסדין שאינו מניחה להתייבש וכן תחתיה מפני הנשר היינו שלא יפלו העלין ותהא חמתה מרובה מצלתה ול"נ האי שיטתא דיל' לאו ראיה היא כדבעיא למימר קמן דמתני' דהכא כפשט' כדפרש"י שהיתה הסוכה צלתה מרובה מחמתה ופי' עליה סדין כדי שלא תכנס בה חמה כלל פסולה משום סוכה שתחת האילן ואע"ג דבלא סיוע סדין הויא לעולם צלתה מרובה מחמתה דומיא דפירש ע"ג הקינוף דקתני בהדי שצל הסדין מבטל סכך הסוכה:

אבל. פירש הוא ע"ג נקליטי המטה אוקימנא בדלא גבוהה עשרה דלא חשיבי כלל אבל קינוף דקביע חשיב אהל עראי מיהת ואתי אהל עראי דקינוף ומבטל אהל עראי דסוכה: גמ' אמר ר"ח ל"ש אלא מפני הנשר אבל לנאות' כשרה שפיר אתיא לפי' ר"ת ז"ל דלנאות' לא מסייע בקיום הצל כשרה ולפירושא דידן נמי אתיא שפיר דכל לנאותה אינו חוצץ ובטיל גביה וכמאן דליתי' דמי ולא אתי שפיר לפירוש' דר"ת הא דאמרי' מהו דתימא ה"ה דלנאות' פסול' והא דקתני מפני הנשר אורחא דמלתא קתני דהא לאו אורחא דמלתא הוא שיהו עלי' נושרין עד שחשוו חמתה מרובה מצלת' אבל לדידן שפיר אתי' דאורחא דמלתא דנתרי עלין דידה קצת על השלחן ועל ראשי בני אדם ומצערי להו והיכא דהוה שלא לצורך הסוכה ושלא לנאותה אלא לצורך הבגד איכא פלוגתא ביני רבוותא ז"ל איכא מאן דאמר פסולה דלא מכשרינן אלא לנאותה דוקא דאגב דהוי ליה לנוי הוי ליה טפלים ובטילי גביה אבל לצורך הבגד לא בטילי ופסלי לה לסוכה וקשיא עליה הא דאמרינן בסמוך בעובדא דמינמין רעיא עבדיה דרב אשי דאשתמיטא ליה כותנתיה במיא ושטחא אמטללתא א"ל רב אשי שקליה דלא לימרון קא מסכך בדבר המקבל טומאה וא"ל והא חזי ליה דרטיבא א"ל לכי יבשה קאמינא דאלמא כל היכא דרטיבא ומחזיא מלתא דלצורך הבגד הוא שרי ולא צריך למשקלה מהתם אלא לכי יבשה מפני מראית העין שהם סבורין שנתנוה שם לצורך הסוכה. ותירצו דודאי כל זמן שמשתמשין תחתיה אע"ג דרטיבא נמי אסור למשטח' עלה אפילו לצורך הבגד והמשתמש תחתיה לא יצא י"ח ומאי דשרי רב אשי ברטיבא היינו שלא בשעת אכילה ושתיה שאין משתמשין שם ואמר דלשקלה לכי יבשה דלא לימרו דשביק לה התם אף בשעת אכילה ושתיה אבל כי רטיבא לא אתו למימר הכי שאין דרך להשתמש שם ומפני שמינטפין עליו מן הבגד

ונראין דברים כדברי האומרים דכל שלצורך הבגד מותר והא דקתני לנאותה לרבותא הוא דאע"ג דאית בה צורך סוכה לנאותה מיהת כשרה דבטלי גבה וכ"ש לצורך הבגד דלא חשיב מידי וכמאן דליתיה דמי והשתא אתי שפיר כפשטה עובדא דמינמין עבדא דרב אשי והא דאמרינן מהו דתימא הא דקתני מפני הנשר אורחא דמלתא קתני ולא אמרינן דקתני ליה לאפוקי מחמת הבגד דשרי מסתברא לי משום דפשיטא ליה דכל מחמת הבגד עראי הוא ולא מבטל סככה וכשרה ולא אצטריך ליה לתנא למעוטי ובירושלמי אמרו אבל כל שלא מפני הנשר כשרה וזה סיוע לדברינו ולמעשה ראוי להחמיר ומאי דקאמר ליה דלא לימרו סכך בדבר המקבל טומאה א"ש לפירושא דילן דפרישנא במתניתין דכל כמה דלא חזו דלצורך הבגד הוא סוכה פסולה היא ואפילו צלתה מרובה מחמתה אבל לפירוש ר"ת ז"ל כיון דהא אפשר בצלתה מרובה מחמתה אפילו שלא לפרוש עליה סדין אמאי לא תלו פסולה דעבדא דרב אשי להיות סבורין שמונחת שם מפני החמה שלא תהא חמתו מרובה מצלתה בלא סדין:

לימא מסייע ליה סככה כהלכתא כו' דלמא מן הצד:

דף י:

אתמר נויי סוכה אין ממעטין בסוכה. פירוש בשאין בחללה אלא עשרה ואפילו צלתן מרובה מחמתן דבטילי גבה כיון דהוו נויין דידה ומן הצד ממעט דהשתא ודאי ממעטי תשמישתה ומשוו לה דירת עראי:

אתמר נויי סוכה המופלגין ממנה ד' ר"נ אמר כשרה דאכתי בטילי גבה ורב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי פסולה דכיון דמופלגין ממנה כל כך לא חשיבי ליה נויין ונראין דברים אפילו בשחמתן מרובה מצלתן מדנקטי לה סתמא אבל מורי נר"ו מפרש בשצלתן מרובה מחמתן והלכתא כרב חסדא ורבה בר הונא דרבים נינהו ור"נ יחידאה:

רב חסדא ורבה בר ר"ה אקלעו לבי ריש גלותא אגנינהו בסוכה שנוייה מופלגין ממנה ד'. פירוש ואע"ג דאכתי לא ידע ר"נ דהדרו משמעתייהו או דהוו שלוחי מצוה אגנינהו לפום דעתיה ולא חש דהוי חתיכא דאיסורא לדידיה ויתבי בסוכה פסולה ומברכי התם שלא כראוי והוה כנותן מכשול לפני פקח יש אומר דמהא שמעינן שהמאכיל לחברו מה שהוא מותר לו לפי דעתו ומאכילו אין בזה משום לפני עור לא תתן מכשול ואע"פ שיודע בחברו שהוא אסור לו לפי דעתו וחברו בעל הוראה שהמאכיל היה ג"כ ראוי להוראה וסומך על דעתו להאכיל לעצמו ולאחרים לפי דעתו. ונ"ל דהכא דוקא מפני שהאיסור ניכר לחברו ואי לא ס"ל לא ליכול הא בשאינו ניכר לחבירו לא ואמרינן התם

חס ליה לזרעיה דאבא בר אבא דליסופו ליה מידי דלא ס"ל בפרק כל הבשר וכן הורי לי מורי הרב נר"ו מיהו הכא דאיפסיקא הלכתא דלא כותיה בין לנפשיה בין לאחרים אסור וכדמוכח ממאי דכתיבנא בפ"ק דע"ז ובפ"ק דיבמות:

אמרו אנן שלוחי מצוה ופטורי. פי' בשאי אפשר לקיים את שתיהן שאם היו מחזירין אחר סוכה כשרה היו טרודין הרבה ובטילין ממצות אבל אם אפשר להם לקיים שניהם אינם פטורים מדין העוסק במצוה פטור מן המצות וההיא דאמרינן העוסק בתורה פטור מן התפילין לאו מהאי טעמא הוא דהא אפשר לקיים שתיהם אלא טעמא משום דמחשבתו טרודה בתלמודו ואיכא היסח הדעת ותפילין צריך שלא יסיח דעתו מהם ק"ו מציץ כדאיתא בפרק יציאות השבת כצ"ל:

אמר רב יהודה אמר שמואל מותר לישן בסוכה שיש לה גג והוא שאינה גבוה עשרה. פירוש דס"ל דכיון דאינה קבועה כל זמן שאינה גבוהה עשרה אפילו אהל עראי לא חשיב ומותר לישן תחתיה אפילו לרבנן ובאידך לישנא אמרינן מותר לישן בכיל' בסוכה כל זמן שאין לה גג ואע"פ שאינה גבוהה י' ויש שסוברין דפליג אלישנא קמא ואם יש לה גג אע"פ שאינה גבוהה י' אין ישנין בה וליתא דהא נקליטין דקביעי טפי ושרו בשאינן גבוהין י' כל היכא שיש לה גג דהיינו קולא דאית להו מקינופות דפסילי בחדא מנייהו או בגובה עשרה או בגג ותו דהא ר' תחליפא בר אבימי אמר בישן תחת הכילה ערום שאם אינה גבוהה י' לא חשיבה אהל כלל. והנכון דהאי לישנא בתרא לא פליג אלישנא קמא כלל והיינו דלא אמרינן בגמרא איכא דאמרי ואמרינן לישנא אחרינא אמרי לה לעולם ישנין תחת הכילה עד דאיכא תרתי לגריעותה גג וגובה עשרה דבלא"ה לא חשיבי אהל כלל ונקליטין דקביעי טפי מיניה סלקי חד דרגא דמפסלי בגובה י' אע"ג דלית להו גג אבל בלא גובה עשרה אעפ"י שיש לה גג לא הוה קביעותא וקינופות דקביעי טפי סלקי דרגא אחריתי דפסל בחדא מינייהו או בגג לחוד או בגובה י' לחוד והכי רהטא שמעתא דוק ותשכח ואע"ג דאמרינן דשיפועי אהלים לאו כאהלים דמו בנקליטין דקביעי קביעותא עביד להו אהל והא דאמרינן בעובדא דרב יוסף דגני בכילת חתנים בסוכה וא"ל כמאן כרבי אליעזר ורב יוסף מודה ליה ולא קיים דבריו אפילו לרבנן למימרא דכילה לית לה קביעותא ואפילו לרבנן שריא דלא חשיבא אהל כלל ואפ"ה מכשרי בסוכה העשויה כמין צריף משום דקביעא וכיון דגבוה עשרה חשיבא אהל ארעי דומיא דנקליטין י"ל דההיא פליגא אהאי סוגיא וסברי דקביעותא לא עבדי אהלא ושיפועי אהלים אע"ג דקביעי לאו אהלא הוא ועל זה סמך דבריו רבינו אלפסי ז"ל שהביא משנתינו כפשטה ולא פי' דין הקביעות שפירשו בסוגיא הזאת ומשמע ליה דג' דעות הם דאביי בפרקין

לעיל סבר דשפועי אהלים אע"ג דלא קביעי אהל עראי נינהו ובסוגיא דהכא מפלגינן בין קביעי להיכא דלא קביעי ובאידך סוגייא לא מפלגי בינייהו ואמרי' אפי' קביע לא חשיבי אהל כלל וההיא סוגיא עיקר והנכון דהאי סוגיא וסוגיא דפרק לקמן לא פליגי כלל והא דלא אהדר ליה ר"י דמאי דעבד אפילו כרבנן דמכשרי בסוכה כמין צריף הוא דצריף אהל משום דקביעי בנקליטין אבל לא כילה משום דקושטא בעי למימר ליה דקים ליה דסוגיין דהכא כר"א הוא דהלכתא כותיה ודלא כרבנן ואע"ג דכילה לא הוי אהל בשום דבר בנקליטין דקביעי חששו למהוי אהל לחומרא מיהו לא חשיבי למהוי סוכה אפילו דירת עראי דלמא האי קביעותא לא משוי לה סוכה להיות דירת עראי כלל וראוי לסוכה ולפיכך פוסלין בסוכה העשויה כמין צריף דלא הויא אהל עראי ואפשר שרבינו אלפסי ז"ל שלא פי' כלום בנקליטין והביא משנתינו כפשטה מפני שסתם נקליטין אינן גבוהין עשרה ולפי' כשרים ובקינופות פסולה אע"ג דלא גבהי עשרה כדאמרן כנ"ל לפי שיטתו של מורי נר"ו שלמדתי לפניו:

מיתבי הישן בכילה ערום לא יוציא ראשו כו'. התם דגבוה י' פי' דהשתא חשיבא אהל כיון שיש לה גג וגבוה עשרה והוי כיושב בבית ערום אבל בדלא גבוה עשרה לא הוי אהל אלא מלבוש והאי מתניתין דאמרה מוציא ראשו חוץ לכילה משמע דס"ל דלבו רואה את הערוה מותר ופלוגתא היא בפרק מי שמתו:

איכא נוסחי דגרסי ובית אע"פ שאינה גבוה עשרה כיון דקביע אהל הוא והא פשיט' טובה ואינן בנוסחאות ישנות. ונראה דפירוש' דרבוותא הוא דתלו ליה בגמרא דמשום דמדמי' כילה לבית ואוקימנא בשגבוהה י' דלמא הוה ס"ד דבית נמי גבוה י' להכי פירשו לן רבוותא דבית דקביע אע"ג דלא גבוה י' חשיב אהל ואין בו תורת מלבוש לעולם:

דף יא.

דרש רבה בר רב הונא מותר לישן בכילת חתנים בסוכה אע"פ שיש לה גג וגבוהה עשרה ואמרי' כמאן כר"י לימא הלכה כר"י אי אמר הלכה כר"י כו' לכאורה היה נראה מכאן דכיון דפריש תלמוד' דרשא דדריש רבה בר רב הונא בפירק' כר' יהודה דאלמא כר"י ס"ל דסבר דירת קבע בעי' ותנאי דסברי דירת קבע בעי' שיטה נינהו וי"ל דלרווחא דמלתא הוא דשני תלמודא דאפי' אמרה רבה בר רב הונא כר"י לא יכול למימרא הלכה כר"י מטעם דמפרש ואזיל אבל איהו כרבנן אמרה דאע"ג דסוכה דירת עראי הוא כילת חתנים אינה לעולם אפי' אהל ארעי משום דלא קביעא ולא מבטל לסוכה דהוי' אהל עראי מיהת ולית הלכת' כותיה אלא כשמואל דפסיל בשיש לה גג גבוה י':

מתני' הדל' עליה את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסו' וסיכך על גבן פסולה מדקתני הדלה ואח"כ סכך דייק ר' יעקב דדוקא שתחלתו בפיסול דתו לא מכשרה בסכך כשר אבל תחלתה בכשרות שסכך מתחלה סוכתו בסכך כשר כראוי אע"פ שהדלה עליה אילן אח"כ כשרה ולא מיפסל' משום סוכה שתחת האילן דאי לא ליתני סיכך ואח"כ הדלה וכ"ש הדלה ואח"כ סיכך. והאי דיוקא ליתא אפי' לפום דעתיה דמרן ז"ל דהא רישא אע"פ בשאין הסכך הכשר רבה על הפסול הוא ואין צלתו מרובה מחמתו וא"כ היכי אפשר דמתכשר כשסיכך ואח"כ הדלה דהא אינה מסוככת כהלכתה ומצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר ובזה אף הרב ז"ל מודה וליכא לפרושי דרישא נמי בסיכוך מרובה אלא שלא חבטן דהא ודאי מאי דחדית מתניתין בסיפא היינו רבוי הסכך דקתני בהדיא דאלו חבטן ממיל' משמע והדלה עליה אף כשחבטן נמי משמע אלא ודאי דהאי דיוקא ליתא ומתני' תרתי קתני הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת או סיכך על גבן כלומר בין שקדם הסכך כדקתני הדלה עליה את הגפן בין שקדם האילן וסיכך עליו פסולה ואפי' חבטן בדליכ' רוב' ואם היה סיכוך מרובה וחבטן כשרה בשניהם באיזה מהם שקדם וכן אם קצצן דהוו להו תלושין וצריך לנענע משום תעשה ולא מן העשוי כדאיתא בגמ':

גמרא יתיב רב יוסף קמיה דרב הונ' וקאמר או שקצצן כשרה אמר רב וצריך לנענע. פי' שצריך שיעשה בה מעשה לאחר הכשרה דאי לא הוי' לה תעשה ולא מן העשוי דקציצתן אין זו עשיתן ולפיכך צריך לנענע אותם לשם צל דלשם חג לא בעיא וכי אמרי' תעשה ולא מן העשוי היינו בתרי אנפי חדא כגון הא שתחלתה בפסלות גמור דהוי מחובר ולא חשיב' סוכה כלל ואי קיימ להו ומתכשרי והוי' סוכה נעשית מאליה ולפיכך צריך מעשה אח"כ ואידך כגון חבילי עצים וכיוצא בהם פסולים לסכך וכגון תקרה דאסרי' לסכך בהם שמא יעשה סוכה מחבילין שהניח כבר על גגו ותקרה שהניחו בביתו וה"ל תעשה ולא מן העשוי כדאיתא לקמן וכ"ת בשלמא אנפי' קמא דהוה מעיקרא פסול איכא למימר דאי לא עביד בה מעשה אחר הכשרה ה"ל תעשה ולא מן העשוי אלא חבילי עצים ותקרה שהם כשרים לסכך מאי מעשה בעו דהא כשרים הם מתחלתם אליבא דב"ה דלא בעו סוכה לשם חג אלא לשם צל והויא לה כסוכת יוצרים החיצונה או כסוכת גנב"ך ורקב"ש דלא בעינן בהו נענוע ולא שום מעשה כלל ולא חיישינן בהו משום תעשה ולא מן העשוי ומ"ש א"ל דחבילי עצים ותקרה נמי פסולה בתחלתה במעשה הראשון משום דלא אתעבידא לצל דחבילים ניתנו על גגו לייבש ותקרה ניתנה לביתו לדירה ושתיהן פסולות משום דבעינן סוכה לשם צל ולא לשם דירה כדבעינן בסוכת גנב"ך הלכך כשמחשב עליהם לסוכה ולצל אי לא עביד בהו מעשה הו"ל סוכה מן העשוי שלא

לשם צל וסוכה מכבר והתורה אמרה תעשה שיהא בה מעשה לשם צל וזה נכון ומבוי וגדולים ורבים נשתבשו בזה ולפיכך הוצרכתי לבאר כנ"ל:

תלאן ולא פסק ראשי חוטין שלהם. פירוש תלאן לאו היינו נתינת חוטין בכנף בלבד בחוט אחד הכפוף לארבעה שנעשה אח"כ לשמנה דבהא מאי קפידי' איכא כיון דקיי"ל להו מקמי קשרים הא איכא עיקר מעשה דקשרים לאחר קציצה ותעשה קרינא ביה שפיר דקשרים היינו מעשה שבציצית אלא לומר שעשה הקשרים קודם שיפסוק ראשי כל החוטין ואח"כ גמר פסיקתם דהא אפשר למעבד הכי שפיר נמצא כי כשגמרו הקשרים לא היו הציציות ראוים שלא היו פסוקים ובפסיקתם הוכשרו ולא נעשה בה מעשה לאחר הקשרים וכיון דאמר רב שהם כשרים אלמא ס"ל דפסיקתן דקעביד לאכשורינהו זו היא עשייתן. והא דקתני רבי חייא הטיל לשתי קרנות בבת אחת כשרים היינו שהכניס החוט כפול לד' בשתי קרנות כעין קרן אחד ואח"כ משכו מן הקרנות וכשנתרחבו בנתיים נעשו שמנה. ואוקימנא דאי קשר ואח"כ פסק שלא גמר פסיקת החוטין כלם עד שקשר פסולים דה"ל ולא מן העשוי דגמר פסיקתן לאו זהו עשייתן אבל מתני דרב חייא כשפסק כל החוטים בנתים ונעשו ח' לכאן וח' לכאן ואח"כ קשר בכשרות והא קמ"ל דאע"ג דבשעת נתינת החוטין לא היה כל כנף עומד לעצמו ובשניהם ביחד הטיל החוטים ולא קרינ' ביה ונתנו על ציצית הכנף קמשמע לן דלא בעינ' כנף מיוחד בפני עצמו בשעת פתיל וכי פסיק להו מקמי קשרים היינו כנף בשעת פתיל וקי"ל כשמואל ולוי דלא אמרינן קציצתן זו היא עשייתן ובציצית קשר ואח"כ פסק פסולים לעולם דליכא מעשה דלעביד בהו בתר הכי וה"ל מן העשוי ובסוכה דאפשר בנענוע מנענן וכשרה:

דף יא:

היכי דמי אלימא בשלא קצצן מאי אירי משום תעשה ולא מן העשוי ת"ל דמחוברין נינהו לפום האי לישנ' משמע דפסול' דאיכא במחובר לאו משום תעשה ולא מן העשוי הוא ותמיה מלתא א"כ מהיכא נפיק פסוליה ומ"ט דהא גידולו מן הארץ ואינו מקבל טומאה ואע"ג דאיכא למימר דדומי' דפסולת גורן ויקב בעי' שהוא תלוש מ"מ מ"ט פסל ר"ח למחובר טפי מתלוש דכותיה ונראה לומר דפסול מחובר היינו משום תעשה ולא מן העשוי דאלו מחובר דנפיק מגורן ויקב לא נעשה בו מעשה כלל מתחלתו לשום ענין אבל תלוש שנעשה בו מעשה אדם לשם דירה וכיוצא בו הוי ס"ד דכשר כל היכא דהוי דומי' דגורן ויקב שגדולו מן הארץ ואינו מקבל טומאה ואת' קרא ואסרום והיינו דפרכי'

הכא מאי אירי משום תעשה ולא מן העשוי ת"ל משום מחובר דפסול טפי שהוא מן העשוי מעצמו שלא נעשה בו מעשה כלל כתלוש:

אמר לך כגון דשלפינהו שלופי דלא מנכר עשיה דידהו מסתברא דהא ודאי כיון שקצצן לגמרי עד שאינם יונקים כלל ה"ל תלושין גמורין אע"פ שמחוברין קצת במקום עיקרן באילן לאו כלום היא וה"נ איכא למימר דקציצתן שהוציאתן מהכשר לפסול זו היא עשייתן מדאורייתא אליבא דרב אלא דהשתא הכי קאמרינן דאע"ג דמדאורייתא כשרה פסולה מדרבנן משום דלא מינכר עשיה דידהו ודמיא מן העשוי וקרא דנקיט מתנית' מדרבנן וקרא אסמכת' בעלמא משום תעשה ולא מן העשוי שאמרה תורה הפריזו חכמים ואסרו אף זו משום דלא מנכר עשיה דידהו איכא נוסחי דגרסי בסיום פירכא דפרכי' לרב מקמי האי פירוק' אמר לך רב ולטעמיך תקשי לך מתני' דתנן או שקצצן כשרה אלמא קציצתן זו היא עשייתן ולא דייק דמאי קושיא הא אוקמה שמואל דהיינו בשנענע ובנוסחי דוקאני ל"ג ליה אלא ה"ג אמר לך רב כגון דשלפינהו שלופי:

לימא כתנאי עבר ולקטן. פי' הדס שענביו מרובין מעליו אין ממעטין אותו בי"ט דקא מתקן מנא דמעיקר' פסול והשתא כשר ואם עבר ולקטן ולא נעשה בו שום מעשה אחר הכשרו פסול דברי ר"ש בן צדוק וחכמים מכשירין סברוה דכ"ע וכו' דכ"ע לא אמרינן קציצתן זו היא עשייתן פי' בכלהו אוקימתי מוקים לה דהכי דיני לכ"ע כשמואל משום דהלכת' כותיה דאלו רב הא אתותב וכ"ע פליגן עליה:

והכא בלולב צריך אגד קמיפלגי מר סבר צריך אגד. פי' וכיון דלא אגדי' בתר הכשר דידיה ה"ל מן העשוי ומ"ס א"צ אגד ולית ביה שום מעשה לעכב שלא יהא מן העשוי ובפלוגת' דהני תנאי דתני' לולב בין אגוד בין אינו אגוד כשר ר"י אומר אגוד כשר שאינו אגוד פסול ואסיקנ' לכ"ע אזוב של מצרי' צריך אגד דכתיב ביה ולקחתם לכם אגודת אזוב ובהא פליגי ר"י ס' ילפינן קיחה קיחה מהתם מה להלן צריך אגד אף כאן צריך אגד ורבנן סברי לא ילפינן קיחה קיחה מהתם דלא גמרי להאי ג"ש וקשיא לן דהכא משמע דאזוב צריך אגד ואם לא אגדו פסול דומיא דלולב דגמר מינה ר' יהודה הכא ואלו התם במסכת פרה תנן אזוב שיש לו ג' קלחים כאחד מפסגן ואוגדן פסגן ולא אגדן אגדן ולא פסגן לא פסגן ולא אגדן כשר אלמא אין אגד מעכב בהן תירץ מורי נר"ו דבי' מיני אגד הם אגד בחוט והשני אגד ביד שיטלם כלם כאחד ויהיו בידו לאגודה וכי אמרינן התם מצוה לאגדן ואם לא אגדן כשר היינו בחוט ודאמרינן הכא דאזוב צריך אגד היינו אגד בידו ובהא הוא דקאמר ר"י דלולב שאינו אגוד שלא נטל כל שלשת המינין באגודה אחת בידו אלא בזה אחר זה פסול כלומר שלא יצא בו ומאי דקאמר לישנא דפסיל משום דכל

אחד בפני עצמו פסול לצאת בו ואינו נכשר עד שיאגד עם חברו ביד ורבנן סברי דאפי' לא אגדם ביד אלא שנטלם בזה אחר זה כשרה וקי"ל כרבנן דלולב אין צריך אגד ואם כן שמעינן שאפי' נטלן זה אחר זה כל אחד בפני עצמו יוצא ובלבד שיהיו כולן לפניו אבל לכתחלה מצוה לאגדו ביד או בחוטין משום זה אלי ואנוהו. ומסתברא לי דמהא ליכא למשמע מינה דלעולם אימא לך דאגד דאמרי' הכא היינו דאינו אגוד בחוט ולרבי יהודה פסול דגמרינן מאזוב ולרבנן כשר אף על פי שאינו אגוד בחוט אבל אגוד ביד בעינן אפילו בדיעבד והא דמשמע במסכת פרה באזוב אין צריך אגד י"ל דלא קשיא דהכא איירינן באזוב דמצרים דבדידיה כתיב קיחה והוא צריך אגד בחוט כדכתיב אגודת אזוב ומתניתין דמסכת פרה באזוב דפרה דלא ילפי' קיחה קיחה לגבי לולב דהא באזוב דפרה לא כתיב בה אגודה ועוד דפריך כמאן אזל' הא דתניא לולב מצוה לאגדו לא אגדו כשר אי כר"י היכי קתני לא אגדו כשר דילמא שלא אגדו בחוט ש"מ דרב יהודה פוסל כשלא אגדו בחוט אע"פ שאגדו ביד והיינו דקשיא ליא מתניתא דקתני לא אגדו כשר וצ"ת:

ואי רבנן מאי מצוה. פי' דליכא למימר דמצוה לאוגדו לכתחלה מן התורה אלא דיעבד אם לא אגדו כשר דהא כל בדאורייתא לא שאני לה בין לכתחלה בין בדיעבד ופרקינן דהיינו מצוה מדרבנן משום שנאמר זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות:

מתני' זה הכלל כל דבר המקבל טומאה ואין גדולו מן הארץ אין מסככין בו כך הגירס' במשניות המדוייקות וכן עיקר דהא ודאי לא מצי למתני כל דבר שגדולו מן הארץ ואינו מקבל טומאה מסככין בו דהא לאו בכללי' דוקא הוא דהא איכא מחובר ונסרין וחבילין שגידולן מן הארץ ואינן מקבלין טומאה ואין מסככין בהן אבל השתא הוא מתני כללי' דוקא דאע"ג דאיכא פסולי אחרינא דלא הוו מהאי אפי' הכי כללי' הכא הוא דוקא והאי דקתני זה הכלל איידי דקתני הדלה עליה את הגפן דהוי סכך פסול נקט זה הכלל מיהו אין זה דומה לזה כלל דאמרי' בעלמא דבעלמא הוי הכלל מעין הפרט ואלו הכא אין הכלל מעין פסול הפרט דקתני מעיקרא אלא דשו' בפסולי' בלחוד ולא בטעמא. ויש עוד זה הכלל בענין שלישי שאין הכלל מרבי כלום על הפרט דקתני אלא דהוי סימני בעלמא כדאיתא במסכת מגילה:

חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדים אין מסככין בהם. פי' הני כשרים לסכך מדאורייתא דהא גדולן מן הארץ ואין מקבלין טומאה אלא דרבנן פסלינהו משום גזירות אוצר דה"ל תעשה ולא מן העשוי וכבר פירשתי דמאי דאמרינן ולא מן העשוי אין פירושו ולא מן העשוי שלא לשם מצוה דהא סוכה לא בעינן לשמה ואית בה משום תעשה ולא מן העשוי והיינו מן העשוי בפסלות כגון ציצית שנעשו קשריו קודם פסיקת חוטין

וסוכה שסככה במחובר וכן סוכה שנעשית מתקר' הבית או מחבלים שנתנן לגג לאוצר בפסלות היא דבעינן סוכה לשם צל ואילו תקרת הבית לשם דירה וחבלים בגג ניתנו לייבשם ולא לצל כדקתני ברייתא לקמן בהדי' מפני מה אמרה חבילי קש כו' והאי פיסולה דאורייתא ולהכי גזרו רבנן בכל חבילין וגזרו נמי בנסרים משום גזרת תקרה וכן החוטט בגדיש פיסולה דאורייתא הוא שלא נעשה סכך זה מתחלתו כשהגדישו לשם צל אלא לאסוף עמרים שלו אבל סוכת גנב"ך כשרה שנעשית לשם צל מבואר בעיני אלא שראיתי גדולים טועים בדבר זה:

ואם התירן כשרות. פירוש כולן כשרות ואפי' אותן שהניח לייבש דהא עבד בהו מעשה בכשרות לשם צל וכלן כשרות לדפנות יש שפרשו בשאינו סומך עליהם דאסור לסמוך בדבר שאין מסככין בו גזירה שמא יסכך בהם כדאי' לקמן במכלתין ואין צורך אלא מתניתין כפשטא דבזו שאיסורן מדרבנן לא גזרו סמיכה ואפי' כשפסול לסכך מן התורה לא גזור רבנן אלא בדבר שדרך בני אדם לסמוך בכותלים אע"פ שעפר פסול לסכך כדבעי' למימר קמן מפי מורי הרב נר"ו:

מה"מ ארי"ש בן לקיש דאמר קרא כו'. מקיש סוכה לחגיגה מה חגיגה דבר שאינו מקבל טומאה וגידולו מן הארץ אף כל דבר שאינו מקבל טומאה וגדולו מן הארץ תמי' מלתא דהכא משמע דבעלי חיים חשיב גדולו מן הארץ והכא נמי משמע הא דתניא ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך כלל בבקר ובצאן ביין ובשכר פרט ובכל אשר תשאלך חזר וכלל כלל פרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש פרי מפרי וגדולי קרקע אף כל פרי מפרי וגדולי קרקע ואלו בעלמא אמרינן דבעלי חיים לא הוו גדולי קרקע דאמרי' בפי"ק דקדושין גבי הענקת עבד עברי אי כתב רחמנא צאן ולא כתב גורן ה"א בעלי חיים אין גדולי קרקע לא כתב רחמנא גורן ואי כתב רחמנא גורן הוה אמינא גדולי קרקע אין בעלי חיים לא כתב רחמנא צאן. ואמרינן נמי בפרק השוכר את הפועלים מה דיש מיוחד שהוא גדולי קרקע אף כל שהוא גדולי קרקע יצא החולב והמגבן ואמרינן בברכות פרק כיצד מברכין על דבר שאין גדולו מן הארץ כגון בשר בהמה חיה ועוף ודגים אומר שהכל. ותירוצן של דברים דגדולי קרקע נאמר על שני פנים הא' גדולי קרקע ממש שצומח ויונק מן הקרקע כגון פירות וכל דבר צומח ואין בכלל זה בעלי חיים ואינו ראוי לקרותן פרי האדמה ולפיכך אמרו עליהם שהכל והשני דבר שהוא גדל ורבה על ידי הארץ אבל אינם יונקים ממנו וזה נאמר על ב"ח ואינו ראוי ליאמר על הצומח ולפיכך כל שאמרה תורה בפרט פירות וב"ח כגון מעשר אתו מינייהו כל שני מיני גדולי קרקע אבל כל שלא כתב אלא אחד מהם לא אתי אידך מיני' והיינו הנהו דמסכתא קדושין ודבבי'

מציע' והא דהכא נמי אתינן למימר מעיקרא דנילף מחגיגה שהוא כל גדולי קרקע ואפי' הצומח ולהכי פרכינן ליה דלא אפשר דלא ילפי' מינה אלא בעלי חיים בלחוד והיינו דפרכינן אימ' חגיגה בעלי חיים אף סוכה נמי ב"ח וזה מבואר ונכון:

דף יב.

אלא כי אתא רבין א"ר יוחנן בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר כו' נראין דברים דבין למאי דמייתי לה מגדולי קרקע בין למאן דמייתי לה מפסולת גורן ויקב עפר פסול לסכך דהא לא הוי פסולת גורן ויקב שלא הוי אחד משני מיני גדולי קרקע שאמרנו דומיא דכמהין ופטריות ולפיכך נקט תקרה שאין עליה מעזיבה דאלו יש עליה מעזיבה סכך פסול הוא אפילו מפקפק ונוטל א' מבנתיים לא מהני ובר מפסול זה שאמרנו יש לנו פסול אחר דלא הוי צל וסכך אלא בית דירה והמסכך בו לצל בעלמא בטלה דעתו אצל כל אדם וגריעא טובא מסוכת יוצרים הפנימים והשתא דאתינן להכי הא דאמרי לקמן גבי בית שנפחת וחצר מוקפת אכסדרה דאי אשמועינן הכי ה"א ה"מ משום דסככה סכך כשר לאו למימרא שאם יש בהם מעזיבה הוו סכתן סכך כשר אלא ה"ק ה"א דמיירי בבית ואכסדרה שהם בתקרה שאין עליה מעזיבה דסכתן סכך כשר אבל יש עליהן מעזיבה דסכתן פסול לא אמרינן דופן עקומ' קמ"ל. וכן חצר שהקיפוה בדבר שאין מסככין למימרא דאפי' סכתן סכך פסול אמרי' דופן עקומה דדופן עקומה לא עבדינן ליה סכך ממש כי היכי דניבעי סכך כשר אלא כדופן חשיב ואין ישנין תחתיו לפי פירושינו הנכון וכיון שכן אתיא מתני' דבית שנפחת וחצר שהיא מוקפת אכסדרה אפי' כשיש עליהם מעזיבה כפשוטן של דברים דאפי' בהכי אמרי' דופן עקומה:

א"ר יעקב שמעת מינה דר"י תרתי. פי' דמפרשי תרתי מתני' חדא הא דאמרן בחבילי קש ואידך החוטט לעשותה סוכה אינה סוכה חדא היא משום גזירת אוצר וחדא משום תעש' ולא מן העשוי הוה משמע לכאורה דגזירת אוצר ותעשה ולא מן העשוי שני ענינים חלוקים הם ואינו כן דאיסור אוצר היינו תעשה ולא מן העשוי שהסוכה פסולה מן העשוי מתחלתו לשם אוצר ושלא לשם צל כדפרישי' לעיל והרי זה כאלו אמר חדא משום גזירת תעשה ולא מן העשוי וחדא משום תעשה לא מן העשוי ולא עבדו בה חכמים גזירה לאיסור מעשה גמור לשם צל אטו תעשה ולא מן העשוי ובחדא עבדו בה גזירה לאיסור לפיכך אסור אפי' לכתחלה לשם צל גזירה משום תעשה ולא מן העשוי לשם אוצר שהוא פסול מדין תורה לא ידענ' הי ניהו דקא' דעביד בה רבנן גזרה והי ניהו דלא עביד בה רבנן גזירה ואתא ר' ירמיה ופי' שפיר מדברי חייא בר אבא א"ר יוחנן דבחבילי

עצים גזרו חכמים שלא לסכך בהן לכתחלה אפי' בכשרות לשם צל גזירה משום אוצר שפעמים מניחם שם לייבשם שהוא לשם אוצר ושלא לשם צל ונמלך עליהם לסיכוך וה"ל תעשה ולא מן העשוי ולהכי גזרו רבנן בכל חבילים אבל בחוטט בגדיש לא גזרו כלל ולא אסרו אלא בחוטט בגדיש שפסולה מן התורה אבל הרוצה לעשות סוכה לא גזרינן אטו חוטט לגמרי וקבלוה מיניה דר' ירמיה דודאי הכי משתמע מדר' חייא בר אבא אלא דר' יעקב לא שמיעא ליה מעיקרא מימרא דר"ח בר אבא ולהכי הוה מספק' ליה ואתא רב אשי ופריך לר' יוחנן גופיה מנא אתיא ליה הא דבחבילין עבוד רבנן גזירה ובחוטט בגדיש לא עבוד גזירה דהא שייך למיעבד גזירה בחוטט בגדיש כמו בחבילין ואיכא נמי לאוקולי בחבילין דלא למעבד בהו גזירה כמו בחוטט בגדיש וכיון שכן מנא ליה דאיכא בינייהו האי הפרש והיינו דקאמר רב אשי בלישנא דאתמהא אטו חבילי עצים וחבילי זרדים משום גזירת אוצר איכא למימר משום תעשה ולא מן העשוי כלו' וכי כל כך הדבר פשוט שראוי לעשות גזירה בחבילים ולא להעמידו על דינו לאסור בו תעשה ולא מן העשוי לבדו והחוטט בגדיש משום תעשה ולא מן העשוי איכא למימר משום גזירת אוצר ליכא למימר כלומר וכי כל כך הדבר פשוט שאין ראוי לגזור כלום בחוטט בגדיש אלא להעמידו על דין תורי ומהדרי' דר' יוחנן לא אמר הכי דודאי מסברי ליכי' לאכרוחי הכי אלא מלישנא דמתני' דייק לה דגבי חוטט בגדיש תנא לישנא דפסול דאורייתא דקתני אינה סוכה כלומר אינה סוכה מן התורה והיינו כשחוטט בגדיש לגמרי ולא כשחוטט בגדיש מקצתו שכשחיטט מקצתו יש שם מתחלתו לשם צל חלל טפח במשך שבעה ולא שנינו בו פסול זה וגבי חבילי קש קתני אין מסככין דמשמע שאין עושין מהם סוכה גמורה בכשרות והיינו משום גזירת אוצר וזה מבואר מיהו אכתי אית לן למידק תנא גופי' אמאי עבד גזירה בחבילי קש טפי מבחוטט בגדיש ותו דהא משמע דר"י לא פליג בגזירת חבילי קש מדלא פליג עלה בההיא כדפליג בנסרים ומ"ש דמודה בגזירת אוצר ולית ליה גזירת תקרה אליבא דרב מיהא כדאיתא לקמן. וי"ל דטעמא דתנא דמתניתין דגזירת חבילין שכיחא שאדם עשוי לתת חבילי עצים על גגו לאוצר ושייך למעבד תקנתא וגזירה אבל חוטט בגדיש לא שכיח ולא גזרו בהו רבנן וכן לר"י גזירת תקרה לא שכיח שאין אדם עשוי לסכך בתקרה ישנה שבביתו דהא חזי דדמי לבית דירה משא"כ בחבילין דאפשר דטעי בה כיון דחזי דהוו עראי ורב אשי דאתמהו לעיל ולא אתי עלה מהאי טעמא משום דקסבר דחוטט נמי שכיח ושייך למיעבד בה בגזירה:

דף יב:

אמר רב יהודה אמר רב סככה בחצין זכרים אותם שנותנים בהם החצים ואין להם בית קבול ונקבות אותם שנותנים החצים בתוכם ויש להם בית קבול וקמ"ל דבית קבול העשוי למלאות שמיה קבול. פירוש אע"פ שעשוי למלאות לעולם ואינו עומד ריקן דאי לא כל בית קבול הוא עשוי למלאות לפעמים ואשמועינן דלא גזרי' זכרים אטו נקבות מהא שמעינן דפשוטי כלי עץ אינן מקבלין טומאה אפילו מדרבנן מדשרינן לסכך בהם וכן נמי משמע בשלהי פרקין דלא אסרינן נסרים וחבילי עצים אלא משום גזירה הא מדינא מסככין בהם ושאין בו משום גזירת אוצר ותקרה מסככין בו לגמרי ואלו מקבל טומאה מדרבנן לא סגיא דלא ליפסלינהו לסיכוך מדרבנן כדגזרינן בכלהו אידך וכדאסרינן נמי באניצי פשתן כדבעי' למימר בסמוך וכ"ש באלו שמקבלין טומאה מדרבנן שהיה ראוי לאסור אלא ודאי ש"מ דאפילו מדרבנן אין מקבלין טומאה וק"ל דהא במסכת בבא בתרא אמרי' בפרק המוכר את הבית שאני פשוטי כלי עץ דטומא' דרבנן ובדוכתי אחריני משמע דפשוטי כלי עץ מקבלין טומאה מדאורייתא דאמרינן בב"ק דמפץ מטמא טומאת שרץ ונבלה וטומאת מדרס וטמא מת ומוכחין לה מקראי דהוי אב הטומאה אפילו לטומאת ז' מדאורייתא וע"כ לא איירי במפץ של כלי בודיא דאף על גב דכלי בודיא מטמא טומאת מת וטומאת מדרס כדאיתא בשלהי פרקין מכל מקום לא הוו אב הטומאה שהרי אין להם טהרה במקוה וכל שאין לו טהרה במקוה אינו עושה אב הטומאה וכיון דעל כרחין במפץ של עץ היא שיש לו טהרה במקוה כדתנן מטה מטמא' חבילה ומטהרת חבילה והיינו במקוה ובספרא מייתי לה מכל כלי עץ תתחטאו ואמרי' נמי התם מכל כלי עץ הדף והשלחן והטבלא והדולבקין ועיקרן של דברים כך הוא כמו שפירש ר"י ז"ל שכל פשוטי כלי עץ שראויין למדרס וייחדם למדרס מקבלי' כל טומאה שבעולם ואפי' להיות אב הטומאה והיינו ההיא דב"ק ואמרי' בפרק אלו מומין התם דחזו למדרסות והיינו דאמרי' כל המטמא מדרס מטמא טמא מת אבל כל היכא דלא חזו למדרסות אי נמי דחזו למדרסות ולא ייחדינהו למדרסות לית ליה טומאה מדאורייי' כלל אבל מדרבנן אם הם כלים שמשמשין אדם בגופו ומשמשי משמשין כגון שלחן ודף של לישה וכיוצא בהם מטמו מדרבנן כלהו טומאו' לבד מטומאת מדרס ואינם נעשים אב הטומא' ומאי דאמרינן בספרא כל כלי עץ הדף והשלחן מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא דהא אמרי' התם השלחן הטהור מכלל דאיכא טמא ומפרשים טעמא משום מסגרתו הא לאו הכי הו"ל פשוטי כלי עץ וטהורין מדאורייתא אלא ודאי דהא כדאמרן דמדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא וכן בכל מקראות שנאמרו בעני' זה וכל היכא דפשוטי כלי עץ

אינה משמשין אדם בגופו ולא משמשי משמשין אפי' מדרבנן אינם מקבלים טומאה והיינו כלה פרקי' והנה אמת הנה נכון מפי מורי רבי' נר"ו:

אמר רבה בר רב הונא אמר רב סככה באניצי פשתן פסול' והיינו כתנא דדייק ונפיץ י"מ דהאי פסולה דאורייתא הוא לפי שהן מקבלין טומאה וכן פרש"י ז"ל ולפום הא דכיון דהושני פשתן לא ידע רב מה דינם אזלינן לחומר' ופסולי' לסכך וכיון דמספק' ליה לתלמודא מהו הושני ומהו הוצני וחייש דלמא הושני דתיר ולא דייק והוצני דלא תיר ולא דייק אזליני נמי לחומרא ולא שרינן משום הוצני פשתן אלא כיתני' דלא תיר ולא דייק ותימ' מן הרי"ף ז"ל שכתב בהוצני פשתן כשרה והיינו כתנא דדייק ולא נפיץ ואיכא נוסחי בהלכות דגרסי כיתנא דלא דייק ולא נפיץ ואלו גירסא קמייתא לא אפשר דהא פשיטא ליה לתלמודא דכל היכא דדייק הושני הוא ולא הוצני ובתיר הוא דמספקא ליה ואידך נמי לפום מאי דאמרן דנקטי' לחומרא ואמרינן דכל היכא דתיר אע"ג דלא דייק ולא נפיץ הושני הוא והיא פסולה מפני ספקו של רב מיהו האי פירושא ליתא דודאי אניצי פשתן אינן מקבלין שום טומאה עד שיהא ארוג אלא דמקבלין טומאת נגעים בטווי מיה' דהוי שתי וערב ואפי' לסומכוס דמחמיר בסיכוך לא פסיל אלא בטווי לפי שמטמא בנגעים דאמרינן בפרק במה מדליקין רשב"א וסמכוס אמרו דבר א' רשב"א דתניא כל היוצא מן העץ אין בו משום שלש על שלש ומסככין בו אלא פשתן ומפרש התם אלא פשתן שמטמא בנגעים והיינו בטווי וסמכוס מאי היא דתניא סומכוס אומר סככה בטווי פסולה מפני שהוא מטמא בנגעים הא אניצי פשתן אינם מטמאין אפילו בנגעים ותו קשיא לי היכי אפשר למיפסל סכוך באניצי פשתן כלל דהא אפילו סומכוס דמחמיר טפי לא פסיל אלא בטווי וכ"ש לרבנן דפליגי עליה וסברי שכל דבר שאינו מטמא טומא' מת אע"פ שמטמא בנגעים כשר וכן פרש"י ז"ל התם לכך נראה לפרש דאניצי פשתן דלא מקבלי טומאה כלל מדאורייתא כשרין לסכך אלא דרבנן פסלינהו או משום שיצאו קצת מכלל פסולת גורן ויקב כיון שנגמרה מלאכתן או מפני שהם קרובים לבא לכלל טומאה ורבנן דפליגי התם עלייהו דסומכוס ורשב"א לא אזלי לקולא וכדפרש"י ז"ל אל' לחומרי אזלי דאע"ג דלא מקבלי טומאת נגעים כיון דהוו אניצי פשתן אין מסככין בהם מטעמ' דפרישנא והיינו דשקיל וטריא תלמודא בהושני והוצני אי חשיב פסולת גורן ויקב ולא גזור בהו או לאו והשתא דפרישנא דפסולה דרבנן הוא אזלינן לקולא ושרינן בהושני גופייהו דספיקא דרב ספיקא דרבנן הוא לקולא ולא אסרינן אלא באציצי פשתן דדייק ונפיץ אבל הושני דדייק ולא נפיץ שרי ולא דקדק בלשונו בין הוצני והושני אל' בענין וכן דרכו בהרבה מקומות ויש בזה פי' אחרים וזהו הנכון בעיני:

א"ר יהודה הני שושי כו'. עד כיון דסני ריחייהו שביק להו ונפיק פי' ופסולין מדרבנן וכיון דמהאי טעמא הוא יש לפסול אפי' לדפנות דבהא נמי שביק להו ונפיק אבל בהיגי לא פסלי' אלא לסכך משום דנתרי ונפלי ארישי' ואשולחני' הנ"ל:

דף יג.

אמר רב גידל אמר רב האי אפקותא דדיקלא. פירוש הדקל שמוציא ענפים בשרשי סביבותיו וכלן אגודות בחוט בידי שמים וקי"ל מסככין בהן ולא מיתסרא משום חבילי עצים דאע"ג דאגידי אגד בידי שמים לא שמיה אגד וקי"ל לרבנן ז"ל דהכא אמרינן דאגד בידי שמים לא שמיה אגד ואלו במס' פרה תנן אזוב שיש בו ג' קלחים כאי מפסגו ואוגדו אגדו ולא פסגו לא אגדו ולא פסגו כשר והא התם דכי לא אגדו ולא פסגו אלא שהוא אגוד מעצמו בידי שמים כשר ואע"ג דבאזוב דכ"ע צריך אגד כדאיתא לעיל אלמא אגד בידי שמים שמיה אגד ור' זרחיה תירץ דודאי אגד בידי שמים שמיה אגד אבל הכא בגזירת חבילין אקילו רבנן ולא גזרו באגד בידי שמים משום גזירת אוצר ולא מחוור דהא חזינן בסמוך דמייתינן ראיה לאגד בשנים דהכא אי הוי אגד או לא מפלוגתא דר' יוסי ורבנן גבי אזוב אלמא כל דגזור רבנן הכא כעין ההוא דאוריי' גזור. ולפירוש שכתבתי למעלה בשם מורי נר"ו ל"ק דהא אזוב אינו צריך אלא אגד ביד ואין אגד בחוט מעכבו ולפיכך אמרו שאף על פי שפסגו ולא אגדו כשר ואף על פי שאגד בידי שמים לא שמיה אגד לית לן בה דהא אין אגד מעכב תדע דקתני התם בהדי פסגן ולא אגדן כשר דאע"ג דליכא לא אגד שמים ולא אגד אדם כשר ומיהו אנן הא כתיבנא דודאי אזוב דמצרים צריך אגד גמור בחוט כדאיתא לעיל ומתני' דמסכת פרה באזוב של פרה היא שנויה דלא כתיב ביה אגודה ואע"ג דכתיב קיחה קיחה רבנן סברי דלא גמרי' קיחה מאזוב דמצרים לאזוב דפרה תדע דהא לא גמרי קיחה קיחה דלולב מאזוב כדאיתא לעיל ואלו הוו גמירי ג"ש דקיחה קיחה בין ללולב בין לאזוב דפרה הוו גמרי ליה לפום מאי דנקטי' מדרבנן ומוכח בתלמוד בכמה דוכתי דג"ש דגמירי אינה אלא במלות סתם ולא בפרשיות ידועות אלא ודאי דרבנן לא גמירי ג"ש דקיחה קיחה כלל לענין שיהא אגד מעכב אלא לענין שיהא לולב ואזוב פרה ראוי לאגד הן בשלשי קלחים הן בשנים והיינו דפליגי רבנן ור' יוסי באזוב דפרה תחלתו כמה כדאיתא לקמן ומאי דתלי תלמודא מלתא באגד לאו משום דאגד מעכב דא"כ לא אגדן ופסגן אמאי כשר אלא לומר דצריך שהיה ראוי לאגד מן התורה א"נ דרבנן ורבי יוסי התם דפליגי אמתניתין דפרי דס"ל דאזוב צריך אגד ס"ל כרבי יהודה דגמיר קיחה קיחה גבי לולב וה"ה גבי אזוב דכי הדדי נינהו ולדידהו אגד

בידי שמים לא שמיה אגד ואם אגדן ולא פסגן פסול וכ"ש פסגן ולא אגדן והרי זה מבואר ואע"ג דאגד להו אגד בחד לא שמיה אגד פירוש אגד בדבר שהוא אחד ואגוד בעצמו כמאן דליתא דמי ולא שמיה אגד ואין בו משו' גזירת חבילין:

אמר רב חסדא אגד בחד לא שמיה אגד בשלש שמיה אגד. פירוש אם אגד שלשה דברים שמיה אגד ונקרא חבילה לענין סוכה ג"כ שנים פלוגתא דרבי יוסי ורבנן גבי אזוב דפרה ואסיקנא דלרבנן מצות אזוב מן התורה לעכב בג' דבלאו הכי לא שמיה אגד ולר' יוסי שנים מן התורה הוי אגודה ושלשה מדרבנן וקי"ל כרבנן הלכך כל שאגד שלשה עצים כאחד הויא חבילה ואין מסככין בו כרב חסדא ופליגא גמר' דילן אהא דאמרינן בירושלמי הכא שאין חבילה פחותה מעשרים וחמשה זרין ויש שסבורין לומר דלא פליגי דהא רב חסדא נמי כ"ה זרין יש אלא שהם בג' ענפים כעין אפקותא דדיקלא ואף על גב דיליף דלא ליהוו בענף אחד ולא בשנים לרבנן דאגד בחד או בשנים לא שמיה אגד לא גמרינן מפלוגתא דאזוב אלא לענין ב' וג' אבל ג' דהתם ג' קלחים ממש והכא ג' ענפים גדולים בני כ"ה זרין. ול"נ דתנן מצות אזוב ג' קלחים ובהם ג' גבעולין פי' גבעול א' לכל קלח לאפוקי מדרבי יהודה דבעי התם שלשה גבעולין לכל קלח ודכ"ע אין מזין בקלחים אלא בגבעולין:

שיריו שנים. פירוש אם נפל אחד ונשתיירו שני קלחים כשרה וגרדומיו של גבעול כל שהוא דאע"ג דנשר אם נשאר ממנו כל שהוא כשרה ואית דמפרשי לה אפילו נשאר מן הקלח עצמו כל שהוא ול"נ דקלח בלא גבעול כלל לאו כלום הוא:

דף יג:

דרוש מרימר הני איסורייתא דסורא מסככינן בהו. פירוש וליכא משום גזירת חבילין ואע"ג דאגידן למנינא בעלמא הוא דאגידן פירוש ולא שמיה אגד ולקמן נמי אמרינן דלא שמיה אגד שאינו עשוי לטלטלו בהם לא שמיה אגד לענין סוכה ואע"ג שאפשר לטלטלו באותו אגד כיון שלא נעשה לטלטלו בו כעין חבילי עצים לא גזרינן בהו ושמעי' שמותר לסכך בקנים הסדורין זה בזה כיון שלא נעשה לטלטלו בהם אע"פ שראוי לטלטלם כולם כאחד מפי מורי נר"ו:

הני צריפי דאורבני כיון שהותרו ראשי מעדנים שלהם. פיר' קשר שקושרים בראשם כאחד כשרה והא אגידי מתתאי במקום הרוחב דאע"ג דליכא אלא חד אגד הוא ומה שאמרו אגד בחד לא שמיה אגד ענין אחר הוא כמו שפי' למעלה:

אמר רב פפא דשרי להו. פי' והא קמ"ל דאע"ג דאכתי קיימי מנפשייהו כמאן דאגידי כיון דלא אגידי ממש לית לן בה:

אמר שמואל ירקות שאמרו חכמים אדם יוצא בהם י"ח בפסח אין חוצצין בפני הטומאי אע"ג דבטלינהו הת' לגמרי ואע"ג דבעודן לחין חזי לחוץ בפני הטומאה גזור רבנן השתא דלכי יבשי מיפרכי וכמאן דליתנהו דמו ומהאי טעמא אמור רבנן שיהו פוסלין בסוכה משום אויר שהיא פוסל בשלשה אפילו בסוכה גדולה ולא כאוכלין דעלמא שפוסלין בארבעה דגזור בהו מהשתא משום דלכי יבשו הוו כמאן דליתנהו וכן פרש"י ז"ל וגריס ומביאין את הטומאה. ואית דמפרש לפום נוסחי דגרסינן אין מביאין דכלהו מדינא נינהו ולא מדרבנן דכיון דלאו בני קיומא נינהו לשבעת ימים מהשתא חשיבי כמאן דליתנהו והראשון יותר נכון:

א"ר אבא אמר רב הבוצר לגת אין לו ידות. פי' דכי אתרבו ידות אוכלין לטומאה כדאיתא בפרק העור והרוטב היינו משום דצריכי לאותן ידות אבל הכ' דלא ניחא ליה באותן ידות לא ואם נגעה טומאה בידות לא מיטמא האוכל ובסמוך מפרש אמאי לא ניחא לי' באותן ידות ורב מנשיא בר גדא אמר ד"ה הקוצר לסכך אין לו ידות דלא ניחא ליה באותן ידות כדמפרש ואזיל מ"ד קוצר כ"ש בוצר ומ"ד בוצר אבל קוצר יש לו ידות דניחא ליה באותן ידות שיהו מחוברות לאוכלין כי היכי דלא ליבדרין אוכלין ויהיו משומרין עם הידות:

לימא דרב מנשיא בר גדא כו'. דר' אבא דאמר קוצר יש לו ידות ודאי תנאי היא דלא אפשר דתיתי מימריה כרבנן דאמרי אם פסולת מרובה על האוכלין לבדם כשרים אלמא ידות לאו כאוכלין אלא כפסולת ואיהו דאמר כאחרים אלא דרב מנשיא דאתיא כרבנן מי לימא תנאי היא כלומר דהויא דלא כאחרים או כאחרים או אפשר דתיתי מימריה אפי' כאחרים ומשני דהא דרב מנשיא אפילו לאחרי' הוא דהא דאמרי אחרים יש לו ידות מיירי בשקצרן לאכילה דניתא לי' בידות וחזי לטומאה ואח"כ נמלך עליהם לסכוך דכבר נחתי להו טומאה מעיקר ולא סלקא מנייהו בהמלכה בתרייתא אבל קוצר מתחלה לסכך מודו אחרים דאין לו ידות:

אי הכי מאי טעמייהו דרבנן בשלמא אי אמרת דמתנית' בשקצר לסכך ותנאי היא שפיר אל' השתא דאמרת שקצרן לאכילה מ"ט דרבנן וכ"ת כיון דאימלך עלייהו בטלה לה מחשבתו ראשונה שחשב עליה על הידות כשקצרן לאכילה והא קי"ל דאין מחשבה מוציא מידי מחשבה וכ"ת ה"מ כלים דחשיבי ואית להו טומאה מנפשי' אבל ידות דלא חשיבי דטומאה דידהו משום טפלת אוכלין במחשבה נחתי לטומאה ובמחשבה סלקין מינה והתנן כל ידות האוכלין שבסכך בגורן טהורין בשלמא למ"ד בסכך התיר אגדן

ושנתפזרו ונתבססו גליא דעתי' דלא ניחא בידות ובמחשבה מוציא מידי מחשבה שפיר אלא למ"ד דוקא בסכן ממש בעליו דעביד בהו מעשה אבל מחשבה לא מהניא מאי איכא למימר והכי אתיא כרבנן אליבא דידיה ופרי' הכא נמי פלוגתא דאחרים ורבנן בשקצרן לאכילה ונמלך עליהם לסכך ובסכן ממש ופרכי' אי בסכן ממש מאי טעמא דאחרים דאמרי לא סלקי מטומאת' ע"י מעש' ופריק דאינהו דאמרי כרבי יוסי דס"ל דאף ע"ג דבסכן טמאי' דבסוס לא הוי גלויי דעתא דמוכח דלא ניחא ליה בהני ידות ולאו מעשה גמור הוא דאכתי חזו להפכן בעתר והכי נמי סברי רבנן דאכתי לא בטלי מתורת ידות מפני שבסכן דכי סתר לה לסוכה נקיט לה בגיליהו וכיון דמעיקרא קצרן לאכילה כל היכא דאיכא שום תועלת בעולם באותן ידות לאוכלין בטומאתן הם עומדין אבל כשקצרן מתחלה אין דעתו ואין לו רצון באותן ידות כלל ולשון בסכן למאן דמפרש היתר אגדן מלשון מתבוססת בדמיך שפירושו מתגולל ה"נ התיר האגד מתגוללין ומתפזרין בגורן:

דף יד.

מתני' מסככין בנסרים דברי ר' יהודה ר"מ אוסר נסרים כשרים לסכך מדינא דהא גדולן מן הארץ ואין מקבלין טומאה דפשוטי כלי עץ הן אלא דר"מ פסיל להו משום גזרת תקרת בית דאיכא משום תעשה ולא מן העשוי ור"י לא גזר בהו ומדקתני ר"מ אוסר הוה משמע שאוסר לכתחלה אבל בדיעבד כשרה אבל א"א לומר כן דהא קתני בברייתא ר"מ פוסל ותני נמי סככה בנסרים שיש בהם ד' פסולה והא דקתני מתניתין אוסר איידי דקתני לר' יהודה מסככין לומר שמותר לסכך בהכי תניא נמי ור"מ אוסר ותו דלישנא דאוסר משמע שאין מסוככין ואשמועינן אגב אורחיה דהא ר"מ מדרבנן היא ולאו מדינא כדדייק לן לעיל הכא דקתני אין מסככין משום גזרת אוצר הוא:

נתן עלי' נסר שהוא רוחב ארבע כשרה ובלבד שלא יישן תחתיו ומוקים בגמ' בשנתנו מן הצד:

גמרא אמר רב מחלוקת בנסרים שיש בהן ד' דר"מ אית ליה גזרת תקרה ור' יהודה לית ליה אבל בנסרים שאין בהם ד' ד"ה כשרה הלכך לר"י ליכא נסרים פסולים כלל וטעמא דלא גזר ר"מ אלא בנסרים שיש בהם ד' יש שפירש משום דטעמא דר"מ משום גזרת תקרה שיעשה סוכתו תחת תקרת ביתו והו"ל תעשה ולא מן העשוי ואין דרך לעשות תקרה בבתים אלא בנסרים שיש בהן ארבע ובפחות מכאן ליכא למגזר ול"נ חדא דהא גזרה זו משום חשש הרואים הוא ולא משום חשש העושה בלבד והרואה סוכה של נסרים היאך ידקדק בהן אם יש ד' או פחות כל שהוא שלא יטעה לעשות בתקרתו סוכה

ועוד א"כ כי פרכי' בסמוך ולשמואל אפי' בפחות מג' והא קנים בעלמא נינהו אמאי נקיט האי טעמא לימא והא אין דרך תקרה בכך דהא עדיפא ליה וכי אמרינן דטעמא דמאן דלא גזר היינו משום דלית בהו שיעור מקום עדיפא הול"ל משום דאין דרך תקרה בכך והיכי לא אדכר תלמודא ה"ט כלל ועוד דהא בפ' הבית והעליה מוכח שדרך תקרה בכל דבר כדאמרינן התם גבי העליון נותן את התקרה מאי תקרה שמואל אמר לוחין והתאני בשם ר"ל אמרו קנים וסנאין ולא פליגי מר כי אתריה ומר כו' והנכון שדרך לעשות תקרת בתים בכל דבר ואפילו בקנים ולא גזרו חכמים בסוכה לאסור בכל דבר שראוי לתקרה שא"כ היו אסורין כל עצים וכל קנים אלא כל דבר שדרך לעשות לסיכוך ורגילין בו כמו לתקרה לא גזרו בו כלל ורבי יהודה לית ליה גזירת תקרה כלל משום דלא שכיח ושמואל סבר דר"י אית ליה גזירת תקרה כשיש בהן ד' שקרובין לתקר' יותר מסכוך ובפחות מד' הוא דפליג ור"מ אוסר אפילו שאין בהן ארבע ומתמהינן ולשמואל היכי אסר ר"מ בכל פחות מד' ואפילו פחות מג' דהא קנים בעלמא נינהו דהא חשיבי ורגילי בסיכוך טובא וכשם שלא גזרו בקנים אין ראוי לגזור בהם ואתא ר"פ ופריש מימרא דשמואל דה"ק היכא שיש בהן ד' ד"ה פסולה ואפילו לר"י כיון דקרובי' לתקרה יותר מסיכוך ראוי לגזור בהן פחות מג' קנים בעלמא נינהו וקרובים לסיכוך יותר מתקרה ודכ"ע לא גזרי' בהו מג' ועד ד' ולא עד בכלל ר"י סבר כיון דלית בהו שיעור מקום שאין מקום פחות מד' לא חשיבי ודינם כקנים ולא גזרינן בהו ור"מ סבר כיון דנפקי מתורת לבוד חשיב להו טפי מקנים ואיכא למגזר בהו משום תקרה דהא חזו לתקרה כמו לסכוך ופסולה והא דר"פ פי' דמימר' דשמואל היא ואפשר דאיהו כרב ס"ל והכי מוכח תלמודא דקאמרינן אר"פ ולא אמרינן ר"פ אמר מיהו ליכא הכרח דאפשר נמי דמפרש וס"ל כותיה והשתא לר"מ כל נסר פסול חוץ בפחות מג' ולר"י כולן מותרין חוץ משיש בהן ד':

נתן עליה נסר כו'. קס"ד דסיפא ד"ה היא ולהכי קשיא ליה לר"י אליבא דרב אמאי לא ישן תחתיו דהא לר"י אליבא דרב אמאי ליכא משום נסר פסול ופריק דסיפא ר' מאיר היא ולקמן פרכי' אמאי כשרה אבל השתא לא חש להכי:

ת"ש ב' מצטרפין כו'. פירש לא שייך לישנא דמצטרף אלא בסכך שהוא פסול אלא שאין בו שיעור לפסול כל הסוכה והיינו דפריך היכי קאמר ר"מ דנסרי' מצטרפין אליבא דרב דהא אי אית בהו ד' שהן פסולין הרי יש בא' שיעור לפסול הסוכה ואינו צריך צירוף ואם אין בהם ד' כשרים הם לגמרי ואפי' הם כמה אינן פסולין ואוקימנא לעולם דאית בהו ארבע שהם סכך פסול והא דבעי צירוף היינו מן הצד שאין פוסלים אלא בד' אמות ואתיא כלישנא דסורא דאמרינן לקמן אליבא דרב דסכך פסול פוסל באמצע בד' טפחים

ולהכי אצטריכו לאוקמה במן הצד דאלו ללישנא דנהרדעא דאמרי אליבא דרב דבאמצע נמי אין סכך פסול פוסל אלא בארבע אמות אמאי דחיק לאוקמה מן הצד לוקמה אפילו באמצע אלא ודאי דסוגיין כלישנא דסורא ושמעינן מינה דהלכתא כותיה כדבעינן למימר בדוכתה והא דקתני ר' יהודה ב' נסרים אין מצטרפין ודאי אליבא דרב דאיידי דנקט רישא שני סדינין מצטרפין נקט סיפא אין מצטרפין:

דף יד:

תני' כותיה דרב סככה בו עד אמרו לו אין שעת הסכנה ראיה. פירוש לדברי הכל אין עושין סוכה בדבר הפסול בגופו מן הדין אפילו בשעת הסכני' דהא למאי מהני הרי אינה סוכה כלל אבל בנסרים שפסולן אינו בגופן אלא מדרבנן משום גזרה אמרו רבנן דבשעת הסכנה לא גזרו כדי שלא תשתכח תורת סוכה ואוקמוה אדינא אבל ר' יהודה סבר שאלו גזרו בהם חכמים כלל היו עושין לדבריהם חזוק אפילו בשעת הסכנה כאלו היו פסולין מן התורה ומכיון שסיככו בהם אלמא לא גזרו בהם כלל וכיון דקי"ל דנסרים שיש בהם ארבע אין פסולין מן התורה ק"ל כטעמא דסככו בה בשעת הסכנה כר"מ. ושמעינן מינה שכל שפסולו מדבריהם משום גזירה מסככין בו בשעת הסכנה דלא אפשר בכשרות ומברכין על ישיבתה דאלו לא היו מברכין בה בשעת הסכנה מה ראיה מייתי מינה ר' יהודה הא ודאי מכיון דלא מברכין בה כלל דפסולה מדרבנן אלא ודאי כדאמרינן. ובפרק לולב וערבה מוכח בהדיא שכן הדין בכל פסולי ארבעה מינין שבלולב שהן מדבריהם נדחין בזמן מצות לולב של תורה בשעת הסכנה דלא אפשר אלא בהכי:

תניא כותיה דשמואל סככה בנסרים שיש בהם ד' דברי הכל פסולה אין בהם ארבע ר"מ פוסל ור' יהודה מכשיר. פירוש ומיירי משלשה ועד ארבעה כדפריש ר"פ לעיל אליבא דשמואל ומודה ר' מאיר שאם יש בין נסר לנסר כמלא נסר שמניח פסל ביניהם פי' בנכנס ויוצא או שאם היו נתונין נסרים שתי נותן הפסל ערב כדאיתא לקמן גבי המקרה סוכתו בשפודין והיינו היכא דמוקמינן הא דר"מ אין בהם ד' שפסולין ואינם פוסלין בכה"ג כדאמרן אבל לקמן מוקים לה תלמודא אריש דיש בהם ארבע וכשנתן שני פסלים באמצע בהכשר סוכה ואידך הוי פחות מארבע ואמרינן דופן עקומה ומודה ר' יהודה לקמן מוקים לה מן הצד כו':

אתמר הפכן על צדיהן וסכך בהם רב הונא אמר פסולה ר"ח ורבה ב"ר ר"ה אמרי כשרה והלכתא כר"ה דהא ר"נ פריש טעמא דכיון דפסלינהו רבנן לסכך נעשו כשפודין של מתכת שפסולין לסכך מגופן ואין מסככין בהם כלל לא באמצען ולא מצדן ורב חסדא

ורבה בר ר"ה שתיקו לה ואזדו בטעמיה הלכך קי"ל דנסרים שיש בהם ארבע פסולין והא לא כרבי יהודה אליבא דשמואל אלא כר"מ אליבא דרב ואפילו אי כרי יהודה אליבא דשמואל איכא מאן דפסק כר"מ אליבא דרב משום דרב ושמואל הלכתא כרב באיסורי ור"ף פסק ר"מ ור"י הלכה כר"י ואלו פסקינן כרב לא הוי הלכתא כר"י ובטיל הא כללא. ומסתברא כמאן דפסק דר"פ לא מכרע דסבר כשמואל כדכתיבנ' לעיל וכיון שכן אית לן לקיומי כללא דאמרי' רב ושמואל הלכתא כרב באיסורי ודקאמרת דא"כ מדחי אידך כללא דאמרינן רבי יהודה ור"מ הלכה כר"י הא ליתא דבשלמא לשמואל כיון דכלהו אית להו גזרת תקרה אלא דפליגי ר"מ ור"י אי חזי למיגזר מג' ועד ד' או לא דין הוא דלהוי הלכתא כרבי יהודה לפום ההוא כללא דליכא למימר בה הלכה כר"מ בגזרותיו שאין אלו גזרותיו שאף ר"י גוזר ג"כ גזירת תקרה אלא שנראה לו שאין לו לגזור בפחות מדי אבל לרב ר' יהודה לית ליה גזירת תקרה כלל ור"מ גזר בהו והו"ל מגזרותיו של ר"מ וקי"ל הלכה כר"מ בגזרותיו וכן פסק הראב"ד והוא הנכון ובודאי דלגבי הא לא נפ"ל מינה מידי אי פסקי כר"מ אליבא דרב או כר"י אליבא דשמואל וכולה חד עניינא למפסל בנסרים שיש בהן ד' בלחוד אלא דנפקא לן מינה פלוגתא דפליגי בסיפא בתקרה שאין עליה מעזיבה דאי הלכה כר"מ בהא ה"ה בסיפא אי הלכתא כר"י בהא הלכתא כותיה בסיפא וקי"ל כר"מ בתרווייהו מפי מורי נר"ו:

לימא מסייע ליה לרב הונא דתניא אינה מחזקת כדי ראשו ורובו ושולחנו או שנפרצה בה פרצה כדי שיזדקר הגדי בבת ראש. פירוש להדיא בלא שום עיכוב והיינו ג' טפחים שאויר ג' טפחים פוסל אפילו בסוכה גדולה כדלקמן או שנתן עליה נסר שהוא רוחב ד' טפחים ולא הכניס לתוכה אלא ג"ט פסולה:

היכי דמי אי דאית ברחבו ד' ולא משתריש מיניה אלא ג' לאו כגון שהפכן על צדיהן פסולה כר"ה ופריק דמהא לא מסתייעה דהב"ע שנתנן לרחבן אפומא דמטללתא במקום דופן הרביעית המפולשת שאין שם דופן דעייל תלתא בסוכה ואפיק חד וכ"ת אכתי לא משתריש ליה אלא ג' וכהפכן על צדיהן דמי הא ליתא דקסבר האי תנא פסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה. והיינו מאי דאתא לאשמועינן ואשתכח דכלהו משתרשי ליה כאלו מנחי לגאו ולפיכך פסולה כיון שיש ממנה ג' טפחים בתוך הסוכה והכא ברוח רביעית ליכא דופן כי היכי דליתכשר בדופן עקומה ואפשר דאלו הכניס בתוכו פחות מג' דלא חשיב ואפי' בסוכה קטנה אינו פוסל דלא מצטרף בהדי מאי דלחוץ והיינו דנקט שהכניס לתוכה ג' טפחים ולא נקט אפילו פחות מג' וצ"ע די"ל דג' דנקט לאו דוקא אלא לומר שלא הכניסו כולם בפנים:

דף טו.

מתני' תקרה שאין עליה מעזיבה רבי יהודה אומר כו'. י"מ משנתינו בתקרה שיש בה ד' טפחים שכך היא סתם תקרה של בית ומצאו לדבריהם ראיה בשמעתין וכן פרש"י ז"ל ולא נהירא כלל כדכתיבנא לעיל דסתם תקרה אפילו בפחות מג' ותו דאם נסרים של תקרה זו יש בהן ד' טפחים ואוסר לסכך בהם לר"מ אליבא דרב ולר"מ ור"י אליבא דשמואל היכי מתכשרי כלל במפקפק או בנוטל אחת מבנתיים או בשניהם וכי מפני שמפקפק או נוטל אחת מבנתי' הוכשרו הנסרים האלו הפסולים והלא נסר שיש בו ד' טפחים פוסל באמצע אפי' בסוכה גדולה וכ"ת כדפרש"י ז"ל דמתני' כמ"ד דסכך פסול אינו פוסל באמצע בסוכה גדולה אלא בד"א ובנוטל אחת מבנתיים ליכא ד"א הא ליתא חדא דא"כ אמאי לא מותבינן מינה למ"ד סכך פסול פוסל בד' ולא הוי משכח שום פירוקא דלא מצי מוקים לה כדתריץ האי מתניתין דבנסר בנסר ופסל דמתניתין ודאי דקתני נוטל אחת מבנתיים להכשיר כן הסוכה הוא בא דומיא דמפקפק ותו דאפילו למ"ד דסכך פסול אינו פוסל אלא בארבע אמות מודה הוא דכל שיש בה ד' אמות אין ישנים תחתיו וא"כ היכי סגי לה בנוטל אחת מבנתיים להכשיר כל הסוכה ותו לר"י אליבא דשמואל דפוסל בנסרים שיש בהם ד' היכי מכשיר סוכה זו במפקפק לחוד והלא אפילו לסכך בהם לכתחלה פסולים אלא ודאי דליתי' להאי פירושא כלל והראיה שהביאו משמועתינו אינה ראיה כמו שנכתוב בסמוך בע"ה ועיקר הפי' כמו שפירש"י וכן הרמב"ם דמתניתין בתקרה שהיא כשרה לסכך בה לכתחלה כדקתני שאין עליה מעזיבה וה"ק שאין פסול בגופה שאין לה שיעור למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה ואלו לא היתה נתונה בתקרה הא ודאי מסככין בה אבל גריעותא מפני שהיא תקרה לבית דכמו שהיא עכשיו פסולה מן התורה משום תעשה ולא מן העשוי ואפילו כי עביד בהו מעשה לשם צל כיון שנתונה לתקרה יש בה משום גזירת תקרה שהרואה כן יבא לעשות סוכה בתקרה כמו שהיא בבית שהיא פסולה מן התורה ומש"ה פסולה למאן דאית ליה גזירת תקרה גבי נסרים אבל למאן דלית ליה בנסרים דעלמא גזירת תקרה כלל בהא נמי לא גזרו כל היכא דעביד בה מעשה להכשירה לא תהוי פסולה משום תעשה ולא מן העשוי ותו לא גזר בהא מידי ובודאי דנוטל אחת מבנתיים איכא תקנתא לתרווייהו דתו ליכא משום תעשה ולא מן העשוי דהא עבד בם מעשה רבה וליכא נמי משום גזרת תקרה דהא איכא היכרא לרואים ולא אתו למיעבד אל' בנוטל אחת מבנתים שהיא כשרה אבל מפקפק בלחוד נמי דמהני לאכשורה משום תעשה ולא מן העשוי אכתי איכא למיחש בתקרה שאין הפקפוק ניכר לגמרי לרואים ושמא יבואו לעשות בלא פקפוק דגזרת תקרה

לאו משום איהו הוא דאיהו הא אתא לרבנן ואודעוה דינא דמזדהר דלא עביד לעולם אלא במפקפק כי השתא וזה מבואר והיינו דאפליגו בה לקמן אי סגי בפקפוק לגזרת תקרה והכי רהטא שמעתין ומעיקרא הוא ס"ד דלכ"ע מפקפקין מהני לתעשה ולא מן העשוי בלחוד ולא לגזרת תקרה ונוטל א' מבנתיים סגי לתרווייהו ולבסוף אמרינן דמפקפק נמי פלוגתא היא ואמ"ד דמהני לגזרת תקרה:

גמ' בשלמא ב"ה טעמא כו'. והא אפליגו בה חדא זמנא וכו' א"ר חייא רישא בנסרים משופין פירוש שהם חלקים ומתוקנים לתשמיש ומשום גזירת כלים נגעו בה אי גזרינן כלים שאין מקבלין טומאה כגון אלו שהם פשוטי כלי עץ אטו כלים שמקבלין טומאה דר"מ אית ליה גזרת כלים ור"י לית ליה גזרת כלים ובסיפא איפלגו בגזר' תקרה והוו להו תרתי פלוגתי ואקשי' ולרב יהודה אמר רב דאמר סככה בחיצין זכרים כשרה ולא גזרי' אטו נקבות הכא אמאי גזרינן משופין אטו כלים. תמיהא מלתא מאי קושיא דדלמא ר"מ ור"י פליגי בגזירת כלים כדקאמר רבי חייא אלא דרב לא גזר דסבר לה כר"י משום דר"מ ור"י הלכה כר"י והא דלא קאמר בהדיא הלכה כר"י משום דלא אמרה ר' יהודה בהדיא ד"ל בגזירת תקרה הוא דפליגי. וי"ל דאנן הכי מתמיהים דאם איתא דפליגי ר"מ ור' יהודה בכלים בודאי הלכתא כר"מ דקי"ל הלכה כר"מ בגזרותיו והיכי שביק רב לדר"מ ואמר כר"י אלא ודאי דלא איפליגו בהא כלל ור"מ לית ליה גזירת כלים. תו קשיא לן כיון דסוף סוף מימרא דרב הוא דפרכי' לאוקימתא דר' חייא בר אבא למה לן למייתי עלה מההיא דרב דחצין זכרים ת"ל דרב הא אוקים פלוגת' דרישא לעיל בגזרת תקרה ולא בגזרת כלים ותני' נמי כותיה דרב וי"ל דהא ל"ק דהא מודינא דפליגי ר"מ ור"י בסיפא דמתני' בגזרת תקרה וכדתניא כוותיה דרב מיהו פלוגתא דרישא בגזרת כלים היא ומאי דקאמר רב דפליגי בגזרת תקרה דלמא אסיפ' דמתני' קאי ומאן דמסדר תלמודא טעה ואמרה לדרב ארישא וכיון שכן עדיפא לן למיפרך מאידך דרב:

הניחא לרב דאמר בשיש בהן ד' מחלוקת דר"מ אית ליה גזירת תקרה ורבי יהודה לית ליה גזירת תקרה מוקים ליה לרישא בהכי וסיפ' ר"י היא דהא מקשה מינה לר"מ וכלה חדא פלוגתא היא אלא לשמואל בשלמא רישא מוקים לה דהא בגזרת תקרה לא מצי מוקים לה דהא איהו דאמר יש בהם ד' דברי הכל פסולה תמיהא מלתא ואמאי מוקים לה בפחות מד' כדפירש ר"פ לעיל מג' ועד ד' דר"מ גזר ר"י לא גזר ומוקים רישא בגזרת כלים דרבי חייא וסיפא בגזרת תקרה מג' ועד ד' כדאמרי' לעיל וסיפ' ר"י היא דמקשי מינה לר"מ כדאמרינן אליבא דר' דהא ודאי פלוגתא איכא בין ר"מ ור"י בנסרים כדשמואל דהא תני' כוותיה. ותירצו בתוס' דסיפ' לא מיתוקמא בגזרת תקרה דפחות מד' לא למיהוי

פלוגתא באנפה נפשה אלא למיפרך מינה לר"מ משום דתקרה סתם קתני ואין סתם תקרה פחות מד' טפחים ומתוך זה הדחק פירשו למעלה מה שפירשו והיינו דמקשי הכא סיפ' במאי דאלו בד' לא פליגי ובפחות מד' ליכא לאוקמה והא ליתא כדבירנא לעיל ותו דאכתי לא איפרקא קושיין שפיר שאפי' תאמר שאין דרך בנ"א לעשות תקרה בפחות מארבע וכן נהגו כלם מ"מ הבא לעשותו בפחות מד' אינו עובר על ד"ת ואכתי מצי' שפיר לאוקומי מתניתין בתקרה שיש בה פחות מד' אע"פ שהיא שלא כמנהג. והנכון בפירוק קושיא זו דשמואל כיון דר' יהודה אית ליה גזירת תקרה בשיש בהם ד' שהוא קרוב ורגיל בתקרה ולא פליג אלא בנסרים שאין בהם ד' דסבר דכיון דקרובים לסיכוך לא גזרו בהו אית לן למימר דע"כ לא פליג ר' יהודה אלא בנסרים דעלמא מטעמא דאמרן אבל בתקרת הבית אפילו בפחות מג' דה"ל קנים בעלמא איכא למיגזר דכיון שנתונין בקרוי הבית נעשו קרובים ורגילין בתקרה יותר מסכך וראוי ליגזר בהן כי היכי דגזרינן בנסרין דעלמא שיש בהם ד' מפני שקרובים לתקרה ולהכי אמרינן דסיפא לא מיתוקמא לשמואל דפליגי בגזרת תקרה דבתקר' בית אפילו בפחות מג' מודה ר"י לר"מ וכי תניא כותיה דשמואל היינו אריש' דפליגי בנסרים בגזרת תקרה ושמואל בהכי מוקים לה ולא בגזרת כלים כר' חייא ואמרינן דאה"נ דמודה ר"י דכל תקרת הבית אית ביה גזרת תקרה והכא בביטולי תקרה קאמפלגי פי' היכי עבדינן בה דלא תהוי בה משום גזירת תקרה ואית דגרסי בתקוני תקרה קמפלגי וכלה חד ענינא הוא מר סבר דהיינו ב"ה לר"י דמפקפק א' ובנוטל אחת מבנתים דמינכרא מלתא וזה נכון וכ"ת דאוקי לרב סיפא דמתני' דר"י הוא דמקשי מינה לר"מ דאיהו דאמר כב"ש אמאי לא אוקים דתרווייהו בגזרת תקרה ודקא אמרת תרתי למה לי ריש' פליגי בנסרים שיש בהם ד' וסיפא פליגי בתקרה של בית אפילו בפחו' משלשה דר"מ אית ליה גזרת תקרה ולהכי בע' נוטל אחת ור"י לית ליה ולהכי סגי במפקפק ויש לומר דהא נמי כלה חד דכי היכי דלשמואל כיון דמודה ר"י בנסרים שיש בהם ד' מודה בתקרה פחות מג' ה"נ לר"מ אליבא דרב שניהם שוים ולר"י אליבא דרב נמי כיון דלית ליה גזרת תקרה ברישא דנסרים שיש בהם ד' ה"ה בסיפא אפילו יש להם ד' והיינו נמי דאמרינן אליבא דרב דסיפא ר"י היא דקאמר ליה לר"מ ב"ש הוא דאית להו גזרת תקרה בבית וה"ה בנסרים ולהכי בעו ליטול אחת מבנתים אבל ב"ה לית להו גזרת תקרה בבית אפילו בארבע ולהכי סגי להו במפקפק ור"מ אהדר ליה לא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה דכלהו אית להו גזרת תקרה בבית אפילו בפחות מג' וה"ה בנסרים שיש בהם ד' ומש"ה בע' נוטל אחת מבנתיים דבלא"ה ליכא בטולי תקרה וכיון שכן לדידן דקי"ל כרב ק"ל נמי כאוקימתיה והלכתא כר"מ בתרווייהו

דכלה חדא פלוגתא היא בגזרת תקרה כדפרישנא חדא בנסרים ואידך בתקרה דנפקי תרווייהו לחד עניינא וגזר ר"מ בתרווייהו משום גזרת תקרה נסרים כשיש בהם ארבע ותקרה אפילו בפחות וקי"ל כר"מ בגזרותיו וכסברא דרב כדכתיבנא ומינה נמי הלכתא כר"מ דבטולי תקרה לא סגי לה אלא בנוטל אחת מבנתים אבל לא במפקפק וכדקא ס"ד בסוגיא דשמעתין מעיקרא דכל היכא דאיכא גזרת תקרה דכ"ע נוטל א' מבנתים בעינן ולשמואל הוא דאוקמה בה פלוגתא ולדידיה ודאי הלכתא כר"י כדפסק רב אלפסי ז"ל כיון דלא פליגי בגזרת תקרה אלא בבטולי תקרה וליכא למימר בה הלכה כר"מ בגזרותיו לא ברישא ולא בסיפי הלכתא כר"י בתרווייהו ובמפקפק סגי ליה והיינו דנפקא לן בין האי פסקא דרבי ז"ל לאידך פסקא דידן. מיהא ק"ל להריי"ף ז"ל למה לא הביא בהלכותיו האי אוקמתי דשמואל דבטולי תקרה לדון ממנה שהלכה כר"י במפקפק וי"ל כיון דפסק כר"י ברישא ממילא קמה הלכתא כותיה בסיפא וזהו שהביא בהלכותיו מה שאמרו בתחלת שמועתנו בשלמא ב"ה קסברי תעשה ולא מן העשוי אי מפקפק עביד בה מעשה אי נוטלו אחד מבנתים כלומר דבכל חדא מינייהו סגי לבטולי תקרה ואע"פ שלא נאמר בגמ' זה הלשון מתחלה על הדרך הזה אלא לומר דב"ה לית להו גזרת תקרה אין רבינו ז"ל חושש לתפוס לשון הגמ' בשמועתינו שנאמר בגמ' אלא דין שיספיק לענין מה שכותב בהלכותיו וכדכתיבנא במס' עכו"ם בשמעתא דמתרפאין מהם רפוי ממון וכן דרך רבי' ז"ל בכמה מקומות מיהו אנן ודאי כר"מ קי"ל בתרווייהו כדכתיבנא וליכא למינד מינה וזו שטת מורי הרב נר"ו. והא דר' יוחנן דאוקים רישא בגזרת כלים לא הביאה הריי"ף ז"ל וליכא למדחייה כדכתב הרב בעל המאור משום דהלכתא כר' יהודה וכדרב דאסר סככה בחיצין זכרים כשרה דהא ליתא דאם איתא דפליגי בה הלכה כר"מ בגזרותיו וגם מן הברייתות שנשנו כרב וכדשמואל ליכא למידחייה לדרבי חייא בר אבא אמר ר' יוחנן דהנהו מתנית' אמר לך רבי יוחנן משום פלוגתא דסיפא דפליגי בגזרת תקרה איתנו אבל רישא בגזרת כלים היא וכדכתיבנ' לעיל אלא דאנן כיון דקי"ל כרב וכאוקומתיה קי"ל נמי כאידך דרב דחיצין זכרים כשרה ודכ"ע היא ולהריי"ף דפסק כשמואל י"ל כיון דלא אשכחו בגמרא אוקמתא לסיפי אלא בבטולי תקרה ואין מחלוקתם בגזרת תקרה ע"כ מחלוקת' שנחלקו בסיפא בבטולי תקרה תשלום מחלוקתם הראשון הוא דאיפליגו בגזרת תקרה דהא משו' מאי דשמעינן ליה דקאמר דמודה רבי יהודה בנסרים שיש בהם ארבע ולא פליגי אלא בפחות מארבע והיינו ודאי פלוגתא דרישא לא אפשר לן אלא לאוקומי סיפא בבטולי תקרה ומאי דשמעינן ליה דמוקים פלוגתיה בגזרת תקרה בנסרים שאין בהם ד' ותניא כותיה היינו משום פלוגתא דרישא ולא שמעי' ליה פלוגתא

בגזרת כלים כלל ונדחית מימרא דרבי יוחנן אע"פ שיש לחלק ולומר דמתוך מחלוקת בטולי תקרה דסיפי נפקא ליה לשמואל דאיפליגו בנסרים בגזרת תקרה בפחות מארבע ורישא בגזרת כלים כרבי יוחנן והלכתא כר"מ לא משמע הכי כלל מסוגי' דשמעתא ולא מפקינן שמעתא מפשט' וכיון דרב ושמואל לית להו דרבי יוחנן קי"ל כותייהו דהא חזינן דתלמודא מהדר' לקיומי סברא דרב וקאמר דלא אפשר דתיתי דלא כהלכתא ומחזירים לפרש ולהעלות השמוע' כדבריו וזה ברור:

מתני' המקרה סוכתו בשפודין כו'. משום דהני לא חזי לסכך נקט המקרה ולא נקט המסכך וטעמא מפרש בגמ' אמאי פסולים לסכך כיון דנפק' מתורת כלים ולא מקבלי טומאה. אם יש ביניהם ריוח כמותם כשרה פי' כשמילא הריוח סכך כשר וכדמוכח בגמרא בהדיא ולא עוד אלא דאי לא תימא הכי אפילו הוי פחות דהוי כלבוד מ"מ הא בעי' צלתה מרובה מחמתה וליכא תדע דאי איכא אויר פחות מג' אע"ג דהוי כלבוד מ"מ אין ישנים תחתיו כדאי' בגמ' דילן ובירושלמי וכדבעי' למימר קמן וא"כ היכי קתני הכא כשרה דמשמע כשרה לגמרי אלא ודאי כדאמרן שמילא הריוח מסכך כשר דאיכא צלתה מרובה מחמתה וליכא סכך פסול במקום אחד אלא פחות משלשה דקי"ל שישני' תחתיו ואפילו בסוכה קטנה ולהכי נקט שפודין וארוכות המטה דהוי"ל פחות משלשה וכשרה כלה דאלו בשלשה אע"ג דאינו פוסל אין ישנים תחתיו וכדבעינן למימ' קמן וכבר פרישנ' דאף על גב דליכא רוב צל מסכך כשר כיון דכלה בכלל צלתה מרובה מחמתה וליכא במקום אחי סכך פסול אלא בפחות משלשה ולעולם לא יהא ראשו ורובו תחת צל פסול בהכי אכשרה רחמנא וכיון שכן למדנו שאין היתר משנתינו אלא בסכך פסול פחות משלשה:

גמרא כמותן לימא תהוי תיובתיה דר"ה בריה דרב יהושע דאתמר פרוץ כעומד ר"פ אמר מותר ר"ה בריה דרב יהושע אמר אסור. פירוש פלוגתייהו גבי מחיצות שבת שהפרוץ כעומד ויש ביניהם שלשה דאלו פחות משלשה כלבוד דמי וכדתניא ובלבד שלא יהא בין קנה לחבירו שלש טפחים ואין זה דומה למשנתינו דמפסלא סוכה באויר פחות משלשה דשאני התם דבעינן צלתה מרובה מחמתה משא"כ בזו דבמחיצות סגי לן ואע"ג דמודו תרווייהו בפרוץ מרובה על העומד שהוא אסור לענין שבת נמי ואנן מכשירין פסי ביראות באמה על אמה או בפי תקרה כדא"ר לקמן באכסדרה בבקעה התם נמי כיון דפי תקרה יורד וסותם ופסי ביראות אמרינן גוד אסיק מחיצתא הוי לה כסתמא מדאורייתא והשתא פרכינן לר"ה ממתניתין בכ"ש דכיון דבסוכה דחמיר' דבעינן צלתה מרובה מחמתה סגי לן בפרוץ כעומד דהיינו שיהא העומד בסכך כשר כסכך הפסול

שהוא הפרוץ דמחיצות ואע"ג דליכא רוב צל מסכך כשר וכ"ש הכא גבי מחיצות שבת דאית לן למשרי פרוץ כעומד ופריק מאי כמותן ביוצא ונכנס פירש שהסכך כשר נכנס ויוצא במקום הריוח וכיון שכן מקום הכשר גדול ממקום הפסול דהא אמת' באמת' לא יתיב ואקשינן והא אפשר לצמצם והכל ענין אחד וה"פ והא אפשר לצמצם למלאות כל אותו הריוח סכך כשר ולא יחזיק אלא כדי סכך פסול והו"ל פרוץ כעומד ופריק במעדיף שאין הריוח שמניח לתת בו הסכך הכשר כדי מה שצריך ליוצא ונכנס בצמצום אל' מעדיף בו מעט שמה שיכנס בו יהי מעט יותר מן הפסול:

דף טו:

רבא אמר אפילו תימא בשאינו מעדיף כיון שמניח מקום יוצא ונכנס שמקומו מרובה משיעורו בהכי סגי דאנן ממלינן כל אותו הריוח מסכך כשר שאם היו הפסולים שתי נותן הכשר ערב ואם היו הפסולים ערב נותן הכשר שתי ונמצא מסתכך כל הריוח לגמרי מסכך כשר ויהא רבה על הפסול שמקום הדבר שיצא ונכנס בו גדול ממנו ואנו כבר הנחנו ריוח שיכול להכנס ולצאת בו הסכך הפסול וריי"ף ז"ל לא הביא האי שקל' וטרי' כלל וכתב בעל המאור שלא היה צריך לכתבה דאליבא דרב הונא הוא דאתמר ולית הלכתא כותי' אלא כרב פפא ולא דקדק כל הצורך דהא אפי' לרב פפא כיון דבעי במתניתין סכך כשר כפסול מיהת אם אין מקום הריוח אלא כמקום הפסול עדיין יש להקשות כדאקשינן בגמרא דהא א"א לצמצם שיהא הריוח מתמלא ונמצא הסכך הכשר מועט מן הפסול ואנו צריכין להעמיד על כרחנו ביוצא ונכנס או שאם היו שתי נותנן ערב כאוקמתא דרבא מיהו לא בעינן מעדיף כדי שיהא הסכך מרובה מן הפסול דההיא לר"ה הוא דוק ותשכח:

לימא מסייע ליה לרב טביומי כו'. ואידחייא לה דמתניתין לאו סייעתיה מיהו קי"ל כוותיה דסככה בכלים דלא מיטמו כיון דאתו משיירי כלים דמטמו פסולה דבהא אפילו לרב דלית ליה גזירת כלים מודה דגזרינן וכיון שכן מתניתין כפשטה בכל ארוכות המטה אף על גב דלא מקבלי טומאה אתי משיירי טומאה ולא בעינן לאוקמה בארוכה ושתי כרעים דמקבלי טומאה וקצרה ושתי כרעים כמטה שלימה דחזו למסמכה אגודא ולמשדי אשלי כלומר שמסרגין ממנה לכותל והוי כשלימה כדפירש רש"י ז"ל:

דף טז.

תניא מטמאה חבילה ומטהרת חבילה. פירוש שאין לה טומאה וטהרי במקוה אלא כלה כאחת שכל שהוא מחוליות אינו מטהר אלא כלו כא' ואם פרק החוליות אינו טהור. ואגב אורחין שמעינן דפשוטי כלי עץ ויש להם טומא' וטהרה במקוה וכדכתיבנא לעיל תניא כותיה דרב טביומי מחצלת של שיפה ושל גמי ארוגה שיריה אף על פי שנפחתו מכשיעור שאין מקבלין טומאה אין מסככין בה כאלו היא שלמה דסתמא לשכיבה. מחצלת קנים גדולה מסככין בה דסתמא לסכוך קטנה אין מסככין בה דסתמא לישיבה: רבי אליעזר אומר אם אינה מקבלת טומאה מסככין בה פרישנא בשלהי פרקין דאגדולה פריך וסבר סתם גדולה נמי לשכיבה עד שיעשנה בפי' לסיכוך דהשתא אינה מקבלת טומאה ומסככין בה והא פרישנא לעיל דכל שאינה לישיבה אע"פ שקשורה שלא לטלטלה ואגדה כשרה והא דתנן החוטט בגדיש לעשות לו סוכה אינה סוכה דה"ל תעשה ולא מן העשוי שלא נעשה לשם צל אסיקנא דאי איכא חלל טפח בגובה במשך שבעה באורך ורוחב כשיעור סוכה קטנה כשרה פירוש הניחו כשעשה הגדיש לשם צל דכיון דאיכא האי שיעורא שהוא חשוב אהל גבי טומאה ונעשה בהכשר לשם צל הוי כאלו נעשה כלה לשם צל ותעשה קרינא ביה ואין לשונו של רש"י ז"ל מחוור בזה דודאי כל שלא הניחו מתחלה לשם צל אינו כלום משום מעשה שיעשה אח"כ דסככא ממילא הוי כדמעיקרא שלא לשם צל וה"ל תעשה ולא מן העשוי דחטטת הגדיש לעשות חלל לסכך אין זה מעשה בסכך דא"כ כשחוטט אותו לגמרי הרי יש כאן מעשה גמור כשלא היה שם חלל טפח אלא ודאי כדאמרן:

מתני' המשלשל דפנות מלמעלה למטה והויא לה מחיצה תלויה אם גבוהו' מן הארץ ג' טפחים דליכא לבוד פסולה דלא אמרי' גוד אחית מחיצתא פחות מכאן כשרה דאמרינן לבוד ואפילו אין בה אלא שבעה ומשהו פסולה מלמטה למעלה אם גבוהות מן הארץ עשרה טפחים כשרה דאמרינן גוד אסיק מחיצה מיהו במחיצה שאין בה עשרה לעולם לא אמרינן גוד אסיק מחיצתא. רבי יוסי אומר כשם שמלמטה למעלה עשרה כך מלמעלה למטה עשרה דאמרי' גוד אחית מחיצתא וצריך שיהיו מכוונות כנגד הסכך:

הרחיק את הסכוך מן הדפנות ג' טפחים פסולה. פירוש דאויר שלשה פסול וחוצץ לגמרי כאלו אין כאן דופן ודין דופן עקומה ליכא באויר דלא שייך למימר ביה הכי לפי הפירוש הנכון שכתבנו בדופן עקומה פחות מכאן כשרה ובלבד שלא ישן תחתיו וכן הוא בירושלמי אמתניתין הרחיק את הסיכוך שלשה טפחים פסולה פחות מכאן כשרה מהו לישן תחתיו א"ר יצחק בן אלושיב הרי הטיט הנרוק יוכיח שהוא מצטרף והטובל

בו לא עלתה לו טבילה אף זה מצטרף ואין ישנין תחתיו וה"נ איתא בגמ' דילן לקמן בפרקין ולית הלכתא כר"י במחיצה תלויה ואין מחיצה תלויה מותרת אלא בפחות מג' שיש לבוד דקולא הוא שהקילו במים לקמן בברייתא משום שאין בה דריסת אדם כלל ולא שייך למימר בה גדיים בוקעין בה ובקיעת גדיים לא שמה בקיעה כדאיתא פרק רבי עקיבא דשבת גבי הא מלתא כדאי' התם במס' עירובין:

גמרא במאי קא מפליגי מר סבר דהיינו רבי יוסי מחיצה תלויה מתרת מר סבר דהיינו רבנן אין מחיצה תלויה מתרת:

תנן התם בור של שני שותפים שחלקו הבתים ועשו מחיצה לחלוק אותם כנגד חצי הבור ונשאר הבור משותף בחצר המשותף בין שניהם ולא ערבו אסור לאי מהם להוציא ולהכניס שם כלום אין ממלאין ממנו בשבת אלא א"כ עשה בבור עצמו מחיצה י' מבעוד יום לחלקו בין מלמטה בתחתי' הבור דאמרי גוד אסיק מחיצתא בין מלמעלה למטה דאמרינן גוד אחית מחיצה אבל מחיצת החצר לא מהניא דלא מינכרא כיון דלאו לבוד הוא רשב"ג אומר בש"א מלמעלה יעשה מחיצה זו דאמרינן גוד אחית ובה"א מלמטה דוקא ת"ק סבר לא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה:

דף טז:

אמר רבי יהודה לא תהא מחיצה גדולה מן הכותל כלו' בכותל החצר שעל הבור סגי דאמרינן גוד אחית מחיצתא אף בזו:

ואמר רבי אבא בר חנא א"ר יוחנן רבי יהודה שמתיר מחיצה תלויה במשנה זו בשיטת רבי יוסי אמרה מיהו לא רבי יהודה סבר לה כר"י ולא ר"י סבר לה כרבי יהודה מהא שמעינן מאי דכתיבנא לעיל שכשאומר על התנאים שהולכים בשיטה אחת פעמים שאינם מודים זה לזה בדבריהם:

עד כאן ל"ק רבי יהודה התם אלא בעירובי חצרות דרבנן דמדאורייתא לא בעי מחיצי כלל והם אמרו אבל הכא בסוכה דמחיצתא דאורייתא לא לימא ועי"כ לא קאמר רבי יוסי הכא אלא בסוכה דקילא שאין בה אלא עשה אבל בשבת דאיסור סקילה לא קאמר חיוב סקילה דהא עירוב דרבנן הוא דלית ביה סקילה אלא איסור סקילה כלומר איסור שבת שיש בו סקילה בדאורייתא ולהכי חמיר אפילו בשל דבריהם וא"ת א"כ דחד מינייהו לא שרי מחיצה תלויה בכל מקום מעשה שנעשה בצפורי במחיצות תלויות על פי מי נעשה לא על פי ר' יוסי נעשה דהא איהו לא שרי בשבת דחמיר אלא על פי רבי ישמעאל ברבי יוסי נעשה והא דלא אמרינן שנעשה על פי ר' יהודה שהוא מתיר בשבת איכא

דאמרי דההיא ברשות הרבים הוא שר"ה היה מפסק' בבית שכנגד ביה"כ שבו ספר תורה שעומדין פתח כנגד פתח ועשו מחיצות תלויות בנתיים ורבי יהודה לא שרי אלא בעירובי חצרות לרבנן ורש"י פירש דמבוי שאינו מפולש הוא דאיסורו דרבנן ובדין הוא דשרי ביה רבי יהודה אלא שלא היה מקומו דצפורי מקומו של רבי יוסי ורבי ישמעאל בנו הוא כדאמרינן בסנהד' צדק צדק תרדוף הלך אחר ב"ד יפה אחר ר' יוסי בצפורי כך הגירס' בכל הספרים:

פרסו לכתחלה היכי פרסי. פי' דהא קי"ל שאין עושין אהל עראי לכתחלה בי"ט ואצ"ל בשבת אלא מצאו סדינין פרוסין מבע"י טפח על העמודים ופרסים אחר כך דאהל עראי הוא וקי"ל שמוסיפין על אהל עראי בשבת ועשו לו מחיצות תלויות והביאו ס"ת וקראו בו והכי קים להו דמחיצות תלויות הוי והכי נמי הוי אהל עראי ורש"י ז"ל כ' במס' שבת פרק כל הכלים דמחיצה בלא גג לאו אהל הוא והא דתנן התם פקק החלון פירש ז"ל שהיא ארובה בגג ומתוך כך מוחק וגורס כאן פרסו ס"ד א"נ דגרסינן היכי פרסי כלומר מהיאך הביאום בשבת דרך רשות הרבים אלא מצאו סדינין פרוסין ומחיצה כזו מותר בשבת ואינו נכון חדא דמאי מתמהינן היאך הביאום דדלמא דרך מלבוש אייתינהו ועוד דבעירובין מייתינן אאהל עראי גבי דופן סוכה ועוד דאי פקק החלון ארובה היא ה"ל למיתני ארובה כדקתני בכל דוכתי לכך פר"ת דשפיר שייך אהל בדופן וכן מפרש מורי נר"ו בשם רבינו הגדול ז"ל דודאי כל שעשה שלש מחיצות אהל הוא היכא דאיכא בר מיניה שלש מחיצות ועשה דופן רביעית חשוב תוספות אהל ולאפוקי מחיצה א' או שתים א"נ גג בלא מחיצות דלא כלו' הוא והכי מוכח התי בעירובין והראיה שהביא רש"י שם מעובדא דרב ושמואל דהוו יתבי ונפל גודא ביני ביני כבר פירש' יפה ר"ת ז"ל וכדכתיבנא התם בס"ד:

אמר רב חסדא אמר אבימי מחצלת ארבע ומשהו מתרת בסוכה משום דמוקי' בי מצעי וקמ"ל לבוד משמעתין מוכח דכל היכא דאמרינן לבוד אינו כאלו היה סמוך ממש ואינו דא"כ בצרה לה מחיצה אלא לבוד דינו כאלו הוא סתום וזהו לבוד שאמרו בסוכה קטנה בפחות מג' דאי לא בציר ליה שיעורא:

מתיבי מחצלת שבעה ומשהו כו'. אלמא לא סגי בפחות מכאן וקס"ד בסוכה קטנה מיירי מתניתא ופריק דההיא בסוכה גדולה וגבוהה כמה קמ"ל דבמחיצה זו שאין בה עשרה משלשלין דפנות על ידי לבוד שמעמידה בפחות משלשה סמוך לקרקע ונידונית כעשרה שדינו כאלו ארוך וסתום כדכתיבנ' ובתר הכי אמרינן גוד אסיק מחיצתא דפחות מעשרה לא אמרינן ליה והיינו דאמרי' קמ"ל דמשלשלין דפנות כלומר ע"י לבוד ולא

בעינן מחיצה עשרה. ול"נ לפרש דמשלשלין דפנות מלמעלה למטה קאמר דהא לא שמעינן ממתניתא כלל ולית לן לאוקומה כרבי יוסי דהוי יחידאה אלא מלמטה למעלה קאמר כרבנן וכן נראה מפרש"י ז"ל:

אמר רב אסי פס ד' ומשהו מתרת בסוכה משום דופן היכי עביד מוקי לה בפחות משלשה סמוך לדופן פרש"י ז"ל סמוך לדופן השני במקצוע ולא נהיר' דאי איכא ב' דפנות בטפח שוחק סגי לשלישי' וכ"ת הכא קמ"ל דבהכי לא בעי צורת פתח פשיטא מאי קמשמע לן. והנכון דליכא אלא דופן אחת שלימה ויהיב האי פס במקום דופן שני האמצעים והוה ליה דופן שני ובתר הכי עביד שלישית טפח שוחק וצורת פתח והא קמשמע לן דמשך סוכה קטנה שבעה טפחים דהיינו כדי ראשו ורובו ושלחנו דאמרי בית שמאי ומדלא קאמר דמכשר דופן שני בטפח שוחק בי מצעי פחות מג' לכל רוח דהוו להו שבעה שמעינן דלעולם לא אמרינן תרי לבודין בפחות מפס ד' מיהו לאו ראיה היא דהא עדיפא ה"ל לאשמועי' דסגי לשלישית בטפח משא"כ באידך דאי עביד שניה בת טפח צריך לעשות שלישית שלימה דלמאי עביד בה לבוד ודאמרינן התם ושלישית טפח וצורת פתח ולא מוקמינן טפח שוחק בי מצעי משום דבעינן לאכשורי אפילו סוכה גדולה ותו דהתם רוח רביעית פרוצה וליכא לבוד אלא מחד גיסא כלפי דופן שנית האמצעי' וסוכה העשויה כמבוי דבעינן פס דהויא ד' ולא מכשירים בטפח שוחק בנתים או משום דהויא סוכה גדולה או משום דבעינן שתי דפנות דעריבן בשכנגדו בחצר פרוץ מיהו עיקר הדין אמת הוא מדלא אדכרי הך רבותא הכא והתם משום אנפא:

דף יז.

וצריכא דאי אשמועינן כו'. אבל סוכה גדולה כו' ובדין הוא דסגי ליה בחצר המוקפת אכסדרה בתקרה שיש עליה מעזיבה דמחיצות לאכסדר' עבידן וסככן סכך פסול אלא דתנא לא זו אף זו קתני. והא דס"ד לאיפלוגי בדופן עקומה היכא דסככה סכך כשר להיכא דסיככה סכך פסול קשיא לפום מאי דפרישנא בדופן עקומה שרואין הכותל כאלו נתעקם מ"ש בין סכך הכשר לסכך הפסול לגבי האי מלתא ונ"ל דה"ק דדלמא הוה ס"ד דסכך פסול לא גמירי ביה דופן עקומה דכיון שאינו מן הסוכה כלל מפסיק וחוצץ הוא מאד אבל כשהסכך סכך כשר אלא שהוא נעשה לשם דירה דמין במינו הוא אינו חוצץ כל כך ראוי להכשירו ע"י דופן עקומה קא משמע לן דאפי' בסכך פסול אמרינן לה דהכי גמרינן:

אמר רבה אשכחתינהו לרבנן דבי רב דיתבי וקאמרי אויר פוסל בשלשה אפי' בסוכה גדולה. סכך פסול פוסל בארבע בסוכה גדולה דוקא ופירו' פסול דאמרי' באויר וסכך פסול היינו חוצץ בנתים שלא יצטרף מה שמן הצדדין להשלים לשיעור דאי איכא מחד גיסא מאויר וסכך פסול שיעור הכשר סוכה בשלש דפנות כהלכתן הרי הוא כשר שאפילו ניטל כל זה העודף היתה כשרה אלמא ודאי שחוצץ ופוסל כל מה שיש לצד רוח רביעית ואינו משלים לשיעור לצד דופן האמצעית ואם הוא נתון לכל אורך הסוכה וחוצץ בין שתי הדפנות הרי הוא פסול לכל הסוכה ותו ליכא שלש דפנות וכן כשנתון לרוחב ואין באחד מן הצדדין שיעור הכשר סוכה מש"ה נקט לישנא דפוסל:

ה"ג אויר דפוסל בגמרא מ"ל ול"ג מנא להו דהא מודה הוא בזה כדמוכחא סוגיין ומתני' היא ואמינא להו אי הכי סכך פסול נמי לא ניפסול אלא בארבע אמות כשם שאינו פוסל מן הצד דתנן בית שנפחת כו' אמרי לי בר מההיא דרב ושמואל דאמרי תרווייהו משו' דופן עקומה נגעו בה כלומר דהכי גמירי לשוייה דופן עקומה דאי לא בד' טפחים הויא חציצה דומיא דבאמצע. ומשמע להדיא דלרבה דאמר דאפילו באמצע אינו פוסל אלא בד' אמות דלא אתי עלה מדין דופן עקומה אלא בפחות מארבע אמות דלא הויא חציצה ואמינא להו אנא ומה אלו איכא סכך פסול פחות מארבע ואויר פחות מג' שמשלימו לד' מאי כשרה פירוש דלא מצטרפי תרוייהו לפסול מלייה בשפודין מאי פסולה ולא יהא אויר הפוסל בשלש כסכך הפוסל בד' פירוש בשלמא סכך פסול שהוא קל אינו מצטרף לפחות מג' אויר להשלימו לג' ולהיות כאילו יש כאן אויר שלשה שאין הקל מצטרף בשום מקום להשלים החמור ואינו ממלא חסרונו אבל אויר החמור היאך לא יצטרף להשלים שיעור הסכך הקל ולמלאות חסרונו ואמרו לי לדידך נמי אלו איכא סכך פסול פחות מארבע אמות ואויר משלימו לארבע אמות מאי כשרה דלא מצטרפי מליי' בשפודין מאי פסולה ולא יהא אויר החמור משלים חסרון הקל ואמינא להו אנא בשלמא לדידי משום שיעורא ולאו שיעורא וכיון דלא שוו שיעורייהו להדדי לא מצטרפו כך הגירסא ברוב הספרים ורש"י ז"ל מחיק ואין צורך דהכי פי' בשלמא לדידי דין הוא דלא מצטרפי דהא לא שוו אויר וסכך פסול בשעורייהו ולא בטעמא דסכך פסול שפוסל בארבע אמות מפני שהוא שיעור מקום ולא משום הפלגה וריחוק אבל לדידכו כי היכי דאויר משום הפלגה הכי נמי סכך פסול משום הפלגה דהא ד' טפחים לא תשוב שיעור מקום וכיון שכן דין הוא דמצטרפי דמה לי אתפליג בסכך פסול לחוד או בסכך פסול ואויר ולא אשכחן דאהדרו דבי רב תשובה להאי פירכא ולא אפשר לומר דאיתותבו מדלא מסיק תלמודא וקי"ל נמי כותייהו. ומסברא דרבה היא דלא ידע פירוקא דידהו

דלא חשו לאהדורי ליה פירוקא אלא למפרך ליה האי דבסמוך או דשמע טענתייהו ולא ניחא ליה בגוה ולא קאמר לה אבל אינהו טענתא מעלייתא אית להו דלדידהו נמי לא שוו פסולי בטעמא דאויר משום הפלגה וסכך פסול משום שיעורא דד' חשיב להם שיעור מקום ועוד דאפי' שוו בטעמא כל דלא שוו בשיעורא לא מצטרפי כלל והיינו דפרכינן בסמוך מדתנן הבגד ג' על ג' והיינו דלא טרח תלמודא לפרושי טעמא דידהו דהא מגו פירוכא דפריכו מסוכה קטנה וממאי דפרכינן להו ממתני' דהבגד כו' נפקא לן שפיר דטעמא דידהו משום דלא שוו בשיעורא ממש כדאמרן:

דף יז:

א"ל אביי לדידך נמי נהי דלא שוו שיעורייהו בסוכה גדולה בסוכה קטנה משווה שוו תמיהא מלתא מאי קאמר דאי בעי למימר דכיון דשוו שיעורייהו וטעמייהו בסוכה קטנה דין הוא דליצטרפו אפילו בסוכה גדולה הא אמאי ותו לאביי גופיה תקשי הכי מהאי טעמא ואי בעי למימר דדינא הוא דליצטרפי בסוכה קטנה מיהת דשוו בשיעורא ומאן אמר ליה דלרבה לא מצטרפי בסוכה קטנה. וכ"ת דהכי קים ליה לאביי דהוי דינא דלא מצטרפי אפילו בסוכה קטנה הא ליתא דהא שמעינן ליה לאביי דאמר מצטרפין דאמר אביי אויר ג' בסוכה קטנה ומיעטו בשפודין לא הוה מיעוטא יש לומר דהכי קאמר ליה ומנא תימרו דבשיעור תליא מלתא דהא בסוכה קטנה שוו בשיעורא ומשום הכי מצטרפו דאלו לא שוו בשיעורא אף על גב דשוו בטעמא שיהא זה פוסל בד' וזה פוסל בג' דלדידך טעמייהו משום הפלגה לא מצטרפי ואהדר ליה רבא דהתם לאו משום דשוו בשיעורא הוא דבהא לא תליא מלתא אלא משום דליתיה שיעורא דסוכה דנתמעט שיעורו על ידי פסול כנראה לי ואקשינן לרבנן דבי רב למימרא דכל היכא דלא שוו בשיעור אע"ג דשוו בטעמא לא מצטרפי והתנן הבגד שלש על שלש למדרס דלהכי חזי השק ארבע אל ארבע העור חמש על חמש המפץ שש על שש וכלן משום טומאת מדרס ותני עלה הבגד השק והעור מצטרפים פי' שהבגד החמור משלים לשק והעור שהם קלים וכן השק ועור אבל אין השק משלים לבגד לשיעור ג' על ג' שאינו בדין שיהא הקל משלים שיעור החמור והכא דכיון דשוו בטעמא שכלן טמאין מדרס כל א' לפי חשיבותו שהוא ראוי למדרס אע"ג דלא שוו בשיעורא וכדרבה ודלא כרבנן דבי רב ופרקי' דהתם נמי משום דשוו בשיעור הוא כדקתני טעמא א' ר"ש מה טעם מצטרפין הואיל וראוין לטמא מושב ולרבנן דבי רב מאי הואיל וראוין לטמא מושב כדתנן המקצע מכלן פי' מכל אחד מאלו טפח על טפח טמא משום מדרס כדמפרש טעמא דהא זמנין דחזי לישיבה קצת וכיון שכן ביאתו

משיירי מדרס לא נחתי מטומאתם נמצאו כלן שוין בשיעור זה והיינו דמצטרפין לעולם וזה שאמר ר"ש הואיל וראוין לטמא מושב בשיירי מדרס בשיעור אחד בטפח על טפח וכ"ת א"כ תהוי תיובתיה דרבה דהא מפרש ר"ש דטעמא דצירופא משום דשוו בשיעורא הוא. וי"ל דרבה אמר לך דהא דקתני ר"ש הואיל וראוין לטמא מושב לאו כדקא אמרת שמטמאין מושב בשיעור אחד ממתני' דהמקצע אלא ה"ק מה טעם מצטרפין כיון שאין שוין בשיעוריהן הואיל וראוין לטמא מושב מטע' כולן שוין לטמא משום מדרס אלא שזה צריך שיעור גדול וזה מספיק לו שיעור קטן דכיון דשוו בטעמא דטעמא דכלהו חדא אע"ג דלא שוו בשיעורא מצטרפי ואמרי' טפח על טפח למאי חזי ואמר ר"ל הואיל וראוי ליטלו וליתנו ע"ג החמור:

בסורא מתנו לה להאי שמעתא בהאי לשנא בנהרדעי מתנו אמר ר"נ אמר שמואל סכך פסול באמצע פוסל בד' מן הצד פוסל בד' אמות. איכא מרבוותא ז"ל מאן דכתב דהלכתא כלישנא בתרא וכיון שכן הלכה כרב דרב ושמואל הלכה כרב באיסורי אבל רי"ף פסק כלישנא קמא ואליבא דרבנן דבי רב לחומרא דבדאורייתא לא אזלינן בתר לישנא בתרא אלא כלישנא בתרא או קמא הי דהוי לחומרא דבשל תורה הלך אחר המחמיר אבל בשל סופרים או ממון אזלינן לקולא ונראין דבריו דהא סוגיין בלישנא קמא אליבא דרב הוא מדאקשינן לרב לעיל מב' נסרים אין מצטרפין ואוקימנא מן הצד ולא אוקימנא באמצע ותו דלרבה ללישנא קמא או לרב ללישנא בתרא כיון דבסוכה גדולה אין סכך פוסל אלא בד' אמות א"כ אין כאן דופן עקומה כלל לענין סוכה ואנן לא בעינן לה לענין כלאים ולא לענין שבת דהתם ליכא צל סכך ובמחיצות כל דהו ואע"פ שאינן שלו סגי ובסוכה דבעיא דפנות דידה ניכרות הוא דבעינן דופן עקומה וכיון דלרבה או לרב ללישנא דנהרדעא לא נצרכה דופן עקומה לענין סוכה מאי האי דנקטי גוד ולבוד דופן עקומה הלכה למשה מסיני ואע"ג דרבה אמר לך דלא נקטינן אלא גוד ולבוד אנן ודאי סוגיין בתלמודא דנקטינן גוד ולבוד ודופן עקומה ועוד דכל כה"ג לא חשוב לישנא בתרא כיון דהני דפליג בהאי לשנא לא הוו אמוראי גופייהו דפליגי בלישנא קמא דהתם רבה ורבנן דבי רב ואביי והכא רב ושמואל וכיון דכן ליתלן למי' אלא למיזל לחומרי ולמיפסק כלישנא קמא דקיימי רב ורבנן דבי רב ואביי בחדא שיטתא וזה נכון:

ת"ש סככ' בנסרים כו'. ומודה ר"מ שאם יש בין נסר לנסר כמלא נסר שמניח פסל ביניהם כשרה ולמ"ד דבין מן הצד בין באמצע פוסל בד' אמאי כשרה ובדין הוא דיכול לשנויי ליה דהא ר"מ אסיפא קאי דמיירי בנסרין שאין בהם ארבע שאינם פוסלים בסוכה ומודה

לרבי יהודה דכי יהיב פסל בין שני נסרים כשרה אלא משום דקאמר לה סתמא משמע דאפילו ארישא קאי בנסרים שיש בהם ארבע ופריק דאפילו להאי סברא נמי לא קשיא:

דף יח.

ה"ג הכא בשמנה אמות מצומצמות עסקינן ויהיב פסל ונסר ופסל ונסר ופסל ונסר מהאי גיסא פסל ונסר מהאי גיסא. פירוש דהוו להו כלהו עשרה בני ארבע טפחים ואיכא בכלהו מ' טפחים והם ח' אמות לחשבון אמה בת ה' טפחים דל מינייהו תמניא לשני פסלים שבאמצע פשו להו ל"ב טפחים הוו להו ט"ז טפחים מהאי גיסא וט"ז טפחים מהאי גיסא ה"ל פחות מד"א לכל צד לדופן עקומה שאף לחשבון אמה בת ה"ט יש בד"א כ' טפחים ולהכי נקט ח' אמות מצומצמות שאם יהיו יותר יהיה ד' אמות לכל צד ולא אמרינן דופן עקומה והוצרכו לזה משום דאיכא מ"ד בפ"ק דעירובין דלחומרא משערינן באמה בת חמשה טפחים וליתא דהא אסיקנא התם אחד זה ואחד זה באמה בת ששה טפחים אלא הללו שוחקות והללו עצבות ויש שהקשו עוד דלהאי חושבנא כי הוי נמי ט' אמות מצומצמות כמה הוו להו מ"ה טפחים כי דליית שמנה טפחים לשני פסלים פשו להו ל"ז טפחים כי יהבת פלגא מהאי גיסא ופלגא מהאי גיסא ליכא עשרים טפחים וליכא ד"א ואיכא דופן עקומה ואמאי נקט שמנה אמות מצומצמות. ומיהו זו אינה קושיא דכיון דמיירי בנסרים שיש בהם ד' א"א להוסיף בהם ה"ט אם לא ישלימם לשמנה שיוסיף נסר אחד מכאן ונסר אחד מכאן ואלו עשה כן היה מכל צד כ' טפחים שהם ד"א לפירוש זה דוק ותשכח ואעפ"כ הנכון כגירסת הגאונים ז"ל וכן היא בקצת הנוסחאות שלא עבר עליהם קולמוס מגיהי ספרים הכא במאי עסקינן בשמנה אמות מצומצמות דיהיב נסר ופסל נסר ופסל נסר ופסל מהאי גיסא נסר ופסל נסר ופסל מהאי גיסא דהוו כלהו בני ד"ט דאינן מ"ח טפחי' דהוו להו לחשבון אמה בת ו' טפחים ח"א דל מינייהו ח' טפחים לשני פסלים דבנתים פשו להו מ' טפחים עשרים מחד גיסא ועשרים מחד גיסא וליכא ד"א ואמרינן דופן עקומה. מיהו אכתי צ"ל להאי פירושא אמאי נקט ח' אמות מצומצמות דהא כי הוו ט' אמות מצומצמות דאינן כ"ד טפחים כי מפקת שמנה טפחים לשני פסלים פשו מ"ו טפחים וליכא לכל צד אלא כ"ג טפחים דאינן פחות מד"א לדופן עקומה ואי גרסינן ט' אמות מצומצמות אתיא שפיר וא"צ לזה וקל לתרץ ממה שכתבנו למעלה שאי אפשר להוסיף אמה אחת בלבד ואם באנו להוסיף שני נסרים של שמנה טפחים יהיו ד' אמות מכל צד ותו דא"כ לא יבאו הפסלים באמצע אא"כ מתחיל מפסל ונסר פסל ונסר דוק ותשכח:

אמר אביי אויר ג' בסוכה גדולה ומיעט' בקני' הוי מיעוט בשפודין ל"ה מיעוט ומצטרפין וה"מ דאין פחות מג' פוסל מן הצד אבל באמצע פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר יש לבוד באמצע ואינו פוסל אפילו בסוכה קטנה והיינו רבינא דרב אחא ורבינא לקולא וחד אמר אין לבוד באמצעו פוסל אפילו בסוכה גדולה מיהו בשיש בו כדי ראשו אבל לא בפחות מכאן דאלת"ה היה צריך לעשות סוכה מעובה כמין בית באמצע אלא ודאי כדאמרן והלכתא כרבינא ואמר מ"ט דמ"ד יש לבוד באמצע דתנן קורה היוצאת כו' ואידך שאני קורת מבוי דרבנן והם אמרו אבל בסוכה דאורייתא לא ומ"ט דמ"ד אין לבוד באמצע דתנן ארובה בתוך הבית ובה פותח טפח טומאה בבית מה שבבית טמא פי' בשיש בו חלל טפח שנעשה אהל מה שכנגד ארובה טהור שאין אויר נעשה אהל ואינו מצטרף עם הבית והטומאה יוצאת דרך ארובה שראויה לצאת משם ולפיכך אין פתח הארובה טמא דומיא דבית שיש לו פתח והמת עתיד לצאת עכ"פ בא' מהם טומאה כנגד ארובה מה שבבית טהור שאין אויר נעשה אהל לטמא בבית כלום אלא שבוקע ועולה כנגדו עד לרקיע:

ג"ה אין בארובה פותח טפח טומאה בבית אפילו כנגד ארובה טמא טומאה תחת ארובה מה שבבית טמא ומפרשים אותה דכיון דליכא פותח טפח לא חשוב פתח כלל והרי הוא כבית עצמו וכאלו הוא סתום וא"כ סייעתא דמייתי' מינה דאין לבוד באמצע היינו מרישא דיש בו פותח טפח ואע"ג דפחות מג"ט הוא לא אמרינן לבוד וזו ג' משובשת מאד ובי' תשובות בדבר חדא דאנן לא אשכחן הפרשה בחלון בין שיש בו פותח טפח או שאין בה פותח טפח אלא לענין להביא טומאה לבית אחר או להוציאם דרך שם שלא תהא בוקעת עולה אלא דרך הפתח והבית טמא וסביביו מבחוץ טהור כדכתיבנא בהאי פירקא אבל לענין שיהא אויר נעשה אהל לא שמענו מעולם ועוד אדמסייעיה ליה מרישא ליפרוך ליה מסיפא דכי אין בו פותח טפח הוי כלבוד דאע"ג דיש בו פותח טפח אין בו לבוד שאני טומאה שהכתוב עשה בו טפח כג' טפחים דעלמא ופחות מטפח דידיה הוי כפחו' מג' טפחים דעלמא אלא ודאי ליכא הפרשה בינייהו ובתרוייהו גרסי' טומאה בבית הבית טמא ושכנגד ארבה טהור טומאה תחת ארובה מה שבבית טהור וכן הגירסא במשניות וראיה דידיה מסיפא דפחות מטפח הכא כפחות מג"ט בעלמא ולא אמרינן לבוד ש"מ אין לבוד באמצע וכ"ת אמא פליג להו תנא בתרתי בבי כיון דחד דינא אית להו ליתנינהו בחד בבא ארובה שבבית בין יש בו פותח טפח בין אין בו פותח טפח כו' וא"ל דהתם בדוכתא תני בכל חדא מינייהו ענייני אחריני טובא ולא כי הדדי

איתנהו הני תרי בבי כי הכא אלא שהתלמוד קיצר לשון המשנה ולא הביא ממנה אלא הצריך בלבד וכן דרך התלמוד בהרבה מקומות כמו שכתבנו בפרק זה:

אתמר סיכך ע"ג אכסדרה שיש לה פצימין. פי' אכסדרה שבחצר וכתלי החצר סביב רחוקות ד' אמות דליכא דופן עקומה וקורות שפת החזיזין יוצאין באכסדרה בריבועא כאלו מוקפת חומה ופי' הרי"ף ז"ל שעשה זה סוכתו בשתי דפנות אחת מכאן ואחת מכאן סמוך לתקרה אמצעית של אכסדרה ועל גביה פי' בסמוך כדכתיב והחונים עליו ומתרגמינן ודשרן סמיכין עלוהי ולא בסמוך לגמרי דא"כ לא הו"ל קורת אכסדרה בולטת למטה תחת הסכך ובכה"ג לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם כדאמרי' לקמן הב"ע שהשוה את קירויו אלא פירשו שעשה מחוץ לאכסדרה בסמוך ונתן ראש הסכך על קורה של אכסדרה ולהכי נקט על גבי ולאו משום דגבי ממש ויש עוד לפרש על גבי אכסדרה ממש שהתקרה תחת הסכך ובודאי לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם אלא לרוח אחת אלא דהב"ע שעשה שתי דפנות אחת מכאן ואחת מכאן ובמקום דופן אמצעי סומך על תקרת אכסדרה משום דופן עקומה ובאותו מקום דופן רביעי יש פצימין טפח ופרש"י שהם נתונין באמצע בפחות מג' ופליגי אבייי ורבא אי אמרי' לבוד ורבא אמר ל"א לבוד ואינו נכון דהא לבוד הלכתא גמירי לה ולא פליג עלה רבא ותו דהכי אמרינן לקמן אחוי ליה נראה מבפנים ושוה מבחוץ דהא כיון שהפצימין באמצע נראין יפין מבפנים ומבחוץ אלא כך פירושו שהפצימין הם בשתי קצות הדפנות כנגד דופן האמצעי ופעמים שהפצימין שבסוף הדופן הוא בולט מדופן כלפי חוץ ואינו בולט כלפי פנים וזהו נראה מבחוץ שיש שם פצימין לבד הדופן ושוה מבפנים שאינו נראה שיש כלום מלבד הדופן ופעמים שוה עם הדופן מבחוץ ובולט כלפי פנים וזהו נראה מבפנים ושוה מבחוץ והוי יודע שלא אמרו פי תקרה יורד וסותם אלא בבנין קבוע אבל לא בסוכה שהוא בנין עראי דא"כ לא בעינן דופן רביעית דקורת הסכך יורד וסותם ומסקנא דלא שרינן אלא בשיש שם תקרה ופצימין ואי ליכא חד מהני לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם וי"א דאפילו בתרווייהו לא עבדינן הכי אלא בדופן אחד או בשתים כמין גאם דטפי מהני פילוש גמור הוא דאלת"ה חצר המוקפת אכסדרה דלא תנא בה הכשרה אלא בפחות מד' אמות משום דופן עקומה ליתני בה הכשרה אפילו בד' אמות וכגון שלא השוה את קירויו ולהוי פי תקרה יורד וסותם לכל רוח הא עדיפא ליה מאידך אלא ודאי דלא אמרינן פי תקרה יורד וסותם אלא מרוח אחד ולהכי אשמועינן הכשרה לכל רוח מדין דופן עקומה וכשהשוה את קירויו כדלקמן דהא עדיפי ליה מלמתני הכשר דופן אחת בלבד בשלא השוה את קירויו וכ"ת א"כ היכי אקשינן ממתניתין דחצר המוקפת אכסדרה י"ל משום דפסולה

לגמרי דומיא דרישא ואע"פ שעשה דופן אחר אבל רש"י ז"ל פירש דפלוגתא דאביי ורבא בכל הצדדין ובאכסדרה בבקעה פירש שלא היה שם שום דופן אלא קורות בלבד והיינו דהוי בפלוגתא ודחיק בהא דאמרינן במחיצות לגואי עבידן דלהקורות קאמר ואינו נכון והשתא דפרישנא שהפצימין הם בסוף הדפנות ורחוקין זה מזה מאד הא דפליג אביי ורבא אי אמרינן בהו לבוד לאו היינו לבוד דעלמא דהא אין לבוד בגי' טפחים אלא ה"ק אי אמרינן שיהא פי תקרה יורד וסותם בסיוע הפצימין דאיכא היכרא ויהא מקום הדופן כסתום כלו או לא. מר אמר פי תקרה יורד וסותם והוי לבוד וסתום ומ"ס אין פי תקרה יורד וסותם ואינו סתום:

דף יח:

א"ל בהא מודינא לך דה"ל כמבוי מפולש. פי' ולא אמרינן פי תקרה יורד וסותם עד דאיכא פצימין אבל בתקרה ופצימין אמרינן לדופן אחת מיהת דאתמר אכסדרה בבקעה כלומר בר"ה ופרש"י ז"ל שאין לה מחיצות כלל שעומדת על ד' קונדסין והיינו דנקט בקעה שאין שם מחיצות דקסבר פי תקרה יורד וסותם מארבע רוחותיה ושמואל סבר לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם מארבע רוחותיה ורבינו ז"ל גורס בפרק כל גגות דהאי פלוגתא דרב ושמואל כי לית לשמואל בארבע בשלש אית ליה פי' דבגי' רוחות מודה הוא דאמרינן פי תקרה יורד וסותם אבל ר"ח ור"ת ז"ל פירשו אפילו רב דאוסר באכסדרה פרוצה לא אמר אלא באכסדרה מוקפת משלש רוחותיה או משני רוחות לכל הפחות שזו נקראת אכסדרה כדאמרינן בפרק לא יחפור עולם לאכסדרה דומה ואף בזו פליגי רב ושמואל שזו מוקפת בגי' דפנות וברביעית קורה ואנן בעי' ארבע מחיצות לרשות היחיד לטלטל בכלו מדרבנן רב אמר מותר לטלטל בכל קסבר פי תקרה יורד וסותם ושמואל אמר דאפילו ברוח רביעית לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם להתיר לטלטל בכלו:
בפרק כל גגות ה"ג וכן הוא בכל הספרים כי לית ליה לשמואל בגי' אבל בארבע אית ליה וה"פ לית ליה לשמואל כשאין שם אלא שלש מחיצות מוקפות אבל אם יש קצת היקף אפילו ברוח רביעית אלא שנפרצה ביותר מעשר מודה הוא דאמרינן התם פי תקרה יורד וסותם והתם מוכח דלרב אפילו בשאין הקף אלא בשני רוחות אמרינן פי תקרה יורד וסותם ונקט אכסדרה משום דשמואל וגם שיש אכסדרה שאין לה אלא שתי מחיצות ובתרויהו פליגי ולפירוש זה נקט בקעה מפני דאכסדרה של חצר אף מחיצה רביעית יש לה אלא שהיא רחוקה הימנה:

דף יט.

תנא פסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה מאי היא אמר עולא ה"ק קנים היוצאי' מאחרי הסוכה דהיינו אחר דופן אמצעי הסתום נידון כסוכה ואוקימנא בדאית בה הכשר סוכה ונפקי בהדי' שתי דפנות דצדדין דאית לה שלש דפנות והא קמ"ל דאע"ג דהני דפנות לסוכה דפנים עבידן מעיקרא ולא לסוכה זו מיתכשרא בהו וכ"ת הא נמי פשיטא דהא חצר המוקפת אכסדרה ובית שנפחת דמחיצות לאו לסוכה עבידן וכשרה י"ל שאני התם שהם מחיצות של בנין קבע ודעתו בהו אכל מילי אבל במחיצות סוכה שהם עראי הוה ס"ד דלא מהני אי עבידן לסוכה אחריתי קמ"ל כנ"ל וצורת פתח אינו מעכב כל היכא דאיכא ג' דפנות כהלכתן:

רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו לא נצרכה אלא לקנים היוצאים לפני הסוכה. פי' ברוח רביעית הפרוץ שאין שם דופן ומשכא חדא דופן בהדייהו שהיא ארוכה ואידך לא משכא סד"א לא קנה ארוך אלא כנגד קצר והיוצא הזה אין לו אלא דופן אחת קמ"ל שהוא נידון כלפני' והוא נכשר בשיעורו ובדפנותיו לגמרי ולא בעינן דנהוי ביה הכשר סוכה ולא דפנות אחרות וכן הלכתא בכל הני לישני דלא פליגי אהדדי כלל בעיקר דינא ולא הביאה הרי"ף לפי שאינן נוהגין:

רבה בר בר חנא אמר לא נצרכה אלא שרובה צלתה מרובה מחמתה ומיעוטה חמתה מרובה מצלתה מהו דתימא תפסול בהך פורתי' דבעי' בכל דוכתא דלהוי צלתה מרובה מחמתה קמ"ל כיון דכולה צלתה מרובה מחמתה אע"ג דאיכא מיעוטא דחמתה מרובה מצלתה אלא שאם יש אויר פחות מג' במקום א' כדי ראשו אין ישנים תחתיו ואם הוא פחות מכדי רוב ראשו ישנים תחתיו כדבעי' למימר בסמוך:

ורבי הושעי' אמר לא נצרכה אלא לסכך פחות מג' בסוכה קטנה ואשמועי' שאינו פוסל הסוכה ופרכינן דמאי קמ"ל פשיטא שלא יהא אלא אויר שהוא חמור יותר מסכך פסול הרי אינו פוסל בפחות מג' ומהדרינן זה מצטרף וישנים תחתיו וזה מצרף ואין ישנים תחתיו יש שפי' שהאויר ישנים תחתיו אבל סכך פסול אין ישנים תחתיו שאין אדם ישן תחת סכך פסול אבל אויר הוא כלבוד וכסתום מסכך כשר שבצדדין ואינו נכון חדא דבכלה סוגין משמע שהאויר חמור מסכך פסול בין בסוכה גדולה בין בכל מקום והשתא פרכינן נמי לא יהא אלא אויר דעלמא אויר חמור היאך אתה עושה לו עכשיו יותר קל מסכך פסול ועוד דאי קא' דסכך פסול אין ישנים תחתיו מאי נידון כסוכה דקתני דמשמע שדין הסכך הפסול כדין הסוכה ואם ללמדנו שאינו פוסל אין זה נראה מלשון נידון כסוכה ועוד דבירושלמי פירשו לה בהדיא באויר שאין ישנים תחתיו לכך נראה לפרש

כדפירש"י ז"ל שהסכך מצטרף וישנים תחתיו דאמרינן לבוד וחשבי' ליה כאלו נתבטל בסכך כשר והיינו דקתני נידון כסוכה אבל אויר אין ישנים תחתיו והיינו רבותא דקתני נידון כסוכה לישן תחתיו משא"כ באויר ואיפרק מאי דאקשי תלמודא אלא יהא אויר דאלו לאידך פירושי אכתי לא איפרק דרבותא דסכך פסול היינו שאינו פוסל וא"כ נימא פשיטא שאינו פוסל שאפי' אויר חמור אינו פוסל ואי אמרת דאשמועינן שאין ישנים תחתיו בלישני אחריתא ה"ל למתנייה דהאי לישנא הכשר' משמע ולא פיסולא מיהו מסתברא שלא אמרו שאין ישנים תחת האויר פחות מג' אלא כשיש בו כדי שינה ולא שישב שם כל גופו דהא לא אפשר בפחות משלשה אלא שכופה ראשו באויר אבל כל היכא דליכא רוב ראשו אלא בין אויר וסכך לית לן בה שלא מצינו שיהא חייב לעשותה כמין בית וכן מוכיח מן המשנה שהביאו מטיט הנרוק שמצטרף למ' סאה וטובלין בו אגב אידך והכי מוכח מדרבה בר חנא אמר רבי יוחנן לעיל דאע"ג דמיעוטא איכא אויר כשרה משמע כשרה לגמרי לישן תחתיו: עוד נראה לומר דאפילו בסוכה גדולה דוקא פחות מג' שהוא כלבוד בכל מקום התירו לישן תחת סכך פסול אבל יותר מכאן אפילו ג' טפחים פסול ושלא כדברי הרז"ה שכתב דפחות מד' בסוכה גדולה כפחות מג' בסוכה קטנה שישנים תחתיו. והא דקתני מודה ר"מ שאם יש בין נסר לנסר כו' בדין הוא דמצי לאוקומה בנסר פחות מארבע וכשרה לגמרי וישנין תחתיו אלא דמשמע ליה דאפילו ארישא קאי כדכתיבנא לעיל ומה שכתבנו נראה נכון וכן דעת מורי נר"ו:

דף יט:

הא דתנן העושה סוכתו כמין צריף ר"א פוסל וחכמים מכשירין. פירוש מכשירין כשיש בשיפועו י"ז טפחים עשרה למחיצה ושבעה לסכך ועליונים מדבר הכשר לסכך שהרי נידונין כסכך וכן אתה אומר כשיש בה גג טפח שצריך י"ו טפחים בר מיניה ששה טפחים לסכך ועשרה למחיצה וכיון שהסכך סומך על הדפנו' לגמרי צריך שיהא הכל מדברים הכשרים לסכך. והלכתא שיפועי אהלים לאו כאהלים דמו כלל וכלישנא דרב יוסף דאשכח במתניתא וחכמים פוסלים דמתני' דקתני וחכמים מכשירין רבי נתן דהוא יחידאה תני לה ואין הלכה כדבריו ועובדא דאביי ורב יוסף כבר פירשתיו למעלה:

הא גופא קשיא אמרת וכו' כאן בגדולה סתמא לסיכוך כאן בקטנה סתמא לישיבה א"ה אימא סיפא כו'. פירוש א"ה לאו דוקא דהא בלא"ה נמי קשיי בדרי אליעזר דיוקא דרישא אדיוקיא דסיפא ואית דלא גרסי ליה אלא תינח לרבנן אלא לר"א כו' ואי גרסי ליה ה"פ א"ה דלא מתרצת ליה אלא כדקא אמרת קשיא דרבי אליעזר כו':

דף כ.

ג"ה א"ה אחת גדולה ואחת קטנה אחת קטנה ואי גדולה מבעי ליה וק"ל לרש"י ז"ל דהא קטנה דחמירא לרבנן אבעי ליה למתני בבתרייתא דלא מבעיא גדולה אלא אפילו קטנה דפסלי רבנן מכשר איהו מן הסתם ורבינו ז"ל מפיך לה אחת קטנה ואחת גדולה אחת גדולה ואחת קטנה מיבעי ליה ואין צורך דזמנין דפריך תלמודא הכי דכיון דבקטנה פליגי ובא לומר שהקטנה כגדולה ה"ל למיתני אחת קטנה ואחת גדולה ומצינו שמדקדק כן בזבחים פרק דם חטאת דפרכינן א"ה אחד הנאכלות ואחד הפנימיו' אחד הפנימיו' ואחד הנאכלות מיבעי ליה:

אלא אמר ר"פ בקטנה כ"ע לא פליגי דסתמא לשכיבה ובגדולה הוא דפליגי רבנן סברי סתמא לסיכוך ומפרקא מתני' לדידהו כדמעיקרי' ורבי אליעזר אומר דבין גדולה ובין קטנה שעשאן סתם הרי הוא כאלו עשאן לשכיבה בפי' ואין מסככין בה. אבל עשאן בפי' לסיכוך מסככין בה ומאי עשאה לשכיבה דקתני רבי אליעזר ברישא סתם עשייתה לשכיבה וסיפא עשאה אבל בפירק' קמא הוה אמרינן איפכא דרישא עשאה דוקא וסיפא סתם עשייתה לסיכוך:

ת"ר מחצלת של שיפה ושל גמי גדולה. פי' מעשה עבות דלא חזיא לישיבה מסככין בה ארוגה שעשוין בעיון וראוין לישיבה אין מסככין בה:

תנן התם כל החוצלאו' וכו'. פירוש כל הראוי למדרס יחדו למדרס או שסתם עשייתו לישיבה אע"פ שהן פשוטי עץ מטמי מדרס וכל הטומאות כולן אפילו אב הטומאה ואי לא חזו למדרס או שעשאן שלא למדרי אין מטמאין מדרס ואי אית להו גדנפי או קבול אחר מטמאין שאר טומאות אבל לא מדרי ובהכי רהט' כולה שמעתא ופירוש מזיבלי ילקוטי הרועים שמניחים לפעמים תחת מראשותם ולפיכך הם טמאות מדרי וכל שאר טמאות והא דאמרינן בפרסי שמקבלין טומאה טעמא מפני שהשמש מתחמם בו לפעמים וכדאמרינן בי"ט מפני מה אמרו וילון טמא מפני שהשמש מתחמם כנגדו ודאמרי' בשל שעם ושל גמי דחזי לכסויי נזייתא אפשר שיש להם קבול דאי לא הא אמרינן במסכת כלים שהמחצלאות העשויות לסכך בהם שכר טהורות מכלום ופירי ספירא שער שמספרין מהבהמה:

והא דאמרינן חזרו ונשתכחה עלו רבי חייא וביניו ויסדוה לא מצינו שנשתכחה תורה בדורו של רבי חייא שהרי בדורו היה רבינו הקדוש וחבריו שהיו גדולי ישראל אלא אמר כך בשביל מה שחדשו בהלכה זו שכל המקיים הלכה אחת שלא תשתכח ה"ה כאלו

מיסד כל התורה כולה ובכלל דבריו ג"כ שראוים ליסדם בכח זכרונות שבהם כדקאמר בפרק השוכר את הפועלים אנא עבידנא שלא תשתכח תורה מישראל:

דף כ:

פרק ב הישן

הישן תחת המטה בסוכה לא יצא ידי חובתו אוקימנא בגמרא במטה גבוהה עשרה ואע"ג דמטה קבועה בעיא י' ולא דמיא לקינופו' דפסלי בפחות מעשרה ופרישנא טעמא בפרק קמא דקביעי דהתם הוא בקינופו' דלתוכן עשויות אבל מטה דלגבה עשויה גבוהה עשרה חשיבא אהל ואי לא לא:

א"ר יהודה נוהגין היינו שהיינו ישנים תחת המטות בפני הזקנים. פי' ואע"פ דגבהי י' ופרישני טעמא משום דסבר סוכה דירת קבע ולא אתי אהל עראי דמטה ומבטל אהל קבע ור"ש סבר דאתי אהל עראי ומבטל אהל קבע והיינו דקאמר מעשה בטבי עבדו של ר"ג שהיה ישן תחת המטה פירוש דאי לא"ה יצא ידי חובתו ובירושלמי משמע להו דמשום אימתו של ר"ג הוא שנכנס תחת המטה שהיה פטור מן הסוכה אלו היה יושב בסוכה היה מוחה בו ר"ג לפי שאסור לו לישב שם שאלמלי היה מותר לישב שם לא היה לו לישב תחת המטה לפי שפטור מן הסוכה וזו שמשבחו ר"ג שישב לו תחת המטה לפי שפטור מן הסוכה והיינו דגרסינן התם מחלפא שטתיה דר"ג דתני טבי עבדו של ר"ג הניח תפילין לפניו ולא מיחה בו כה אתמר הכין פירוש דהא עבדים פטורין מן התפילין ואפ"ה לא מיחה בו כשהניח תפילין ואלו הכא משמע שימחה בו אם היה יושב שלא תחת המטה ופריק שלא לדחוק את החכמים פירי שלא נכנס תחת המטה מפני שהוא אסור לישב בסוכה אלא מפני שלא ידחוק את החכמים. ופריך וישב לו חוץ לסוכה ומהדר רוצה טבי לשמוע דברי חכמים. וקשיא לן אהאי ירושלמי למאי דקס"ד דמעיקרא דמשום דאסור לישב בסוכה ישב לו תחת המטה למה לי' למיפרך מההיא דתפילין דאפי' מאן דאסר התם מודה דהכא שרי דע"כ לא איפליגו התם בנשים סומכות רשות או לא אלא במצות עשה שיש בעשייתן צד איסור כשהוא שלא במקום מצוה כגון סמיכה בקרבן שהוא סומך עליו בידיו וכל גופו ומשתמש בקדשים ומש"ה אסר בה מאן דלית ליה נשים סומכות רשות דכיון דלא מפקדי כלל ולית להו אגרא איכא איסורא וכן בתקיעת שופר איכא שבות דרבנן וכן הנחת תפילין איכא איסורא שלא במקום מצוה מפני קדושתן והיינו דאמרינן התם מיכל בת שאול היתה מנחת תפילין ולא מיחו בה ואתיא כמ"ד נשים סומכות רשות דכיון דאיכא מצוה בעשייתו שרי לה לאנוחי הא

לאידך אסירי וכן מה שאמרו באשתו של יונה שהיתה עולה לרגל כמ"ד נשים סומכות רשות אבל לאידך היתה אסורה לפי שהיתה מקרבת שלמי חגיגה ויש בדבר איסור שלא במקום מצוה אבל בסוכה וכיוצא בו דליכא בה צד איסור שלא במקום מצוה דכ"ע אם רצו לעשות אותם הרשות בידם ואין מוחין בהן וא"כ למה להו לבני מערבא למיפרך הכא מתפילין. וי"ל דאה"נ דלא צריכי למיפרך מההיא דתפילין אלא דאלומי מאלמי בה פירכא דידהו דהשתא ומה תפילין דאית בהו איסורא שלא במקום מצוה לא מיחה בו הכא דליכא איסורא מיחה ופריק שלא לדחוק את החכמים כו' ובגמרא דילן ל"ק להו הא כלל דלא משמע להו ממתני' שיהא טבי אסור לישב בסוכה אלא שבא ר"ג לומר שטבי עבדו מפני שיודע שפטור מן הסוכה הוא ישן תחת המטה שאלמלא היה חייב בסוכה לא היה עושה כן וסברי דכלהו רבוותא ז"ל דקי"ל כמ"ד נשים סומכות רשות ואפי' במצות שיש בהם צד איסור שלא במקום מצוה רשאות לעשותן אע"פ שאין חייבו' בדבר יש להם מצוה ונוטלו' עליהן שכר ולפיכך אם רצו לברך עליהן הרשות בידן ושפיר מצו למימר אקב"ו וכדברירנא במסכת קדושין בס"ד:

גמרא והא ליכא עשרה תרגמה שמואל במטה י'. כתב הרי"ף ז"ל דהוי"ל כסוכה תחת סוכה וכן גבי קינופות והקשה עליו הרז"ה מה ענין סוכה תחת סוכה לכאן שהרי אין כאן שם סוכה ולא ענין סוכה תחת סוכה והכי הול"ל שלא יצא ידי חובתו לפי שיושב תחת האהל ולא תחת סוכה ורבינו הגדול כתב שדעת ריי"ף דפיסלא דהכא לא משום אהל דהא טפח על טפח חשיב אהל לענין שבת ולענין טומאה ולא פסילי הכא אלא דהכא ליכא טעמא דאהל דהא דין הוא שיהא סכך עליון מבדיל כל מה שהוא תחתיו לפי שהעליון הוא העושה הצל אלא דכיון דחזינן דקפיד רחמנא למפסל סוכה שתחת סוכה ששתיהם סכך כשר והיה ראוי שלא תפסול זו לזו ילפינן מינה דקפיד רחמנא לפסול סוכה שיש תחתיה אהל חשוב כעין סוכה שפוסל אותו מלמעלה ואשתכח דפיסולא דהכא מדין סוכה שתחת סוכה נפקא ויפה למד עליו זכות כמשפטו אבל עדיין דברי הרב ז"ל אינן מתוקנין בעיני רבינו נר"ו כל הצורך דהא חזינן דהתם בסוכה שתחת סוכה איפליגו אמוראי כמה יהא בין סוכה לסוכה ותפסל התחתונה חד אמר טפח וחד אמר עשרה ואלו הכא לא איפליגו כלל ומודו כלהו דלא מיפסלא לעולם באהל טפח ולא באהל ד' ואפילו עשוי לתוכו כדמוכח בפ"ק אלא ודאי דטעמי דפליגן נינהו ודין הוא דמה ענין זו שפסולה מחמת אהל שתחתיה לזו שפסולה מפני סוכה כשרה שעלי' ואלו הכא כל כמה שקרוב לסכך פוסל יותר אפי' אינו אהל כענין פירס תחתיה סדין מפני הנשר משא"כ באידך אלא כך ענין הדבר דסוכה שתחת הסוכה אין פסולו מדין בטול

שהרי שניהם סכך כשר ומין במינו ואינו חוצץ לא מבטל כלל אלא שגזה"כ הוא שלא תהא למעלה מן הסוכה דבר שהוא חשוב אהל אפילו ממינה ומפני זה נחלקו בה שמא הקפיד הכתוב או בטפח או בד' אלא הכא מדין בטול שאינו יושב תחת הסוכה ולפי שהדין נותן שלא יהא תחתון מבטל העליון והרי הכל כבגדים וכלים שהעליון מיסך עליהם היה בדין שלא תפסל בטפח ולא בד' ובעו אהל חשוב וקבוע ואי לא הרי הם כבגדיו שאינם מבטלים כלומר מן העליון וזה מבואר מפי ר' נר"ו:

תנן התם חור שחררוהו מים או שרצים או שאכלתו מלחת וכן נדבך של אבנים או צואר של קורות. פי' יש באחד מאלו טפח על טפח ברום טפח או יותר כשיעור אהל לטומאה ויש שם כזית מן המת וכלים מן הצד האחר תחתיו הרי זה מאהיל הטומאה לטמא את הכלים כדין אהל כדפרישנא בפ"ק:

רבי יהודה אומר כל אהל שאינו עשוי בידי אדם אינו אהל ואינו מאהיל על הכלים כלל אלא טומאה בוקעת ועולה כנגדה עד לרקיע מ"ט דר"י יליף אהל אהל ממשכן כתיב הכא אדם כי ימות באהל וכתיב התם ויפרוש את האהל. פי' ושניהם מיותרים ומופנים לג"ש מה להלן עשוי בידי אדם אף כאן עשוי בידי אדם ורבנן אמרי אהל אהל ריבה דהא כתיב נמי כל הבא אל האהל וכל אשר באהל לרבות וקשיא לן טובא הא דאמרי' במסכת שבת פרק במה מדליקין גבי הא דתנן כל היוצא מן העץ אינו מטמא טומאת אהלים אלא פשתן מ"ט יליף אהל אהל ממשכן כתיב הכא אדם כו' מה להלן פשתן אף כאן פשתן ופרכי' אי מה להלן שזורין וחוטן כפול ששה אף כאן שזורין וחוטן כפל ששה ופרקי' אהל אהל ריבי' ופרי' אי אהל אהל רבי' הכתו' אפילו כל מילי נמי ופרקי' א"כ ג"ש מאי אהני לן אלא גמרינן בג"ש דלהוי מפשתן בלחוד ומהני לן ריבוייא דלא בעינן שזורין וחוטן כפול ששה ואילו הכי אמרי רבנן דאהל אהל ריבה כל דבר ולדידהו ג"ש מאי אהני לן ותו לרבי יהודה נמי היכי יליף בג"ש כל דבר שהו' עשוי בידי אדם מיהת ואלו התם לא ילפינ' בג"ש אלא פשתן ועור בהמה טהורה דגמרינן ליה מקראי אחריי שהיא אהל כדאיתא התם. והנכון דלגבי אהל המת יש שני ענינים חלוקין האי טומאת אהל עצמו שהוא מטמא וצריך הזאה כדכתיב והזה אל האהל והשני טומאת כלים ודברים הנאהלים תחתיו ושמעתא דפי' במה מדליקין מיירי לענין טומאת אהל ובהאי ילפינן בג"ש ממשכן שאינו מטמא אלא אהל של פשתן או של עור בהמה טהורה ושמעתא דהכא מיירי לענין הדברים הנאהלים תחת האהל והכא לא גמרינן ג"ש דמשכן לגמרי שלא יטמא כלים אלא אהל של פשתן משום דאיכא מצורע שהוא קל ממת והוא מטמא כל הדברים הנאהלים תחת אהלו ואפי' באהל שאינו עשוי בידי אדם דהא כתיב בי'

מושבו דמשמע כל מידי וכדאמרי' התם בת"כ ומנין לעשות כל המאהילין באהל לטמא מה שתחתיהן ק"ו ממצורע ומה מצורע הקל עשה בו כל המאהילין כאהל מת חמור לא כ"ש והיינו דפליגי הכא רבי יהודה ורבנן דרבי יהודה סבר אע"ג דגמרי ממצורע אהני ג"ש ורבנן ס"ל לא אהני לן הכא ג"ש כלל דלא אתיא ג"ש אלא לענין טומאת האהל עצמו אבל לדברים הנאהלין ממצורע גמרינן לגמרי והא דנקטי רבנן אהל אהל ריבה אע"ג דדינא ממצורע הוא דאתיא להו א"ל דאינהו סברי דריבויא דאהל אהל דכתיב בדברים הנאהלין מדכתיב כל הבא אל האהל וכל אשר באהל דמצי למיכתב כל הבא אליו וכל אשר בו גלי לן דליגמר ממצורע גבי נאהלין ולא נגמר ממשכן כלל גבי דידהו ואהל קמא ריבה לאהל עצמו כל שהו' מפשתן אע"פ שאינו שזור וכפול ואהל בתר' ריבה בנאהלי' כל דבר פירוש דאשמועינן דגמרינן ממצורע א"נ משום דג"ש דאהל אהל משמע מיעוטא ואנן נפקא לן ממצורע ריבוייא לכל דבר נקטי רבנן דמשמע דקשיא לן למימרא דהכא אהל אהל ריבוייא הוא ודכותה הא דאמרינן בקדושין ועבדו לעולם ואמרינן בפ"ק דפסחים ת"ל לא ימצא וכדכתיב התם וזה מבואר ונכון:

דף כא.

וסבר רבי יהודה כל אהל שאינו עשוי בידי אדם לא שמיה אהל ורמינהו חצרות היו בירושלים. פי' מתני' לענין מימי חטאת של פרה שהיו שומרין אותן שמירה יתירה ואפילו מטומאת התהום כלומר שמא יטמאו בקבר שבוקע ועולה עד לרקיע והממלא מימי חטאת שהיו שומרין אותו שלא יטמא ממנו בטומאת מת ולפיכך היו מביאין עוברות שיולדו' בחצ' הבנוי על הסלע שאין לחוש בסלע שיש שם קבר וגם עושין תחתיו חלל אהל שמאהיל על הקבר אפילו היה שם שאינו בוקע ועולה והיו התינוקות גדלין שם ולא היו מטמאין לעולם בטומאת מת ואמרו בתוספת' שלא היו מניחין אותן אלא שהם בני שש או בני שבע שנים שאינם רואין קרי שאלו היו גדולים שרואין קרי חוששין שמא יראו קרי שלא בהרגשה והכי משמע ממתני' דקתני ותינוקות יושבין על גביהן ולא היו עושין לו שימור גדול משאר טומאות משום דהוי מלתא דלא אפשר שהרי היו טמאין משעת לידה שהיתה אמן טמאה לידה וטמאתן אלא שמקואות היו בחצרות אלו שהיו מטבילין אותן ולא היו עושין שימור זה אלא בממלא מי חטאת אבל לא בשורף את הפרה שהרי אי אפשר לשמרו מקרי לפי שאינה אלא בגדול הרואה קרי ולא היו חוששין בו לקרי שלא בהרגשה וכיון שכן אף מטומאת התהום לא היו משמרין אותו ובודאי שאף בממלא מי חטאת אין שימור זה מן הדין דהא אחזוקי טומאה לא מחזקינן ולא עוד אלא

שאין מקום לשמירי זו כיון שעתידין ליתן אותן לשורף את הפרה שלא נשמר מכל זה אלא דשמור זה מעלה הוא דעבד רבנן במימי חטאת לפי שהקלו בפרה מצד אי שאמרו לעשותן בטבול יום כי כל ז' ימים היו מזין על השורף את הפרה מכל מימי חטאת שהיו שם וביום השביעי היו מטמאין אותו בשרץ שהכתוב אומר ואסף איש טהור וטבל במים איש טהור שהיה טמא וטהר ע"י טבילה ולפי שהצדוקין היו אומרים שדינה במעורבי שמש דוק' ולא בטבול יום ומפי השמוע' למדו אפילו בטבול יום אמרו חכמים שיהו עושין אות' בטבול יום כדי להוציא מלבן של צדוקין ולפי שהי' ראוי יותר לעשותה במעורבי שמש והקלו בה חכמים בזה מפני התקנה כדי שלא יגררו אחר הצדוקין חששו שמא יזלזלו בטהרת' והחמירו בזה מצד אחר לשמו' מימי חטא' השימו' שאמרנו ובדין הוא שיעשה כן בטהרת השורף אלא דהיכי דלא אפשר לא אפשר וזו היא ששנינו חצרות היו בירושלים בנויות ע"ג הסלע ותחתיהן חלול מפני קבר התהום פי' ספק טומאת מת מיקרי קבר התהום לפי שהתהום דבר נעלם ומכוסה ומביאין נשים עוברות ויולדות שם פירוש ומטבילין אותן ואת בניהם במקואות שהיו שם מפני טומאת לידה. ומגדלות שם את בניהם לפרה וכשרוצין למלאות מן השלוח מימי חטאת מביאין שם שוורים ועל גביהן דלתות פי' שאינם מקבלין טומאה ואין לחוש בהם שנטמאו בשום טומאה דאלו נסריי דעלמא כיון דעבידי להו לישב עליהן הא חזו ומיחדי למדר' וכל הראוי למדר' מטמא טומאת מת אבל דלתות אלו שהן עשוין למלאת אינן מטמאו' מדרס ולא שום טומא' ואפילו מדרבנן כדמוכח ממאי דכתיבנא בפ"ק והיו מושיבין באלו דלתו' תינוקות ע"ג פירוש ונמצא תחתיהן אהל שהוא מגין מטומאת התהום:

וכוסות של אבן שאינם מקבלין טומא' בידיהן הגיעו לשילוח ירדו לתוך הבית ומלאו ועלו רבי יוסי אומר ממקומו היה משלשל בחבל וממלא מפני קבר התהום ותימא כיון דאפשר בשלשול בחבל כרבי יוסי מ"ט דת"ק שהיה מורידו ולא היה חושש בקבר התהום באותו מקום ורש"י ז"ל רצה להשמר מזה ופירש דת"ק סבר דמילוי בידים ממש בעינן ולא שלשול בחבל וליתא דבמשניות מוכח שאפילו נתמלא מאליו שלא מכח אדם כשר ובתוספתא דפרקין שנינו אמרו לפני ר"ע משום רבי ישמעאל כוסות של אבן היו תלוין בקרני השוורים כיון ששחו השוורים לשתות נתמלאו מאליהן אמר להם אל תתנו מקום למינין לרדות אחריכם והנכון דת"ק סבר דכל כי האי פורתא דלא שכיח שיהא שם בנהר קבר התהום לא עבדי' מעלה וחומרא יתירה לחוש לקבר התהום ומסתייהו למיזל עד הנהר על גבי שוורים:

ותניא רבי יהודה אומר לא היו מביאין דלתות וכו' לקמן פריך ליה ופריק כי אתא רב דימי א"ר אלעזר מודה רבי יהודה ממלא אגרוף וזה אגרופו של בן בטיח שהוא כראשו של תינוק. ואיכא דקשיא ליה מכדי אהל אהל ממשכן גמרינן וא"כ אפילו יש בו כמה אגרופין נמי מיבעי עשוי בידי אדם דהא משכן יש בו כמ' אגרופין ומ"ש ומיה' ל"ק ולפום מאי דפרישנא לעיל דאנן ממצורע אית לן למיגמר אלא דלר"י אתיא ג"ש ומיעטא במקצת ומש"ה אמרי' דלא מהני ג"ש אלא להיכא דליכא כמלא אגרוף דלא חשיב ובהא גמרינן ממשכן למיהוי עשוי בידי אדם אבל כשהוא חשוב אהל שיש בו כמלא אגרוף למצורע מדמינן לה דחשוב אהל אע"פ שאינה עשוי בידי אדם כנ"ל:

ג"ה תנ"ה מודי' ר' יהודה בשקיפין ובנקוקי הסלעים אבל בספרים ישנים מצאנו דגרסי דיקא נמי דקתני סיפא ומודה ר' יהודה בשקיפין כו' וסיפא דמתני' היא והיא גי' דייקא טפי דמאי דאפשר לאתויי ממתניתין גופה לא מייתי לה תלמודא ממתניתא ואוקמינן והרי דלת שיש כמה אגרופין כדי שלא יצא גופו של תינוק לחוץ כלום וקתני ר' יהודה אומר לא היו מביאין דלתות אלמא דלתות לא חזו לאהל וקשי' להו לבעלי התוספות למה ליה לתלמודא למייתי עלי' מטעמא דיש בהן כמה אגרופין ת"ל דעשוין בידי אדם דומיא דמשכן ותירצו דחייש תלמודא דלמא איכא בדלתו' פיסולא אחרינא דלא דמו למשכן דקסבר כמ"ד הת' בעירובין דאהל זרוק לא שמי' אהל ולהכי מקשי ליה האי פיסולה הא מתכשרא במלא אגרוף דכל דהוי כמלא אגרוף מקום חשוב הוא ולא בעי' ליה דומיא דמשכן ויפה תירץ מיהו מסתברא לי דקושי' מעיקרי' ליתא דר' יהודה בעי אהל שהוא עשוי בידי אדם מתחלתו לשם אהל דומיא דמשכן דעביד לשם אהל משא"כ בדלתות ולהכי מקשי' אע"ג דלא עביד בידי אדם לשם אהל מ"מ הא מתכשרין במלא אגרוף והיינו נמי דמקשי' בסמוך והרי מטה דאית בה כמה אגרופין ואלו מטה עשוי בידי אדם ולא ידעינן בה שום פיסולה ואפ"ה לא פרכינן לה אלא משום דאית בה כמ' אגרופין. ופריק בפירוקא קמ' דשאני מטה דגריעא טובא כיון דעביד' לגבה ומבטל תחתיה מתורת אהל מה שא"כ בדלתות ולהכי לא מהני בה אגרופין שהרי מתחל' הוציאוה מתורת אהל ובפרוק' בתרא אסיקנא דמטה נמי מלא אגרוף עביד לה אהל וטעמא דמתניתין משום דהוי אהל עראי:

דף כא:

שאני שוורים שמגינין על בני מעים שלהם והכתוב קראו אהל וסכך כדכתיב ובעצמות וגידים תסוככני:

תניא אר"ש משיחתו של ר"ג למדנו שני דברים למדנו שעבדים פטורים מן הסוכה וכ"ת מאי תלמודא פשיטא דהא סוכה מצות עשה שהזמן גרמא וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים ועבדים פטורים מהם ל"ק דהא אמרי' בסוף פרקין דאצטריך הלכה למ"מ למיפטרינן סד"א תשבו כעין תדורו איש ואשתו א"נ דילפינן חמשה עשר מחג המצות מה להלן נשים חייבות אף כאן נשים חייבות ולפי זה צריכין אנו ללמוד מדברי ר"ג שעבדים פטורין מן הסוכה או מן הכתוב או מהלכה למ"מ:

מתני' הסומך סוכתו בכרעי המטה כשרה ר' יהודה אומר וכו' והלכתא כר"י אע"ג דהוי יחידאה דהא אמוראי שקלו וטרו במימרי' והכין פסקו רבוותי' ז"ל:

גמרא מ"ט דר"י פליגי בהו רבי אבא בר ממל ורבי זירא חד אמר לפי שאיו לה קבע ופרש"י שהסוכה סמוכה על כרעי המטה על גבה וכשהמטה מטולטלת הסוכה מטולטלת עמה וה"ל עראי ור' יהודה לטעמי' דאמר סוכה דירת קבע בעיא ול"נ דה"ל לתלמודא למימר בהדיא ור' יהודה לטעמיה כדאמרינן לעיל ובכל דוכתא ותו דהא סוכה שהיא עשויה בראשי הספינה ובראש העגלה שהיא מטולטלת וכשרה לד"ה בשיכולה לעמוד בפני רוח מצויה ותו דלפירושיה הא דאמר אביי לקמן אבל סכך כשרה היינו שסיכך אותה ע"ג יתידות תקועין שאינן מטולטלת וא"כ מאי קמ"ל פשיטא ובירוש' פי' לפי שאין לה קבע שהיא נתונה על כרעי המטה בגבה ואין תחתיה חלל עשר' טפחי' והוה ס"ד שימדוד מתחתי' הקרקע ומתחת המטה שאין המטה ממעטת בחלל כשם שאינה ממעטת בעלמא וקאמר רבי יהודה דהא ממעטא. ולי נראה חדא דהיכי הוה סלקא דעתך כלל שתהא הסוכה עשויה על המטה ונמדור מכרעיה התחתונים. ועוד דלהאי פירושא נמי הא דאמר אבל סכך כשר היינו שסיכך ביתדות מבחוץ והיא נתונה מבפנים והא פשיטא דלא ממעטא והראב"ד ז"ל פי' שהסוכה הזאת על היתדות והיתדות סמוכין על המטה והיינו אין לה קבע שאלו תנטל המטה יפלו היתדות ותפול הסוכה והאי פירושא טפי מכלהו אלא דלא אתי שפיר לישנא דהסומך סוכתו על כרעי המטה וה"ל למיתני הסומך סוכתו למטה. ותו דהא דאמר אביי אבל סכך כשרה היינו שתקע היתידות בארץ והא פשיטא דאין כך סכך על גבי המטה. והנכון כמו שפי' רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל שהסומך סוכתו בכרעי המטה היינו שכפי מטתו לפי שיש תחתיה גובה עשר' כדאוקימנא לעיל בגבוהה עשרה ולפיכך סמך על כרעיה שנתן הסכך עליהן ופסיל לה ר' יהודה לפי שאין לה קבע שאינה ראוי לעמוד כפוי' ועומדות לתקנה שתעמוד כדרכה דוגמא דאמרינן התם פרט למי שאו' לו עמוד ונעשה מלאכתנו וכן הדין בזה והשתא א"ש הא דאמר אביי לקמן ל"ש אלא סמך במטה בפניה שהיא עומדת להתהפך

ואין לה קבע לעמוד כן אבל סכך ע"ג מטה שעומדת כדרכה על גבי יתידות גבוהות עשרה נתונות במטה כשרה ואע"ג שמטלטלת עמה:

וחד אמר לפי שמעמיד בדבר המקבל טומאה. פי' שהוא פסול לסכך גזירה שמא יבא לסכך בו והא דתנן וכלן כשרות לדפנות בשאין הסכך עומד סמוך בהן. אי נמי דכל שאין איסורא לסכך אלא מגזירה דרבנן כגון חבילין לא גזרו בו סמיכה וגזרה לגזרה היא כנ"ל. וקשיא לן הא דתנן לקמן העושה סוכתו בראש האילן כשרה ותנן נמי שתים בידי אדם ואחת באילן כשרה והא אילן פסול הוא לסכך ואפ"ה כשהעושה בו סוכתו כשרי תי' הראב"ד ז"ל דשאני אילן דלא חזי ולא שכיח לסכך בו ולפי' לא גזרו בו ושמא שכח ר' ז"ל הא דתנן הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסום אלמא שכיח מלתא לסכך במחובר. והנכון כמו שפי' רבינו הגדול ז"ל שלא אסרו חכמים אלא שלא להעמיד הסכך עצמו בדבר הפסול לסכך שמא יבא לסכך בו אבל מתני' דלקמן אין הסכך סומך על האילן אלא שקרקע הסוכה נתון באילן ונעץ קונדסי' של עץ בקרקע הסוכה וסכך עליהן אע"פ שהקונדסין עומדין באילן לא חיישינן שהרי מעמיד דמעמיד הוא ואם באנו לאסור להעמיד קונדסי סוכה במחובר הרי אתה אוסר מלהעמידם בארץ ולסכך בהן דהא לא אפשר ודיקא נמי דבהכי מיירי מתני' דלקמן מדקתני ואין עולין לה ביום טוב דאלמא צריך הוא לעלות שם והיינו כשקרקע שלה באילן ולא שקרקע שלה בארץ וסכך באילן אע"פ שיש לדחות דעולין לאו דוקא אלא נכנסין בעי למימר ואורחא דידהו הוא למקרי כניסה לסוכה עליה לפי שהיה דרכן לעשות סוכה בגגותיהן וכדתנן העלום לסוכה מעלים לסוכה אפ"ה פשטיה דלישניה היינו כדפרישנא ומשום דסכך לא קאי באילן אלא קונדסי שלו וקרי ליה התם בערובין תשמיש צדדין דוגמא דמאי דאמרינן טלטול מן הצד שהוא לשון מושל לפי שאינו כדרכו והיינו דאמר אביי אבל סכך ע"ג מטה שנעץ יתדות במטה וסכך עליהם כשרה למ"ד לפי שמעמידה בדבר המקבל טומאה כיון שאין הסכך ממש סומך על המטה אע"פ שיתדותיו סומכות עליו והיינו רבותא דאשמועינן וקי"ל כמ"ד לפי שמעמידה בדבר המקבל טומאה ויש לשאול על מה סמכו העולם לסמוך סכך סוכותיהם על הכתלים דהא פסול הוא לסכך כדכתוב בפ"ק. ובהא ודאי איכא למימר מאי דאמר הראב"ד ז"ל דליכא למיחש שיבא לסכך בעפר דכ"ע ידעי דעפר קבוע הוא לבית דירה ופסול לסכך וליכא למגזר ביה. ויש מקומות שעושין בכתלים דפנות של קנים משום היכרא שלא יהא נראה כסומך על הכתלים לגמרי ומנהג חסידים הוא מפי רבי' נר"ו:

דף כב.

סוכה המדובללת שצלתה מרובה מחמתה כשרה מאי מדובללת מדולדלת. פירוש שהסכך דק וקלוש וחדא קתני סוכה מדולדלת אם צלתה מרובה מחמתה כשרה ולא חיישינן דלמא קליש טפי ובציר שיעורא דצל ולאו אדעתיה:

ושמואל אמר קנה עולה וקנה יורד ומאי מדובללת מדולדלת ומתניתין תרתי קתני מדובללת שקנה עולה וקנה יורד או מדולדלת שצלתה מרובה מחמתה כשרה וכן הלכתא דאביי ורבא סברי כשמואל ורב נמי לא פליג בעיקר דינא דקנה עולה וקנה יורד אלא דמשמע ליה דמתני' חדא קתני:

אמר אביי ל"ש אלא שאין בין זה לזה. פירוש בין קנה העולה לקנה היורד ג"ט דהשת' הוי צלתה מרובה מחמתה אבל יש בין זה לזה ג"ט פסולה ואע"פ שאלו ישתוו היתה צלתה מרובה מחמתה ואמר רבא דכי יש ביניהם ג' טפחים דאמרת פסולה לא אמרת אלא שאין בגגן של קנים העולים טפח אבל יש בגגן טפח אפי' גבוהין זה מזה כשרה דאמרינן חבוט רמי כלומר דחשבינן להו כאלו נתחבטו למטה ונשתוו עם קנים היורדין דכיון דיש בגגן טפח חשיבי למימר בהו חבוט רמי ויש מכשירין אפילו בחמתה מרובה מצלתה כיון שאלו נתחבטו הוי צלתה מרובה מחמתה ואע"ג דמסכך בקנים או בשפודין שיש ריוח ביניהן כמותן אם לא סכך בנתיים פסולה ואפילו אין ביניהם ג' טפחים דאמרינן לבוד לא מהני הכא לאצולי מיד חמה המרובה על הצל כדפרישנא לעיל התם הוא שאין שם סכך ראוי לעשות צל כראוי אבל הכא שיש כאן סכך מרובה והיינו דלא פריש רבא דבעינן צלתה מרובה מחמתה ונקיט לה סתמא כך נ"ל לפי שיטה זו והוא הנכון. ויש שסבורים שאין דיננו אלא בשצלתה מרובה מחמתה ורבא אשמועינן שאין ריחוק קנים פוסלה כיון שראוי לומר בה חביט רמי בשיש בה טפח ולא נהירא:

אמר רבא מנא אמינא לה דכי אית בה טפח אמרינן חבוט רמי וכי לית בה טפח לא אמרינן חבוט רמי דתנן קורות הבית והעליה שאין עליהן מעזיב' והן מכוונות. פי' של בית כנגד של עליה כגון זו% טומאה תחת אחת מהן תחתיה טמא פירוש שאם יש טומאה בבית תחת אחת מהן מן הקורות התחתונות והקורה הזאת רחבה טפח שיש בה שיעור אהל הרי היא מאהיל על הטומאה וכל הכלים שתחת אותה קורה טמאים:

בין העליונה לתחתונ' ביניהם טמא. פי' שאם הטומאה בין קורת העליה לקורת הבית הרי קור' הבית מאהלת על הטומאה ומחשבין שתי קורות אלו בלבד טמא כדין אהל וכלים שעל העליונה או שתחת התחתונה טהורין שאין טומאה בוקעת ועולה ולא

בוקעת ויורדות ואויר המפסיק בנתים חשוב כפותח טפח לגבי הא שלא להיות כקבר סתום:

טומאה ע"ג העליונה כנגדה עד לרקיע טמא. פירוש אם יאהל כלי עליה טמא והא פשיטא אלא דתני כלהו בבי דאית בה:

היו העליונות כבין התחתונות. פי' שאין קורות הבית והעלי' מכוונות אלא שקורות העליה כנגד חלל שבין קורות התחתונות:

טומאה תחתיהן. פי' תחת אחת מקורות הבית או העליה כל הבית כלו טמא פי' לפי שרואין הקורות העליונות כאלו ירדו ונשתוו עם קורות הבית ונסתם הבית לגמרי שאין אויר מפסיק דאמרי חביט רמי כך הגי' הנכונה וכן היא בספרים ותני עלה בד"א בשיש בהם טפח ויש ביניהם פותח טפח אבל אין בהם טפח ואין ביניהם פותח טפח טומאה תחת אחת מהן תחתיה טמא על גביהן וביניהם טהור. אבל רש"י כתב דל"ג אבל אין בהם טפח דכלה מתני' בשיש בהם טפח הוא דאי לא היכי אמרי' תחתיה טמא דהא ליכא אהל כלל טומאה בוקעת ועולה כנגדה בלבד ואינה מביאה טומאה למטה. ונראה שא"צ למחוק גי' הספרים דאע"ג דמתניתין כלה בשיש בהן טפח דלא סגי בלאו הכין כדפרש"י ל"ק דכי אמרינן הכא אין בהן טפח לאו אתחתונות קיימי אלא אעליונות דלא אמרי' חבוט רמי עד שיהא בגג העליונות טפח ושיהא בחלל שבין התחתונות טפח ג"כ שאם תרד העליונה למטה תמצא פותח טפח להכנס שם ולסתום והאי ביניהם דאמרינן הכא אינו כענין ביניהן האמור במשנה שפירוש ביניהן האמור למעלה הוא בין קורה העליונה לקורה התחתונה והאי ביניהן דהכא פירושו בין קורות התחתונות וה"פ בד"א דאמרינן חבוט רמי כשיש בעליונות בגגן טפח ויש בין התחתונות באויר שביניהן פותח טפח אבל ליכא חדא מהני שאין בגג העליונות טפח או שאין באויר שבין התחתונות פותח טפח אין אומ' בזה חבוט רמי ואם יש טומאה תחתי' של קורה התחתונה שיש בה פותח טפח וראויי' לאהל ה"ז מביאה את הטומאה לכלים שתחתיה וחוצצת שלא תעלה למעלה כדין אהל וכל כלים שיש ע"ג כל הקורות טהורים וכן כלים שבין קורה לקורה שאפילו שאין באויר זה פותח טפח אינו מעכב לענין הפסק' טומאה כדברירנא בפ"ק בארובה שבבית וכן נמי חשוב כפותח טפח לענין שלא תהא טומאה שתחת הקורה כקבר סתום שמטמא כנגד כולו עד לרקיע כשאין לו פותח טפח שלא אמרו בחלון אבל בכאן שיש אויר מפסיק לגמרי מצד לצד חשוב כפותח טפח ולפי' אמרו תחתיה בלבד טמא ועל גביהן טהור ואיכא מרבנן מאן דכתב דה"ה שאם יש בגג העליונות יותר מטפח שצריך שיהא ג"כ באויר שבין התחתונה כאותו שיעור שאם יחבטוה למטה יכנסו לגמרי

בין התחתונות ול"נ אלא כל שיש בין התחתונות טפח אע"פ שיש בעליונות יותר מטפח ואם ירדו למטה לא יקבעו ביניהם לגמרי כיון דסתמי כל האויר שבין התחתונות בהכי סגי ואמרינן חבוט רמי וכן דעת מורי נר"ו. ומדקא יליף רבא לסוכה מהא דטומאה משמע ודאי דלגמרי יליף דהיכי דאיכא בין קנה לקנה ג"ט דליכא לבוד לא אמרינן חבוט רמי עד שיהא בגג העליון טפח ושיהא ג"כ באויר שבין התחתונות פותח טפח. ומאי דאמרינן אלמא כי לית בה טפח לא אמרינן חבוט רמי ה"פ כי לית ביה טפח בין בגג העליונות בין באויר התחתונות לא אמרינן חבוט רמי ולישנא קלילא נקט:

יתיב רב כהנא וא"ל להאי שמעתא דרבא א"ל רב אשי לרב כהנא וכל היכא כו' והתניא כו'. פי' רב אשי לא בא לחלוק בדין אהל טומאה שהרי משנה מפורשת היא כדרבא אלא הכי פריך דלא ילפינן מאהל טומתה לסוכה ולמילי אחריני דהא גבי קורת מבוי אשכחן דאמרינן חבוט רמי אע"ג דלית בה טפח אלמא לא גמרי מטומאה למילי אחריני:

דף כב:

וכן שתי קורות המתאימות. פירוש עומדות שוות זו סמוכה לזו לא בזו כדי לקבל אריח שהוא חצי לבינה ושיעורו טפח ומחצה דלבינה ג' טפחים על ג' טפחים ואריח רחבו טפח ומחצה וארכו ג' ולא בזו לקבל אריח בשיעור רוחב קורות מבוי אם מקבלות שתיהן אריח לרחבו טפח שיפריד מן האריח אצבע בקורה זו ואצבע בקורה זו וישאר טפח אין צריך להביא קורה אחרת דהויא לה מחיצה מעלייתא ואם לאו צריך להביא קורה אחרת:

רשב"ג מקיל יותר אם מקבלות אריח לארכו שלשה כשרה. פירוש ולאו משום דהשתא איכא בינייהו פחות מג' והויא לבוד דא"כ אפי' יותר מג' נמי דהא כל פחות מד' הוי לבוד לרש"בג כדאיתא ברישא אלא טעמא דרשב"ג דכל שמקבלות כובד אריח טפח שישימוהו עליהן לארכו בהכי סגי אע"פ שאין מקבלו' אותו לרחבו היו אחת למעלה ואחת למטה ר' יוסי ברבי יהודה אומר רואין את העליונה כאלו היא למטה ושתיהן שוות או את התחתונה כאלו היא למעלה ובלבד שלא תהא עליונה למעלה מכ' ותחתונה למטה מי' שהמבוי נפסל באלו כשהן שוות הא שתיהן בתוך כ' אמרינן חבוט רמי ואע"ג דאין בגגן טפח פי' דהא ליכא בהני טפח כדמוכח ברישא וכ"ת והא רבנן פליגי עליה דר' יוסי התם ואמרינן דאפילו שתיהן בתוך כ' צריך להביא קורה אחרת ואם כן אדמקשי ליה מדרבי יוסי בר יהודה ליסייעו' מדרבנן וי"ל דהתם מוכח דרבנן לאו משום טפח ופחות מטפח פליגי עליה אלא משום דלית להו רואין כלל בכל קורה שהוא מנחת בענין שאינה ראויה לקבל אריח וכמו שפסלו בשתי קירות המתאימות מפני שיכולות לקבל

אריח אף ע"פ שהם בפחות מג' טפחים דאמרי' בעלמא לבוד ודיינינן ליה כאלו יש כאן שיעור וזה מבואר:

וצלתה מרובה מחמתה כשרה הא כי הדדי פסולה ותנן באידך פרקין ושחמתה מרובה מצלתה פסולה הא כי הדדי כשרה ופריק ל"ק כאן מלמעלה כאן מלמטה. פירשו הגאונים ז"ל אם הם שוים מלמעלה הסוכה פסולה שהחמה הנכנסת באויר מרובה כשיעור האויר ויהא קרקע הסוכה חמתו מרובה מצלתו ואם החמ' והצל שוין מלמטה בקרקע הסוכה כשרה שלא היו שוים מלמטה אלא לפי שהעומד מרוב' על הפרוץ מלמעלה:

ארי"פ היינו דאמרי אנשי כזוזא מלעיל כאיסתרא מלרע. פירוש שאם הפרוץ הוא כרוחב זוז תהא החמה הנכנסת ממנו בקרקע כרוחב איסתר' שהו' גדול מן הזוז. והקשה ר"ת מהא דתנן המקרה סוכתו בשפודין אם יש ריוח ביניהן כמותן כשרה ואוקימנא כר"פ דאמר פרוץ כעומד מותר ואם כן היכי פסולין הכא בשהן שוין מלמעלה וליתא דהא פרישנא במתני' דהתם בשמילא הריוח סכך כשר בענין שהוא מרובה על הפרוץ ולא דמי לדופן שבת כדכתיבנא התם ועוד הקשה דהכא אמרינן שאיסתרא גדול מן הזוז ואלו בפ"ק דקדושין אמרינן דעבדי אינשי דקרו לפלגא דזוזא איסתרא והא נמי ל"ק דאיסתר' הוא סלע בלשון משנה כמו שאמרו בבכורות גבי ה' סלעים של פדיון הבן ה' איסתרין לפדיון הבן וכשם שהסלע גדול מן הזוז שהסלע ד' זוזי כך האיסתר' גדול מן הזוז כשהם שניהם ממטבע א' הן מטבע צורי הן מטבע מדינה אבל ודאי זוז צורי יש בו ב' סלעי מדינה כי הסלע של מדינה אחד משמנ' בסלע צורי הוא חצי זוז כי סלע צורי שהוא ד' זוזי צורי הוא ח' סלעי מדינה נמצא חצי זוזי צורי סלע מדינה שהיא איסתרא וזהו שאמרו שם דקרו אינשי לפלגא זוז צורי איסתרא של מדינה וכשאמרו כאן כזוזא מלעיל כאיסתרא מלרע היינו ששניהם מטבע צורי או מטבע מדינה שהסלע גדול מן הזוז וזה פשוט מאד ורבינו ז"ל פי' כאן מלמעלה כאן מלמטה כשהאד' משער הסכך כנגד האויר מלמעלה והן שוין כשרה דפרוץ כעומד מות' אבל כשהאדם משער אותה מלמטה בסוכה ונראין לו שהן שוין מלמעלה פסולה שאף על פי שנראין מלמטה שוין האויר מרובה למעלה אלא שע"י ההרחקה מתמע' האויר והוא גדול ונראה קטן שהכוכב גדול בשמי' ונראה קטן בארץ וכן הכתוב אומר ונהי בעינינו כחגבי' וכן היינו בעיניהם. וזה אינו נכון כלל שהרי כשם שמתמעט האויר ע"י ההרחק' כך מתמעט הסכך ויותר שהחמה באויר היא שחמתי' ואין האש מתמעט כשנראה מרחוק כמו שמתמעט האדם מרחוק ועוד דא"כ היאך אנו מכשירין כשנראה לו מלמטה שהסכך מרובה מן האויר כי שמא

האויר מרובה ונתמעט לו שאין שיעור לטעות זה ולפי גובהה של סוכה טעות' והנכון כפירוש הגאונים ז"ל:
ת"ר אין הכוכבים נראין מתוכה כשרה אין כוכבי חמה דהיינו ניצוצות השמש נראין מתוכה ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין וכן הלכה ובירוש' אמרו שלכתחלה צריך שיהיו כוכבי חמה נראה מתוכה:

דף כג.

הא דתנן שתים בידי אדם. פירוש שיש שתי דפנות עשויות בידי אדם:
מתני' מני ר"ע היא והלכתא כותיה דקיימא לן סוכה דירת עראי בעינן:
מ"ט דר' יהודה אמר קרא חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים סוכה הראויה לשבעה שמה סוכה כו' וזו אינה ראויה לז' רצופין שהשבת בא לעולם בתוך שבע' ובהמ' אינה ראוי' לשבת ודמיא כמו שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה ור"מ נמי הא מדאורייתא חזיא ורבנן הוא דגזרו בה בבהמה ובודאי דלר"י נמי איסורא דבהמה דרבנן הוא אלא שהוא סובר שכך דין תורה לפסול כל סוכה שאינה ראויה לשבעה מאיזה צד וענין שיהיה והרי היא פסולה מן התורה:
ת"ר עשאה לבהמה דופן לסוכה ר"מ פוסל ור' יהודה מכשיר ואע"ג דאוקימנ' מתני' כר"מ ומכשיר בעושה סוכה ע"ג הגמל לא שהסכך עומד על גבי הגמל כדי שיהא הגמל דופן אלא קרקע הסוכה הוא ע"ג הגמל וקונדסין קבועין בו ומסכך עליהן ועושה דפנות בידי אדם וכדפרישנא לעיל בעושה סוכה בראש האילן בסיפא דקתני שתים באילן וזה ראיה לפירושנו שכתבנו שם דהא כי הדדי נינהו:
שהיה ר"מ אומר כל דבר שיש בו רוח חיים אין עושין אותו דופן לסוכה ולא למבוי ולא פסין לביראות ולא גולל לקבר מכאן הקשה ר"ת ז"ל על רש"י ז"ל שפירש בכל מקום כי מה שאמרו גולל ודופק הגולל הוא כיסוי הארון ודופק הוא דפנות הארון כמו שאמרו איזהו דופק כל שהגולל נשען עליו והא כיון דקאמר הכא ולא גולל לקבר ולא קאמר ולא גולל לארון אלמא גולל מידי דקבר ועוד הקשה עליו מההיא דאמרינן התם במסכת חולין על פני השדה לרבות גולל ודופק והא ודאי לא מרבינן מעל פני השדה אלא דבר שהוא רואה פני השדה ולא הארון שהוא טמון. והא ל"ק כולי האי שאפשר שהיה מנהגם להגביה הארון על הקרקע מעט כדי שיהא נראה וניכר שיש שם קבר ועוד הקשה מהא דאמרי' בברכות מדלגין היינו ע"ג ארונות של מתים מ"ט דרוב ארונו' יש בהם חלל טפח והם מפסיקין טומאת המת ואם איתא ת"ל משום כיסוי הארון עצמו שהוא מטמא באהל

כמת והא ודאי ל"ק דהא קי"ל שאין כהן מוזהר שלא ליטמא אלא בטומאה שהנזיר מגלח עליה והיינו טומאה הפורשת מן המת עצמו ולא גולל ודופק. ועוד הקשה מהא דאמרינן מאימתי התחלת אבלות משיצא מפתח ביתו דברי רבי יהושע ורבי אליעזר אומר משיסתום הגולל וכשמת ר"ג הזקן מכיון שיצא מפתח ביתו אמר להם ר"י כפו מטותיכם וכשנסתם הגולל א"ל רבי אליעזר כפו מטותיכם א"ל כבר כפינו ע"י זקן נראה מכאן שיציאת הבית קודמת לסתימת הגולל ואם הוא כיסוי הארון הרי קודי יציא' הבית סותמין אותו ואפשר שהיה מנהגם שלא היו נוהגין לסתום הארון במסמרים עד סמוך לקבר כדי שיוכלו להראותו לקרוב שיבא מחוץ לעיר מיהו הא דהכא דשמעתין קשיא. ור"ת ז"ל פירש כי הגולל הוא האבן הנתונה על הקבר מלשון וגללו את האבן והדופק הם האבנים שבצדדין שהגולל מונח עליהם ויש אבנים תחת אבנים אלו נקראים דפק דפקים שאמרו דפק דפקים טהור ובודאי שאין דין גולל זה לציון שעושין על הקבר היום שאינו רואה פני המת שכל שאינו רואה פני המת אינו בכלל גולל ובמסכת שמחות אמרו מעשה ביהודי אחד שמת בערב הפסח והלכו האנשים והנשים לקברו נכנסו האנשים וקשרו חבל בגולל משכו האנשים מבחוץ ונכנסו נשים וקברוהו ועשו פסחיהם בטהרה ונראה מכאן שהגולל הוא הדבר העומד על המת ממש ומשמע נמי מדקי' וקשרו החבל בגולל דמיירי דארון הוא כפירוש של רש"י ז"ל ונראה לומר דהא והא איתא דכל דבר העומד על פני המת בקבר נקרא גולל ובמקום שקוברים את המת בארון הגולל והדופק הוא כפירוש רש"י ז"ל ובמקום שקוברין אותו בארץ הגולל והדופק הוא כפירוש ר"ת ז"ל ובמקומו של ר"ג היה נוהגין להוליכו במטה ולקוברו בארץ וסתימת הגולל הוא בשעת קבורה ועליו אמרו וכל אשר יגע על פני השדה לרבות גולל ודופק ואמרינן הכא ולא גולל לקבר ובמקומות הללו שקוברין בארון סתימת כיסוי הארון הוא סתימ' הגולל ומשם מתחיל אבלות בבית לפי' רש"י ז"ל וכן כתב הוא ז"ל אבל דעת הגאונים ז"ל דלא חשיבא סתימה בעוד שמטלטלין אותו ממקום למקום עד שנותנין אותו בקבר על דעת שלא לפתוח עוד וכן הדברים נראין ממה שאמרו במסכת שמחות לענין טומאת כהן לקרוביו עד מתי מטמא להם רמ"א כל אותו היום רש"א ג' ימים רבי טרפון אומר עד שיסתום הגולל שמטמא להם כל זמן שמטלטלין אותו ממקום למקום ואפילו לימים הרבה עד שיסתום הגולל עליו בקברו ושם אמרו עוד ומעשה שמת ר' שמעון בן יהוצדק בלוד ובא יוחנן אחיו מן הגליל אחר שנסתם הגולל ובאו ושאלו את רבי טרפון וחכמים ואמרו אל יטמ' אלא פתחו הקבר ויראה הרי שסתימת הגולל בקבר היתה אלא שי"ל דההוא במקום שאין קוברין בארון אבל מצינו שאמרו שם כיון שנסתם הגולל אין מזיזין

אותו ממקומו ובכל גולל קאמר וזה ודאי לאחר קבורה דבעוד שמטלטלין אותו רשאין הן לשנותו. ובמדרש תהלים אמרו לא נקראו האבות קדושים עד שמתו ונסתם הגולל לפניהם וזה ראיה לדברינו ונשאר המנהג שלנו קיים שאע"פ שקוברין בארון וסותמין אותו בבית במסמרות אין נוהגין אבלות עד שנותנין אותו בקבר וכ"כ בספר תורי האדם לרבינו הגדול ז"ל וכבר כתבתיה במסכת כתובות בסייעתא דשמיא:

דף כג:

ומי אמר אביי דר"מ חייש למיתה כו'. עד אמר אביי ל"ק הא ר"מ דלא חייש למיתה כו' ה"ג דתנן הלוקח יין וכו' ומשנה היא במסכת דמאי אלא שלא שנינו שם מחלוקת ר"מ ור"י אלא סתמא כר"מ אלא שכל ברייתא שיש לה עיקר במשנ' בקצת אמרינן עלה בתלמודא דתנן וכדפרישנא בשמעתא קמייתא דבבא בתרא:

הלוקח יין מבין הכותים. פירוש בערב שבת ושכח ולא הפריש ויש שגורסין כן בפירוש ודוקא נקט מבין הכותים דאלו בעמי הארץ לא חשידי אלא אמעשר שני בלבד וכדאמרינן התם לפי ששלח בכל גבול ישראל וראה שלא היו מפרישין אלא תרומה גדולה ומעשר ראשון בלבד ובמעשר שני נמי אינו ספק שקול וספיקא דאורייתא דהא רוב עמי הארץ מעשרין הן ולפיכך היקל בו במקומות רבינו כענין שאמרו שמאכילין את העניים דמאי ואת אכסנאי דמאי לפיכך הקלו במסכת דמאי בלוקח יין מעם הארץ יותר מזה דהתם כיון שאמר שאני עתיד להפריש למחר מותר לו להפריש למחר ולא חשיב מתקן אבל הכא דהוי ספק גמור מן התורה אינו יכול להפריש באמירה זו עד מוצאי שבת דבשבת מתקן גמור חשבינן ליה ולפיכך שנינו שם שאני מפריש למחר וכאן שנינו שאני עתיד להפריש כלומר לאחר השבת והא מתניתין דלא חייש ליינם של כותים משום יין נסך היינו קודם שגזרו עליהם לעשותם כעכו"ם כשמצאו להם דמות יונה ור"מ לטעמיה דסבר כותים גירי אמת הם ולרבי יוסי ור"ש בודאי יינם יין נסך דעכו"ם חשבינן להו לענין שאין תורמין משל ישראל על שלהם ולא משלהם על של ישראל דומיא דעכו"ם דסברי מרוח עכו"ם פוטר וכדאיתא בהדיא במנחות פרק ר' ישמעאל אלא דהכא בעיקר דינא דברירה או בקיעת הנאד הוא דפליגי ונ"מ אליבא דידהו בלוקח יין מן החשוד בודאי על התרומה ועל המעשרות. וא"ת לר"מ כיון דגירי אמת הם היאך חשבו להם בתרומות ומעשרות דהא אמרינן כותאי עשורי מעשרי ובדאורייתא מיזהר זהירי וכ"ת דלזבוני לאחריני לא קפדי בהפרשה דלית להו לפני עור לא תתן מכשול לבדוק להשקותם ממנו ואם ישתו ודאי מתוקן הוא וכדאמרינן בפ"ק דחולין קוטע אצבע של א' מהם ונותן לו. תירצו קצת

רז"ל דאה"נ דסגי בבדיקה זו אלא שלא היה לו לזה פנאי לבדוק ונכון הוא. אבל יותר נראה לומר דאפילו בבדיקה לא סמכינן עלייהו דלמא כותים אית להו עשר תעשר ולא מוכר תבואת זרעך ולא לוקח וסבורין שהלוקח והמוכר פטורין מן המעשר לגמרי:

אומר שני לוגין שאני עתיד להפריש הרי הן תרומה איכא למידק הא מאי מהני דאי בדלא סיים לה מקום לא קרא שם כלל כדאמרינן התם האומר תרומת כרי זה לתוכו מעשר שני לתוכו רש"א קרא שם וחכ"א לא קרא שם עד שיאמר לצפונו או לדרומו דבעינן ראשית ששיריה ניכרין וגבי יין ומשקה אפי' סיים מקום לצפונו או לדרומו נהי דקרא שם אסור לו לשתות מן השאר כדאמרי' במסכת תרומות קרא שם מפיה לא ישתה משוליה משוליה לא ישתה מפיה מפני שהמשקין מעורבין ויש שתירצו דלעולם הכא סיים מקום וכי אמרינן לא קרא שם ה"מ מאן דלית ליה ברירה אבל למאן דאית ליה ברירה כיון דשיריה ניכרין השתא וקרא שם יכול לשתות מהם לאלתר דכי מפריש ליה אמרינן הוברר הדבר ולפיכך אפילו סיים מקום מפיה ישתה משוליה והא ליתא דא"כ למאן דאית ליה ברירה אין לך דבר שאוסר לחברו בתערובת דשביק לבסוף כדי איסור ואמרינן הוברר הדברר שזהו ולא נאמר לעולם דין ברירה אלא בדבר שלא הוברר מתחלתו אלא שהוברר מסופו דאמרינן הרי הוא כאלו הוברר מתחלתו ועיקר הפירוש בכאן דהא דסמוך למשתי מינה באמירה זו משום דלא קרי עליה שם מהשתא שקורא שם מעכשיו לכשיפריש שאומרים הוברר הדבר למפרע שאותן שני לוגין הן אותן של תרומה ונמצא שלא שתה מן התרומה כלום ובשעת ההפרשה הא איכא ראשית ששיריה ניכרין והיינו דקאמר שני לוגין שאני עתיד להפריש שקריאת השם מעכשיו ולכשיפריש ומשכחת לה שפיר בשלמא סיים מקום וכן אמרו בירושלמי אם באומר מכבר משקה מעורב הוא פי' אם קרא שם לגמרי מעכשיו ואם באומר לכשישתה למפרע טבל שתה אלא אנן קיימין באומר מכבר לכשישתה:

עשרה מעשר ראשון תשעה מעשר שני א"ל שהרי אין מן המעשר מרובה כל כך שלא נשאר אחר הפרשת תרומה גדולה אלא תשעים ושמונה מדות. וקיימא לן המרבה במעשרות פירותיו מתוקנין ומעשרותיו טבלים כי המותר שיש במעשר לא עישר עליו והרי הוא טבל ואין לומר שמפריש על תנאי שמא כבר הפריש ממנו כותי תרומה גדולה ולא הפריש מעשרות דהא ודאי כי היכי דחשידי אמעשרות חשידי אתרומה מטעמא דכתיב לעיל ואם הפריש מפריש הכל ואם לא הפריש לא הפריש כלום. וא"ל שאין התרומה פוחתת משיעור המעשר לפי שחטה אחת פוטרת את הכרי ומשום עין יפה שלו לא יפסיד ללוי ולעני שהרי דין תורה שאם רצה עושה כל גרנו תרומה ושם תרומה

עליו לכל דבר אבל הנכון שאין אלו העשרה והתשעה שלמים אלא קטנים וכפי חשבון ותלמודא לא דק ונקט חשבון שלם ומן התשעים נותן ללוי ט' ומן השמנה עושה י' קטנים ונותן אחד וכן לגבי עני מן השמונים נותן שמנה גדולים ומן הנשאר קטן מעשרה קטנים שעושה ממנו וכן פרש"י ז"ל ועיקר:

מיחל ושותה מיד. פרש"י ז"ל מחלל מעשר שני על מעות שלו דכל מאי דאפשר לתקוני מתקנין ולא סמכינן אברירה פירוש לפירושו לאו משום דליכא למסמך אברירה לכתחילה דהא ודאי למאן דאית ליה ברירה דין תורה לסמוך עליה אלא לומר שאין סומכין על הברירה כל מה שאפשר משום חשש בקיעת הנאד מיהו לא נהירא דהא פרישנא דהאי גברא אמר שאני עתיד להפריש ואינו מסיים מקום וקורא שם מעתה שיפריש למוצאי שבת ואין כאן הפרשה וא"כ היכי מצי מחלל דהא א"א לחלל מעשר אלא לאחר סיום מקום וקריאת שם גמור כדאמרי' בתוספת' האומר מעשר שני שבכלי זה מחולל על מעו' האלו רש"א קרא שם וחכ"א לא קרא שם עד שיאמר לצפונו או לדרומו ואמרי' מעשה ברשב"ג וזקנים שנתארחו אצל בעל הבית א' שבדרום אמרו לו היאך אתה מעשר פירותיך הבי' לפניהם דיסקיא מלאה דינרי זהב אמר להם כך אני אומר מעשר שני שבתוכו מחולל על דינרי זהב הללו אמרו לו נשתכרת מעות ואבדת נפשות שאין אדם יכול לחלל מעשר שני עד שיהא מפורש ואפשר שדעת רבינו ז"ל דכי קתני שאני עתיד להפריש אתרומה ומעשר ראשון קאי אבל במעשר שני מעכשיו קורא לו שם לצפונו או לדרומו ומחלל אותן לאלתר כי קודם חלול לא יוכל לשתות מהם מפני שהמשקים מעורבים כדכתיבנא לעיל מיהו לא מחוור חדא דבמסכת דמאי אמרי' כה"ג ולא קתני מיחל אלא קתני מעשר שני לצפונו או לדרומו ומחולל על המעות ועוד שאני עתיד להפריש דקתני סיפא אכולהו משמע אלא ודאי דלא מחלל השתא מידי וכי היכי דסמיך על ברירה ובקיעת הנאד בתרומה ומעשר ראשון סמיך נמי במעשר שני ומיחל ושותה היינו כדפירש ר"ח ז"ל שהוא לשון כי החל האדם כלומר מתחיל ושותה מיד ורב האי גאון ז"ל גורס מוהל ושותה מיד כלומר מוזג ושותה מיד מלשון סבאך מהול במים:

רבי יהודה ורבי יוסי ור"ש אוסרי'. פירוש או משום דלית להו ברירה או משום דחיישו לבקיעת הנאד אלמא לאביי ר"מ לא חייש למיתה ור"י חייש למיתה ואלו הכא קאמר איפכא ופרקי' איפוך אוקימתא ואימא דמאן דחייש למיתה ר"מ ומאן דלא חייש למיתה ר"י. ואק"ל האי דהלוקח יין דמשמע אפכא אמר לך ר"מ מיתה שכיח בקיעת הנאד לא שכיח ורבי יהודה לאו משום דחייש לבקיעת הנאד הוא דאסר אלא משום דלית ליה ברירה. והאי סוגיא מיחלפא סוגיין דפרק הגט ודפרק קמא דחולין דהתם אסיק דטעמא

דר"י משום דחייש לבקיעת הנאד אבל ברירה אית ליה והכא מסקנא דטעמיה משום דלית ליה ברירה וי"ל דסוגיא דהתם דסבר יש ברירה ומוקים לר"י דסבר יש ברירה אלא דחייש לבקיעת הנאד וכ"ת היכי לא חייש רבי יהודה הכא גבי עושה לבהמה דופן לסוכה למיתה וחייש לבקיעת הנאד ויש לומר דהכא לאו משום דלא חייש ר"י למיתת בהמה אלא דהא אוקים פלוגתא בבהמה קשורה דמתיחא באשלי דכי נמי מתה לא בצר שיעור דופן ואיהו לא חייש לזמנין דמוקים לה בפחות מג' וכי מתה כווצא ולאו אדעתיה וכבר הארכתי הרבה בענין זה בפ' כל הגט בס"ד מפי רבינו נר"ו:

דף כד:

מ"ט דרבי יוסי הגלילי דתניא ספר אין לי אלא ספר מנין לרבות כו' ת"ל ספר. פירוש לאו כלל ופרט הוא דא"כ אין בכלל אלא מה שבפרט ספר אין מידי אחרינא לא אלא רבי יוסי כלל ופרט וכלל דרש וכתב כלל ספר פרט ונתן בידה חזר וכלל והתלמוד קיצר לשונו ודכוותא בתלמודא:

ורבנן אי כתב בספ' כדקאמרת אבל השתא דכתיב ספר לישנא דספר אינו ענין כתיבה שיהא פרט אחר כלל אלא ענין סיפור דברים של כריתות שיכתוב בגט דברי כריתות וכגון הרי את מותרת לכל אדם:

ורבנן האי וכתב מאי עבדי ליה. פירוש דליכתוב קרא ספר כריתות ונתן בידה והוה משמע שיתן בידה דבר כריתות ואנא ילפינא מקדושין דמתגרשת בשטר א"נ דממילא משמע דמידי בר נתינה הוא ולא דברים בלחוד ופרקינן דאה"נ דשמעינן מהכא דסגי בשטר מיהו הוה ס"ד דסגי בכסף נמי דומיא דקדושין קמ"ל וכתב שהוא מיותר לדרשא דבכתיבה מתגרשת ולא בכסף:

ורבי יוסי הגלילי האי נפקא ליה מספר ספר כורתה ואין ד"א כורתה. ורבנן האי ספר כריתות מאי עבדי ליה. פי' דאי לספירת דברים לימא ספר גרושין מאי כריתות. ופריק מיבעי להו לדבר הכורת בינו לבינה שלא תהא אסורה מחמתו כל ימי חייה בשום דבר דאלו כל ימי חייו או חיי פלוני כריתות הוא כדפרישית בדוכתה:

דתניא ה"ז גיטך ע"מ שלא תשתי יין כל ימי חייכי לעולם דקתני סיפא אכלהו קאי שלא תלכי לבית אביך לעולם אין זה כריתות. וא"ל שלא תלכי לבית אביך לעולם אמאי לא הוי כריתות דהא אם מכר אביה בית זה או נתנו לאחר או שמת יכולה היא לילך שהנודר לבית חברו שלא יכנס שם מת או מוכר מותר ליכנס שם כדאיתא בנדרים ואפי' אמר לבית זה שהוא של אביך דהשתא אע"ג דמית או מכרו אסורה לילך שם נפיל

אזדא כדאמרי' במשכיר בית זה בפרק המקבל ומותרת לילך שם וכיון שאפשר בנפילה דמשתריא ביה כריתות הוי והכי איתא בירושלמי בהדיא ויי"ל דהכא מיירי כשאמר לה שלא תלכי לבית זה של אביך דהשתא מיתסרא בה כל ימי חייה ואפי' נפל ותנא לא נקט לישנא דבעל בדוקא אלא דקתני שהתנה עליה שלא תלך לעולם בשום צד לבית שהוא של אביה ושאמר זה בלשון מספיק כראוי:

כל ל' ה"ז כריתות. פי' ומותרת לינשא מיד ולא חיישינן שתבטל תנאה בידים כדבירנא בדוכתיה בס"ד:

העושה סוכתו בין האילנות והאילנות דפנות לה כשרה. פי' ואינה סמוכה עליהם כשרה:

א"ר אחא כל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה. פי' שהרוח מנענע' פסולה ומתני' אוקימנא באילנות קשין ודנקיט נופיהן בהוצא ודפנא:

ת"ש היו שם. פירוש בפסי ביראות גדר או אילן כו' כל דירה שתשמישה לאויר פי' שאינה עשויה לדור בה קבע אין מטלטל בה מדרבנן אלא בד' אמות בלבד אלא אם כן הוא בית סאתים בלבד ולא יותר:

דף כה.

מתני' שלוחי מצוה פטורים מן הסוכה. פירוש משום דעוסק במצוה פטור מן המצוה ומייתי לה בגמרא מקרא וא"ל דהא ודאי לא אמרו העוסק במצוה פטור מן המצוה אלא בשא"א לקיים שתיהן כי בעודו בסוכה או שמניח תפילין או שמתעטף בציצית או שישי' מזוזה בפתחו אין לפטרו מכל המצות ומ"ש בשומר אבדה שפטור מלתת פרוטה לעני היינו בשעה שמנערה ומטפל בה והיינו דאמרי' ופרוטה דרב יוסף לא שכיחא כדפרישי' בדוכתה וכיון דלא מיפטר אלא בעודו עוסק במצוה זו ל"ל קרא פשיטא למה יניח מצוה זו מפני מצוה אחרת. ויי"ל דהא קמ"ל דאפי' בעי להניח מצוה זו לעשות מצוה אחרת גדולה הימנה אין הרשו' בידו סד"א איפטורי הוא דמיפטר מינה אבל אי בעי למשבק הא ולמיעבד אידך הרשות בידו קמ"ל דכיון דפטור מן האחר' הרי היא אצלו עכשיו כדבר של רשות ואסור להניח מצותו מפני דבר שהיא של רשות ועוד למדנו הכתוב דאע"ג דאיכא עליה מצוה קבועה לזמן ודאי כגון ק"ש ושחיטת הפסח וקודם לכן באת לו מצו' אחר' שתבטלנו מן האחרת אם יתחיל בה רשאי הוא להתחיל בזו שבאה לידו עכשיו ואם יבטל מן האחרת יבטל ואינו חשוב פורק עצמו ממנה כשפורקה מעליו מחמת דבר מצוה שאין חיוב המצוה עליו עד שיגיע זמנה וראשונה קודמת כנ"ל:

חולין ומשמשיהן פטורין מן הסוכה אסיקנא אפילו חש בראשו בלבד ומצטער בה פטור וטעמא משום דכתיב תשבו כעין תדורו ואין כאן דחי' שאין דחוי במצוה משום מיחושין וחולי אלא בשא"א לקיימן:

אוכלין ושותין עראי חוץ לסוכה. פי' שכן אדם אוכל אכילת עראי חוץ לביתו. ומעשה והביאו לריב"ז וכו' פרישנא בגמרא דחסירי מחסרא והי"ק ואם רצה להחמיר על עצמו רשאי פי' ולא חשוב כמי שאינו מצווה בדבר ועושהו שנקרא הדיוט ובתר הכי קתני מעשה ברבי צדוק שלא החמיר על עצמו לומר שאם רצה חכם או תלמיד שלא להחמיר רשאי ואינו חשוב כאינו מדקדק במצוה והא דחשבינן לאכילת עראי טעימת התבשיל היינו מפני מיעוט שיעורו ושתיית כלי של מים חשוב עראי מפני גריעותן שאין שתיית קבע במים ושאר משקין אלא ביין בלבד כדי רביעית ודקתני שתי כותבות שהוא עראי פריש רבא בפ"ב דיומא דלאו משום מיעוט השיעור אלא משום דפירי לא בעו סוכה אמרינן התם דאמר רבא כותבת הגסה שאמרו יתירה מכביצה ואותבינן ליה מהא דתנן שהביאו לר"ג שתי כותבות ואכלם עראי ומדחשיב לעראי אלמא לית בהו יותר מכביצה והיכי אפשר דליכא בשתי כותבות בלא גרעינתן כשיעור הכותבת גסה וכגרעינתה ופריק דהתם לאו משום דבצר ליה שיעורא אלא משום דהוו להו פירי ופירי לא בעו סוכה ולא הביאו הריי"ף ז"ל נראה דסבירא ליה ז"ל דליתיה להוא פירוקא משום דאתמר למאי דקסבר רבא דכותבת הגסה יתירה מכביצה אבל לדידן דקי"ל דכותבת הגסה פחותה מכביצה וטעמא דמתניתין משום דשתי כותבות ליכא יותר מכביצה וכביצה לא בעי סוכה ומורי נר"ו אמר בשם רבותיו דאע"ג דרבא פריק הכא פירוקא לפום אוקמתא דיליה לישנא דיליה יוכיח דלאו בדרך דחויא אמר הכי אלא דהכי קים ליה דפירי לא בעו סוכה והיינו דקאמר התם משום דפירי נינהו ופירי לא בעו סוכה וכיון שכן הלכתא כרבא דהוא בתרא כ"ש דלא אשכח מאן דפליג עליה:

וכשהביאו לו לרבי צדוק אוכל פחות מכביצה נטלו במפה ואכלו חוץ לסוכה ולא בירך אחריו פרישנא בגמרא דההי"נ דכביצה נמי לא בעו סוכה והא דנקט פחות מכביצה משום נט"י ובה"מ דכביצ' בעי נט"י ובה"מ ולית הלכתא כותי' בחדא מינייהו דאפי' כזית בעי ברכה וה"ה נ"י לחולין מינה ר' צדוק כהן היה אוכל חולין בטהרת תרומה וקי"ל התם במסכת חולין דהתירו במפה לאוכלי תרומה ולא התירו במפה לאוכלי חולין דבתרומה זהירי טפי ולא חיישי דנגעי בפת וכיון שכן אפילו יותר מכביצה אינו צריך נטילת ידים:

גמרא מה"מ דת"ר בשבתך בביתך פרט לעוסק במצוה שהוי' פטור מק"ש כשא"א לקיים שתיהם כדכתיבנא ומיותר הוא לדרשא דלא מיבעי ליה למיכתב אלא ודברת בם ואלו בשכבך ובקומך אתי לזמן ק"ש ואידך מייתרי לדרשא דהכא:

ובלכתך בדרך פרט לחתן. פירוש לאו כשעוסק בנשואין דהיינו עוסק במצוה דנפקא מבשבתך אלא כי אצטריך קרא לחתן שהולך לעשות מצות נשואין או שחוזר משום דהוא טרוד מחמת מצוה זו והגיע זמן ק"ש שהוא פטור משום דטריד בטרדא דמצוה וא"א לו לקיים שתיהם יפה והיינו פירוקא דפרקינן בסיפא דשמעתא אלא דמברר לה ואזיל ולהכי לא אמרינן בה אלא משום דלאו אוקמתא אחריתי וכ"ת כיון דכתיב ובלכתך בדרך שנפטר בלכתו לדבר מצוה ממילא שמעינן כשעוסק במצוה ממש וכ"ש הוא ולמה לי בשבתך י"ל דאלו לא כתב אלא בלכתך בלחוד הוה מוקמינן ליה כשהמצוה היא בהליכה עצמה שהוא עוסק במצוה ממש כגון ההולך להוצאת המת ולהכנסת כלה ועולה לרגל אבל הולך לדבר מצוה שאין ההליכה גופה של מצוה לא מיפטר מק"ש ושאר מצוה אבל השתא דכתיב בשבתך לעוסק במצוה מייתר ובלכתך בדרך להולך לדבר מצוה ופרכינן ומנא להו דייתורא ובלכתך לפטור הולך למצוה מק"ש דלמא איפכא הוא דמיותר לחייב בק"ש כיון שאינה עוסק במצוה ממש והיינו דאמר מי לא עסקינן דאזיל לדבר מצוה קאמר רחמנא דלחייב ומהדרינן דעל כרחין ייתורא לפטורא הוא מדלא כתיב בלכת וכתיב ובלכתך הדר אקשינן א"ה כונס אלמנה נמי דהא אזיל לדבר מצוה וקס"ד דאיהו פטור כל דאזיל לדבר מצוה ולהכי פריך בשלמא לדידי שניהם חייבים דבלכתך לחיובי אתא אלא לדידך דדרשת ליה לפטור מ"ש כונס את האלמנה דהא איהו נמי לדבר מצוה אזיל ופריק דהאי טריד וא"א לקיימן שתיהן וכו' וקס"ד דטעמא משום טרוד בלחוד ואע"ג דליכא מצוה. ופריך ליה אלא מעתה טבעה ספינתו בים הכי נמי דפטור מק"ש והא קי"ל אבל חייב בכל מצות האמורות בתורה ואין לך טרוד בדעתו גדול ממנו. ופריק דהכי קאמינא דכונס את האלמנה לא טריד לאחר נשואיו בטרדא דמצוה ולהכי מחייב דמיבעי ליה לייתובי דעתיה לקרוא ק"ש ולשאר מצות מה שאין כן בטרדא דמצוה דלא מחייב לאהדורי בתרוייהו כדרך שמחזירין על המצוה ולא מחייב ליתובי דעתיה וכיון דהשתא לא מצו למיקרי ק"ש פטור ממנה הלכך תרתי בעינן דלהוי טרוד שאינו יכול לקיים שתיהם ושתהא טירדא דמצוה וזה נכון וברור כנ"ל:

והא דאמרינן שאבל פטור מן התפלין מפני שנאמר בהן פאר לאו מהכא נפקא לן אלא מדכתיב פארך חבוש עליך כדלקמן אלא טעמא הוא דקא יהיב מפני מה יפטר מתפילין יותר מכל המצות לפי שנאמר בהן פאר ואינו ראוי לאבל שיהא מכהן פאר:

והא מהכא נפקא מהתם נפקא ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם אנשים נושאי ארונו של יוסף היו כו'. תמיהא מלתא מאי היא דמהדרי תנאי באותן אנשים מי היו והלא היה ראוי בששים ריבוא שימותו מהם בכל יום ויהיו שם טמאי מת ועוד מה זה נתרעמו ובאו בגלוי פנים אל מרע"ה ואמרו לו למה נגרע לבלתי הקריב כו' וכי לא היו יודעים שטמאי מת אסורין בקדשים עד שהוצרך מרע"ה לשאול מהשם על שאלתם והנכון שאנשים אלו שביעי שלהם חל בערב הפסח וכדדייק רבי יצחק מקרא דכתיב ביום ההוא וכלהו תנאי נמי הכי סברי ור' יצחק הוא דפריש להו משום הכי תלו לה בדידיה במסכת פסחים משום דאיהו אמרה בהדיא ואיכא דכותיה בתלמודא טובא. ולפי שהיה שביעי שלהם בערב הפסח והיו ראוין להזות עליהן ולטבול בפסח בלילה היו סוברין שאין טבילה מעכבתן מלשחוט עליהן את הפסח דמזין ושוחטין את הפסח על טמא שרץ ועל כל שאינו מחוסר אלא טבילה וזהו שבאו בטענה גדולה ודברי חכמה על משה והיתה התשובה להם דכיון דמחוסרין טבילה אין שוחטין עליהם את הפסח שאין שוחטין וזורקין על טמא שרץ וכיוצא בו אע"פ שיהיה טהור לערב ומפני שבאו בטענה גדולה הוא ששאלו מי היו אלו האנשים לבא בשאלה הזאת ותירץ האנשים האלו למה נדחו מפסח ראשון יהיו טובלין ומזין עליהם וכיון דלא מחסרי אלא הערב השמש שוחטין וזורקין עליהם דהא קי"ל דשוחטין וזורקין על טבול יום וי"ל כי מפני שהיו סומכין על טענתם לא באו עד הערב שמש שלא היה שהות ביום להזות ולטבול בתוך זמן שחיטת הפסח וא"ת והיכי שמעינן מהכא שהעוסק במצוה פטור מן המצוה שהרי אלו כשנטמאו ז' ימים קודם לפסח ראוין הם לעשות הפסח במועדו שיטבלו בערב הפסח וישחטו ויזרקו עליהם וכ"ש לפי מחשבתם שהיו סוברין ששוחטין וזורקין על טמא שרץ והיה דעתם לקיים שתיהם ואלמלא כן אפשר שלא נטמאו מתחלה. תירצו בתוספו' שאין אנו למדין מטענתם אלא ממה שהשיב משה אליהם איש איש כי יהיה טמא לנפש ואמר שכל א' רשאי לטמא את עצמו אפילו ביום י"ד ולדחות את הפסח לגמרי ולא מחוור מדלא מייתי לה תלמודא הכא אבל כך י"ל כי מתוך טענתם אנו למדין זה מן הכתוב ביום ההוא לומר שלא נתעצמו על משה אלא לפי שהיה סבורין שהיה אפשר להם לקיים שתיהם כמו שאמרנו הא לאו הכי לא נתרעמו עליו מפני שנדחין מן הפסח שכבר הם יודעים שהעוסק במצוה פטור מן המצוה כנ"ל:

ר' יצחק אומר נושאי ארונו של יוסף יכולין היו ליטהר שהיה קרוב לעשרה חדשים שלא נשאוהו שהיו בהר חורב בר"ח סיון דכתיב ביום הזה באו מדבר סיני ולא נסעו עד כ' באייר של שנה הבאה שנאמר ויהי בשנה השנית בחדש וגומר נעלה הענן וגו' ויסעו

מהר ה' דרך שלשת ימים ואם מישאל ואלצפן היו יכולין היו לטהר שהרי בא' בניסן מתו נדב ואביהוא וכיון שהיה להם פנאי לא היו פושעין כל כך:

דף כה:

אלא קוברי מת מצוה היו. פירוש לאו דוקא מת מצוה ממש קאמר שאין לו קוברין אלא קרובים של מת קרי מת מצוה לפי שמצות עשה ליטמא בקרובים דנפקא לן מדכתיב לה יטמא:

אמר ר' אבא בר זבדא אמר רב אבל פטור מן התפלין כו' והתם במסכת משקין מייתינן מהאי קרא גופיה דאסור להניח תפילין את הוא דמחייבת הא כ"ע פטירי והתם אמרינן הא כ"ע אסירי וכלה חדא היא אלא דרב לא אמר אלא פטורי וכיון דפטור אסור הוא בהן משום קדושתן איכא דמידק הא דאמרינן במסכת משקין מנין לאבל שהוא אסור בשאלת שלום ושהוא אסור בדברי תורה שנאמר האנק דום משמע דגמרינן מינה ואמאי לא אמרינן כי הכא דאיהו הוא דאסור כ"ע שרו וי"ל כיון דאכתי לא א"ל מתים אבל לא תעשה דהכי סדורא דקרא האנק והתאבל כאבלים להיות דומם משאלת שלום ודברי תורה אבל בשאר דברים לא תעשה. ולי נראה דקושיא מעיקרא ליתא שהרי הקב"ה מונע היה ליחזקאל ומיקל בעניני אבלות כלומר שלא היו ראוין לנהוג אבלות בפרהסיא ובמ"ש לו לנהוג אבילות יש לו ללמוד ממנו דכ"ע פטורי אבל במה שחייבו לנהוג אבלות אין לנו להחמיר עליו מה שהקל ופטור:

והי"מ ביום ראשון. פירוש והי"מ דמיפטר ביום ראשון שהוא יום מיתה וקבורה אבל בשאר ימים לא מיפטר כוליה יומא דהא מקצת שני חייב וליכא לפרושי והי"מ דאסור ביום ראשון דמשמע דתו לא מיתסר דהא נמי במקצת יום שני חייב כדאמרן אבל שני ימים הראשונים אסור להניח תפלין משני ושני בכלל מותר להניח תפילין נמצא שבמקצת שני מחייבו ומקצתו אסור בהם וכיון דמחייב במקצת יומא שפיר מצי למימר דלא מפטר אלא ביום ראשון אבל לא מצינן למימר לענין איסור דמיתסר ביום ראשון בלחוד כיון שיש גם כן איסור במקצת יום שני. ומה שכתב ריי"ד ז"ל ומסקנא אינו אסור אלא יום ראשון בלבד לא ידענו מנין בא לא דמהכא ליכא למשמע מינה הכי כדפרישנא ושמא דעת רבינו ז"ל שהלילה של יום שני שהוא אינו מניח תפילין עולה לו למקצת היום ואע"פ שהלילה אינו זמן תפילין ולפיכך אמר רבינו ז"ל שאינו אסור אלא יום ראשון לפי שאין מניחין תפילין בלילה והלילה עולה לו למקצת שני והוא מותר בהם יום שני בשחרית וכן כתב בפירוש דבריו רבינו הגדול ז"ל בספר תורת האדם. הא דאמרינן באבל

רבתי דמיבעי ליה ליתובי דעתי׳ פירש מורי נר״ו שכך ראוי שלא לפוטרו מן הסוכה כדי שיתנחם ומייתב דעתיה לה משא״כ בצערא דעלמא לא מיתבא דעתיה:

אמר רב חתן ושושביניו וכל בני חופה פטורין מן הסוכה כל שבעה משום דבעו למחדי וליחדו בסוכה אין שמחה אלא בחופה. פי׳ ואפילו באותו בית עצמו כי הכא שאע״פ שאפשר לעשות סוכה בבית עצמו מיפטרי מהאי טעמא. ומהא שמעינן שאין אומרים ברכת חתנים ואפילו ברכת אשר ברא אלא בחופה ואע״פ שהחתן והכלה שם ואפילו באותה חצר עצמה כדכתיבנא אבל שהשמחה במעונו אומרים דהא איתיה מכי רמו שערי באסינתא דליכא חופה ובלבד שהחתן או הכלה או הארוס או הארוסה שם שבשבילם השמחה וכדכתיב בפ״ק דכתובות וי״א שאפילו שבע ברכות אומרים במקום שיושבים חתן וכלה אע״פ שאינו מקום חופה ולא אמרינן אין שמחה אלא בחופה אלא למעוטי שאין אומרים שבעה ברכות בארוסין. תוספות:

וליכלו בסוכה וליחדו בחופה אין שמחה אלא במקום סעודה אבל בחופה איתא אפילו שלא בשעת סעודה כדבירנא התם:

וליעבדו חופה בסוכה. פירוש שיפסיקו בטלית בנתים שאין צורך לעשות שם כילה הפוסלת בסוכה שאין חופה אלא במקום יחוד חתן וכלה כדכתיבנא התם:

א״ר זירא אנא אכלי כוי. ולית הלכתא כותיה ובירושלמי אמרו שהשושבינין חייבין והיינו כשחוזרין לבתיהם לישן שם בלילה או כשאוכלין שם דומיא דשלוחי מצוה שחייבין בסוכה כשהן פנוין ואין להם עיכוב למצותם כדבעי׳ למימר קמן:

ת״ר חתן וכל השושבינין וכל בני חופה פטורין מן התפלה ומן התפילין וחייבים בק״ש פרש״י ז״ל דלא ס״ל העוסק במצוה פטור מן המצוה ולפיכך חייבין בק״ש והא דפטורין מתפלה ותפילין משום דבעו כונה ולאו בני כונה נינהו אבל חנניא בן עקיבא סבר דעוסק במצוה פטור מן המצות וכ״ת והא אבל דלאו בר כונה ואפ״ה חייב בכל המצות דאיבעי ליה ליתובי דעתיה וי״ל דהתם נמי בתפלה ותפילין פטור שאינו בן כונה ול״נ. והנכון דהאי תנא סבר דהעוסק במצוה פטור מן המצוה ולפיכך פטורין מתפלה ותפילין דבעי כונה טובא ולא אפשר לקיימן שתיהן ולא מחייבי ליתובי דעתייהו כיון דטרידי במצוה אבל בק״ש חייבים דלא בעו כונה אלא פסוק ראשון ואפשר לקיימן שתיהן ורש״י סבר דחתן אף בק״ש לא מצי לכווני ואע״פ ששנינו חתן פטור מק״ש התם משום טירד׳ דבעילה אבל הכא לבתר בעילה כל שבעה קסברי רבנן שאין שמחת חופה מעכבתו מק״ש והלכתא כרבנן ולפיכך הביאה ר״ף ז״ל דאלו לפרש״י לאו הלכתא היא. ומה שאמרו בברייתא דר׳ חנניא בן עקיבא דברי רבי יוסי בן הגלילי לאו למימרא דרבי חנניא

הוא דמודה ליה ואידך תנאי פליגי עליה דודאי ליכא תנא דפליג בהא אלא לפי שהכריזו בה לפטור כל העוסקים במלאכת שמים אמרו כן:

דף כו.

ת"ר הולכי דרכים ביום כו'. הולכי לדבר מצוה פטורים בין ביום בין בלילה פירוש כשהוא בענין שאם יעכבו ליישב בסוכה שמא יארע להם ביטול במצוה כי הא דרב חסדא ורבה בר ר"ה דגנו על שפת הנהר כדי שימהרו לבא בבקר לבית המדרש לשמוע דרשא דרגלא:

ת"ר שומרי העיר ביום פטורים מן הסוכה ביום כו'. פי' טעמא משום תשבו כעין תדורו כי בזמן שרגילין לשבת בבתיהן חייבין בסוכה. שומרי פירות גנות ופרדסין פטורין בין ביום ובין בלילה שאין רגילין לבא לבתיהם כלל ופרכינן וליעבדו סוכה התם אמר אביי תשבו כעין תדורו וכיון שאין דרך לקבוע שם אינו חייב לעשות שם סוכה:

פרצה קורא לגנב. פי' ואם ישב בסוכה יגנבו מן הפירות ויבא לו הפסד תמיה מלתא וכי לית ליה לרבא תשבו כעין תדורו והא טעמא דחולה ומצטער והולכי דרכים מש"ה הוא ולקמן נמי דרשי' תשבו כעין תדורו מכאן אמרו כל ז' הימים אדם עושה סוכתו קבע ותו היכי פטר ליה מסוכה משום חשש הפסד ממון וכי יש אדם נפטר מן המצוה בכך וי"ל דתרווייהו משום תשבו כעין תדורו אלא דאביי דריש ליה טפי דפטר ליה אפילו שלא במקום הפסד כיון שאין דרכו לעשות דירתו שם ורבא ס"ל דכולי האי לא דרשינן תשבו כעין תדורו שלא לעשות סוכה אלא במקום שדרכו לקבוע שם ביתו אבל כשיש לו הפסד בדבר ואית ליה צערא ופסידא בהא פטרינן ליה משום תשבו כעין תדורו ומאי דדרשינן בכל דוכתא תשבו כעין תדורו לאו מלישנא דתשבו נפקא לן דאדרבה מדלא כתיב תדורו וכתיב תשבו משמע איפכא אלא שאנו למדין כן מכונת המצוה שאמרה תורה בסוכות תשבו ז' ימים כלו' כמו שהייתם יושבים בבתיכם א"נ מדכתיב האזרח בישראל דמייתר להכי כדבעיא למימר קמן:

אוכלין עראי חוץ לסוכה וכמה א"ר יוסף תרתי תלת ביעי מתקיף לה אביי וכולי אלא אמר אביי כדטעים בר בי רב ועייל לכלה ולא ידעינן כמה הוי מיהו נקטי רבנן ז"ל דהיינו כביצה דלא בעי סוכה אלא ליותר מכביצה והיינו דאמרינן לקמן הא כביצה בעי סוכה לימא תהוי תיובתא דרב יוסף ודאביי דאלמא אפילו לאביי כביצה לא בעי סוכה ורש"י ז"ל כתב בדרב יוסף תרתי תלת ופי' תרתי תלת פרוסות קטנות ובדאביי לא ידעינן כמה ואפשר דשיעורא דרב יוסף לא נפיש ולא הוי שיעורא דאביי כביצה וכביצה לדידיה בעי

סוכה וגריס לקמן לימא תהוי תיובתא דרב יוסף ולא גרסינן ודאביי. והראשון יותר נכון והוא שטת הגאונים ז"ל:

ת"ר אוכלין אכילת עראי חוץ לסוכה ואין ישנין שינת עראי חוץ לסוכה מאי טעמא אמר רבא גזירה שמא ירדם אמר ליה אביי אלא הא דתנן ישן אדם בתפיליו שינת עראי אבל לא שינת קבע. פירוש שמא יפיח בהם ותמיהא מלתא לי היכי לא חיישינן להיסח הדעת ונאסור אפילו שינת עראי יש לומר דלהיסח הדעת לא קפדי' אלא כשהוא ער ולבו פונה בדברים בטלים דבעינן שתהא כל מחשבתו בהם אבל כל שאינו מפנה דעתו לדברים של חול אע"פ שאין דעתו על התפילין מותר ומן הטעם הזה הוא קורא בתורה ומתפלל בתפילין בראשו אף על פי שאין דעתו עליהם בודאי כנ"ל ופרכינן ליחוש שמא ירדם וישן קבע ויפיח בהם א"ר יצחק במוסר שינתו לאחרים ואדחייא לה ואוקמה רבי יוחנן במניח ראשו בין ברכיו:

רבא אמר אין קבע לשינה. פירוש דטעמא דסוכה לאו משום גזי' תרדמה הוא אלא לפי שכל שינה חשובה קבע ואין לה שיעור לקבע וכן אמרו בירושלמי שכן אדם ישן עראי ודיו הלכך אף במניח ראשו בין ברכיו אינו ישן חוץ לסוכה אבל בתפלין דטעמא משום הפחה ליכא למיסר אלא בקבע ממש שיש לחוש בהפחה ולפיכך שינת עראי מותר ובלבד במניח ראשו בין ברכיו כרבי יוחנן דההיא לא דחי לה רבא דהא מלתא דשכיחא הוא ואית לן למיחש לה ולא אתא רבא אלא לפרושי טעמא דסוכה ויש למדין מכאן שהנודר או הנשבע שיעשה דבר בחצי הלילה שאין לו לישן עראי קודם לכן שמא ירדם באותה שעה ולא יעשה מצותו וליתא שאין אומרין כן אלא בדבר שהוא אסור בגוף השינה כשיאריך בשינתו כהני דהכא אבל בנשבע זה שאין השינה אסורה לו כלל אלא שצריך לעשות מצותו באותה שעה אין לנו למונעו קודם לכן משינה מפי מורי נר"ו ור"י ז"ל לא כתב כלום מסוגיא זאת בהלכות תפילין משמע דסבר דהאי סוגיא דחויה היא מהא דאמרינן בפרק במה טומנין תפילין צריכין גוף נקי כאלישע בעל כנפים מאי היא דבי רבי ינאי אמרי שלא יפיח בהם רבא אמר שלא ישן בהן ונראה לרבינו ז"ל דרבא קאמר שלא ישן בהם כלל אפי' שינת עראי כי להחמיר על דברי ר' ינאי בא ול"נ לדחויי כלה שמעתא וכמ' מתניתא ומימרי דאמוראי בכדי אלא ודאי דרבא לא פליגא דאיהו שינת קבע אמר ומשום דבי רבי ינאי לא אסרי אלא הפחה ממש ולא אסרי שינה כלל משום גזרת הפחה בא רבא ולמד שאף שינה אוסרין דאיכא למיחש להפחה והיינו כשהיה שינת קבע או כשאין מניח ראשו בין ברכיו והמחמיר תע"ב:

תניא נמי הכי הישן בתפילין וראה קרי לא יאחז בקציצה. פי' שהיא קדושה עצמה משום שי"ן של תפלין אלא אוחז ברצועה דלא הויא אלא תשמיש קדושה כדאי' במ' מגלה דברי ר' יעקב וחכמים אומרים ישן אדם בתפיליו שינת עראי אבל לא שינת קבע ודאי רבנן פליגי. וליכא למימר דס"ל בעל קרי אסור בתפלין דהא קי"ל שהוא מותר בתפלין ולא הויא דלא כרבנן. אלא בהא פליגי דרבי יעקב סבר לא אסרינן ליה אפי' שינת קבע לא משום חשש הפחה ולא משום חשש קרי רבנן סברי דאסרי' ליה שינת קבע משו' האי חשש' שנית מיהו אפשר דמודו רבנן דאם ראה קרי מותר להניח תפילין: ת"ר הנכנס לישן ביום רצה חולץ וכו' ש"מ בעל קרי אסור בתפילין ומדלא דחי ליה דלעולם מותר בתפלין לאחר שראה קרי אבל בעודו רואה קרי אסור שמעי' דמי"ד בעל קרי מותר להניח תפלין אפי' בעודו רואה קרי קאמר ורבנן דשרו ביום משום דלא שכיחא ביום שינת קבע אבל בלילה שכיחא ורי יוסי לא חלק אלא דקאמר אלא דבילדי' ונשותיהן עמהם חיישינן שמא יבואו לידי הרגל עבירה עמהם:

דף כז.

הא כביצה בעו סוכה כו'. פירשתיה למעלה:

הא דתנן ועוד א"ר אליעזר מי שלא אכל בלילי י"ט הראשון ישלים ללילי י"ט האחרון. פי' אף ללילי י"ט האחרון וכ"ש בתוך החג עצמו דהא משלמי חגיגה גמר לה שאם לא חגג בי"ט הראשון שחוגג את כל הראשון וי"ט האחרון של חג והכי מוכח בגמרא: הא דאמרי' אף סוכה אי בעי אכיל ואי בעי לא אכיל לאו למימרא דלא אכיל פת דהא חיי' לאכול פת בשבתות וי"ט דאמרינן בפי שלשה שאכלו טעה ולא הזכיר של ר"ח בבהמ"ז אין מחזירין אותו בשבתות וי"ט מחזירין אותו פרישנא משום דר"ח אי בעי אכיל ואי בעי לא אכיל ושבתות וי"ט ע"כ אכיל. והא ודאי כי אמרי' דברי"ח אי בעי לא אכיל לאו דלא אכיל כלל דהא אסור להתענות בה אלא דלא אכיל פת קאמר ומינה דבשבתות וי"ט על כרחיה אכיל פת וליכא למימר דהיינו דוקא בליל הראשונה של פסח שקבעו הכתוב חובה מדכתיב בערב תאכלו מצות ובלילה י"ט הראשון של חג דגמרי ט"ו ט"ו מחג המצות כדאיתא בסמוך אבל שאר ימים טובים לא מחייב לאכול פת דהא ליתא מדאמרינן התם סתמא בשבתות וי"ט מחזירין אותו ולא קא' אין מחזירין אלא בשל ר"ח אלמא כלהו י"ט בני חזר' משום דלא סגי דלא אכיל פת וחייב בהם בסעודה ולחם משנה כשבת וחציו להי' וחציו לכם כדאיתא בי"ט ואפילו רבי אליעזר לא פטר אלא בשכולו ליי' ובעצרת הכל מודים שכלו לכם ומה שחדש הכתוב בלילי י"ט ראשון

של פסח מדכתיב בערב תאכלו מצות היינו לחייבו בדין מצה ראויה דאלו מדין י"ט יוצא בכל שהוא פת ובמצה עשירה וכן בלילה הראשונה של סוכה ושאר ימים אמרי' הכי דאי בעי לא אכיל מדין סוכה אלא אוכל עד כביצה פת חוץ לסוכה ויצא מדין י"ט ולפיכך בא הכתוב וחייבו לאכול בסוכה משום מצות סוכה בלילה הראשונה דילפינן ט"ו ט"ו ממצה אבל בשאר ימי החג כל שלא אכל קבע חוץ לסוכה אם אכל כזית פת חוץ לסוכה ועשה שאר ענין בסוכה יצא מחובת י"ט וחובת סוכה. ומצינו למדין ששבתות וי"ט שוין להתחייב באכילת כזית פת בג' סעודות ובליל י"ט של פסח חייב במצה ראויה ובליל י"ט ראשון של סוכות חייב לאכול פת בסוכה ושיעור אכילה זו של לילי סוכות י"א שהוא יותר מכביצה שהוא אכילת קבע וחייב בסוכה ולא ילפינן מחג המצות אלא לחייבו באכילת פת כמוהו אבל אין שיעוריהם שוים דבמצה דחיוב אכילת מצה היא סתם אכילה הוא כזית אבל הכא דחיוב אכילה בסוכה הוא מדין סוכה שיעור הראוי לחובה דהיינו יותר מכביצה בעינן וכן היה אומר מורי נר"ו אבל אחר כך חזר בו ואמר לי דכיון דגמרינן ג"ש מחג המצות לגמרי דרשינן מה התם בכזית אף כאן בכזית מדלא פירשו לה בשמעתין ואע"ג דבשאר החג כזית לית ליה קבע ורשאי לאכלו חוץ לסוכה בליל הראשון שקבעו הכתוב חובה בסוכה עשאו אכילת קבע וזה נכון ולא מצינן חילוק בימי החג בין ליל האי לשאר ימים אלא בחיוב אכילה זו דאלו בעניני חיוב הסוכה שלא לאכול ולשתות קבע חוץ לסוכה ושלא לישן קבע חוץ לסוכה דיני שוה והכתוב השוה אותם בסוכות תשבו שבעת ימים וזה פשוטו אבל שמעתי בשם גדול מגדולי הדור אשר בצרפת שהיה מחייב לישן בסוכה בלילה הראשונה של סוכות ואפי' ירדו גשמים שינת עראי מיהת ולא התירו לו לירד מן הסוכה אלא בשאר ימים שהם רשות אבל בלילה הראשונה הכתוב קבעו חובה מג"ש דט"ו ט"ו מחג המצות והא ליתא כלל לפום האי דכתיבנא שאין חיוב ליל הראשון אלא באכילה דומיא דליל א' של פסח דחיוב שינה לא אתי מהתם דלא מחייב בשינה. ותו דא"כ היה סתים לן תנא לקמן שאם ירדו גשמים יצאו מן הסוכה ולא חלק בין ליל הראשון לשאר ימים אלא ודאי דהא ליתא כלל ומה שכתבנו נכון ועיקר לכל מודה על האמת מפי מורי נר"ו:

והא דתנן ועוד א"ר אליעזר כו'. אקשינן עלה מרישא דקתני א"ר אליעזר י"ד סעודות חייב אדם לאכול בסוכה פירוש וא"כ אמאי לא יהיב רבי אליעזר תשלומין אלא למי שלא אכל ליל ראשון דהא בכלהו שבעת ימים נמי חייב בסעודה כמו ליל א' ויש נוסחאות דגרסי בהדיא מאי איריא ליל י"ט ראשון והא"ר אליעזר י"ד סעודות חייב אדם לאכול כו' והא מוכיח כדפרישנא הלכך הא דפריק תלמודא חזר בו ר' אליעזר ליכא לפרושי

שחזר בו מן האחרונה דהיינו מי שלא אכל בליל י"ט כדפירש רש"י ז"ל דהיאך חזר בו והא ברייתא היא ובטעות נאמרה מתחלתה דאם איתא לקמייתא ליתא לבתריי' והול"ל שלא אמרה מעולם אלא ה"פ שחזר בו מן הראשונה שאמר י"ד סעודות חייב וכו' והודה לחכמים שאינן חייב אלא ליל ראשון ומשנה ראשונה לא זזה ממקומה כדאמרי' בעלמא וכ"ת דמודה ר"א לרבנן שאינו חייב אלא באכילת ליל ראשונה הא ודאי גמר לה בג"ש דחג המצות כרבנן דליכא דוכתי אחרינא למגמר מיניה וא"כ מנ"ל שיש לה תשלומין ובמאי פליגי. וי"ל דרבנן סברי דגמרינן מחג המצות לגמרי דסברי דון מינה ומינה דמה התם חייב ואין לו תשלומין אף כאן חייב ואין לו תשלומין ר"א סבר דון מינה דחייב באכילה ואוקים באתרה דהתם דאתקש לפסח אין לו תשלומין כפסח אבל הכא דמיא לחגיגה שיש לה תשלומין כל הרגל ולילי י"ט האחרון:

והא דפרכי' מאי ישלים אלימא בריפתא כל מאי דאכיל דיומיה קא אכיל תי' דהא במתניתין משמע דהני תשלומין בלילי י"ט האחרון דליכא עליה מצות סוכה ולא עוד אלא שאין לו לאכול שם וכשאוכל שם עכשיו הא מינכרא מלתא שפיר דהשלמה עביד ואינה סעודת י"ט עצמו ולפי מה שפירשנו דלילי י"ט האחרון לאו דוקא אתיא פירכא שפיר היכי עביד תשלומין בתוך החג מיהת דאי בריפתא לא מנכרא מלתא אפי' אכל כמה סעודות זו אחר זו דאמרי אינשי דמאי דאכיל דיומיה אכיל למלאות בטנו ולשמוח ברגל וליכא למימר שיקבענה מיד אחר מזונו כשיגמור ברכתו דהשתא מנכרא דהא כיון דדעתיה לאכילה מעיקרא ואי אכיל ליה אף לאחר מזונו נפטר בברכת הפת ולא בעי ברוכי כי שביק לה לאחר מזונו הוה ליה מרבה בברכות בחנם ואסור לעשות כן ולהכי פרישנא דבימי החג מיהת משלים לה במיני תרגימא לאחר ברכת המזון לאלתר דמנכר' מלתא והשתא אינו מרבה ברכות בחנם ואפי' אכיל להו לאחר כל מזונו כדרך בני אדם קודם ברכת המזון הוו להו דברים הבאים שלא מחמת סעודה שמברכין עליהם ומיני תרגימא אלו אינם פירות דלא בעי סוכה שאינו בדין שיעשה השלמה אלא בדברים שחייבי' בסוכה ולמאן דאמר דפירי לא בעו סוכה ישלים בבשר ודגים וכיוצא בה ולמ"ד דפירי בעי סוכה ישלים בפירות וכן מפורש בפ"ק דיומא. רבי נר"ו. מכאן דקדקו מקצת רבותינו הצרפתים ז"ל שסעודה שלישית של שבת אפשר לעשותה בפירות ומיני תרגימא כשם שמשלים כאן והא בורכא דהכא שהיא תשלומין ולא אפשר בריפתא דלא מינכרא מלתא עביד במיני תרגימא אבל התם סעודה שלישית חובה היא כשתי' הראשונות וחייבת בפת נפקא לן מדכתיב תלתא היום בקרא ומי חלק ביניהם אלא ודאי שאינו יוצא י"ח אלא בפת וכבר ברירנא לה במסכת כתובות. ולענין קדוש כיון דקדוש

חובת היום ולא חובת סעודה ומפני קדושת היום תקנוהו חכמים במקום סעודה ואין קדוש מן התורה אלא בלילה וקדוש היום דרבנן וברכת הנהנין בלחוד משמע דלא מחייב ביה בסעודה שלישית שלא חייבוהו אלא בתחלת קדושת היום דהיינו בסעודת שחרית וכן דעת ה"ר יונה ז"ל ויש מחייבין לקדש בו וכיון דליתי' אלא בורא פרי הגפן וליכא ברכה לבטלה אם רצה לקדש על היין וחביבא ליה חמרא הרשות בידו:

שאל אפטרופוס של אגריפס המלך את רבי אליעזר כגון אני כו' אף על גב דהא פרישנא שחזר בו רבי אליעזר מזו ושאלה זו לדברי אליעזר היא לא קשיא דשאלה זו קודם חזרה היתה:

דף כז:

מ"ט דרבי אליעזר אמר קרא חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים סוכה הראויה לז' תמיה' מלתא דהא בפ"ק אמרינן דב"ש אית להו הא דרבי אליעזר שאין עושין סוכה בחג וא"כ מהאי קרא נפקא להו ואנן אשכחן דמפקי ליה לדרשא אחרית' למימרא דבעי סוכה לשם חג כדאיתא בפ"ק וי"ל דלב"ש תרתי שמעת מינה דמחג הסוכות דרשי סוכה לשם חג ומשבע' ימים דרשי סוכה לשבעה ושוין שאם נפלה חוזר ובונה אותה:

גירסת מקצת הספרים מהו דתימא ליגזור דלמא אתי ליעבד סוכה רעועה מעיקרא קמ"ל ול"נ דהיכי אפשר דמחייב בסוכה דאורייתא וניגזר ביה דלא ליעביד משום גזירת רעועה דאתי למעבד סוכה רעועה דאפילו תימא שכך מצותה לרבי אליעזר שלא לעשותה רעועה אלא שתהא קיימת לז' לאו מלתא דשכיחא היא דליעבד רעועה כולה האי דלא חזיא לז' כי היכי דניסריה בסוכה מהאי טעמא ובספרי דוקאני ובנוסחא דרבנן קשישי ז"ל ה"ג מהו דתימא דא"ר אליעזר אין עושין סוכה בחולו של מועד והא אחריתי היא קמ"ל כיון דבדיד' עביד לה היא היא פי' ואין בזה משום אין עושין סוכה בחולו של מועד ושמע מינה דדוקא דעביד לה או לרוב' מאותן עצים עצמן מיהו לא נפקא לן מידי מינה דהא לית הלכתא כרבי אליעזר ועושין סוכה בחולו של מועד:

תניא רבי אליעזר אומר כשם שאין אדם יוצא ביום טוב ראשון בלולב של חברו כך אינו יוצא בסוכתו של חברו. פירשו מדמדמי לה ללולב משמע דסוכת השותפין אין יוצאין בו ביחד כשם שאין יוצאין שניהם בלולב של שיתוף משום שאול והיינו דנקטינן לרבנן שכל ישראל יוצאין בסוכה אחת באחת שהיא משותפת ביניהם משא"כ לרבי אליעזר ותירץ א"כ לרבי אליעזר כל אחד ואחד מבני הבית שהם בני חיובא צריך סוכה לעצמו ואפי' הוא ובניו הגדולים אין יוצאין בסוכה אחת וזה היאך אפשר ושמא נאמר דר'

אליעזר פטר איש וביתו בסוכה אחת כדכתיב תשבו כעין תדורו ומה דירה איש וביתו אף סוכה איש וביתו ביחד ואע"ג דלקמן לא קיימא האי דרשה לגבי מה דירה איש ואשתו לחייב נשים בסוכה לגבי הא מדריש דלא סגיא בלא"ה כדדרשינן ליה למילי אחריני טובא שיותר נראה לומר דמודה רבי אליעזר דסוכה של שותפין יוצאין בה דלא דמי ללולב דהתם כי נפיק ביה חד מינייהו בכוליה נפיק ולא סגיא דלא נפיק בחולקא דחברי' והוי שאול דכיון שמסתמא בכולו ליכא למימר ברירה דהא ודאי אין כולו חלקו ודכותה אם משתמש בכל החצר אסור במודר הנאה אא"כ התנו קודם הנדר דמר משתמש אב"ג ומר משחמש דה"ו וכיוצא בו אבל הכא בשותפין כל אחד ואחד לשלו הוא נכנס ויש ברירה וכדאמרינן בנדרים בשותפין שנדרו הנאה זה מזה שניהם מותרין ליכנס לחצר שיכול לומר לתוך שלי אני נכנס ואיני נכנס לתוך שלך ואפילו למאן דאסר התם שאני דויתור אסור במודר הנאה וחייש דלמא מתהני מדחבריה אבל לגבי מצוה סוכה דלתוך שלו נכנס לכם קרינא ביה. ומה שאמרו חכמים מלמד שכל ישראל יוצאין בסוכה אחת אם בבית אחת שהיא משותפת ביניהם דכ"ע היא ואפי' לרבי אליעזר אלא ה"ק שיוצאין בסוכה של איש אחד בזה אחר זה ובהא הוא דפליג ר"א דוקא:

מעשה בר' אילעאי כו'. איני והא"ר יצחק מנין שחייב אדם להקביל פני רבו ברגל פירוש בדליתיה במתא דאי בדאיתיה במתא כל יום ויום הוא חייב שנאמר מדוע את הולכת אליו היום לא חדש ולא שבת מכלל דבחדש ושבת איבעי ליה למיזל פי' כשהוא בתוך התחום ומינה לראותו ברגל כשהוא מחוץ לתחום ורבי יצחק נקט מאי דשכיח ביה פשיעותא טפי ואוקימנא דמיירי דאזיל ואתי ביומיה דאי לא אין לו לצאת מביתו ברגל בחולו של מועד דמצי נפיק דבי"ט גופיה בתוך התחום ולא סגיא דלא אזיל ואתי ביומיה:

ת"ר מעשה ברבי אליעזר ששבת בסוכתו כו'. רגל אחר הוה פירוש ופריסת סדין דבעי מיניה רבי יוחנן בן אלעאי משו' עשיית אהל נגעו בה ופרכי' ותפשוט מדר' אליעזר גופיה דתנן פקק החלון בזמן שקשור ותלוי פוקקין בו דלהכי קאי וכגופיה דמי ואם לאו אין פוקקין בו דהו"ל מוסיף על אהל עראי בשבת וקסבר אסור להוסיף על אהל עראי בשבת וחכמים אומרים בין כך ובין כך פוקקין בו קסברי מותר להוסיף על אהל עראי בשבת ופרקינן דהאי גופא מבעי' התם הוא דאסר ר"א משום דמבטל ליה אבל הכא בסדין דלא מבטל לי' לא או דלמא ל"ש וקי"ל כרבנן דמוסיפין על אהל עראי בשבי ואצ"ל בי"ט:

דף כח.

גירסא דיקא ולא אמר הגיע עת לעמוד מבית המדרש חוץ מערבי פסחים וערב יה"כ. פירוש ערבי פסחים משום מצה ועיה"כ משום סעודה שכל האוכל בו כאלו התענה תשיעי ועשירי:

ת"ר שמנים תלמידים היו לו להלל הזקן כו'. דבר גדול מעשה מרכבה פי' מרכבה העליונה הקדושה שלא נסתכלו בה נביאים מעולם וסודה ידוע לבעלי האמת:

דבר קטן הויות דאביי ורבא. פירו' דבר קטן הוא לגבי מעשה מרכב' שאמרנו ולגבי הא נמי לא קרי דבר קטן לתלמוד שהרי קדמו לכלם שלא הניח מקרא משנה ותלמוד הלכו' והגדות והם יתד שהכל תלוי בו אלא הויות דאביי ורבא הם קושיו' ותירוצין וספיקות שלהם שלא נתבררו להם מפני שלא ירדו לעומק של תלמוד כחכמים הראשונים ולפי שהיה זה מחסרון ידיעה קרי ליה דבר קטן בחכמת המשנה אבל גדול הוא מכל שאר חכמות העכו"ם וזה הפירוש אמת ונכון לכל המאמין ולא כמו שפירשו אחרים האלקים יכפר:

לקיים מה שנא' להנחיל אוהבי יש כלו' על אלו נתקיים המקרא הזה:

אמרו עליו על יונתן בן עוזיאל בשעה שהיה עוסק בתורה כל עוף שפורח מיד נשרף. פי' שהיו הדברים כמו שניתנו בסיני שהאש היתה שולטת ושאלו בירוש' התלמיד כך הרב מהו והשיבו שהתלמיד תוך ד' אמות ברם הרב אפי' חוץ לד' אמות:

הא דתנן אמרו לו א"כ היית נוהג לא קיימת מצות סוכה מימיך לאו דוקא דהא סוכה גדולה וכשרה היא אלא דאסרו רבנן שלא תהא שלחנו בתוך הבית גזירה שמא ימשך אחר שלחנו אלא פירושו לא קיימת מצוה סוכה כראוי וכרצון חכמים. ודכותה בפרק ערבי פסחים מי שלא אמר ג' דברים אלו בפסח לא יצא י"ח שפירושו שלא קיים מצותו כראוי אבל ודאי אינו מעכב וכן רבים:

אמר מר האזרח להוציא את הנשים למימרא דאזרח בין גברי בין נשי משמע דאצטריך ה"א דהאזרח למעט והתניא האזרח לרבות את הנשים אלמא אצטריך ה"א לרבותא פירוש והשתא קשי' אזרח אאזרח דאלו ה"א אה"א ל"ק שכן דין תורה דכל היכא דהוה משמע פטורא אתיא ה"א לרבות וכל היכא דהוה משמע חיובא אתיא ה"א למעט תוספות:

אמר רבא הלכתא נינהו וקרא אסמכתא בעלמא. פירוש לאו דהוי תרווייהו הלכתא דהא חד מינייהו שפיר אתי אלא הכי קאמר דחד מנייהו הלכה למשה מסיני ולא אתי מקרא והיינו דשיילינן הי קרא והי הלכתא ותו ל"ל קרא ול"ל הלכתא דהא כלל הוא

בכל התורה כלה שכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות וכלל הוא בכל התורה כלה הא דרב שהשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה וסוכה ויה"כ בהני כללי נינהו ולמה אצטריך קרא באנפי נפשייהו:

דף כח:

אמר אביי לעולם סוכה הלכתא ויה"כ קרא. פי' והא דלא קאמר איפכא משום דהכי גמיר לה א"נ דהכי אתיא שפיר טפי דדרשינן ה"א לרבות שכן הוא ברוב המקומות סד"א תשבו כעין תדורו מה דירה איש ואשתו אף סוכה איש ואשתו קמ"ל:

רבא אמר אצטריך סד"א כו'. פירש נאדי מאוקמתא דאביי משום דמשמע ליה דלגבי הא ליכא למדרש תשבו כעין תדורו ולא אתא קרא לכולי האי אבל מודה הוא דדרשינן ליה בעלמא ואיהו גופיה דריש ליה כדכתיבנא לעיל ויש לשאול למה נכתב האזרח כלל שמעתי בשם רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל שבא לומר שלא יתחייב בסוכה אלא מי שהוא כאזרח רענן פרט להולכי דרכים ושומרי פירות ומצטער וכיוצא בהן:

וכל מאי דאמרי' בכל דוכתא תשבו כעין תדורו מהכא נפקא לן דהא קרא גלי לן דמאי דכתיב תשבו אינה ישיבה כל דהו אלא ישיבה כעין דירה כענין וישב יעקב בארץ מגורי אביו ואחרים בכתוב:

ויש שואלין ה"א דהאזרח למה דמוקמי לה לרבות את הגרים דגרים בכלל ישראל ברוב מקומות אלא במיעוט מקומות כגון גבי תנופי ויולדת ותו דאצטריך ריבויא לגרים משום דאיכא טעמא למעוטינהו הכא משום דכתיב האזרח ה"א דאתא למעוטי גרים ולהכי אצטריך ה"א כך תי' בתוס' ויש נוסחאות שכתוב בהן בפירוש כן ולפום מאי דפרישנא באזרח לא משמע מיעוטא דגרים כלל ותו לדידהו דלא מפרשי אזרח לטעמא דכתיבנא אמאי כתב רחמנא אזרח דמשמע מיעוטא דגרים דאצטריך ה"א לרבות לא ליכתוב אזרח ולא ה"א והא עדיף טפי כדאקשינן דכותה בעלמא והנכון דה"א לא דרשינן כיון דליכא למדרש והיכא דאיכא למדרש דרשינן ליה וכדאמרי' דברים הדברים לא משמע ליה ואמרינן בפ"ק דיבמות חוצה החוצה לא דריש דכל היכא דליכא למדרש לא דרשינן ליה ולא חיישינן להכי וקרא דיה"כ אסיקנא דאצטריך לתוספת עינוי דיה"כ שמוסיפין מחול על הקדש דאף על גב דלאו מ"ע ממש הוא ה"א כיון דלית ביה עונש ואזהרה לא ליחייבי ביה נשים כלל דה"ל עשה דאית ביה מ"ע שהזמ"ג שהנשים פטורות קמ"ל האזרח לרבות את הנשים לתוס' עינוי מיהא אם אכלן ושתן ביה לא אמרי' להו ולא מידי מוטב שיהיו שוגגות ואל יהיו מזידות וכדאיתא במס' י"ט:

כל לרבות את הקטנים והתנן נשים וקטנים פטורים מן הסוכה ל"ק מתני' בקטן שלא הגיע לחנוך ברייתא בקטן שהגיע לחנוך שאביו חייב לחנכו והיינו קטן שאינו צריך לאמו דתנן בסיפא דמתני' ובודאי ממתניתין גופה מצי למשמע דאיכא האי הפרשה בין קטן לקטן ולא אקשינן אלא משום דהוה ס"ד דתנא דברייתא סבר דמדאורייתא ממש חייב לחנכו מי מייתי לה מקרא ואיהו אהדר ליה דמדרבנן היא וקרא אסמכתא בעלמא ושיעור קטן שהגיע לחנוך אינו שוה בכל המקומות אל' כפי הענין שחייב לחנכו בו דלענין יה"כ אית ליה חד שיעור והכא גבי סוכה שיעורא אחרינא בשאינו צריך לאמו שראוי לחנכו. ובלולב אמרו קטן היודע לנענע חייב בלולב ובתפילין אמרו קטן היודע לשמור תפילין חייב בתפילין וכן בכל דבר ודבר כפי מה שהוא והכא אמרינן היכי דמי קטן שאינו צריך לאמו אמרי דבי ר' ינאי כל שנפנה ואין אמו מקנחתו רשב"ל אומר כל שניעור משנתו וקורא אימא אימא ושתיק ולא אתפרש האי שיעורא ונקטי רבנן מבן ו' ולמעלה מדאמרינן בעודו בן קטן הצריך לאמו יצא בערוב אמו ופריש התם דהיינו עד בן ו' ומיהו התם אמרי' דכי איתיה לאבוה במתא הוי צריך לאמו כבר ד' וה' ולגבי סוכה שאביו מחנכו אבוה במתא חשיב לעולם והוי שיעורא כבן ו' מפי מורי נר"ו:

הא דאמרינן ושמאי מחמיר ל"ג ושמאי מחמיר על עצמו היה דבהא מלתא דליכא חיובא אקטן דאורייתא ולא על אביו מדרבנן שעדיין לא הגיע לחנוך אינו בדין להחמיר על עצמו כ"כ לפחות את המעזיבה והוי בכלל מי שאינו מצוה בדבר ועושה אלא ה"ג ושמאי מחמיר ומעשה כו' ובעי למימר ומחמיר מן הדין דקסבר שאביו חייב בה מן התורה דתשבו כעין תדורו איש ובניו דלגבי דידיה מדרש הכי אף ע"ג דלא דרשינן ליה לחייב אשה בסוכה א"נ והוא הנכון מחמיר בחנוך קטן בסוכה מדרבנן לחייבו שיאכל עמו בסוכה כיון דאפשר וחזי להכי שכן הדין בכל מצוה לחייבו בחינוך כל זמן שאפשר וראוי לכך ורבנן סברי דכיון דאמו פטורה מן הסוכה אין ראוי לחינוך סוכה בעוד שצריך לאמו דליכא לאפרושי' מינה:

ת"ר כל שבעת הימים כו'. הא במיגרס הא בעיוני יש שפירשו דמגרס דהוי קבע בסוכ' ועיוני דהוי עראי חוץ לסוכה ואית דאמרי דעיוני בסברא הוי קבע טפי ובעי סוכה ולחומרא עבדינן בתרווייהו כל היכא דליכא טירדא ואפשר התם דאי לא הו"ל כמצטער שהוא פטור מן הסוכה:

דף כט.

אמר רבא מאני משתיי' במטללתא. פירוש רשאי לנותנן שם דהכי אורחא לפעמים בביתו מאני מיכלא בר ממטללתא כלומר אינו רשאי ליתנם בבית שהוא אוכל וכענין תשבו כעין תדורו וזו סברת הרי"ף ז"ל שכתב לענין פסול סוכה בי"ט האחרון דפסיל לה במאני דמיכלא דמעייל לגוה משמע דבתוך החג מעכבין בידו מלהניחם שם ויש שפירשו מאני משתייא מצוה ליתנם בסוכה אבל מאני מיכלא אינו חייב להניחם בסוכ' שאין דרך להניח' בבית שהוא אוכל אעפ"כ אם רצה להניח שם הרשו' בידו:

שרגא אמרי לה כו'. ולא פליגי כאן בסוכה גדולה כאן בסוכה קטנה בר ממטללתא דקא ממעטא ודאי בתשמישתא שצריך האדם להתרחק מהם ואסור להניחם שם:

תנא משתסרח המקפה של גריסין. פירוש שממהרת ליפגם יותר וקולא היא והיכא דנשבא זיקא ומייתי צבוותא ואנינא דעתיה בהו מצי נפיק מהתם כדתי' בעובדא דרב יוסף וטעמא משום תשבו כעין תדורו:

ת"ר היה אוכל בסוכה וירדו גשמים וירד אין מטריחין אותו לעלות ומינה שאם היה אוכל עדיין וראה גשמים באין ושמים מתקדרין בעבים שאוכל חוץ לסוכ' ואין מטריחין אותו לעלות עד שיגמור כל סעודתו:

היה ישן בסוכה וירדו גשמים וירד ופסקו גשמים אין מטריחין אותו לעלות עד שיאור איבעיא להו עד שיאור או עד שיעור. פירוש ואפילו בתוך הלילה שלא גמר שינתו ת"ש עד שיאור ויעלה עמוד השחר ואתמהינן תרתי פירוש דאי חד שיעורא נינהו למה לי למתנינהו בחד מינייהו סגי ואי לאו חד שיעורא נינהו כ"ש דקשיא דהוה תרתי דסתרי אהדדי. וגירסת הרב בעל המאור אימא עד שיעור משיעלה עמוד השחר אבל בספרים שלנו גרסי עד שיאור וכן היא בפי' ר"ח ובספרי הגאונים ז"ל כלומר עד שיאור משיעלה עמוד השחר שמתחיל האור שלא תאמר היינו כאור היום אח"כ וקודם עלות השחר אע"פ שניעור אין מטריחין אותו לעלות וה"ה שאם לא נעור אין מטריחין אותו אף משיעלה עמוד השחר עד שיגמור שינתו דלא גרע מסעודה דאמרי בה עד שיגמור סעודתו וכן דעת מורי נר"ו:

מי שפך למי כו'. ק"ל דהא לפום לישנא דרישא משמ' להדיא דהרב שופך לעבד וי"ל דדלמא ה"ק מותר לפנות מן הדין מיהו העושה כן דומה לעבד שמשמש לרבו וכיון שרואה שרבו אינו מסביר לו פנים שופך לו מיד קיתון לו' איני רוצה לשמשך ואלו כן היה ראוי שלא יפנה מיד משתסרח המקפה אבל למאי דמסקי שהרב שופך לעבד אין לו להמתין מלפנות:

דף כט:

פרק ג לולב הגזול

לולב הגזול והיבש פסול. פירוש ד' מינין שבלולב הם במקדש ז' ימים כדכתי' ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים והיינו לשמוח לפני השם במקדש כל ז' ימי החג בד' מינין הכתובים בראש הפסוק ובשאר מקומות בין בגבולין בין בח"ל אינם אלא יום א' מן התורה כדכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון ושאר ימים מצותן מד"ס כדתנן בראשונה היה לולב ניטל במקדש ז' ובמדינה יום אחד התקין ריב"ז שיהא לולב ניטל במדינה ז' זכר למקדש ולפי שאמר הכ' ולקחתם לכם דחז"ל למעוטא לולב שאינו שלו ומ"מ אין זה נוהג אלא יום ראשון ואפילו במקדש כדכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון והאי לכם אינו אלא ביום הראשון ואכולה קרא קאי ואפילו במקדש. ולפי שאמר הכתוב באתרוג פרי עץ הדר כי ריגוג לשון חמדה והדר הוא כדכתיב ונחמד העץ להשכיל ומתרגמי' ומרגג אילנא והוציאו הכתוב בלשון הדר ללמד בשם העצם על האתרוג כמו שאמרנו וללמד בשם התואר שיהא מין זה נאה והדר למראה ודרחז"ל דמקשי' שאר מינין לאתרוג שיהיו הדר דאע"ג דכתיב פרי עץ הדר כפות תמרים היינו לענין שלא יהו ארבעתן באגודה אחת כדאיתא לקמן הא לענין הדר כלם שוין וכל שאינו הדר פסול מן התורה ופסולו נוהג בזמן שמצותן מן התורה דהיינו בגבולין יום א' ובמקדש ז' דאכלהו ד' מינין כתיב ושמחתם לומר לשמוח לפני ה' בכל ארבעה מינין כמו שכתובין ומטעם זה פסלו לולב היבש ונקטם ראשו ונסדק ונפרצו עליו וכיוצא בהם בארבעה המינין ואין פסולין בזמן הזה אלא ביום ראשון שהוא מן התורה והא דאמרי' דלא בעינן לכם משלכם אפי' במקדש אלא יום ראשון כדאיתא בגמרא לאו משום דקרא דכתיב לכם ודרש לפניו דהיינו ביום הראשון ולא לאחריו דהא ולקחתם שהוא לפניו ודרשינן מיניה לקיחה תמה ולקיחה לכל אחד ואחד והוא נוהג בכל הימים שהם ארבע מינין שבלולב מעכבין זה את זה כל שבעה במקדש ובזמן הזה מדבריהם אלא שמצות לכם אינו חומר בגופן של ארבע' מינין אלא שהחמיר הכתוב ביום הראשון כמו שהחמיר בציצית ובסוכה דכתב ועשו להם משלהם תעשה לך משלך לא למדו ממנו לשאר ימים שהרי היום הראשון חמור משאר ימים שהוא נוהג בגבולין מן התורה ולפי' אין לנו להחמיר בענין זה שאמר לכם ביום הראשון שיהא נוהג בשאר ימים כמו ביום הראשון אבל כל שפסולו מפני שאינו הדר נוהג בכלם מן התורה בימים של תורה ועל זה אמרו בירושלמי כל הפסולין אינם פסולין אלא ביום ראשון ופירוש כל שהן פסולין מפני שאינם הדר אינן נוהגין בגבולין אלא יום ראשון שהוא מן התורה עוד יש עכוב אחר בד' המינין והוא כל שאין שמו עליו שהקפיד בו

שאין בו כשיעור וכן לולב שהוא אופתא או שנשרו רוב עליו או שנפרצו עליו או דסליק בחד הוצא או שהוא חרות שאלו אין עליהם שם לולב וכן אתרוג שנקבוהו עכברים ברובו והדס שוטה ושאין בו תלתא בחד קינא שאינו עבות ונשרו רוב עליו וצפצפה שאינה ערבי נחל שכל אלו אין שמם עליהם וכמינים אחרים דמו לפיכך אין נוהגין בכל ז' ימים ואפילו בגבולין שהם מדבריהם ואפילו בשעת הדחק ובכלל זה כל שפסולו מחמת שעומד לשריפה כגון של אשרה ושל עיר הנדחת ושל ערלה ושל תרומה טמאה דפיסולא דידהו משום דקיימי לשריפה וכל העומד לשריפה כשרוף דמי וכאלו אין כאן אלא אפרו וזהו שאמרו דכתותי מיכתת שיעוריה ואלו ודאי בכלל מה שאמרנו שפסולים כל שבעה אפילו בגבולין עוד יש פסול אחר שהוא נוהג כל שבעה אפילו בגבולין והוא כל שנפסל מפני מצוה הבאה בעבירה שהכתוב אומר שונא גזל בעולה וזה דין הוא שינהוג אף בשל דבריהם שלא יהא מזכיר עון להתפש והרי הכתו' או' ובוצע ברך נאץ ה' ומצינו למדין שיש פסול שאינו נוהג אלא יום א' ואפי' במקדש וזהו הגזול והשאול וכל שאינו שלו ויש שפסולו כל ז' במקדש ובמדינה יום א' וזהו כל שפיסולו מחמת שאינו הדר כיבש ונקטם ועלתה חזזית ונקב וחביריהם שגופם ושמם קיים עליהם ויש שהוא פסול כל שבעה ואפילו בגבולין והוא כל שפסולו מפני שאין שמו עליו ואין שיעורו קיים או שעומד לשריפה או שיש בו משום מצוה הבאה בעבירה וכל שאמרנו שפסולו ביום הראשון בלבד דעת גדולי רבותינו ז"ל שהוא נוהג בזמן הזה ב' ימים שכשם שנוהגין בהם קדושה בשאר ענינים נוהגים בהם חומר במצות הנוהגות בהם ואע"ג דהשתא ידעינן בקביעא דירחא ויום הראשון הוא ודאי כיון שאנו עושין יום שני בתקנת חכמים משום מנהג אבותינו שהיו עושין אותו מספק ככל חומרי יום ראשון הרי אנו כאלו אין אנו יודעים בקביעא דירחא בכל ענייניו שהרי אינו דוחה שבת כמו שהיה נוהג בזמן שבית המקדש קיים באתרי דידעי בקביעא דירחא כדאיתא לקמן במכלתין וכדבעי' לפרושי התם בס"ד ולא עוד אלא שאם אתה מכשירו לעשותו ביום ב' יבא לזלזל בקדושתו ולפיכך החמירו בו חכמים כמו ביום ראשון שהוא מן התורה וכן דעת מורי נר"ו אבל מורי הרב רבי' שלמה נר"ו אמר לי שדעתו נוטה שאין פסולין אלו הנוהגין ביום ראשון בלבד נוהגין ביום שני בזמן הזה דכיון דידעי' בקביעא דירחא ואין לנו בקדושת היום השני אלא להזהר במנהג אבותינו כדאי' בפ"ק דביצה אין זה אלא להחמיר בקדושתו אבל להחמיר במצות הנוהגות בו כיום ראשון אין לנו שכל דין שתחלתו להחמיר וסופו להקל אינו דין שהרי אם לא מצא הדר יושב ובטל ממצוה של דבריהם וכיון שאין לנו ראיה מכרעת לפטור אין לנו להפטר מזה ונקטינן לישנא דתלמודא כפשטי' כאן בי"ט שני אבל בתוספת כתבו

כלשון הראשון וכ"ד הגאון ז"ל וקבלתם תורה ויש במה שכתבנו כמה בלבולים ודעת הראשונים ז"ל ומה שכתבנו סלת נקיה ומרגלית מנמוקי רבינו הגדול הרמב"ן זכרונו לברכה מפי רבינו נר"ו. והדרינן לפרושי מתני' דבגמרא אוקימנא דאיתא בין ביום ראשון בין ביום שני וכיון שכן ע"כ מתני' במקדש הוא דהא קתני יבש ונקטם ראשו וחביריהם שאין פסולין בגבולין אלא ביום ראשון והגזול יש בו הרבה פסולין הא' לפי שאינו שלו ולא קריני' ביה לכם והבי' לפי שהוא מצוה הבאה בעבירה ואלו מן הטעם הראשון אינו נפסל אלא ביום הראשון ואפילו במקדש כדכתיבנא משי"ה אצטריכו בגמרא למיפסליה מטעם מצוה הבאה בעבירה שהוא כל שבעה במקדש לד"ה ולדידן אפי' בגבולין מיהו אינו נפסל לא מדין לכם ולא מדין מצוה הבאה בעבירה אלא בשגזלו ונטלו עד שלא קנאו כגון שלא היה אלא יאוש שאינו קונה אבל כל שקנאו לגופו קודם נטילת מצוה בין ביאוש ושינוי רשות או שינוי מעשה וכיוצא בו שאינו חייב אלא דמיו הרי הוא כשר לכתחלה דאי משום לכם הרי הוא שלו ואע"פ שלא פרע דמיו הרי זה כלוקח ולא פרע דמים שהדבר הנקנה הוא שלו לגמרי לכל דבר ואין הדמים עליו אלא חוב וכן הדין בזה. ואי משום מצוה הי"ב לא אמרו זה אלא כשהמצוה סייע בעבירה שבקדושת המצוה הוא קונה אותו והוציאו מרשות נגזל כגון שהיה יאוש כדי שאינו קונה וכשהקדישו במצותו הרי הוא כאלו מכרו דמה לי מכרו לגבוה מה לי מכרו להדיוט והוי"ל השתא ע"י המצוה יאוש ושינוי רשות שהוא קונה ולפיכך אין לרצון לשם אבל כל שאין המצוה מסייעת בקנין ואינה מוציאתו מרשות הנגזל אינו נפסל לקרבן ולא למצוה שאע"פ שיש בידו של זה עבירה שגזלו הרי זה כשאר עבירות שבידו או כאלו גזל חפץ אחר שאינו פוסלו ממצוה זו ולפיכך כל שקנאו ביאוש ושינוי רשות או שינוי מעשה שאין לו לתת לנגזל אלא דמים אע"פ שלא פרע עדיין עבירה היא בידו כגזלן ומעכב חובו של חבירו אבל גוף הדבר נקנה לו לגמרי ואין בו מצוה הבאה בעבירה ובהכי רהטא כולה שמעתין לקמן ומפרקי לן כמה שמעתתא בפ"ק דגטין ושאר דוכתי וכדכתיבנא במסכת גיטין וראיה גמורה לדבר הא דאמרינן בפרק מרובה אמר עולא מנין ליאוש שאינו קונה שנאמר והבאתם גזול את הפסח מה פסח אין לו תקנה אף גזול אין לו תקנה ל"ש לפני יאוש ול"ש לאחר יאוש וקשיא להו לרבנן ז"ל מה ראיה יש לעולא מן הכתוב הזה שאין יאוש לבדו קונה דלמא יאוש קונה ואע"פ כן פסול לקרבן משום מצוה הבאה בעבירה והוצרכו לדחוק בזה ולפי פירושנו אתי שפיר דהיינו ראיה דיליה שאלו היה יאוש כדי קונה כיון שהיה שם יאוש קודם שהקדישו הרי קנאו קודם הקדש ואין ההקדש מסייע בעבירה ושוב אין בו מצוה הבאה בעבירה ומדפסליה רחמנא לקרבן שמעינן דלא קנייה ביאוש

כדי אלא ההקדש קנאו בשינוי רשות ואף על גב דקרינא ביה קרבנו מיפסיל משום מצוה הבאה בעבירה ואין צורך להאריך יותר:

והיבש. פי' פסולו לפי שאינו הדר כדאיתא בהדיא בגמרא בכמה דוכתי ומ"ש בירושלמי משום לא המתים יהללו יה לשון צחות כדרך שאמרו גבי שופר שהפכו ותקע בו משום שנאמר מן המצר קראתי יה והטעם מפרש בגמרא שהוא נפסל משום דבעי' דרך העברתו אלא דאורחא דתלמודא דבני מערבא הוא בהכי למיתן כעין סניפי טעמים מן הכתוב לדינן של תורה וזה פסול במקדש כל שבעה ומתני' במקדש היא כדכתיבנא:

והיבש הוא כל שיבשו רוב עליו ורוב כל עלה ועלה ואם עליו הם לחים אף על פי שאין שדרו לח הרי הוא הדר אבל אם העלים יבשים אע"פ ששדרו לח אינו הדר ופסול ואית דאמרי דלא מפסיל עד שתייבש השדרה ברובה ורוב העלין והראשון נראה נכון אע"פ שאינו מצוי שיהי' שדרו יבש והעליון לחין וסימן יבשותו י"א שהוא כל שעברו עליו י"ב חדש אבל תוך זמן זה אינו יבש והביאו ראיה ממה שאמרו לענין חרצנין וזגין של עכו"ם לחין כל י"ב חדש והא בורכא כי מה ענין זה אצל זה דהתם כיון דכל תוך י"ב איכא שם לחלוחית יין הרי זה אסור אבל הכא תוך י"ב חדש הוא מתייבש ובטל הדרו וגם אין לי לדון כאן להיות נפרך בצפורן שאין לידון כן בעץ ובשר שהרי יהיה יבש מכמה שנים ולא יהיה נפרך בצפורן ונראין דברי האומרים שפיסולו כשאין בו לחלוחית והוא כעץ יבש וסימנו כשנשתנה מראהו והפך לבן וכן דעת מורי נר"ו בשם רבותיו:

של אשרה ושל עיר הנדחת פסולה אוקים בגמרא באשרה דמשה. פי' אשרה שזכה בה ישראל שאין לה ביטול עולמית שעומדת לשריפה וכל העומד לשרף כשרוף דמי וכאלו אפרו מונח וצבור כאן והיינו דאמרינן דכתותי מכתת שיעוריה. וקרי ליה אשרה דמשה לפי שבדורו של משה נתאוו לאלוהות כדאיתא במסכת ע"ז ומפני זה נאסרו ע"ז ומשמשי ע"ז שזכו בהן ישראל אע"פ שלא עבדן כדכתיבנא התם ומש"ה נקראין על שמו ודוקא באשרה דמשה בין שהוא של ע"ז עצמה או משמשי ע"ז דמשמשין כעבודה זרה עצמה בכל דבר ולא עוד אלא דאשרה מסתמא משמשין היא כדתנן איזו היא אשרה כל שיש תחתיה עבודה זרה ואפילו הכי אמר הכתוב ואשריהם תשרפון באש ואפילו לדברי האומרים דאשרה היא עצמה ע"ז כדכתיב התם הא ודאי מזבח ומצבה משמשין הן ואמר בהם הכתוב ונתצתם את מזבחותם ושברתם את מצבותם ללמדך שהמשמשין ג"כ אסורים איסור עולם מדין ע"ז של ישראל אבל לולב אשרה של עכו"ם אמרו בגמרא שאם נטל כשר דהא אית ליה בטול וכיון דלא קיימא לשריפה לא מכתת שיעורא ותימא והלא כיון שבא ליד ישראל וזכה בה הויא לה אשרה דמשה שאין לה בטול וכ"ת

שנטלה בשאלה ושלא לזכות בה א"כ לא קרינ' בי' לכם משלכם תי' הראב"ד דאשרה משמשין היא ומיירי שהע"ז ביד עכו"ם וכיון שכן לא קיימי משמשין לשריפה דקי"ל עכו"ם שביטל ע"ז שלו בטלו משמשיה ונמצא שאפשר למשמשין לבא לכלל היתר ולא מחוור דדלמא כי אמרינן עכו"ם שביטל ע"ז שלו בטלו משמשיה דוקא כשמשמשין ברשותו אבל משמשין שזכה בהם ישראל אין להן בטול לעול' אח"כ אע"פ שביטל עכו"ם ע"ז שלו עוד פי' בו הרב דודאי לולב של אשרה דעכו"ם פסול ביום א' ואע"ג דלא מכתת שיעורא כדאמרן אלא כיון דהויא איסור הנאה לא קרינא ביה לכם וכמ"ש לפנינו בשל ערלה ושל תרומה טמאה אבל ביום שני דלא בעינן לכם כשר וכי אוקמה בגמר' למתני' באשרה דמשה משום יום שני הוא ול"נ דודאי כל שהוא ברשותו של אדם ואין לאחרים בו שום רשות ושום זכות אע"פ שהוא מאיסורי הנאה לכם קרינא ביה וההיא דשל ערלה ושל תרומה אין פסולו משום לכם כדבעינן לפרושי בדוכתא אבל בתירוץ קושייתנו כך י"ל דכי אכשרינן של אשרה דעכו"ם היינו בשאול שלא זכה בו ישראל ויש לו בטול ולא מכתת שיעורא וביום שני עסקינן שהוא יוצא בשאול אבל ביום א' פסול ממ"נ דאי לא זכה בו ישראל הו"ל שאול ולא קרינא ביה לכם ואי זכה בו הו"ל אשרה דמשה וכתותי מכתת שיעוריה וכי אוקים מתני' באשרה דמשה היינו משום יום ב' דאלו באשרה דעכו"ם יוצא הוא בשאול: והוי יודע שגנות השרים והפרדסים וכיוצא בהם מבתי הכומרים אינם משמשי ע"ז ולא נויי ע"ז ופירותיהם וכל אשר בהם מותרים בהנאה ומותר ליטול משם לולב או שאר מינין למצוה וכן קבלנו מרבותינו ז"ל הלכה למעשה והא ברירנא לה במסכת ע"ז:

נקטם ראשו פסול. פי' הראב"ד דראשו של לולב הוא ראש שדרו לולב הוא השדרה והוא עיצומו הנקרא לולב ואין העלין אלא כעלי ההדס והערבה שאינו נפסל משום קטימת העליון דהא דתנן בהדס שאם נקטם ראשו פסול היינו גוף העץ מדקתני ואם עלתה בו תמרה כשר ואיזהו שעולה בו תמרה עץ עצמו. ועוד הביא ראיה ממה שאמרו ל"ש אלא נקטם אבל נסדק כשר ונסדק זה היינו בשדר' דאלו נסדק העלה העליון אפי' כ"ש פסול היינו נחלק התיומת שהוא פסול אלא ודאי דנסדק הכשר או הפסול היינו בשדרו. ואין זה נכון דודאי הלולב היינו שדרו עם העלין ובלאו עלין לא מיקרי לולב סתם. וראיה גמורה ממה שנחלקו לפנינו רבי יוחנן ושמואל בשיעורו של לולב דשמואל דאמר דשיעורו בהדי עלין קרי ליה לולב סתם ורבי יוחנן דמשער ליה לבד מעלין קאמר שדרו של לולב ארבעה ולא עוד אלא שאם אתה או' שאין העלין מכללו היאך נחלקו בו כלל אם העלין בכלל או לא והלא כיון שאין בעיצומו של לולב דבר פשוט שאינן נכללין

בשיעורו כשם שאין עלי ההדס בכלל שיעורן אלא ודאי לפי שהעלין של לולב בכלל גופו ועיצומו היה סובר שמואל שהם בכלל שיעורו ור"י אמר שאע"פ שהם מכללו ואי' מאיבריו אין משערין אלא מן השדרה שהוא בגופו של לולב. ומה שהביא ראיה מנסדק אינו כלום כדבעינן לפרושי קמן ונקטם ראשו של הדס אינו ראיה דהא כדאיתיה והא כדאיתיה שזה ראשו העלה שהוא מגופו וזה אין ראשו העלה שאינו מגופו וי"א דנקטם ראשו ודאי אינו בגוף השדרה שאינו הדר כשנקטמו העליון שעל ראש השדרה אלא נקטם ראשו הוא שנקטמו רוב העלין שלו ורוב כל עלה ועלה. ומסתברא דכיון דלא תלי פסולא אלא בעלין ה"ל למתני נקטמו עליו כדקתני נפרצו עליו אלא דנקטם ראשו היינו שנקטם העליון האמצעי העולה על כלם שהוא ודאי ראש לולב אלא שהיה נר' שאינו נפסל אלא כשנקטם ראשו רובו של עלה וכן כתב הר"ר יונה ז"ל בשם רבותיו אבל מכיון דקתני סתמא נקטם ראשו יש לחוש אפי' בנקטם כל שהוא ואע"פ שאין כן בשאר פסולי הלולב עשו ראש הלולב כחוטמו של אתרוג שהוא במשהו וכן יראי מצוה חוששין וכן חושש מורי נר"ו:

וכל שיבש לגמרי חוששין לו כאלו נקטם וכן מ"ש בגמרא סדוק כפוף היינו ובעלה זה ובכל שהוא לפי שאינו הדר ואע"פ שאין הדרו מתמעט בכך במשהו כיון שאינו הדר במיעוטו ממש שוב אין לו שיעור להכשיר במשהו וכן הדין בכ"מ וכל מדות חכמים כך הם:

נפרצו עליו פסול. פי' ר"ף ז"ל שניתקו העלין ממקום חבורן בשדרה. ואינו נכון חדא דלא דמי לנפרדו דתני לה כשרה דמשמע דדמי להדדי ועוד דגבי הדס דקתני נפרצו ליכא לפרושי הכי שאם ניתקין העלין מן העץ מיד נושרין ואפשר דאיהו גריס התם נפרצו כלומר שנשרו וכן הא במקצת נוסחאות של מגיהי ספרים ואינו נכון כדבעי' למימר קמן והנכון כדפרישנא. והראב"ד פי' דנפרצו עליו היינו שנחתכו העלין ונסדקו לארכן שדרך שחולקין אותה לג' ודי כשעושין מהן קופות ז"ש בגמרא דעבדינהו כי חופיא וכן מוכיח בפ"ק דבירושלמי כדבעינן למימר קמן ונראין דברים דכיון דתלי פסולא בעלין שאינו פסול עד שנפרצו רובן ורוב כל עלה ועלה וכן אמרו בתוספתא בפי' או שנפרצו רוב עליו וכן בדין דלא גרע מנשרו מקצת עליו שהוא כשר דומיא דערבה דתנן נשרו מקצת עליה כשרה ובודאי שהמינין האלו שוין הם בפסולם כדקתני בכלה נקטם ראשו נפרצו עליו פסול אלא שמוסיף בכל מין הפסול שאין לו ענין במין האחר כגון באתרוג שעלתה בו חזזית ונטלה פטמתו וניקב כל שהוא ובהדס שהיו ענביו מרובין מעליו ובערבה הצפצפה פסולה הא לאו הכי כל הכשרי' דתנן בחד איתנהו באידך עד דפסיל ליה

בהדיא ומשום דנשירת עלין שכיח בערבה טפי תני לי' בערבה וה"ה לאידך וכמו ששנו בה שהכמושה כשר' וה"ה לשאר מינין כדתני' וכלן כמושין כשרין ושנו אותה במשנה בערבה שהוא מצוי בה יותר. מעתה ה"ה לנשרו מקצת עלי לולב שהוא כשר ובלבד שיהא שיעורו מכוסה עלין דלא ליהוי כאופתא וכדבעינן בהדס שיהא כולו עבות ואם נשרו מקצת עלין פסול לפי שאין שמו עליו. ואין ללמוד מערבה ששמה עליה כשנשרו מקצת עליה וגם לא ללולב שכשנשארה שדרה מגולה כאופתא וכן כתבו בתוס' ונראין דברים דכל שנשרו רוב עלין או שנפרצו כמאן דליתנהו חשובי וכאלו הוי אופתא והרי הוא ככל הפסולין מגופן שאין שמן עליהן שפסולין כל שבעה אפי' בזמן הזה:

נפרדו עליו כשר דאע"ג דכתיב כפות ללמד שיהא כפות כיון שראוי לכפותו אין כפותה מעכבת בו אבל חרות שאינו ראוי לכפותו כפיתה מעכבת בו וכדרבי זירא:

רבי יהודה או' יאגדנו מלמעלה דבעי כפות ממש ולאו היינו פלוגתא דלולב צריך אגד דהתם לאוגדו עם ההדס והערבה והכא שיהא עליו מחוברין ולא פרודין:

ציני הר הברזל כשרות מפרש בגמרא:

לולב שיש בו ג' טפחים וכדי לנענע בו בגמרא מפרש לה:

גמרא קא פסיק ותני ל"ש בי"ט ראשון ול"ש בי"ט שני. פי' מדקתני פסול סתמא וקתני של אשרה ושל עיר הנדחת דלא סגיא דלא ליפסיל לכל ז' דהא כתותי מכתת שיעורא:

בשלמא יבש הדר בעי' וליכא. איכא למידק דהכא משמע דכל שאינו הדר פסול כל שבעה ואלו לקמן אמרינן שאינו פסול אלא בי"ט ראשון דאמרינן אתרוג שנקבוהו עכברים אין זה הדר והא רב חנינא מטבל בה ונפיק ולר"ח קשיא מתני' דתנן חסר כל שהוא פסול ופרי' כאן בי"ט ראשון כאן ביו"ט ב' אלמא אתרוג חסר ביום ראשון פסול משום דלא הוי הדר וביי"ט שני כשר דלא בעינן הדר ותי' הראב"ד דסוגיא דהכא פליגי אסוגיא דהתם מיהו כסוגיא דהתם קי"ל דהיא עיקר ודיקא ואלו הכא לא דק בה תלמודא אלא דהמקשה הוא דקאמ' הכי לרווח' דמלתא דבשלמא יבש ל"ק ליה כולי האי דאפשר לומר דהדר בעינן כל שבעה דאע"ג דכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר דלמא מקרי נדרש לפניו ולא לאחריו ולכם הוא דקאי איום הראשון אבל הדר אכוליה קרא קאי שאין יום הא' נדרש לאחריו דהיינו הדר אלא גזול קשיא ליה ורבי יוחנן תירץ קושיא דגזול ולא חש ליבש משום דהמקשה לא קפיד בה ולא מקשי מינה בדוקא אבל לקמן בפרקין דקו בה ואמרי דהדר אינו פסול אלא ביום ראשון דביום הראשון נדרש הוא לפניו ולאחריו וכדאמריי בירושלמי כל הפסולין אינן פסולים אלא ביום ראשון ול"נ כלל דהא ודאי תלמודא בדוקא מקשה דהא פסיק ותני ל"ש בי"ט ראשון ול"ש בי"ט

שני ומהאי הכריחא ק"ל גזול ואצטריך רבי יוחנן לפרוקא משום מצוה הבאה בעבירי ואי יבש לא מיפסיל אלא ביום ראשון ודאי תנא לא טעי ביה וכי קתני יבש פסול ביום הראשון הוא וה"ה לגזול דהא כי הדדי תני לולב הגזול והיבש פסול וא"כ אמאי לא פריק הכי ומוקמינן טעות' במתני' דפסיל להו ביום הראשון ועוד דהא דר"י דגזול הלכתא היא דגזול פסול אפילו ביום שני וה"ה ליבש לתנא דמתני' דתני להו כי הדדי והכי אסיקנא בהדיא דאמרי' יבש פסול לפי שאינו הדר גזול פסול משום מצוה הבאה בעבירה ותו דודאי הכא ליכא למימר מקרא נדרש לפניו ולא לאחריו דהא ולקחתם דרישא דקרא נדרש לכוליה קרא כדכתיב לעיל הלכך הכא בדוקא מקשינן כפשטא דלישנא דבשלמא יבש הדר בעינן כל שבע' וליכא והדרא קושיין לדוכתי'. עוד תירץ הרב ז"ל דסוגיא דהכא לא פליג אסוגיא דהתם דהתם ודאי לא בעינן הדר ביום שני כדאמרינן התם ואפ"ה יבש פסול מפני שהוא חשוב כמת וכמו שאינו דומה וכדאמרי' בירוש' לא המתים יהללו יה. והא ליתא כלל דהא בכולה סוגי' אמרינן דפיסולא דיבש מפני שאינו הדר ורבי יהודה דמכשיר אמרי' דלית ליה הדר ודריש הדר באילנו משנה לשנה ותו אע"ג דחשוב כמת אמאי חשוב כמאן דליתיה והלא משערין במת לכל דבר ועושין ממנו דופן לסוכה ולעולם לא פסלו אלא היכא דקאי לשריפה דהשתא כתותי מכתת שיעוריה כר"ש דאמר כל העומד לשרוף כשרוף דמי אבל זה שאינו עומד לשריפה והרי הוא חזק ועושין ממנו קופות למה יהיה כמי שאינו. והירושלמי כבר פירשנוהו למעלה דלאו בדוקא נקט ליה גם הראיה שהביא הרב ז"ל מן הראיה שהביא ר"י מבני כרכום שהיו מורישים לולביהם לבניהם לאו ראיה היא כדבעי' לפרושי בדוכתא אבל הנכון בפירוק קושייתנו דהני תרתי סוגי' לא פליגי כלל דהדר נוהג בכל שבעה מן התורה ומתני' דפסול יבש ושאר הפיסולים שאינם הדר כל ז' שהם מן התורה וסוגיא דלקמן דרבי חנינא בגבולין דלא בעינן הדר אלא יום ראשון שהוא מן התורה וכדאיתא בירוש' כל הפסולין אינן פסולין אלא ביום הראשון וכדברירנא משמיה דמרן ז"ל והשתא מקשינן שפיר בשלמא יבש ל"ק דמוקמינן מתני' במקדש ובעינן הדר כל שבעה אלא גזול בשלמא י"ט הראשון בעינן לכם וליכא אבל ביום שני לא בעינן לכם ואפי' במקדש ופריק רבי יוחנן משום רשב"י דגזול פסול כל שבעה היינו משום דהו"ל מצוה הבאה בעבירה שנאמר והבאתם גזול דומיא דפסח מה פסח לית ליה תקנתא אף גזול לית תקנתא ל"ש לפני יאוש ול"ש לאחר יאוש:

בשלמא לפני יאוש לכם כו'. ול"נ דההוא הא דרשינן ליה להוציא את המומר בפ"ק דחולין והנכון דגזול שהוא פסול בקרבן נפקא לן מדכתיב קרבנו ולא הגזול וכדאיתא

פרק מרובה והכא לא דייקי למנקט קרא גופיה אלא דנקטי׳ לישנא בעלמא לכם משלכם כדנפקא לן מקרבנו ודכותה טובא בתלמודא:

דף ל.

אלא לאחר יאוש אמאי הא קנייה ביאוש. ק״ל טובא דהכא משמע דלרבי יוחנן יאוש כדי קני וכי מפסיל גזול לקרבן היינו משוה מצוה הבאה בעבירה. ואלו בגמרא מוכח בכמ׳ דוכתי דרבי יוחנן סבר יאוש כדי לא קני דאמרי׳ בפרק מרובה טבח ומכר לאחר יאוש ריש לקיש אמר פטור שלו הוא טובח ושלו הוא מוכר ורבי יוחנן אמר חייב משום דיאוש כדי לא קנה ואמרינן נמי התם מנין ליאוש שאינו קונה שנאמר והבאתם גזול את הפסח וגו׳ והכא מוכחינן דיאוש קני וטעמא משום מצוה הבאה בעבירה וכמה פירושי׳ נאמרו בזה שאין בהם ממש והנכון דודאי לרבי יוחנן שינוי רשות בעינן ומש״ה מפסיל משום מצוה הבאה בעבירה שהמצוה גורמת קנין זה והוציאותו מרשות נגזל הא אלו קנייה ביאוש כדי מעיקרא תו לא מפסל משום מצוה הבאה בעבירה והיינו דמוכחינן מינה דיאוש כדי לא קני וכדכתיבנא לעיל והכא הכי קאמרי׳ אלא לאחר יאוש הא קנייה ביאוש זה שיש עמו שינוי רשות. ואיכא נוסחאי דוקאני דגרסי אלא בי״ט שני אמאי אמר רבי יוחנן משום רשב״י משום דה״ל מצוה הבאה בעבירה דכתיב כי אני ה׳ שונא גזל בעולה משל למלך ב״ו והאי נוסחא דייקא טפי דודאי פסולה דמצוה הבאה בעבירה משונא גזל בעולה נפקא וההוא קרא דהבאתם גזול את הפסח ליאוש שאינו קונה מצטריי כדהתם וזה נכון וברור ואין בו בית מיחוש ולענין הלכתא קי״ל כרבי יוחנן דאית ליה טעמא דמצוה הבאה בעבירה דאע״ג דשמואל פליג עלי׳ שמואל ורבי יוחנן הלכה כר׳ יוחנן ור׳ אמי נמי קאי כר״י וסוגיא דלקמ׳ דאוונכרי וסוכה גזולה דרהטה לכאורה כשמואל דלא אדכרו בה דין מצו׳ הבאה בעבירה כי מעיינת בה אליבא דר״י נמי אזלא כדבעינן למימר קמן וסוגיין נמי בכוליה תלמודא כר׳ יוחנן ואע״ג דרב מתרץ מתני׳ אליבא דשמואל לתרוצה כשמואל אתא ולאו דס״ל כותיה הלכך קי״ל הגזול פסול כל שבעה ואפי׳ בגבולין משום מצוה הבאה בעבירה ולולב היבש פסול כל ז׳ במקדש ובמדינה יום א׳ ובזמן הזה ב׳ ימים:

אמר להו רב הונא להנהו אוונכרי. פי׳ ישראלים שלוקחים הדס מן העכו״ם ומוכרים לישראל כי זבינתו אסא מן העכו״ם ליגזזו אינהו וליתבו לכו מ״ט סתם עכו״ם גזלני ארעתא נינהו וקרקע אינה נגזלת פי׳ ואפי׳ של עכו״ם הלכך ליגזזו אינהו כי היכי דלהוי יאוש בידא דידהו ושינוי רשות בידא דידכו פי׳ וכיון דקנו מקמי מצוה לכם קרי ביה

וליכא נמי משום מצוה הבאה בעבירה דהרי אין המצוה מסייע בקנין ואתיא אפי' כרבי יוחנן ואהא סמכינן השתא למזבן לולב ודי מינין מן העכו"ם משום דאיכא יאוש ברשותא דעכו"ם ושינוי רשות ברשות' דידן:

דף ל:

ופרכינן סוף סוף כי גייזי להו אונכרי ישראלים הא איכא יאוש ברשות' דידהו ושינוי רשות בידא דידן וקנינן ליה מקמי מצוה וכ"ת דמ"מ לא חזי למזבני מינייהו לכתחלה כן היכא דלא קנו להו. הא ליתא חדא דמספיקא הוא ועוד דמסתמא מעכו"ם הוא דגזלי לה וגזל עכו"ם כה"ג דכ"ע שרי:

ל"צ למיפק בה אונכרי גופייהו דכי גייזי לה אינהו גופייהו לא נפקי בה דליכ' ברשותייהו יאוש ושינוי רשות מקמי מצוה והויא לה מצוה הבאה בעבירה וכדאמר' לעיל הא קנייה ביאוש והקדם למצוה ולכם קרינא בי' ופרכינן וליקנינהו ביאוש ושינוי מעשה דמקמי מצוה ופרקינן דאגד שינוי החוזר לברייתא ולא חשוב שינוי מעשה ושינוי השם נמי לא הויא דמעיקרא נמי הושענא קרי ליה. ומסתברא דקושטא דמלתא שני ליה דהא אפילו לא קרי לי' הושענא מעיקרא שינוי השם כי האי לא קני מכיון דתלי בשינוי מעשה שאינו חוזר לברייתו וכן דעת מורי נר"ו:

דף לא.

ת"ר סוכה גזולה כו'. ואסיקנא דפליגי בשתקף את חברו והוציאו מסוכתו דרבי אליעזר סבר קרקע אינה נגזלת וסוכה שאולה היא ואין אדם יוצא בסוכה שאולה ורבנן סברי אדם יוצא בסוכה שאולה והקשו בתוספות מ"מ כיון שתקפה מחברו הא איכא מצוה הבאה בעבירה ותירץ דלא אמרינן מצוה הבאה בעבירה אלא בדבר שהוא בא לרצות כגון קרבן שופר ולולב וכיוצא בהם אבל בסוכה שאין בה ריצוי ליכא משום מצוה הבאה בעבירה ולא נראה דהא בירושלמי חששו למצת של טבל ולמצה גזולה משום מצוה הבאה בעבירה וכדכתיבנא התם אבל הנכון דהכא כיון דלא קני לה כלל וברשותיה דמאריה איתא ואין המצוה מוציאתה מרשות בעליה לא חשיבא מצוה הבאה בעבירה הרי הוא כאלו היתה שדה דעלמא גזולה ברשותו שאע"פ שעבירה בידו אין הסוכה נפסלת בכך כנ"ל:

אבל גזל עצים וסכך בהם אין לו אלא דמי עצים. פירוש ואף ע"ג דמדאורייתא פסולה דהא ליכא אלא יאוש ולא קניה והתורה אמרה תעשה לך משלך. השתא דתקון רבנן בגוזל

מריש ובנאו בבירה דקני ליה ונות' דמיה לבעלים הרי העצים האלו שסיכך בהם קנוים לו מדרבנן מתקנת מריש ואין עליו אלא חוב דמיהם שחייב לבעלים והרי הוא כחוב דעלמא ומשלך קרי' ביה וליכא נמי משום מצוה הבא' בעבירה דהא קנינהו מקמי מצוה מיהו קשיא לי לפום האי שיטתא דידן למה לי למיכתב קרא למעוטי גזולה ת"ל משום מצוה הבאה בעבירה דהא כל היכא דלא קני לה מקמי מצוה דהוי גזול הא איכא משום מצוה הבאה בעבירה בשלמא לולב ל"ק לי דהתם אצטריך לכם למעוטי שאול אלא גבי סוכה שהוא כשרה בשאולה קרא למעוטי גזולה למה לי וי"ל דהיא גופא קמ"ל קרא תעשה לך משלך כי היכי דלא תהוי מצוה הבאה בעבירה סד"א דלא חיישינן להא בסוכה שאינה באה לרצות קמ"ל וכי אמרינן לך למעוטי גזולה היינו משום מצוה הבאה בעבירה דאי לא הא קנייה ביאוש ושינוי רשות דהקדש שלך קרינא ביה אלא ודאי כדאמרן:

ההיא איתתא. כבר מפורש ענייני ממה שכתבנו ומה דאמרינן אתתא דהוה לאביה תלת מאה ותמני סר עבדי י"מ אביה ממש שהוא עשיר גדול וי"מ שהיא בת אברהם דכתיב ביה וירק את חניכיו ילידי ביתו שמנה עשר ושלש מאות:

אמר רבינא האי כשורא דמטללתא כו'. מהו דתימא עצים שכיחי אבל האי דלא שכיח לא עביד בה רבנן תקנת מריש קמ"ל:

וה"מ בתוך ז' אבל לבתר ז' פי' שלא קבל ממנו הנגזל בב"ד עד לבתר החג או שרוצה להמתין עד מוצאי החג או שלא נתכוון לגזול עד מוצאי החג הא לא"ה אע"פ שלא פרעו עד החג כבר קנאו ודמים בלבד הוא חייב לו וכדמוכח נמי מעובדא דר"נ שלא חייבוהו לפרוע לאלתר ושלא כפירוש רש"י:

אהדורי בעיניה כיון דלא שכיח וליה ליה שום פסידא לא עביד בה רבנן תקנתא ואי חבריה בטינא אפילו לבתר שבעה נמי יהיב ליה דמיה'. פירוש אם רוצה הגזלן שאין כופין אותו לעולם לתת דמים שיכול הוא לומר אי איפשי בתקנת חכמים כדאי' בכתובות מיהו כשעמד בדין ופסקו ליה לדיניה דליתן דמים וקבל עליו שוב אינו חוזר בו:

תנא יבש פסול כו'. אמר רבא מחלוק' בלולב דרבנן סברי מקשינן לולב לאתרוג ורבי יהודה סבר לא מקשינן פירוש ואע"ג דכלהו מינין גמרי מהדדי והדר אכוליה מינין איכא למדרשיה קסבר רבי יהודה דלא שייך הדר אלא באתרוג שהיא פרי ולא בלולב שהוא מן העצים וכי היכי דלא שייך עבות אלא בהדס ולא גמרי שאר מינין מיניה:

והא תנן ר"י אמר אין אוגדין את הלולב אלא במינו מ"ט לאו דבעינן הדר ופרקינן דלאו משום דבעינן הדר הוא דהאמר רבא אפילו בסיב ואפילו בעיקרא דדיקלא דלא הוי הדר ובדין הוא דבלאו מהא דרבא מצי למייתי עלה מסיפא דמתני' דפסיל ר' יהודה בגימוניות

של זהב ופליג עליה דר"מ אלמא טעמא דר"י לאו משום דבעי' הדר הוא שאין לך הדר גדול מן גמונית של זהב אלא הא דרבא עדיפא ליי' דמפרש מתני' גופא דר' יהודה דפריכנא מיניה והכי אורחא דתלמודא:

והתניא ד' מינים שבלולב כשם שאין פוחתין מהם כך אין מוסיפין עליהם. יש שפירשו אין מוסיפין עליהם ואפי' ממינם והא ליתא דאפילו לרבי יהודה דאמר לולב צריך אגד ולא אמרינן האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי וכ"ש לרבנן דסברי לולב אין צריך אגד והאי לחודיה קאי דליכא משום בל תוסיף והטעם שלא נתנה תורה באחד מארבע מינין שיעור למעלה אלא למטה שלא יפחות מלולב אחד ומשתי ערבות ומג' הדסים למאן דבעי שלשה ואתרוג אחד ובהכי סגי לה ואם רצה להוסיף מוסיף והא דאמרינן לקמן גבי אתרוג ואימא פלפלין ופרקינן משום דלא אפשר היכי ליעבוד לינקוט חדא לא מינכרא מלתא לינקוט תרי ותלת פרי אחד אמר רחמנא ולא שנים וג' פירות ה"פ דרחמנא אמר דבפרי אחד סגי ויוצא ידי חובתו ולא בעינן שנים ושלש ואלו בפלפלת אינו יוצא אלא בשנים ושלש ויש ראיה לדברינו מדאמר להו שמואל להנהו דמזבני אסא אשוו וזבינו ואי לא דרישנ' לכו כרבי טרפון דמכשר בג' קטומין ואקשינן ולדרוש להו כר"ע דסבר דהדס אחד ומדאקשינן לדרוש כר"ע דמכשר בתדא אלמא הלכתא כר' עקיב' כדבעינן למימר קמן ואפילו הכי קא מהדר שמואל לשלשה שאינן קטומין ואמר להו אשוו וזבינו אלמא אע"ג דסגי בהדס אחד לדין תורה אם רצה להוסיף עליו משום נוי מוסיף וליכא משום בל תוסיף ולא נחית בהא משום דלולב אין צריך אגד והאי לחודיה קאי דא"כ הוה אסרי' מדרבנן כדאסרינן בשאר מינין כדלקמן אלא ודאי משום דלא נתנה בהם תורה שיעור למעלה כנ"ל. ומצינו שדורשין לענין ציצית גדיל גדילים הרי כאן ד' ואעפ"כ מוסיפין עליהן כדאמרינן התם בפרק הקומץ כאן בטלית בת ארבע כאן בטלית בת שמנה ולישנא נמי מוכיח הכי דקתני אין מוסיפין עליהן כלומר מינין אחרי' שיהו חמשת המינין כשם שאין פוחתין מהם שיהו שלשה דהשתא במינין איירינן דקתני מינין שבלולב ולא איירינן בשיעורא נמצאת למד שמוסיפין בכל מין ומין כמו שירצו וכן נהגו העולם בהדס וערבה לפי שהוא נוי ולא נהגו להוסיף בלולב ואתרוג לפי שאינו דרך נוי ונהגו במקצת המקומות להוסיף בהדס כדי לנאותו מאותו הדס שוטה דלא קיימי תלתא בחד קינא וכן רבותי עושין מעשה. ולבי מפקפק בדבר דכיון דפסול במין אחר כמין אחר דמי וכי היכי דגזור רבנן שלא להוסיף מין אחר דלמא אתי למסרך הכי נמי איתא למגזר בהא דגזיר' דשכיח היא שרוב בני אדם אין מדקדקין בין עבות להדס שוטה:

דף לא:

אמר רבי יהודה מעשה בבני כרכום שהיו מורישין לולביהן לבניהם מכאן הביא ראיה הראב"ד בשם ה"ר מנחם בר יצחק ז"ל דלולב יבש פסול לרבנן כל שבעה אפילו בגבולין דאי לא מאי ראיה מייתי מינה רבי יהודה דיבש כשר לימרו ליה רבנן דיבש פסול ביום ראשון ובני כרכום היו מורישין לולביהן לבניהם שיצאו בהם ביום שני אלא ודאי ש"מ דלרבנן אפילו ביום שני פסולין נראה מדברי רבותינו ז"ל שהראיה שמביא רבי יהודה לדבריו היא מן הירושׁ שהיו מורישין את לולביהן לבניהם וזה תימא גדול וכי מפני שהיו פסולין לא יהו מורישין אותם לבניהם עם שאר כל נכסיהׂ לעשות מהן קופות או מכבדות אלא ודאי שרבי יהודה כך הוא אומר מעשה בבני כרכום שהיו מורישין לולביהן לבניהם והיו נוטלין אותן בי"ט ראשון והראיה שלו מן הנטילה היא ולא הוצרך לפרש כי דבר פשוט הוא לתינוקות של בית רבן שאין להביא ראיה מן הירושה רבינו הגדול ז"ל:

אמרו לו משם ראיה אין שעת הדחק ראיה מכאן סמכו הגאונים ז"ל לומר דיבש ונקטׂ ראשו וכל הפסולים יוצאים בהם בשעת הדחק ואפיׂ ביום ראשון ונראה לי דוקא דכל שפסול שלהם לפי שאינו הדר דבשעת הדחק לא קפדינן ביה אבל כל שפסולו מגופו מפני מיעוט שיעורו שאין שמו עליו או שיש בו משום מצוה הבאה בעבירה לא. וביבש נמי דוקא בלולב והדס וערבה דלא כתיב בהו הדר בפירוש אלא דגמרי ליה מאתרוג דכתיב ביה הדר בפיׂ הא קפיד ביה קרא וכל שאינו הדר אין יוצאין בו אפילו בשעת הדחק:

מאי לאו אכלהו לא אלולב ושאר מינין לבד מאתרוג אמר מר כשם שאין פוחתין מהם כך אין מוסיפין עליהם פשיטא מ"ד האי לחודיה קאי והאי לחודיׂ קאי קמ"ל. א"ל מהא דאמרינן בפרק אלו הם הנחנקים והרי לולב שעיקרו מדברי תורה ופירושו מד"ס ואין מוסיפיׂ עליהם ואם הוסיף גורע ואמרינן מאי קא סבר אי קסבר לולב צריך אגד גרוע ועומד הוא ואי קסבר לולב א"צ אגד האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי ואמרינן נמי לעיל כיון דאר"י לולב צריך אגד אי מייתי מינא אחרינא הוה להו חמשה מינין אלמא לרבנן דאמרי לולב א"צ אגד לא הוו ה' דהאי לחודיׂ קאי והאי לחודיׂ קאי. ובתוׂ תירצו בודאי אפילו לרבנן עובר על המין החמישי משום בל תוסיף ולגבי הא לא אמריׂ האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי כענין כהן עולה לדוכן ומוסיף ברכה אחת משלו עובר משום ב"ת והישן בשמיני לוקה אע"ג דכל יום ויום לחודיה קאי אלא דלרבנן נהי דעובר על הה' משום ב"ת לא אמריׂ בשאר המינין שהיא גרוע ועומד וכיון שאין צריך אגד והאי לחודיה קאי והאי לחודיׂ קאי והרי קיים מצותו כראוי אלא שעובר משום בל תוסיף

לרבנן כשנוטל אותו מין דרך גדלתו אבל באוגד לולב שלא במינו כיון שאינו נוטל אותו מין בדרך גדלתו הרי אינו נוטל אותו בדרך מינין שאין יוצאין בהם אלא כדרך גדילתם ולפיכך אינו עובר בו לרבנן משום בל תוסיף כדאמרינן לעיל אבל לר' יהודה כיון דלולב צריך אגד והאגד הוא מכלל המצוה יש בו משום בל תוסיף ואם הוסיף גורע ולא יצא ידי חובתו היינו ההיא דלעיל ובדבריהם מה שנהגו להוסיף בהדס וערבה ולא חששו משום בל תוסיף אמאי דהא אע"ג דהאי לחודיה והאי לחודיה קאי לרבנן אין זה מציל מבל תוסיף. וכ"ת דבכל שהוא ממינו ליכא משום בל תוסיף הא ליתא דהא אמרינן התם א"ה תפילין נמי דאיתא בית' אחרינא האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי. ואמרינן נמי במס' ר"ה פרק ראוהו שהניתנין במתן אחד שנתנן במתן ארבע שיש בו משום בל תוסיף ומכאן יש לי ראיה גמור' שאפי' במין אחד יש בו משום בל תוסיף ואם כן לרבותינו בעלי התוס' למה מוסיפים בהדס וערבה ושמואל נמי היכי מוסיף בהדס כדאוכחנ' לעיל. והא ל"ק לי כלל לפום מאי דכתיבנא דארבעה מינין לא נתנה בהן תורה שיעור למעלה והרשות בידו להוסיף כמו שירצה אבל כשהוסיף מינין אחרים יש בו משום בל תוסיף ומ"מ עדיין קשה לדבריהם מה שנהגו להוסיף הדס שוטה והוא כמין אחר. וי"ל דלרבנן ליכא משום בל תוסיף אלא כשאינו לנוי אבל כל שהוא לנוי בעלמא אין בו משום בל תוסיף ואפילו בדרך גדילתו ואפשר שהמנהג שלא כדעת התוס' והשתא דהכי היא כל שנתנה תורה שיעור יש בו משום בל תוסיף אע"ג דהאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי וכדאמרינן הכא ובכהן שעולה לדוכן. ומה שתוקעין בר"ה יותר מט' תקיעות שאמרה תורה מתקנ' דר' אבהו בקסרין הא אמאי דאע"ג דכל תקיעה באנפי נפשה קיימא איכא משום בל תוסיף וי"ל דכיון שאין עושין כן משום תוס' אלא מן הספק שמא לא יצאו בראשונות שוב אין כאן משום בל תוסיף אבל אם בא לתקוע ד' סימנין כדי לעשות ד' תרועות שאמרה תור' הרי הוא עובר משום ב"ת. אלא דאכתי קשיא לי הא דאמרינן התם בפ"ק א"ר יצחק מפני מה תוקעין ומריעין כשהם יושבים וחוזרין ומריעין כשהן עומדין כדי לערבב את השטן והא התם דנפקי י"ח בין בתקי' שמיושב בין בתקיעות שמעומד וכדמוכח ממתני' דמי שבירך ואחר כך נתמנ' לו שופר וגמר' דעלה וכדכתיבנא ואפ"ה עבדי להו תרי זמני כדי לערבב את השטן ואמאי והא אכתי משום בל תוסיף כיון דאמרינן דלא אמרינן בהא האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי וי"ל דליכא משום בל תוסיף אלא שמוסיף חלק אחד במצוה שמוסיף במנינה או בשיעור' שנתנה תורה והקפידה בו בין למטה בין למעלה כשמוסיף בסימן תרועה או תקיעה או שמוסיף בסימנין אבל כל שהוא עושה מצותו כדרך שאמרה תורה וחוזרו כופל את הכל מפני הדור מצוה וכדי לערבב את השטן אין

בזה משום בל תוסיף אלא אם כן הקפיד הכתוב בפירוש שלא לכפלו וכענין שמצינו בכהן שעולה לדוכן שאינו מצווה אלא לברך פעם אחת כדאמרינן התם בפרק ראוהו דאי בעי מצלי ואי לא בעי לא מצלי לומר שאין הכהנים מצווין לברך את ישראל בעשה אלא פעם אחת ואעפ"כ אי בעי הדר ומצלי אין בזה משום בל תוסיף וליכא למימר שעושה להוציא לאחרים דליכא חיובא אישראל להתברך מצוה דכהן הוא אלא ודאי כדאמרי'. ובתפלה גם כן התירו להתפלל כל היום דרך נדבה אלא ודאי שכל שכופל מצוה שאינו חייב לכופלה ואינו עושה אותה להוציא לאחרים אסור לו לחזור ולברך עלי' משום ברכה לבטלה אלא שבמקום שהתירו חכמים כגון תפלה דאיסור ברכה לבטלה מדבריהם והם אמרו מעתה אין בכפילת תקיעות ר"ה משום בל תוסיף אף לפי שיטת רבותינו בעלי התוס'. א"נ והוא הנכון דכל שהוא בתקנת חז"ל אין בו משום ב"ת תדע שהרי ישנין בשמיני ע"פ חז"ל כנ"ל. אבל מורי נר"ו מפרש בשם רבי' הגדול ז"ל דכל היכא דאמרינן האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי ליכא משום בל תוסיף כההיא דלעיל ודפי' אלו הן הנחנקין ולא מפקי' להו מפשטייהו ובהכא ל"ק מידי בתקיעות של ר"ה. ומה שאמרו בכהן שעלה לדוכן והוסיף א' משלו שעובר בבל תוסיף ולא אמרינן דכל ברכי' וברכה בלחודה קיימא שאני התם שצריך פרישת כפים וכיון שהכל עושה עם פרישת כפים ה"ל כלולב דרבי יהודה שהוא צריך אגד ולא אמרינן האי לחודיה קאי והאי לחודי' קאי והישן בשמיני לא חשיב דקאי לחודי' כיון שכל הימים רצופים ואין הפסק בנתיים. והא דאמרינן הכא דאין מוסיפין עליהם אפילו לרבנן ולא אמרינן האי לחודי' קאי והאי לחודיה קאי לאו מדאורייתא אלא מדרבנן דלמא אתי למסרך ואפ"ה מוסיפין ואפילו מדרבנן משום נוי דבהא לא חיישינן לסירכא ואפילו הדס שאינו עבות כיון שהוא ממינו שהעבות ושאינו עבות הכל גדל באילן אחד אין חוששין בו דלא גרע מסיב ודקל' דחשיב ליה רבי יהודה מינו וכן יש לפרש לשיטת התוספות לפי המנהג אבל עדיין אני מפקפק דאתו למסרך:

תיובתא דרבא תיובתא. פירוש דר"י לא בעי הדר אפילו באתרוג וכל שכן בשאר מינין וקשה לי א"כ כלא פרקין דלא כר"י דהא נקטם ראשו ועלתה חזזית וניקב ונקלף כלהו מדין הדר הם פסולין ואלו לר"י לא פליג אלא בירוק ככרתי דמחמיר טפי מרבי מאיר ולא חזי' ליה דפליג ברישא. וי"ל דלרבי יהודה כל שאינו כברייתם מודה הוא דפסיל דלא חשוב שמו עליו וכי היכי דפסול בירוק ככרתי ובאתרוג כאגוז משום דלא גמר פירא אבל כל שהוא שלם כברייתו אלא שהוא יבש שמו עליו ולא מיפסיל משום שאינו הדר כנ"ל:

ה"ג ובגדול כדי שיאחז שניהם בידו אחת רבי יוסי אומר אפילו בשתי ידיו וכן מוכח בכאן ודוק וכדבעי' לפרושי קמן:

ואתי לאיפסולי. פירוש ודלמא לא הוה ליה אחרינא א"נ דלא יהיב אדעתיה ונפיק בהא בפסולא:

והאמר רבא לולב של ע"ז לא יטול ואם נטל. פירוש ואפילו קודם ביטול דאלו לאחר ביטול אפילו לכתחלה נמי כיון דשרי להדיוט לא מאיס למצוה ואע"ג דר"ל מבעיא ליה התם במסכת ע"ז רבא פשיטא ליה כדבירנא התם והלכתא כותיה והכא קודם בטול היא וטעמא דיצא משום דמצות לאו ליהנו' ניתנו כדאיתא בכמה דוכתי לרבא ואע"ג דמתהני בעשיית מצות שמקבל שכר בעולם הזה ובעולם הבא לא חשיב איסור באיסורי הנאה אלא כשנהני בגופו של איסור אבל כל שאין ההנאה מגופו אלא שגורם לו הנאה וריוח ממקום אחר אינו הנאה מן האיסור וכדרך שאמרו בנודר הנאה ממעין שטובל בו בימות הגשמים שאינו נהנה בגוף המים ואף על פי שגורמ' לו טבילה זו לעלו' מטומאה לטהרה ומכשירתו לכל הדברים לית לן בה וכן הא דאמר רבא התם בסנדל של ע"ז לא תחלוץ ואם חלצ' חליצתה כשרה דמצות לאו ליהנות ניתנו ואע"ג דמרווחא טובא בההיא חליצה לא חשיבא הנאה באיסור והא ברירנא לה בדוכתא אחרינא:

הכא באשרה דמשה עסקי'. פי' אבל אשרה דעכו"ם כשר ליום שני מיהת בשאלה כדכתיב במתניתין:

אמר ר"ה א"ר חנינא ל"ש אלא נקטם אבל נסדק כשר. פי' נסדק דומיא דנקטם דהיינו בעלה העליון בראשו ואסיקנא דאי עביד כהמנק פסול וכ"ת והא דקתני נחלקה התיומת פסול ופירשו רבותינו דתיומת היינו העלה האמצעי והתם אע"ג דלא עביד כהמנק פסול וי"ל דהתם כשנחלקי' רוב' אבל נסדק מיעוטו דהיינו בראשו כשר עד דעביד כהמנק ועוד י"ל דאפי' נחלקה מיעוטה פסול דומיא דנקטם וכי אמרינן נסדק מעוטו כשר כשנסדק לרחבו דהוי כעין נקטם שנקטם לרחבו ולפיכך במיעוטו כשר כל היכא שאינו תלוי ועביד כהמנק דהדר הוא דאינו ניכר בו כנ"ל. ולפי זה ראוי לחוש כשהסדק לארכו שהוא מתרבה בכל שעה כשמנענעו לפסול אפילו במיעוטו וכן חוששין בעלי הנפש מיהו קצת רבותינו ז"ל פירשו שנחלקה התיומת אינו העלה העליון אלא שהעלין הכפולין יש להם בגבם דבר שמחבר אותם ומתיימן ונקרא תיומת ואם נחלקו רוב העלין ורוב כל עלה ועלה באותו מקום פסול והשתא לא איירי כלל בעלה האמצעי אלא בשאר העלין וכן משמע בירושלמי דאמרי נפרצו עליו נעשה כמי שנחלקה התיומת דאלמא פיסולא דנחלקי' התיומת בכל העלין דומיי דנפרצו עליו מדקא מדמי להו להדדי אותן לולבין

שראשי העלין כפופין אני חושש דהא תני כפוף פסול וכפוף היינו כפיפת הראש דכתיב הלכוף כאגמון ראשו ואפי' עלה האמצעי חשוב ראשו ואין לי טעם ברור להכשיר:

דף לב.

ג"ה כפוף קווץ הוא מלשון קוצים וי"ג כווץ כלו' שעשוי קמטים קמטים ושניהם פסולים מספיקי' ורבינו אלפסי ז"ל גורם לתרוייהו:

אמר רבא האי לולבא דסליק בחד הוצא. פרש"י ז"ל שאין לו עלין אלא מצד א'. ואחרים פירשו שאין רוב עליו כפולין אלא שעולין אחת אחת ושניהן פסולים ומדקא' בעל מום הוא נר' שפסולו מגופו ופסול כל שבעה אפילו בזמן הזה וי"א שאין פסולו אלא מפני שאינו הדר וביום א' בלבד ואפשר לדון כן לפי פי' האחרון אבל לא לפרש"י ז"ל:

אמר ר"פ נפרצו עליו דעביד כחופי' הא א"ש לפי' הראב"ד שפי' נפרצו העלין לארכן לשתים כדרך שעושין האומנין לעשות מהן קופות כי העלין נקראין הוצי כדאמרינן לעיל דסליק בחד הוצא וכשמחלקין אחד לשנים או לד' נקראין חופיא וכדאמרי' בפ' הגוזל האי מאן דגזל לולב ועבדינהו הוצי כלו' שניתק העלין ממנו קני גזל הוצי ועבדינהו חיפא קני והיינו כשחלק ההוצין לשתים או לג' דעביד בהו שינוי מעשה ואלו לפי' ר' האלפסי ז"ל לא א"ש שדוחק היא לו' דגזל לולבא ועבדיה הוצי שחלק הלולב לשני' ושדרתו והוצי ועבדיה חופיא שגזל חצי לולב וניתק העלין ממנו וגם בירושלמי מוכיח כפירוש הראב"ד דקאמר נפרצו עליו נעשה כמי שנחלקה התיומת דאלמא כשם שחלוק התיומת הוא שנחלקו במקום רחבן א' לשתים דארכן דאלו לפירוש הרי"ף ז"ל מה ענין נחלקה התיומת שהוא חלוק העלין לנפרצו עליו שהעלין שלמין אלא שניתקו חבורן ודינו של ר' אלפסי ז"ל לא נא' בגמרא לפי שהוא פשוט שכל שניתקין ממקום חיבורן עד שאין עומדין מאליהם כדרך גדילתן פסול ואע"פ שעומדין ע"י אגד ובלבד כשרוב העלין כן אבל במעוטן ושיהא שדרו של לולב מכוסה מעלין כשר:

ואימא חרות בעי' כפות וליכא כלו' דבעי' שיהא ראוי לכפיתי' משא"כ בחרות:

ואימא תרתי כפי דחמרי. פי' שאינו יוצא אלא בשני לולבין ומהדרי' כפת כתיב ואימ' חדא כלומר עלה אחת ההיא כף קרו לי':

דף לב:

אמר ר"י אמר שמואל שיעור הדס וערבה ג"ט ולולב ד'. פי' זהו שיעורם למטה ואם רצה להוסיף מוסיף כדי שיהא יוצא מן ההדס טפח פי' אפילו עם העלין ור"י אמר שדרו של

לולב צריך שיצא מן ההדס טפח וכן הלכה ולעולם אם הוסיף בגובה ההדס והערבה כמה הוא צריך שיצא מן הלולב טפח משדרו והיינו דפירשו לה כל חד מנייהו ולא קאמרי סתמא לולב ארבע עם העלין או לבד מעלין:

גופא שיעור הדס כו'. קס"ד דר' טרפון הדס ד"ט בעי ופריש רב דימי דלעולם שיעורו ג' טפחים אלא שמוסיף בטפחי' דאמה בת ו' טפחים עשה אותם בת ה' ויוסף לכל טפח חומש והוו להו ג' טפחי' של הדס ג"ט וג' חומשין ואקשי' דהא שמואל פסק כר"ט ואכשר להו לעיל בג"ט ופוחת ג' חומשין ול"ל דלא דק לקולא ואסיקנא דר' טרפון הוא פוחת משיעורן של טפחי' שתות דאמ' בת ה' טפחים עושה אותה בת ו' טפחים קטנים נמצאו ג"ט קטנים שנוטל להדס ב"ט ומחצה שהם י' גודלין וכן הלכתא וכי קא' שמואל ג"ט לא דק ולחומרא לא דק. ורבינו אלפסי ז"ל כתב בהלכותיו דברי שמואל כפשטן ואיהו נמי לא דק והו"ל לפרש שהם טפחים קטנים שיש בהם עשרה גודלין ומסתברא דרבי טרפון מודה הוא שאין הלולב מוסיף אלא טפח כדי לנענע בו והא דקאמר והשאר ללולב דזמנין דבעי לי' כוליה אם הוסיף בשיעור ההדס וכדכתיבנא לעיל וי"א שהטפח ההוא ג"כ טפח קטן ונמצא שיעור לולב ד"ט קטנים ואלו היו שלמים היו י"ו גודלין חסר מן הג"ט שהם י"ב שלישי גודל חסר מהם שתות נשארו עשרה שלישי גודל שהם ג' גודלין ושליש גודל נמצא שיש בלולב י"ג גודלין ושליש גודל וכ"כ בתוספות והרב החסיד רבינו יונה ז"ל נתן סימן לדבר מי בעל דברים יג"ש אליהם כי הלולב שאומרים עליו דברים דהיינו ברכת הלולב שיעורו יג"ש שלשה עשר ושליש. ונראין דברי רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל שכתב שלא חלק ר"ט בטפח העודף בלולב כלל ומודה הוא שצריך כדי לנענע בו טפח שלם של ד' גודלין ויש ראיה לדבריו מדאמרי' במס' נדה פרק המפלת חמשה שיעורן טפח וחשיב חד מינייהו שדרו של לולב ואותם טפחים שלמים הם ואליבא דר"ט דהלכתא כותיה דאיהו לא פליג בטפח זה אלא דנקט והשאר ללולב כדברי חכמים נמצא שיעורו של לולב י"ד גודלין כי הג"ט הם קטנים והרביעי הוא טפח שלם וכן עיקר:

ת"ר ענף של עבות וכו' רבא אמר מהכא האמת והשלום אהבו והכי מצינן למימר גבי כופרא אלא דנקט חדא מנייהו ובהכי סגי לן:

ה"ג ראב"י אומר ענף עץ עבות עץ שענפיו חופין את עצו ול"ג עץ שטע' עצו ופריו שוה דהא מענף עץ עבות ליכא למדרש הכי שהרי אין בכתוב זכר פרי וגבי אתרוג הוא דדרשינן הכי:

היכי דמי עבות אמר רב יהודה דקיימי תלתא טרפי בחד קינא. פי' שבכל קן וקן יש ג' עלין סביב בשורה אחת רב כהנא אמר אפילו תרי וחד פי' אע"פ שאין שלשתן עומדין בשורה כי האי עולה או יורד מעט בקן:

רב אחא בר רבא מהדר אתרי וחד אמר הואיל ונפק מפומיה דרב כהנא. פי' כדי לקיים דבריו ולהראות לתלמידים שהלכ' כמותו ואע"ג דאידך דקיימי כלהו בחד קינא עדיף טפי:

א"ל מר בר מר לרב אשי אבא לההוא הדס שוטה קרי ליה יש שפירש הדס שאינו גמור נקרא שוטה כעין שקורין לבכור מן האם בוכרא סיכלא פרק יש נוחלין. והנכון שנקרא הדס שוטה ע"ש שאין עליו הולכין כסדר וכשורה והוא כשוטה שאין לו סדר ושיטה:

ת"ר נשרו רוב עליו ונשתיירו מיעוט כשר ואוקימנ' באסא מצרא' דאיכא ז' טרפי בחד' קינ' וכיון דנתרי להו ד' פיישי להו תלתא ובהדא דעלמא שנשרו מקצת עליו לא פי' תלמודא מה דיני' אמ"ד שצריך שיהא כולו עבות ואם נשרה מכל שיעורו אפילו עלה א' פסול וכדאמרי' לעיל עבות תלתא לא אשכחינן אלמא בעי' כולו עבות והכא אמרינן בלבד שתהא עבותו קיימת ואומר בדאשתיירו תלתא בקינא דאלמא בפחות מכאן לא הוו עבותו קיימת אבל מורי נר"ו אומר דכי אמרינן דבעינן כלו עבות היינו שיהא כל השיעור מין עבות דקיימי תלתא בחד קינא דאי איכא בכוליה שיעורא חד קינא דלא הוי עבות פסול והיינו דאמרינן עבות ג' לא משכחינן כלו' ממין עבות אלא שנשרו מקצת עליו כל זמן שרובן קיים שנשאר בכל קן וקן ב' עלין כשר ושפיר מיקרו עבות והיינו דאמרי כיון שנשרו תרי עבות היכי משכחת לה דאלמא כל היכא דלא נשרו תרי שפיר הוי עבות דאי לא לימא כיון דנשרו עליו עבותו קיימת היכי משכחת לה וכי יבשו עלין שהעלין קיימין וכלו עבות הקלו יותר שהכשירו בשיש ג' עלין לחין בראש הבד כדלקמן וכן עיקר:

דף לג.

עץ עבות אמר רחמנא מ"מ ולקמן אמרינן ערבי נחל אמר רחמנא מ"מ ופירוש שניהם דכי קפדינן אשם לווי היינו היכא דאפקיה רחמנא בשם פרטי כגון אזוב ומרור וכיוצא בהן אבל הכא כל היכא דהוי עץ עבות או שהערבה ממין הגדל על הנחל בהכי סגי דלהכי אפקיה רחמנא בשם כלל:

ת"ר יבשו רוב עליו ונשתירו בו ג' בדי עלין לחין. פי' הני ג' בדין לאו היינו ג' בדין דעלמא שהן ג' הדסין דא"כ היינו כוליה שיעורא ואפילו לרבי ישמעאל ומאי בעינן תו

אלא פירושו ג' קינין שיש בכל אחד שלש עלין ופירש רב חסדא שצריך שיהו בכל אחד מן ההדסין פי' קץ אחד לכל הדס בראשו ונקיט לה אליבא דר' ישמעאל משום דלכתחלה בעיא ג' הדסים משום נוי אבל מדינא בהדס אחד סגי שיהא קן לח בראשו ולחין דקאמרינן למעוטי יבשין דהא אמרינן וכלן כמושין כשרים ושלא כדברי ראב"ד ז"ל. ונראין דברים דכלא מלתא תליא בראש ההדס שכשם שאם הוא לח מציל על השאר שהוא יבש כלו כך אם הראש יבש פסול ואע"פ שהשאר כלו לח מפי מורי נר"ו:

בעי רבי ירמיה נקטם ראשו מערב י"ט ועלתה בו תמרה בי"ט מהו. פי' והיינו דתני מעיקרו כי כשחל י"ט שהיה זמן מצותו היה פסול ונדחה ממצותו אבל כל שהוכשר מערב י"ט לא הוו דחוי כלל כדלקמן וכל שהיה כשר בשחל י"ט ואח"כ נדחה שנקטם ראשו וחזר ונראה שעלתה בו תמרה מיקרי נראה ונדחה דאיבעיא לן לקמן אם חוזר ונראה ומי שנראה ונדחה חמיר יותר מדחוי מעיקרו וכדאמרינן לקמן דחוי מעיקרו פשוט מינה נראה ונדחה חוזר ונראה לא תפשיט מינה ודין הוא שאין זה שהיה דחוי ולא נכנס לכלל הכשר מעולם כזה שכבר נראה ונכנס לכלל הכשר ונדחה ממנו דכיון שיצא מן הכלל שוב אינו חוזר. והא דאתינן למפשט בעיין מההיא דכסוי הדם דהוי נראה ונדחה דחמיר בכל שכן אתינן עלה דכיון דבנראה ונדחה דחמיר טפי אמרינן אין דיחוי כל שכן בהא דבעינן דקיל טפי דהוי דיחוי מעיקרו וסלקו בתיק"ו. מיהו לקמן בשמעתין איפשט' דדחוי מעיקרו לא הוי דחוי ודכות' בתלמודא ואפשר דהכי נמי לא סלקא בתיק"ו אלא ההיא דכסוי הדם דלא ידעינן אי תנא מפשט פשיטא ליה או מספקא ליה ולא ידעינן לאיפלוגי בינייהו למימרא דאף על גב דההוא ספיקא דחוי מעיקרא לא הוי דחוי ולקמן ברירנא דדחוי מעיקרו לא הוי דחוי אבל נראה ונדחה וחוזר ונראה הוי ספיקא ואזלינן בה לחומרא. זו שיט' רבותי ולא נהירא וכי האי בעיא איבעיא לן במס' ע"ז גבי ע"ז שבטלה עכו"ם לולב מהו למצוה אי אמרינן יש דיחוי או לא ולא אפשיטא ומסתברא לי דלא דמי ההוא דהתם וההוא דלעיל דנקטה ראשו להא דהכא כיון שיש בידו למעטן ולתקנן לא חשיב דחוי אבל גבי נקטם ראשו שאין בידו להעלות בו תמרה ובידי שמים הוא דלמא יש דחוי ולהכי סלקא בתיק"ו מיהו עיקר דמלתא דר"ל ור' דימי דהתם ליתא דלולב של ע"ז שנטלו אפילו קודם ביטול יצא כדאמ' רבא הכא דמצות לאו ליהנות נתנו ואפ"ה בדיעבד בתלוש אסור להדיוט קודם בטול מדאצטריך לטעמא דלאו ליהנות ניתנו כדברירנא בדוכתא אבל לכתחלה לא יטול קודם בטול אבל לאחר בטול אפי' לכתחלה שרי ומשום דחוי ליכא דכיון דקודם ביטול נמי בדיעבד יצא לא חשיב דחוי כנ"ל:

לימא כתנאי עבר ולקטן כו'. פי' ולא סגי דתהוי פלוגתא דהני תנאי אלא או בדחוי מעיקרו או בתעשה ולא מן העשוי ומעיקרא ס"ד דלא בעינן בלולב תעש' ולא מן העשוי ופלוגתא בדחוי מעיקרו ואסיקנא דפלוגתייהו אי חשוב תעשה ולא מן העשוי ובלולב צריך אגד קא מפלגי אלא דכ"ע דחוי מעיקרו לא הוי דחוי ולא אמרינן דלכ"ע דחוי מעיקרא הוי דחוי משום דהכי משמע טפי דהא הכי אסיקנא לקמן:

ואת"ל צריך אגד הזמנה בעלמא היא. פירוש כיון שהוכשר קודם י"ט לא חשיב דיחוי כלל שאין האגד עושה דחוי אע"פ שמצוה לאגדו שאין האגד הזמנה בעלמא ואינו דוחה מיהא לדברי רבי יהודה צריך לחזור ולאגדו דלא ליהוי ליה תעשה ולא מן העשוי דצריך לאגדו בכשרות למ"ד צריך אגד כדאמרינן לעיל בהדיא:

דף לג:

והא אביי ורבא דאמרי תרוייהו מודה ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות ופרקי' דא"ל הושענא אחר'. פי' הרב בעל הערוך ז"ל שאף ע"פ שהוא מתוקן גמור אין דין פסיק רישיה ולא ימות אלא כשהוא נהנה ממלאכתו אלא שעושה בלא מתכוין והביאו ראיות רבות לקיים סברא זו ולא היא כדבירנא בפרק קמא דכתובות אבל ה"פ דהא לא חשוב מתקן אלא כשצריך למצותו אבל כשאינו צריך לו אינו חשוב מתקן עד שיתכוין לו והרי הוא כמלקט אותה מהדס שוטה שאינו מתקן ואדק"ל אמאי לא שרינן ליה לכתחלה דנימא מתוך שהותרה ליקוט ענבים לצורך הותרה נמי שלא לצורך אוכל נפש כשהוא צורך י"ט דהא קי"ל דאית להו מתוך בצורך י"ט י"ל דלא שרינן מדין מתוך אלא מלאכה דעלמא שאינו עושה כלי אבל זה שעושה כלי שהוא דבר מסוים והשתא לא עביד מצוה אלא שמתקנו למצות לא. מפי מורי נר"ו:

ת"ר הותר אגדו אוגדו בחוט שלו או באגוד של ירק. פירי בכריכה בעלמא קסבר עניבה קשירה היא וכיון דלולב א"צ אגד בכריכה כל דהו סגי:

ת"ר ערבי נחל כו'. עד הלכתא גמירא לה הקשו בתוספות אמאי לא שיילינן ולאבא שאול דדריש ערבי נחל אחת ללולב ואחת למקדש של בעל ושל הרים מנא ליה כי היכי דשיילינן לרבנן למקדש מנא להו ותירצו דאבא שאול סבירא ליה דשל בעל ושל הרים פסול ופליג אתנא דמתניתין וס"ל כרבנן דמתניתין קמייתא דאמרי ערבי נחל הגדלות על הנחל ממש ולמעוטי של בעל ושל הרי' ואינו נכון דהא ת"ר לקמן איזו הוא ערבה ואיזו היא צפצפה ערבה קנה שלה אדום כו' ואם איתא למה להו סימנא אחרינא ת"ל שאינה כשרה אלא הגדלה על הנחל ממש אלא ודאי דכ"ע מכשרי של בעל ושל הרים

והא דקתני הגדלות על הנחל פירוש אותן ערבות שדרכן על הרוב להיות גדלות על הנחל ואפי' הם של בעל ושל הרים והא דלא שיילינן לאבא שאול מנ"ל הא משום דאבא שאול תרתי שמעת מינה מקרא מדכתיב ערבי נפקא ליה אחת ללולב ואחת למקדש ומדכתיב נחל משמע ליה שדרכה ליגדל על הנחל אבל לרבנן דדרשי כוליה קרא לרבות של בעל ושל הרים שיילינן להו ערבה של מקדש מנא להו ואמרינן דהלכתא גמירי לה דאמר רבי יוחנן עשר נטיעות ערבה וניסוך המים הלכה למשה מסיני פירוש עשר נטיעות היינו דתנן עשר נטיעות חורשין כל בית סאה בשבילן פי' מדאורייתא אסור לעשות עבודת קרקע בערב שביעית דהיינו יום לפני ר"ה ואפ"ה בשיש שם נטיעות ילדות שאם לא יעבדו אותם ימותו הלכה למשה מסיני שחורשין אותם כדי הצריך להם וכשהם מפוזרות בבית סאה חורשין כל בית סאה בשבילן וכן אפי' הם אלף או יותר לחשבון עשרה לבית סאה אבל כשהן מפוזרות יותר מבית סאה אין חורשין כל בית סאה אלא חורשין תחתיהן כדי הצריך להם ודוקא נטיעות ילדות שרא רחמנא דגמרי לה הלכה למשה מסיני אבל בזקנים אסור לחרוש מה"ת כל ל' יום וחכמים הוסיפו יותר שאסרו לחרוש בערב שביעית בשדה לבן מן הפסח ובשדה אילן מן העצרת כדאיתא בדוכתה:

דף לד.

למאי נפקא מינה למחט שנמצאת בעובי בית הכוסות שם פירשתי מאי האי דקאמר דנפקא לן מיניה למאן דמפרש שדין המסס דהיינו הובלילא כדין בית הכוסות דמצד א' כשרה ומב' צדדין טרפה:

דף לד:

מתני' ר' ישמעאל אומר ג' הדסים ואפי' שניה' קטומים אפשר דר"ט לא קפיד אג' אלא דנקיט סירכא דר"י ולא אתיא איהו למימר אלא שאין קטימה פוסלת אבל במנינא דלמא כר"ע ס"ל דמכשר בהדס אחד והכי משמע לקמן בגמרא רבי עקיבא אומר כשם שלולב א' ואתרוג אחד כך הדס אחד פירוש שאינו קטום והיינו דלא פריש לה והכי מוכח בגמרא דאמרינן ולדרוש להו כרבי עקיבא ופרקינן דחד ולא קטים לא שכיח ופירוש קטומין כתב רבי אלפסי ז"ל קטימת הראש והשיבו עליו דא"כ מתניתין דתנן נקטם ראשו פסול אינה הלכה דהא קי"ל כרבי טרפון דמכשיר בקטומין ועוד היכי אמרינן לקמן דחד ולא קטום לא שכיח הרבה מצוין מהם שאינם קטומי הראש ועוד מה טעם להכשיר בנקטם ראשו של הדס יותר משאר המינין ועוד מדאמרינן בת"כ ומייתי לה בירושלמי

ב' דליות ואחד שאינה קטומה הרי שקראו דליות לקטומין ונראה שאינם קטומי הראש כי מה ענין לקרותם דליות ועוד דא"כ דאידחיא להם סתם מתני' דלעיל אידחיא כולה שמעתא דשקלינן וטרינן בנקטם ראשו ועלתה בו תמרה והיאך תהיה כל אותה סוגיא דלא כהלכתא וכ"ת דאף ע"ג דהלכתא כרב טרפון לא דדרשינן לה בפרקא מפני שמצוה בשאינו קטום להידור מצוה והיינו דלא דריש שמואל לקמן ולהכי מהדרינן ושקלינן וטרינן בדין עלתה בו תמרה כדי שיהא הדור מצוה הא ליתא דניחא דליהדר בתריה לכתחלה אבל בשנקטם ראשו ועלתה בו תמרה היכי איכא למימר ביה דליהוי דיחוי דהא כשר הוה לגמרי מדינא ובדיעבד יצא והדור מצוה דלכתחלה לא עביד ליה דיחוי כלל כיון דהשתא עלתה בו תמרה והוי הדור בהכי דהא כי לא עלתה בו תמרה יוצאין בו ומברכין עליהם ורבינו הגדול ז"ל רצה לזכות רבי' אלפסי ז"ל המקום ידינהו לזכות וכתב דנקטם ראשו היינו קטומין ואידחיא לה סתמא דלעיל דהויא ליה סתם ואח"כ מחלוקת ואין הלכה כסתם ומאי דאמרינן דחד לא קטים לא שכיח זהו במקומו של שמואל שהיו מביאין ההדס ממקום רחוק ומתייבש הראש בדרך שהוא רך ונקטם ולא היה מצוי אפי' אחד שלא יהא ראשו קטום וכדאמרינן לעיל השתא עבות ג' לא משכחינן אלמא לא היה הדסי' מצוים להם והא דמכשרינן בנקטם ראשו של הדס יותר משאר מינין משום דע"י שהוא עבות בעלין אין הקטימה ניכרת בו כמו בשאר המינין. ומה שקראו אותם בת"כ ובירושלמי דליות הענפים שהם קטומי הראש נקראין דליות והם הזמורות בלשון הפסוק והם הענפים שדרכן לקטום את ראשם כדי שירבו בענפי' ולפיכך נקראין זמורות על שם שזומרין אותם מלשון לא תזמור ומלשון דליות אמרו במשנה המדל בגפנים כלומר הזומר ומה שלא אמרו במשנתנו וקטומי הראש לפי שכבר שנינו למעלה נקטם ראשו ונתפרש לנו שהקטימה בראש היא וכולה סוגיא דלעיל דשקלו וטרו בעלתה בו תמרה כולהו ס"ל דקטומין כשרין כר"ט אלא דבעו הדור מצוה חוץ מר' ירמיה דבעי איהו דיחוי מעיקרו דאיהו ודאי פליג וסבר דלית הלכתא כר"ט ואידך אמוראי לא חשו ליה וקא מהדרי ליה לפום טעמיה ורבי' ז"ל רב חסד ודן לזכות וממשכן נפשיה אדמרן אע"ג דלא ס"ל דודאי הני כלהו דחייתא נינהו ואפוקי לישנא ושמעתתא מפשטייהו. והנכון כמו שפירש הרב בעל המאור ז"ל זקנו של רבינו נ"ר דנקטם הראש לחוד וקטומים לחוד ופי' קטומין שדרך ההדס שיוצאין מצדדין בדין קטנים ופארו' והם מפסיקין בקינא דלא הוו תלתא בחד קינא וצריך לקטום אותם משם וכשקוצצין אותם נקראים הבדים קטומין ומאן דפסול סבר דהפסקה היא ולא הוי הדר ור"ט סבר דלא הוי הפסקא והדר הוא. והשתא קי"ל כסתם מתני' דלעיל דנקטם ראשו פסול דומיא דשאר מינין ואתיא כהלכתא

כולה שמעת' דשקלי בעלתה בו תמרה וא"ש מאי דאמרי' דחד ולא קטים לא שכיח כי רחוק הוא להמצא ענף של הדס שלא יצאו פארות ובדין מצדדיו והיינו דמיקרו קטומין סתם ומיקרי נמי דליות על שם שקוצצין אותם מלשון המדל בגפנים וכמו שנאמר ורעו דליותיו וזה נכון מפי מורי רבינו נר"ו:

גמ' תניא א"ר ישמעאל מנין שמעכבין זה את זה ת"ל ולקחתם לכם שתהא לקיחה תמה אמרינן במס' מנחות ל"ש אלא שאין לו אבל יש לו אין מעכבין פירשו רבותינו ז"ל דכי אמרי' יש לו אין מעכבין בשהיו כלם ברשותו כשנוטלן אלא שנוטל כל אחד בפני עצמו שאין צירוף מעכב כיון דאין לולב צריך אגד אבל אם יש לו מין אחד ואין לו שאר מינין אלא שהגיעו לידו אח"כ ונטלן אחד אחד לא יצא כיון שלא היו כלן ברשותו כשנטל כל אחד מהן אבל מורי הרב כתב בשם רבותינו ז"ל שאין הכוני' אלא שיטול את כולן כל שנטלן כולם אע"פ שלא היו ברשותו ביחד יצא דיש לו קרינא ביה כיון שנטלן כולן מיהו אין ראוי לברך על הלולב אלא א"כ ברי לו שיגיעו לידו כולן שאע"פ שהברכה על הלולב אינה אלא בשיש לו הכל ושמא לא יהיה לו והוי ברכה לבטלה ואע"פ שהפסיק ושח בין מין למין אין זה הפסק כדאמרי' בשמע ט' תקיעות בט' שעות ביום וכדפרישנא התם:

אמר בוריא א"ר אמי חזר בו ר' ישמעאל. יש שפירשו שחזר בו ממ"ש ואחד שאינו קטום והודה לרבי טרפון שמכשיר אפי' שלשתן קטומין וליתא כלל דכיון דהיינו מלתא בתרייתא דרבי ישמעאל דתניא במתניתין מנא לן דחזר בו הל"ל שלא אמרה מעולם ותו דאם כן היאך פסקו הלכה כרי טרפון דמשמע הלכה מכלל דפליגי ואי משום דר"ע פוסל בקטום יחידאה הוא וכ"ש לדברי האומר דר"ע מכשיר אפי' בקטום דהדס אחד אמר רחמנא מ"מ. והנכון לפרש שחזר בו רבי ישמעאל בסוף דבריו כשאמר וא' שאינו קטום ממ"ש בתחלת דבריו דצריך ג' הדסים וחזר והודה לרבי עקיבא שמכשיר בהדס אחד ובעי ליה דלא ליהוי קטום. והא דבעי' שנים קטומין לאו מדינא אלא להדור מצוה ולהכי סגי ליה בקטומין והא שאינו קטום צריך מן הדין ושנים קטומין להדור וכן מפורש בירושלמי:

מ"ט אלימא משום דמיקל לדרוש להו כר"ע דמיקל טפי תמיהא מלתא טובא כיון דשמואל כר"ט ס"ל היכי מצי דריש כר"ע דלית הלכתא כוותיה דידיה ובתוס' פירשו דה"ק ודאי דשמואל דפסק כר"ט אזדא לטעמיה דקאמר לזבינייא דרישנא לכו כר"ט דאלמא כר"ט ס"ל דאי ס"ד דלאו כר"ט ס"ל והא דאמר להו דרישנא לכו כר"ט לאו משום דסבר לה כר"ט אלא כדי לאיים עליהם כי היכי דלשוו ולזבנו לימא להו דרישנא לכו כר"ע דמיקל טפי והיה מאיים על המוכרים יותר אלא ודאי בדוקא קאמר הכי ולא

להפחידם ודחינן דלמא להפחידם קאמר והא דלא מאיים להו בדרבי עקיבא משום דחד ולא קטים לא שכיח ודר"ט הוי הפחדה טפי ול"נ כלל חדא דהיכי אפשר דלהוי שמואל גונב דעתם להפחיד בשקר ועוד דנפיק מיניה חורבא למאן דשמע או לאוונכרי גופייהו דעבדי הושענא דידהו בקטומין כסבורין דבקושטא קאמר לה שמואל ועוד דכל היכא דא"ל שמואל להאי לישנא בדוקא קאמר לה ובקושטא דאמרי' בפרק כל שעה אמר רב קדרות בפסח ישברו ושמואל אמר אל ישברו דסבר לה כר"ש כו' ואמרינן ואזדא שמואל לטעמיה דאמר להו שמואל להנהו דמזבני כנדי אשוו וזבינו ואי לאו דרישנא לכו כר"ש והתם ודאי בקושטא קאמר להו דפרכי' עלה ולדרוש להו ופרקי' אתרי' דרב הוה ומדפרכינן ולדרוש להו ודאי מוכחא מלתא דקים לן דכי האי לישנא דוקא הוא ואזדא לטעמיה. ובעיקר קושייתנו תירץ ר' הגדול ז"ל דאע"ג דפסק שמואל הלכה כר"ט בקטומין שהקטום הדר ואינו מעכב קים לן דבמניינא הלכתא כר"ע דסגי ליה בהדס א' דהא ר"ט לא משמע דפליג במנינא וכי פליג נמי כבר חזר בו ישמעאל והודה לר"ע ומכשר בחד וה"ל ר"ט יחידאה ומש"ה אקשינן בהדיא דלדרוש להו כר"ע דקים להו דהלכתא כר"ע ואפילו תימא דלא בעי למדרש כקולי תרוייהו לאכשורי בחד וקטום מ"מ לדרוש כר"ע לחודיה דמכשיר בחד ולא קטים דהוי קולא טפי ומהדרים דחד ולא קטום לא שכיח כר"ע והשתא ק"ל אמאי לא פרכי' הכא כדפרכי' בפרק כל שעה ונימא ולדרוש להו כיון דאמרת בקושטא קאמר להו. וי"ל דבשלמא התם שפיר מצי דריש כר"ש אי ס"ל כותיה וליכא במלתא שום זלזול מצוה ונדנוד עבירה אבל הכא אף על גב דהלכתא כר"ט דמכשר בקטומין מ"מ הדור מצוה הוא בשאינן קטומין ואינו ראוי לדרוש להם כר"ט דא"כ לא קפדי אהדור מצוה וכל זמן שלא יעלו המוכרין בדמיהן הרבה עד שיבאו לימנע מליקח לפי שאין ידם משגת טוב הוא שלא לדרוש היתר זה אף ע"פ שמעלין בדמיהן קצת שהרי אמרו עד שליש להידור מיהו אי הוה דריש כר"ע לגמרי בחד ולא קטום הא איכא הדור מצוה ושפיר מצי למדרש כותיה ולהכי אמרינן דחד ולא קטום לא שכיח הא לאו הכי אפשר דאמר הכי ודריש הכי ואפשר נמי כר"ע לא חזי למדרש דהא רבי ישמעאל שחזר לגבי ר"ע בעי ב' קטומין להדור ולא קאמרינן אלא דאי הוי חד קטום שכיח הוה א"ל דדריש להו כר"ע וזה נכון. מעתה אנן נקטי' אליבא דהלכתא כקולא דתרוייהו ואכשרי' מדינא אפי' בחד ולא קטום אלא דלהדור מצוה בעי' ג' ואפי' השני' קטומין אי לא אפשר בג' שלמים ובאתרא דלא שכיח מוקמי' אדינא ומכשרי' בחד וקטום וכן הלכה למעשה מפי רבי נר"ו:

מתני' אתרוג הגזול והיבש פסול. פירוש כמו שפירשתי בלולב וסימן יבשותו כל שאין בו שום לחלוחית:

של ערלה ושל תרומה טמאה פסול איתא בגמרא תרי טעמי משום שאין בהם היתר אכילה וחד משום שאין דין ממון שאינו רשאי למכרם ונקיט הראב"ד דברים כפשטן דכיון דלית בהו היתר אכילה ודין ממון והו"ל איסורי הנאה לא קרי' ביה לכם דהא לית בהו מידי ומאן דגזל להו לא הוי גזלן. ול"נ וב' תשובות בדבר חדא דא"כ לא מפסלו אלא ביום הא' ואלו תנא פסיק ותני ל"ש ביום אחד כו' ותו דכל שהוא שלו ואין בו לאחרים רשות וזכות לכם קרי' ביה והנכון דטעמא משום דערלה היא מן הנשרפין וכתותי מכתת שיעוריי שאין לה היתר לעולם כשם שיש לאשרה דעכו"ם וכן תרומה טמאה ואע"ג דתרומת אתרוג שהוא תרומת פירות מדרבנן בעלמא היא כל היכא דקאי לשריפה מידי טמא להוי כתותי כו' ופסולו מן התורה:

ושל דמאי ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין. יש שפי' דמאי ממש וב"ה פוסלין מפני שיש בו חלק לכהן וללוי ולישראל וה"ל כאתרוג של שותפין דלא נפיק בה חד מינייהו וב"ה מכשיר לפי שמאכילין את העניים דמאי וכיון דאי בעי מפקר נכסי' וחזי ליה ודכ"ע בטבל גמור דלא חזי ליה כלל פסול כאתרוג של שתוף ולפי שאין פסול אלא ביום א' לא תני לה ואע"ג דתני דמאי לב"ש ואין פסולו אלא ביום אחד לא קפיד אב"ש כיון שאין הלכה כמותו וק"ל למרן הרמב"ן ז"ל היכי אפשר דלא קתני פסולו בשל טבל בשום דוכתא כדקתני לה לענין מצה ותו דהא אפי' בשל טבל לכם קרינא ביה שהרי יכול לסלק הכהן והלוי באתרוג דעלמא שיפריש ע"ז ממקום אחר וה"ל כההיא דאמרי' בפרק יש נוחלין באחין שקנו אתרוג בתפיסת הבית בשיכול לאכלו אחד מהם ולתת לחברו אתרוג אחר כיון שדין הוא לחלוק אתרוג כנגד אתרוג יכול ליטלו לעצמו ולצאת בו וה"ה בזה שיכול לסלק הכהן ממנו ולאכלו וכיון שכן יוצא בו לד"ה אפי' ביום אחד אפילו טבל גמור ולפי' לא הזכירוהו לפסול בכאן. ומה שנחלקו ב"ש וב"ה בשל דמאי היינו בתרומת מעשר של דמאי טמא וארישא קאי בתרומה טמאה וב"ה מכשירין דסברי דאפשר דחזי ליה כי הוי עני ולא מכתת שיעורא דמאכילין את העניים דמאי ממש וכן תרומת מעשר של דמאי והלכתא כב"ה וזה נכון וברור. ולמדנו משמועתנו שמאכילין את העניים ואת האכסניא אפי' תרומת מעשר של דמאי כדמאי גופיה דבהא נמי אקילו רבנן בדרבנן דמדינא רוב עמי הארץ מעשרין הם ואזלינן בתר רובא ולהכי אקילו בכמה דוכתי:

של מעשר שני בירושלים לא יטול ואם נטל כשר. פי' כרבנן דסברי מ"ש ממון הדיוט הוא ואע"פ שכיון שנכנס לירושלים אינו רשאי לפדותו לכם קרינא ביה ויוצא בו אפילו ביום ראשון וכ"ש קודם שנכנס לירושלים שיכול לפדותו שנוטלו ויוצא בו לכתחלה:

עלתה חזזית על רובו. רבותי. פירשו רובו ממש אבל בירושלמי מצאתי רובו מצד אחד וחזזית הוא כעין גרב שנעשה באתרוג:

כמין בוכנא באסיתא תחת העץ הבולט הנקרא עוקץ וכן בראשו תחת אותה שושנה ובגמר' בעי' לברורה שפיר:

נקלף יש שפירשו נקלף כל הקליפה החיצונה כאותה שאמרו לפנינו שקרא עליה שם חוץ מקליפה החיצונה והוא הקליפה העבה שיש בה חריפות שאוכלין אותה. וליתא חדא דא"כ בלאו הכי נמי תפסל מדין חסר בכאיסר כדלקמן ותו דבגמרא פרכי' עלה מדרבא דאמר האי אתרוגא דאיגליד בה כאהינא סומקא אלמא ענין אחר הוא. והנכון דנקלף היינו שהוסר ממנו אותה קליפה דקה כמין גלד שיש על האתרוג והשתא הוי כאהינא סומקא ואין בו שום חסרון בגופו של אתרוג זה:

נסדק. פי' לארכו ברובו מב' צדדין מלמטה דאלו בחוטמו במשהו נפסל ואם נסדק מיעוטו אפילו מן הצד אחד כשר ויש מחמירין לפסול אפי' כשאין הסדק ברובו למטה עובר משני צדדים אלא שהוא סדוק מצד אחד עד חללו ויש מחמירין לפסול אפילו כשאין מגיע לחללו מכיון שעובר הסדק כל הקליפה החיצונה העבה או רובה:

נקב וחסר כל שהוא. פרש"י ז"ל דתרתי פסולי נינהו שניקב נקב מפולש אע"פ שלא חסר או שחסר כל שהוא אע"פ שלא נקב וכי קתני סיפא ניקב ולא חסר כל שהוא כשר היינו שניקב נקב שאינו מפולש ורישא במפולש וסיפא בשאינו מפולש. ול"נ דהא ניקב סתמא קתני ברישא ובסיפא ומשמע דכי הדדי נינהו ותו דאי תרי פסולי נינהו ליתני ניקב חסר כל שהוא בלא ואי"ו כדקתני אידך כלהו בלא ואי"ו נסדק נקלף ניקב אי"ו חד פיסולא הוא דרישא דקתני ניקב וחסר כל שהוא פסול וסיפא קתני דניקב ולא חסר כל שהוא כשר אפי' בנקב מפולש ואצטריך סיפא לאשמועי' דרישא חדא פיסולא קתני ודלא כפרש"י וכן פירשו רבותי והוא הנכון:

עלתה חזזית על מיעוטו כשר. פי' כולה סיפא פירושא דרישא הוא דאי לא משנה יתירה היא. שהרי אין לנו אלא מה שפסלו למעלה אלא ודאי דסיפא אתא לפרושי רישא ובהא אשמועינן דכי קתני עלתה חזזית על רובו פסול לא סוף דבר שיהא רובו בחזזית אלא אפי' מיעוטו בלבד שהוא מפוזר בו פסול מפני שהוא כמנומר וכדפירשו אמוראי בגמרא ל"ש אלא במיעוטו וכו' דסיפא הכי קתני עלתה חזזית על מיעוטו ממש שאינה ברובו

של אתרוג ולא מפוזרת יותר כשר וכל שבמעוטו בין שהיא חזזית אחת או שהיא מפוזרת כשר דהא לא חשוב מנומר דלא גרע כשהיא פסקי פסקי משיהא הכל מלאה חזזית אחת וכן פי' רבותינו ז"ל. ואידך דקתני ניטל עוקצו כשר אשמועינן סיפא במאי דקתני רישא ניטלה פטמתו לפי מה שאנו עתידין לפרש ואפי' לפי' רבי' אלפסי ז"ל שפי' פטמתו שושנתו י"ל דלהכי קתני סיפא ניטל עוקצו כשר לאשמועינן שאין לנו כשר אלא עוקצו והוא העץ הבולט מן האתרוג שבו תלוי באילן והשאר כולו פסול שאפילו שושנתו בכל מה ששנינו ניטלה פטמתו פסול והא דקתני ניקב ולא חסר כל שהוא לפירוש רש"י טובא קמ"ל שנקב שאינו מפולש אינו פוסל בלא חסרון משום דקתני רישא דניקב אפילו בלא חסרון פוסל ולהכי אצטריכא סיפא אלא שקשה הדבר שלא נשנה בפי' החילוק הזה דרישא במפולש וסיפא בשאינו מפולש והמשנה סתמא וסותרת כפשטא רישא אסיפא ולדידן כל המתני' מפרש בגווה ואתיא סיפא לאפוקי מפי' דפירש רש"י ז"ל ברישא וכדכתיבנא לעיל:

יש ספרים דגרסי ובגדול כדי שיאחז שנים בידו א' ר' יוסי אומר אפילו א' בשתי ידיו וגירסא זו אינה נכונה כי מה ענין ששיער ר' יהודה שיהא כשיעור שיאחז ב' אתרוגים בידו אחת ולמה הוא צריך לזה כדי שיהא שיעורו כך אבל הגירסא הנכונה כמות שהוא במשניות ישנות ובגדול כדי שיאחז שניהם בידו א' כלו' הלולב והאתרוג מטעמא דפרישי' לעיל דדלמא כי מפיך להו אתי לאיפסולי:

ר' יוסי אומר אפי' בשתי ידיו. כלומר שיאחז שניהם זה בידו אחת וזה בידו אחת דלא חייש לדלמא מפיך להו וכן מפורש בירושלמי דגרסינן התם א"ל רבי יוסי וכי נאמר וכפות כלומר שיהא צריך ליטול שניהם כאחת שאתה משער בכך והלא לא נאמר אלא כפות אפי' זה בידו א' וזה בידו א' ע"כ מעתה לרבי יוסי אין לו שיעור למעלה כיון שאינו צריך ליטול שנים בידו א' אף על פי שהוא נוטל בשתי ידיו או על כתפו יצא ואף ע"פ שאי אפשר לו ליטול את האתרוג עם הלולב בבת א' נוטל את הלולב ואח"כ מגביה את האתרוג בשתי ידיו שאין מעכבין זה את זה בשיש לו כדכתיבנא לעיל וזהו שהקשו בגמרא לרבי יוסי ממה שאמר לר"ע שהביא אתרוג על כתפו אין זה הדר דאפי' להאי פי' דידן שפיר מוכח דרבי יוסי מכשיר בכל אתרוג אפילו הוא גדול מאד וכדפרישנא מפי מורי נר"ו:

דף לה.

גמרא ת"ר פרי עץ הדר עץ שטעם עצו ופריו שוה הוי או' זה אתרוג ופרכינן ואימא פלפלין. פי' והא ודאי קים לן דהדר היינו אתרוג ולא היו מסופקין בדבר שנעשה מימות משה אבל לפי שאמרו שאמר הכתוב פרי עץ ולא אמר הדר לבדו שהוא שם האתרוג ללמדנו שהדר הזה הוא האתרוג בפריו ועצו שוה ושזה סימן והוכחה גמורה שהוא שם אתרוג אקשינן דודאי הא ליכא למשמע מינה דאימא היינו פלפלין ונמצא שאין הוכחה בכתוב שזה אתרוג הוא אלא שקבלנו כן מפי השמועה ופרקינן דודאי הוכחה גמורה הוא דפלפלין ליכא למימר דפרי א' אמר רחמנא ואין לך לומר אלא שהוא אתרוג וכן הא דאמרינן זה הדר עד שיבואו קטנים גדולים קיימין ואמרינן נמי הדר באילנו משנה לשנה לא שיהא זה הוכחה גמורה שהוא אתרוג שהרבה אילנות אחרים יש שהם כך אלא שהקבלה העידה לנו שהדר זה אתרוג ואתרוג לשון חמדה וריגוג ובשם התואר בא הלשון להעיד על סימניו:

והא דאמרינן מה ת"ל עץ מאכל ללמדך שהפלפלין חייבין בערלה ק"ל ל"ל קרא ואמאי גרע משאר אילנות. פירש רש"י ז"ל דאצטריך קרא לרבויי מפני שהם עצים קטנים כעין רתמים ואינו דאיסור ערלה לא תלי בגודל אילן וקתני שהרבה אילנות קטנים יש שנוהגות בהם ערלה ועצי הורדים הם קטנים ואין ספק שנוהגת בהם ערלה אלא שהעלים שאנו אוכלים אינן הפרי כי הפירי הם הגרעינין שנעשה באותו עגול בתוך העלין והעלין כאלו נקראין ורדים הם שומר לפירי ומשום דכי שקלת להו לא לקי פירא אין ערלה נוהגת בהם כדמוכח בפ' כיצד מברכין וכן יש אילנות קטנים אחרים שערלה נוהגת בהם וכללו של דבר כל שיש לו עץ קיים שנותן פרי וחוזר ונותן פרי אחר הוא עצמו זהו אילן לענין ערלה ולענין ברכת בורא פה"ע דבהא כי הדדי נינהו כדמוכח התם. ובתוס' פירשו מפני שהפלפלים כשהם יבשים אינם ראוים לאכילה הוצרך הכתוב ללמדנו שנוהג בהו דין ערלה כיון דחזו לאכילה כשהן רטובין והכי מוכח במסכת יומא בפ"ב דאמרינן כס פלפלי ביומא דכפורי פטור ופרכינן למימרא דלאו מיכלא הוא והתניא היה ר"מ אומר כו' עד ללמדך שהפלפלים חייבין בערלה אלמא עץ מאכל נינהו ופרקי' הא בריטבתא הא ביבשתא דאלמא מתניתין הא אשמועינן דעץ מאכל הוא כיון דחזו לאכילה ברטיבתא וזה נכון. וי"א שהפלפלין אינו כשאר פירות שנעשין באילן אלא נעשין כעץ עצמו כעין שרף אבעבועות ולכך הוצרכו ללמדנו שהם פירי ושחייבות בערלה אפילו שאינו פירי כדאיתא במסכת ע"ז פ' אין מעמידין ואינו נכון:

איכא נוסחי דגרסי של אשרה ושל עיר הנדחת מ"ט משום דהוי"ל מצוה הבאה בעבירה ול"נ שאין זה מצוה הבאה בעבירה שזה לא עבר עבירה באתרוג זה וגבי לולב לא פי' התלמוד טעם אלא משום דכתותי מכתת שיעורא ותירץ הראב"ד ז"ל שלשון זה בכאן מתחלף פירושו משאר מקומות ופירושו מצוה שיש בה חשש שתביא לעבירה שיבא להריח בו שלא בכונה ונמצא נהנה מע"ז ולפיכך אפילו בשל אשרה דעכו"ם פסול כל שבעה מה שאין כן בלולב דליכא למיחש להכי ובהדס דאיכא למיחש לריחא כיון דהדס דמצוה אסור להריח בו דהא מריחא אקצייה כדלקמן לא חשש אבל באתרוג לא זהיר כיון דבעלמא מותר להריח בו ולא בדיל מינה אפשר דמתהני מריחא. ולא נהירא דהא ודאי להריח בכונה לא חיישי' דבאיסורא מזהר זהיר ואע"פ דאמרינן בפ"ב דמסכת ע"ז לא שנו אלא מעוטרות בוורד והדס דקא מתהני מריחא התם איידי דמתעכב טובא בסחורותיו חוששין שמא ישכח שהם של ע"ז ויריח בכונת ריח אבל כאן שנוטלו לפי שעה ועוסק במצותו מזהר זהירי לא אתי לאמנועי ואי משום שעולה ריחו באפיו שלא בכונה להא לא חיישינן כי היכי דלא חיישינן דעביד לריחא וטעמא משום דכל שלא בכונה שאינו מתכוין ליהנות שרי בין אפשר בין לא אפשר כדאסיקנא במסכת פסחים גבי הנאה הבאה לו בע"ר וכ"ש הכא דהוי לא אפשר דמודו כ"ע דלא אפשר ולא קא מכוין שרו ופי' לא אפשר שיש לו לעשות אותו דבר עכ"פ ואע"פ שאפשר לו לעשות אותו דבר בדרך אחרת וכדפרישנא התם לפי הפי' הנכון והכא נמי א"א לו שלא יטול לולב וכיון שכן אפי' אפשר לו לטרוח ולחזר אחר אתרוג אחר לא אפשר חשוב כ"ש למאי דאסיקנא התם דאפילו אפשר ולא קא מכוין שרי לכתחלה נמי וההיא דלא ישב בצלה דאמרינן כי מטית התם ארהיטני טעם אחר יש בדבר כדפרישית התם. והנכון דל"ג לה כלל הכא וליתיה בנוסחי דוקני וטעמא דאתרוג כטעמא דלולב והדס דמיירי באשרה דמשה דכתות' מכתת שיעוריי ושל עכו"ם ביום שני יצא בשאול וכדכתי' לעיל:

ושל ערלה פסול מ"ט רבי חייא בר אבין ורבי אסי חד אמר לפי שאין בה היתר אכילה. פירש הראב"ד דברים כפשטן שהוא אסור באכילה ולא קרינא ביה לכם וחד אמר לפי שאין בו דין ממון ולא קרינא בי' לכם דומיא דתרומה טמאה ואע"ג דאית בה ממון שמסיק תחת תבשילו מדלא חזי לאכילה לא קרי' ביה לכם וכי פליגי בדבר שראוי לאכילה בלבד ואינו רשאי ליהנות ממנו בענין אחר כגון מעשר שני בירושלים למ"ד ממון גבוה הוא דמר סבר כיון דחזי ליה לאכילה לכם קרינא ביה ומר סבר כיון דלית בה דין ממון לא קרינא ביה לכם ואינו יוצא בו ביום ראשון מיהת האי פירושא ליתא חדא דא"כ פסולא דשל ערלה ושל תרומה טמאה לא הוי אלא ביום ראשון ואלו תנא פסיק

ותני ל"ש י"ט ראשון ול"ש ביום שני דומיא דשל אשרה ושל עיר הנדחת וכדאיתא בריש פרקין דכולה מתניתין רישא וסיפא בחדא גוונא נינהו. ותו דודאי כל מידי דהוי דידי וברשותיה דלית ביה זכות לאחרים לכם קרינא ביה תדע דבמעשר ב' דפליגי אי הוי לכם או לא היינו לר"מ דאמר מעשר ב' ממון גבוה הוא אבל לרבנן דאמרי ממון הדיוט הוא לכם קרינא ביה ואע"פ שאין בו דין ממון וזה ראיה גמורה:

והנכון דבתרומה טמאה וערלה כ"ע לא פליגי דפסולין כל שבעה משום דלא חזו למידי וקיימי לשריפי וכתיתא מכתי שיעורייהו אלא ה"ק מר סבר לפי שאין בה היתר אכילה וכו' וקס"ד דה"ק דמר סבר דבלאו טעמא דכתותי מכתת שיעוריה איכא למפסלינהו וביום ראשון מיהת משום דלא חזו לאכילה. ומר סבר דמהאי טעמא לא הוה אפשר למפסלינהו אלא מטעמא שאין בה דין ממון ואקשינן מתרומה ואסקינן דהכי קאמר מ"ס לפי שאין בה היתר אכילה כלומר שאין לו בה הנאה לעולם אלא שעומדת לשריפה וכתותי מכתת שיעוריה ואשכחן כי האי לישנא בריש פרק כל שעה מנין לחמץ בפסח שהוא אסור בהנאה שנאמר לא יאכל חמץ לא יהא בו היתר אכילה ולפי שכל ההנאות מביאות לידי מאכל קרי ליה היתר אכילה ומהאי טעמא נמי מפסיל של תרומה מכיון דלא חזו להסק' מיהא ואע"פ שרשאי ליהנות ממנו בדרך שריפתו ומש"ה תני לה במתניתין כל חד באנפי נפשיה דהיינו של אשרה ושל עיר הנדחת חייב בשריפה ושל ערלה אינו בחיוב שריפה אבל עומד לכך וא"א ליהנות בשריפתו ושל תרומה טמאה חייב שריפה ואפשר ליהנות בשריפתו ומש"ה פליג להו בתלתא בבי אע"ג דטעמא דכלהו משום דכתותי מיכתת שיעורא. ורב אסי לא פליג אלא בהא דאתא למימר מלתא אחרינא דבלאו האי טעמא נמי איכא למיפסלינהו ליום ראשון מדין לכם לפי שאין בו דין ממון ולאו משום ערלה ותרומה דההיא ודאי לכם היא אלא משום מעשר שני לר"מ דאמר ממון גבוה הוא קא מיפלגי וכו' והנה אמת הנה נכון מפי מורי נר"ו ובלקוטין יש לי שיטה אחרת וגבי הדס ולולב לא שייך תרומה ולא ערלה ששתיהן אינן נוהגות אלא בפרי להכי לא מתניא אלא באתרוג שהוא פרי וזה פשוט מאד:

בשלמא עיסה דכתיב עריסותיכם שלכם אתרוג נמי כתיב לכם תימא כיון דאתרוג וחלה שניהן שווין בדין לכם מ"ש באתרוג של שותפין דלא קרינא ביה לכם ואלו עיסת שותפות חייבת בחלה אע"פ שאין שיעור בחלקו של אחד מהם דלא בעינן שיהא בחלקו כשיעור אלא כשהיא משותפת בין עכו"ם לישראל כדאיתא התם אבל בשל ישראל וישראל חייבת ומרבי' לה מדכתיב עריסותיכם וי"ל דשאני חלה דכתיב בה עריסותיכם ל' רבי'

דאע"ג דהוו שתים ביחד לכם קריי ביה מה שאין כן באתרוג דלא כתיב ביה הכי דמאי דכתיב לכם עם כל ישראל מדבר כדכתיב ולקחתם לכם:
אלא מצה מי כתיב מצתכם ואסיקנא דאתיא לחם לחם כו' ובירושלמי פסלי בפסח מהאי טעמא מצה גזולה ומשום דהויא לה מצוה הבאה בעבירה דקנייה ביאוש ושינוי רשות של מצוה כדלעיל ואע"פ שאינה באה לרצות אית בה משום מצוה הבאה בעבירה ובגמרא דילן לא אדכרו הא התם כלל משום דלא משכחת לה דסברי לה כדאמרינן בפרק אלו נערות דמכי לעסיה בפומיה קנייה דלאו בר אהדרויי הוא ואין לנגזל אלא דמים ותו ליכא בשעת הנאת גרונו ומעיו דעביד מצוה לא משום לכם ולא משום מצוה הבאה בעבירה כדפרישנא לעיל גבי לולב וסוכה ולא משכחת לה נמי במצה שאולה דשאולה כה"ג במידי דלא הדר בעינא הלואה היא וממונו של לוה גמור היא ולכם קרינא ביה לא משכחת לה אלא במעשר שני ואליבא דר"מ דהכא כיון דברשות הוא אוכל ומשלחן גבוה קא זכי בדין ליכא למימר דקנייה בלעיסה דכי איתיה דגבוה הוא ולא קרינא ביה לכם לר"מ מה שאין כן בטבל ותרומה וכיוצא בו וזה מבואר ולרבנן ליכא למדרש לחם לחם משום לכם אבל דרשי ליה למילי אחריי טובא כדאיתא התם:
שאני הכא דכתיב עריסותיכם תרי זמני. פי' למעוטי של מעשר שני דלא קרינא ביה שלכם ובודאי דחויי דקא מדחה לה דדלמא להא אתו תרווייהו ולא גמרינן מינה לאידך אבל קושטא דמלתא האי עריסותיכם בתרא לא מיתר להכי אלא דרשינן מינה התם כדי עריסותיכם של מדבר חייב בחלה ודכותה בתלמודא:

דף לה:

חד אמר מפני שמכשירה. פירוש לקבל טומאה על ידי שנותנה במים עם הלולב והכתוב אומר את משמרת תרומותי לשמרם מטומאה ופיסולא אחרינא:
אלא אי אתמר הכי אתמר על מיעוטו כשר א"ר חסדא לא שנו אלא במקום אחד אבל בשנים וג' מקומות פסול. פי' כשהוא מפוזר בכלו או ברובו כדכתיבנא במתניתין:
דה"ל כמנומר ופסול דייקי רבנן ז"ל מדלא אמר דה"ל מנומר ודקאמר כמנומר בכ"ף הדמיון משמע דמנומר פיסולא אחרינא הוה שיש בו בהרות של גונים הרבה מיהו כתב הראב"ד ז"ל דדוקא שהם גונים הפוסלים באתרוג כגון לבן וכושי וירוק ככרתי אבל מנומר מגונים שכולו מאותו גוון כשר השתא נמי כשר ויש שפוסלין בכל ענין מדלא פי' ועוד כשהוא בהרות ברובו אינו הדר ופסול:

אמר רבא ועל חוטמו והוא אותו גבוה שתחת הנץ כעין נזר אפילו במשהו פי' מפני ששם מראיתו של לולב שהאדם נותן עיניו ונראין דברי האומרים שכן הדין לכל שאר הפסולין שפוסלין בחוטמו במשהו ואע"ג שיש לחלוק ולומר שלא אמרו אלא בחזזית שהוא ענין ראוי לפסול ומ"מ דין חוטמו כדין השאר ובודאי שיהא כל החוטם שהוא מיעוט האתרוג לא נידון כרובו כמו שאמרו בירושלמי אעפ"כ כיון שנתפרש חומר בחוטמו בפסול חזזית אין לנו להקל בו בשאר הפסולין אלא בראיה וכן דעת מורי הרב בשם רבותיו ז"ל:

ניטלה פטמתו תני רבי יצחק ניטלה בוכנתו. פי' הרב אלפסי ז"ל דפטמת והוא הנץ שנעשה בראש האתרוג והוא שושנתו מלשון שקורין פטמא של רמון לאותו נץ שעל הרמון וכן אמרו בירושלמי ניטלה פטמתו תמן אמרי שושנתו וא"כ אין זה בוכנתו פי' בוכני' הוא הדבר העגול הנכנס' בגופו של אתרוג כבוכני' ותחת השושנה יש בסופ' כעין זו הבוכני' וכן יש אחרים כיוצא בה וגדולה ממנה בעוקצו של אתרוג שתלוי בו בסוף העוקץ העגול הנכנס באתרוג כמין בוכני באסית' ולדברי ר"ף ז"ל לא בא ר' יצחק לפ' שפטמתו ששנינו זהו בוכנתו דאי משום בוכנתו שתחת הנץ לא אמר ר"י שהרי לדברי רבינו ז"ל מכיון שניטל הנץ אע"פ שהבוכנה קיימת פסול שזהו ניטל פטמתו ואין צ"ל בשניטלה הבוכנא שניטלו שניהם אלא שר' יצחק בא ללמדנו פסול אחר כי כששנינו ניטל עוקצו כשר שהוא קצה העץ שתלוי בו באילן דוקא שלא ניטל אלא העוקץ הבולט שאינו נכנס באתרוג כלל אבל אם נטל עמו הבוכנא שבסוף העוקץ הנכנס באתרוג כבוכנא באסיתא פסול ואין זה הפירוש נכון מכמה טעמים חדא דא"כ היכי אמרינן תני רב יצחק בר אליעזר ניטלה בוכנתו הוה ליה למימר תני ר' יצחק ניטלה בוכנתו פסול שהרי לא בא לפרש הפסול ששנינו בפירוש אלא שבא ללמדנו פסול אחר ועוד כיון שפטמתו ובוכנתו תרי מילי נינהו היכי לא קתני במתניתא דלקמן דתניא כלהו פסולי אלא נטלה בוכנתו לחוד הו"ל למתני פטמתו נמי כדקתני נקלף ונסדק ואידך כלה דמתני'. ועוד שלא מצינו לשון פטמא על הפרח כי מה ששנינו פטמא של רמון אינו שושנתו של רמון אלא העגול שבראש הרמון בתוך המסרק והפרח ההוא נץ שמו כן שנינו פטמא של רימון והנץ שלו אלמא תרי מילי נינהו. והירושלמי שפיר' פטמתו שושנתו כסבור שהנץ הוא קרוי פטמתו הא אפליג עלה התם רבי יצחק בן אלעזר והכי אתמר התם נטלה בוכנתו תמן אמרין שושנתו ר' יצחק חקולא היינו רבי יצחק בן אלעזר האמור בגמרא שלנו וכדאיתא בהדיא בפרק ערבי פסחים והוא חולק שאין פטמתו שושנתו אלא פיקה וכל דבר עגול נקרא פיקה כאותו עץ הנתון בכוש שטוות בו נשים וכמו שאמר במסכת נדה שלש פיקאות הן ולמדנו מדברי רבי יצחק כי פטמתו ובוכנתו אחד הן והן הדבר העגול שנכנס באתרוג

כבוכנא באסית' ודומה לפיק' ולא הזכיר בתלמוד שלנו אלא דברי ר' יצחק בן אלעזר דאידך טעותה הוא דטעו בפי' פטמא של רמון שחשבו שהוא הנץ שלו ולפום גמ' דילן ליכא שום פיסולא בשניטל אותו העץ ואינו לא מעלה ולא מוריד ורובן של אתרוגין נושרין מהן אותם פרחים מיד וליכא למיחש להו ואין לנו לפרש בפטמתו אלא שהוא בוכנתו כדברי רבי יצחק שבא לפרש אותו וזהו שלא הזכירו בלשונו פסול לפי שלא בא בפסול מחודש וכאלו אומר דרבי יצחק תני במתני' נטלה בוכנתו וכיון שכן אפשר לפרש דניטל עוקצו כשר לגמרי ואפילו ניטל עם הבוכנא שבסופו מפני שאינו מחסר כלום באתרוג וגם אינו פוסל בהדרו כשהוא למטה בעוקץ שאינו נראה ובוכנתו שהוא פסול הוא אותו הדד העגול אשר בראשו בסוף השושנה ואע"פ שאין האתרוג חסר מגופו כלום בנטילתו מ"מ אינו הדר וזה שבא ר' יצחק ופי' דפטמתו ששנינו לא שניטל' השושנה לבדה דלהא לא חיישי' אלא שניטלה עם הדד שלה הנכנסת באתרוג כבוכנא באסיתא וכן פרש"י בשם רבו הזקן ר"י ז"ל אבל יותר נראה לומר דבוכנתו שהוא פטמתו שהוא העגול שבסוף העוקץ וברישא דמתניתין לפסולה כשניטל אותו עגול והוה ס"ד דאפילו ניטל העץ בלא העגול לבדו פסול שהכל בכלל פטמתו להכי פירשו בסיפא דניטל עוקצו לבדו כשר דכלה סיפא דמתני' פירוש' דרישא הוא להכשיר דבר בגוף הדבר שפסלו ברישא וכן מצינן לשון פטמ' ועוקץ על כיוצא בזה בדדי אשה שאמרו במס' נדה איזהו סימנא משתשחר הפטמת ר' יוסי אומר עד שיתן ידו על העוקץ וכו' וסופו לחזור הרי שקראו עוקץ לחודו של דד הנכנס בפי התינוק שהוא בולט חוץ מן הדד וקראו פטמת לאותו עגול המשחיר הסמוך לעוקץ וכן נראה שקראו באתרוג עוקץ לעץ הבולט וקראו פטמת לעגול שבסופו הנכנס באתרוג ונמצאו העוקץ והפטמת שניהם במקום אחד ולפי שיטה זו כל שניטלה השושנה של מעלה אפילו עם הדד שבסופה ולא חסר באתרוג כלום כשר ואין לנו לפסול אלא כשניטל העוקץ ופטמתו ורוב אתרוגין יש שאין להם אותה שושנה ודד שלה והאתרוג הדר זולתם וזו שי' רבי' הגדול הרמב"ן ז"ל וכן מצינו בנמוקי קרובו הר"ר יונה ז"ל אעפ"כ כיון שלא נתברר בתלמוד יפה יש לנו לחוש ולו' דר' יצחק בא לפ' דניטלה פטמתו ששנינו אינו השושנה אלא בוכנתו של אתרוג בין אותה בוכנא שבראשו תחת השושנה בין הבוכנא דבסוף העוקץ ועל שניהם שנינו נטלה פטמתו פסול אבל אם ניטלה השושנה לבדה או העוקץ לבדו או שניהם ושתי הבוכנות קיימות כשר וכזה ראוי להורות ולעשות מעשה ולא יותר מפי מורי נר"ו:

והא אנן תנן נקלף פסול ל"ק הא בכלה הא במקצתה. פי' הרי"ף ז"ל במקצתה כשר שהמקצה הנשאר מציל שאמרו בגלודה שאם נשתייר בה כסלע כשרה ורש"י ז"ל פי' בהפך דבמקצתה פסול דה"ל כמנומר וכן נראה נכון יותר:

דף לו.

תני עולא בר חיננ' ניקב נקב מפולש במשהו יש שפירשו שהמפולש הוא שנוגע עד הגרעין ואינו נ"ל אלא מפולש מצד אל צד כמשמעו כמבוי המפולש ונקב שאינו מפולש היינו שאינו עובר מצד אל צד אלא עד בני מעיו שאין נקב בשום מקום אלא המגיע לחללו כדאי' בפ' אלו טריפות ויש מחמירים לומ' שהקליפה דבר בפ"ע הוא וכל שניקבה כולה מצד א' הוי נקב כאלו מגיע לחללה של קליפה וראוי להחמיר מיהו כל שאינו עובר עובי הקליפ' אינו נקב כלל לדברי הכל ומדאמרי' נקב שאינו מפולש בכאיסר אתיא מתני' כפשטה והכא אריש' לחודא קיימי גבי נסדק ניקב ואמרי' דכי פסלינן ברישׁ בנקב שיש בו חסרון כל שהוא דוקא בנקב מפולש אבל בנקב שאינו מפולש אינו פסול עד שיחסר כאיסר אבל לפרש"י ז"ל דקתני דחסר כל שהוא פסול אפילו בלא שום נקב היכי מכשרי' הכא במפולש בפחות מכאיסר והא הכא דע"כ חסר כל שהוא דפסול. ויש לדחוק ולומר כי אמרינן בכאיסר היינו שאינו חסר כלום שנעץ בו יתד ונעשה בו גומא בכאיסר ואין כאן לא נקב מפולש ולא שום חסרון והיינו סיפא דקתני ניקב ולא חסר כל שהוא כשר ול"נ כלל. בסׂ הערוך אתרוג התיום ר' האי ז"ל אמר התיום שאמרו שני פנים הם שנים דבוקין בברייתן ואׂ שהוא שני חצאין חלוקין מלמעלה ומחוברין מלמטה כל שהוא כן ראינו קדמונינו אומרים אותו זהו התיום:
רבא אמר הא לן והא להו נחלקו המפרשי' הי מינייהו פסול וכללא דמלתא בכל שדרכן להיות בהם כושים כשר וכל שאין דרכם בכך פסול:

דף לו:

והא רבי חנינא מטביל ונפיק ואוקימנא ביום שני ודוקא שהיה רובו קיים דאי לא אין שמו עליו ופסול ביום שני ומקשו רבנן ז"ל היכי אכיל מיניה דהא מוקצה למצותו מאכילה הוא כדלקמן ותירצו דמיירי בשהתנה בו כן בפי' שיוכל לאכול ממנו ויצא בשאר דאי לא מסתמא כוליה מקצה ליה ולא מאי דצריך למצוה בלחודא דומיא דעצי סוכה שכולן אסורין ולא מה שצריך להכשר סוכה בלחוד וכ"ש באתרוג שכולו גוף אחד דחל איסורא בכוליה מסתמא עד שיתנה כן בפירוש ויאמר שאינו בודל מן העודף על השיעור כל בין

השמשות ואין צורך לזה הדחק דרבי חנינא לא היה אוכל מן האתרוג שהקצה למצותו אלא מן האתרוג שהיה לאכילה היה אוכל מקצתו ויוצא בשאר למחר:

דף לז.

רבא אמר לקיחה ע"י ד"א שמה לקיחה וכ"ת דכיון דלא הוי לנאותו הויא חציצה כדלעיל י"ל דאנן לית לן קרא לפסול חציצה בלולב אלא טעמא משום דלא הוי לקיחה תמה וכל שהוא לנאותו בטל לגבי לולב כאלו נוטל בו ממש וכן כל שהוא טפל בידו בטל בידו כאלו נוגע ידו ממש בלולב ולאפוקי כל שאינו לנאותו ואינו טפל בידו כגון שכרך הסודר על הלולב או שנטלו בכלי שאינו דרך כבוד דמיפסל משום דליכא לקיחה תמה והויא כחציצה אבל לאו משום חציצה ממש אתינן עלה דלא פסלינן משום חציצה אלא היכא דאיכא קרא כגון טבילה שהכתוב אומר ורחץ את כל בשרו ולא יהא דבר חוצץ ובתפילין לך לאות ולא לאחרים וכן בכ"מ אלא ודאי כדאמרן ובתוספות טרחו בזה הרבה ולא העלו כלום ובזה נתיישב הכל בשם ר' הגדול ז"ל:

דף לז:

ה"ג וכן הוא בנוסחי דוקאני אמאי ולקחו ונתן אמר רחמנא אלא לאו ש"מ נתינה ע"י ד"א שמה נתינה הכא נמי לקיחה ע"י ד"א שמה לקיחה מיהו ק"ל בה טובא חדא דהאי ונתן דכתיב בקרא לאו אאפר קאי אלא אמים דהכא כתיב קרא ונתן עליו מים חיים אל כלי שיתן המים לתוך הכלי כדדרשינן מינה בפרק כל שעה ונתן עליו מים חיים אל כלי אלמא בנתינת מים בכלי שתהא חיותן בכלי משתעי קרא ולא בשעת קדוש דהיינו נתינת מים באפר ועוד אדיליף מונתן לילף מלקיחה גופא דהא כ' בה באפר ולקחו לטמא מעפר שריפת החטאת ומשמע דהא אקשיתיה לרש"י ז"ל ולא גריס אלמא נתינה ע"י ד"א כו' אלא גריס הכי ואמאי ולקחו ונתן אמר רחמנא אלא ש"מ לקיחה ע"י ד"א שמה לקיחה ומולקחו מייתי ראיה מיהו אכתי קשיא למה ליה למימר ולקחו ונתן אמר רחמנא אי מלקיחה יליף לימא ולקחו לחודיה ואי מנתינה יליף לימא ונתן לחוד. והנכון דתרווייהו צריכי ליה ומולקחו לא מצי למילף דמי יימר לן דלקיחת אפר בשפופרת היה דלמא לקח בידו ממש ונתן בשפופרת להכי ילפינן מנתינתו דקתני נפל משפופרת הא הפילו הוא בשפופרת כשר דאי לא ליתני הפילו וכ"ש נפל דלא אתא מכחו כלל אלא ודאי נתינה ע"י ד"א שמה נתינה ודקאמרת דונתן לאו אאפר קאי וכיון דלא כתיב ביה נתינה בכל דבר היא כשרה הא ליתא דכיון דכתב רחמנא לקיחה לא סגיא דלא מיירי בנתינתו

שאין להניחו במקום שלקחו לעולם אלא ודאי האי ונתן נדרש לפניו ולאחריו וכדאמרינן גבי הא דכתיב מפני שיבה תקום והדרת פני זקן דקימה והדור קאי אזקן ואשיבה וכן רבים וה"ק קרא ולקחו לטמא מעפר שריפת החטאת ונתן אל העפר על הכלי אחר שנתן על אותו כלי שהיה חיותן בכלי והתלמוד מביא ראיה מן הנתינה האחרונה שהיא בשעת קדוש כשנותן האפר במים ואי לאו דכתיב מעיקרא ולקחו לא הוה ידעינן דהאי ונתן אנתינת אפר קאי כלל אלא אנתינת מים מש"ה נקטינן והכא אמאי ולקחו ונתן אמר רחמנא אלא ש"מ נתיני ע"י ד"א שמה נתינה וה"ה ללקיחה ולקיחת האפר גם כן בשפופרת הוה וכשירה דלקיחה תמה היא כיון שהשפופרת בטל לגבי האפר וכן הדין בזה בכל דבר שהוא בטל לגבי היד או הלולב ומה שפסלו בסוף פרקין בנטלו בכלי לפי שאינו דרך כבוד ואינו צריך לו שיהא בטל אצלו כשפופרת לגבי האפר וזה נכון וברור:

הדס של מצוה אסור להריח בו דכי אקצייה מריחא אקצייה יש שהיו סבורין לומר דה"ה להדס וחבצלת שנותנים בסוכה ורבינו נר"ו אומר דהא ליתא שלא אמרו אלא בהדס של מצוה שכיון שהוא צריך לו למצותו שאינו יוצא אלא בו אקצייה למצוה מריחיה אבל הדס של סוכה דאפשר ליה בעצים בעלמא מעשה עץ בעלמא וממשמוש ומהבערה בלחוד אקצייה שלא יפחת בסוכה אבל מריחא לא אקצייה וכן עיקר:

אמר רבא הדס במחובר מותר להריח בו ולא גזרינן לשמא יתלוש איכא דקשיא ליה הא דאמרינן פרק בכל מערבין הנהו בני גנאנא דגזו להו עכו"ם אסא ביומא טבא שרא להו רבינא לאורוחי לאלתר ומסקנא דצריך שימתינו לערב בכדי שיעשה והא אמאי דהא נקטינן מרבינו יעקב ז"ל דכל מעשה עכו"ם בשבת לצורך ישראל אינו אסור ליהנות ממנו בשבת אלא כשאי אפשר לו לישראל ליהנות ממנו ע"י עצמו אלא באיסור תורה או של דבריהם כגון שהדליק לו את הנר או שעשה לו כבש לירד בו או שמלא לו מים מן הבור וכיוצא בו אבל בשאפשר לישראל ליהנות מאותו דבר בהיתר אע"פ שעשה בו עכו"ם מלאכה גמורי מותר לישראל ליהנות מאותו דבר כגון שהביא לו אוכלין וכיוצא בו דרך ר"ה והכא נמי הרי אפשר ליהנות מן הריח בהיתר במחובר וא"כ כי גייזיה עכו"ם אמאי מיתסר לאורוחי ביה תירץ הרב בעל המאור ז"ל דבאורוחי אסא לא איפליגו התם ודכ"ע שרי כיון דאפשר לאורוחי במחובר ובעשיית גנאנא הוא דאצטריכו להמתין בכדי שיעשה לפי שעשיית גנאנא א"א במחובר ורבינא הוה שרי עשיית גנאנא בשם ריחא וקשה דהא שני ענינין חלוקין הם וזה אסור וזה מותר והיאך מכניס את האסור בשם הדבר המותר הרי אין דרך התלמוד בכך ויש שדחו סברי רבי יעקב מחמי קושיא זו ובודאי דמשום הא לית לן דהא איכא למימר שאותו הדס שהביאו עכו"ם בי"ט מחו"ל

הביאו שלא היה אפשר לישראלי' אלו ליהנות ממנו אלא באיסור חתומין ולפיכך בי"ט עצמו אסור להריח בו לד"ה אבל למוצאי י"ט נחלקו דרבינא שרא לאלתר משום דסבר עכו"ם שתי מלאכות עשה בו גזיזה והבאה מחוץ לתחום ומלאכת גזיזה לא חשיבא שהרי לא הועילה לנו דהדס במחובר מותר להריח בו ואינה הכשר אבל הבאה מחוץ לחתום עיקר שהכשירה לנו ריח זה שלא היה אפשר לנו ללכת שם וקי"ל שאין אוסרין אלא בכדי שיעשה במלאכת תחומין כשם שאין אוסרין לישראל זה הבאה בשביל ישראל אחר כדאיתא התם והטעם מפני שאיסור תחומין אינו שוה בכל לזה שהוא בתוך התחום מותר ולזה שהוא מחוץ לתחום אסור ומ"ד צריך להמתין למ"ש בכדי שיעשה סבר דכיון שנעשה בכאן גזיזה שהיא מלאכה גמורה וא"א לנו ליהנות ממנו עד שיגזזו ויובא לכאן אין זה איסור תחומין לבדו אלא איסור מלאכה גמורה לכל ישראל אפי' למי שלא נעשה בשבילו וצריך להמתין זה בכדי שיעשה. תו מסתברא לי דאפי' תימא דהויא בתוך התחו' אתיא שפי' לרבי' יעקב והכ' בהא ק"מ דמאן דשר' סבר כיון דאפשר לאורוחי במחוב' שלא באיסו' כי גזייה עכו"ם לצרכו שרי לאלתר אפילו בי"ט עצמו ומר סבר דכי אמרי' הכי ה"מ כשאותו דבר עצמו שהמלאכה נעשית בשבילו אפשר לנו ליהנו' שלא לאיסור כגון שגזזוהו עכו"ם להריח בלבד דכיון דאפשר לן לאורוחי בהיתרא לא גזרינן שמא יאמר לעכו"ם עשה אבל כשעש' עכו"ם מלאכה לצרכנו לצורך דבר שא"א אלא באיסור אסור ליהנות באותה מלאכה אפי' בדברים שהיה אפשר לו ליהנות בהם בהיתר שעיקר המלאכה לצורך דבר האסור יש לחוש שמא יאמר לו עשה וראוי לקנוס ולאסור כל אות' מלאכה לגמרי דבהא אתי לאקולי טפי כיון דאית לי' בגויה מידי דהיתרה ולפיכך עכו"ם אלו שגזזו ההדס לבני גנאנא לא על דעת להריח אלא לצורך גנאנא כיון שמלאכת הגנאנא א"א אלא באיסור בתר דידיה אזלינן למיסר כל ההדס אפי' מריחא שאם אתה מתירו יבא לומר עשה. וזה נ"ל נכון וברור. ור"ח גריס הכא הדס במחובר אסור להריח בו אתרוג במחובר מותר להריח בו דהאי מריחא אתקצאי והאי מאכילה איתקצאי בשבת כההיא דלעיל ואין הנוסחא הזאת בכל הספרים שלנו:

אמר רבא לולב בימין ואתרוג בשמאל דהאי חדא מצוה והאי תלתא מצות פי' כולה חדא מצוה הוא אלא לומר שיש בו שלשה חלקים ממנה:

והאי דמברכין אלולב משום דבמינו גבוה מכלן. פי' בו שהוא עולה בעצו ישר גדול וגבוה מכלם שאין בשאר שיהו ענפיו כך נאין וגבוהין בלא בדים יוצאים מצדיהם ועל דרך האמת פירשו במה שאמרו בהגדה כפות תמרים זהו הקב"ה שנאמר וצדיק יסוד עולם וסודו ידוע ליודעי חן:

מתני' היכן אנו מנענעין. פי' על נענועין שבשעת ההלל שיילינן דאלו בשעת ברכה פשיטא מלתא שיש לנענע שזהו עיקר מצותו וכדאמרי' התם השכים לצאת לדרך מביאין לו שופר ותוקע לולב ומנענע ואמרי' נמי בגמ' על רב אחא ב"י דהוי אומר בנענוע גירא בעינא דשטנא ועל כרחין הא בשעת ברכה הוא דאלו בשעת ההלל היאך היה מפסיק לומר דברי' אלו אלא ודאי כדאמרן:

בהודו לה' תחלה וסוף. פי' בתחלת הפרק ובסופו כשאומר אלי אתה ואודך אלקי ארוממך הודו לה' כי טוב כל"ח שהוא סוף ההלל ואינו מנענע אלא פעם אחת ואע"פ שהקהל כופלין אותו אינו אלא שעולה להם במקום קריאת ההלל כדאיתא לקמן וכשם שאין הקריאה צריכה נענוע כך העניה אינה צריכה נענוע אבל האחרון אינו נראה דרך עניה אלא דרך קריאה ממש שכופלין אנא השם וכיון שכן כשם שמנענע שני פעמים אנא ה' כך הוא בהודו בתרא אבל בהודו קמא אינו מנענע אלא פעם אחת וכן נהגו אבל בתוס' אומרים שמנענעין שתי פעמים בהודו קמא ומה שכתבנו עיקר מפי רבינו נר"ו:

בש"א אף באנא ה' הצליחה נא ולית הלכתא כותייהו:

גמ' נענוע מאן דכר שמיה. פי' דאכתי לא תנן שהוא חייב לנענע והיכי אמרינן היכן מנענעין ומהדרינן דהתם קאי דתנן לעיל וכדי לנענע בו אלמא חייב לנענע:

תנן התם כבשי עצרת כו'. מוליך ומביא למי שד' רוחות העולם שלו פי' אעפ"כ דיו לנענע לשתי רוחות ולא כמו שנוהג להוליך ולהביא לד' רוחות כי אין זה אלא במחשבה והמושל בשתי רוחות העולם הוא המושל בד' וכן נוהג מורי נר"ו וכן היו רבותיו נוהגין:

אמר רבא וכן ללולב. פי' שמוליך ומביא מעלה ומוריד יש מן הגאוני' אומ' שזהו נענועו של לולב המוזכר בכ"מ ואינו צריך טירוף אחר אלא שיוליך ויביא יעלה ויוריד וכ"כ הר"י ן' גיאות ז"ל. ואינו נכון דא"כ למה הצריכו שיהא לולב יוצא על ההדס טפח כדי לנענע בו והלא כל שהוא בין גדול קטן ראוי להוליכו ולהביאו אלא ודאי לפי שצריך לטרף הלולב ולכסכסו בעצמו הצריכו בו טפח עודף כדי לנענע בו ולמדנו כי כשמוליך ומביא מעלה ומוריד יש לנענע לטרוף גופו של לולב מיהו עדיין לא למדנו זה שאמרנו אם הוא כשמוליך ומביא ממש או לאחר שגמר מהולכה והבאה והעלאה והורדה. והרמב"ם כתב שיש לו לטרוף הלולב ג"פ כשמוליך וכן כשמביא ונראה שסומך על הירוש' שאמרו שם תני אני צריך לנענע ג"פ על כל דבר ודבר ר"ז בעי הכין חד והכין חד או דלמא הכין חד והכין חד ולא איפשיטא ומשמע שרבי' ז"ל מפרש צריך לנענע על כל דבר ודבר כשמוליך מביא ומעלה ומוריד וקא מיבעיא ליה אם מוליך ומביא חשיבי חד ואין לו לנענע בשניהם אלא ג' פעמים וכן במעלה ומוריד קא מבעיא ליה אי כל אחד מהם חשוב

אחד ויש לו לנענע בכל אחד ואחד מהם ג"פ וכיון דלא איפשיט' עבדינן לחומרא ומנענע בכל אחד מהם ג"פ ואין זה מחוור משום דעל כל דבר ודבר לאו היינו הולכ' והבאה אלא פי' כל דבר ודבר כל מקום מן המקומות שצריך לנענע דהיינו בשעת ברכה ובהודו להי' תחלה וסוף ובאנא ה' שצריך לנענע בכל אחד מדברים האלו ג"פ וכן הסוגיא מוכחת שם דמייתי עלה בסמוך תמן תנינן פי' הא דתנן התם ז' סמנין מעבירין על הכתם רוק תפל ומי גריסין כו' וצריך לכסכס ג"פ בכל אחד ואחד זה לשון המשנה ועלה אמרי' בירו' צריך לכסכס על כל דבר ודבר רבי זירא בעין הכין חד והכין חד או דלמא הכין חד ע"כ ובודאי דעל כל דבר ודבר דהתם היינו כל אחד מן הסמנין כמו ששנינו בפי' ועלה הוא דמיבעיא ליה לרבי זירא ומתמן שמעינן לאידך דלולב דפי' כל דבר כל אחד כמו שאמרנו ומאי דבעי רבי זירא הכין והכין י"ל דאהולכה והבאה קא מבעיא ליה אם הם חשובים כשנים או כאחד. וכ"ת ולדברי האומר שאין נענוע הלולב אלא הולכה והבאה בלא טרוף מאי קמבעיא ליה שהרי אם הוליך והביא חשוב שנים אף מעלה ומוריד חשוב שנים ויש כאן ארבע פעמים ואנן לא אמרי' אלא ג"פ ואם הוליך והביא חשובים אחד אף מעלה ומוריד אינם אלא אחד וליכא אלא שתים ואנן תלתא אמרי' י"ל דאיהו קים ליה דמעלה ומוריד תרוייהו חשיבי חד כי המוריד אינו מן המנין שהמעלה סופו להוריד ומבעי' ליה במוליך ומביא אם גם הם אחד ויהא צריך להוליך שני פעמים אם הוליך והביא שנים והוו להו תלתא בהדי מעלה ומוריד שהם אחד ולהאי פירושא כיון דהתם לא איפשיטא וחזינן בגמרא דילן דלא קאמר אלא שיוליך ויביא שני פעמים משמע דכתרי חשיב ובפעם אחת סגי וכמו שנהגו וכיון שלמדנו למעלה שצריך לכסכס הלולב אף כאן חייב לכסכסו וכמו שלמדנו היו כל העם מטרפין לולביהן ועוד לא שמענו אימתי מכסכס לכך נראה לומר ששאלת הירושלמי אינה על ההולכה וההובאה דהנהו ד' נינהו או תרתי כדאמרן לעיל טירוף וכל הלולב אמרו שצריך ג' פעמים על כל דבר ודבר מן המקומות שמנענעין בהם כי מלבד מה שמוליך ומביא מעלה ומוריד בכל אחד מהם יש לו ג"כ לטרוף הלולב ג"פ בכל אחד מהם לאחר שמוליך ומביא מעלה ומוריד ועל אותו הטירוף שהוא תנועות דקות נעשית במהירות שאלו אם טרפו במהירות למזרח ולמערב חשוב שנים או חד ואתיא כאידך דאיבעיא להו בצריך לכסכס ג"פ אי אמטויי ואתויי חשוב תרי או חד לפי שתנועת הכסכוס נעשית במהירות ונמצא שהסדר האמתי בנטילת הלולב שהוא מוליך ומביא מעלה ומוריד על כל דבר ודבר ואחר כך יטרוף את הלולב בכדי ג"פ ויאריך בו כדי שיצא ידי חובתו אף לדברי האומר דהכין והכין חד ששיורי מצוה הם והמאריך ה"ז משובח וכן הי' נוהג רבינו הגדול ז"ל ותלמידו רבינו נר"ו. ויש שמטרפין אותו בשעת

הולכה והבאה והורדה פעם א' בכל אחד מהם משום דהכין חד והכין חד ואין לתפוס אותם בכך כי אין הירושלמי מכריע בזה לגמרי אלא שנראה יותר שיהא טירוף הלולב בפני עצמו שאלו בשעת הולכה והובאה הוה קים לן דלהוי ב"פ או פעם א' היאך קא מצטרף במוליך ומביא ומעלה לבדה ולא במוריד:

דף לח.

רב אחא בר יעקב ממטי ליה ומייתי ליה ואמר גירא בעינא דשטנא הא פרישנא דהיינו בשעת ברכה ולמדנו בו אע"פ שאם סח בין ברכה למעשה הוי הפסק מכיון שהתחיל בעשיית מצוה רשאי להסיח וכדברירנא בהלכות פסחים ור"ה:

הא גופא קשיא אמרת נוטלו על שלחנו אלמא פסיק. פי' שמפסיק סעודתו כדי ליטול לולב:

ורמינהו אם התחילו אין מפסיקין. פי' במסכת שבת תנן לא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה עד שיתפלל ולא למרחץ ולא לדון ולא לאכול ואם התחילו אין מפסיקין ופרקינן ל"ק התם בדאיכא שהות ביום לכתחלה לא יסעוד עד שיתפלל ואפ"ה אם התחיל לאכול אינו מפסיק מכיון שיש שהות ביום להתפלל אחר שיגמור סעודתו והכא כשאין שהות ביום ליטול לולב אחר שיגמור סעודתו ולפיכך מפסיק. ואסיקנא דכל מצוה דאורייתא כגון לולב ביום ראשון ושופר וכיוצא בהם אע"פ שיש שהות ביום אם התחילו מפסיקין אבל בכל מצוה דרבנן כגון תפלה ולולב ביום שני וכיוצא בהם אי ליכא שהות ביום מפסיקין ואם איכא שהות ביום לא יתחיל לאכול עד שיעשה מצותו ואם התחיל אינו פוסק ואק"ל והא קדוש היום דהוי דאורייתא כדאיתא בהדיא בברכות נשים חייבות בקדוש היום דבר תורה ואפי' הכי אמר רבי יוסי התם שאם היה אוכל מבע"י וקדש עליו אינו פוסק אלא יגמור סעודתו ואח"כ מקדש י"ל דשאני התם כיון דעסיק בסעודות היום לא אתי לאתנשויי מקדוש וכיון שהתחיל לאכול ברשות כי היה חול ולא היה לו לקדש אין מטריחין אותו להפסיק סעודתו משא"כ בזה שהגיע זמנו קודם שיתחיל לאכול כנ"ל מיהו הא קי"ל התם כשמואל דאמר שפוסק ופורס מפה ומקדש וכדברירנא בדוכתא:

הכא בי"ט שני עסקינן דהוי דרבנן. פי' בחולו של מועד דיקא נמי דקתני נמי שבא בדרך וק' דלמא הביאו ע"י עירוב או על ידי בורגנין וכ"ת דהתם בא בדרך כדרכו בחול משמע הא ליתא דאמרינן התם השכים לצאת לדרך מביאין לו שופר ותוקע לולב ומנענע מגילה וקורא בה ואלו שופר ליכא אלא ביום קדש ממש ואפ"ה קתני השכים לצאת לדרך והיינו בתוך התחום או על ידי ערוב או ע"י בורגנין ובהא נמי איכא למימר הכי וי"ל דסתם

דרך אינו אלא חוץ לתחום וכדרכו בחול וכי קתני התם השכים לצאת לדרך היינו משום לולב ומגילה שאפשר ללכת בדרך ולולב דקתני היינו בימי החול א"נ דסתם כל דרך משמע ואפי' בתוך התחום כההיא דהתם מיהא הכא מייתורא דמתניתין דייקינן לה דבשלמא התם אצטריך למתני השכים לצאת לדרך כי מפני כן התירו לו לעשות דברים אלו משיעלה עמוד השחר דבלא"ה לא שרי עד הנץ החמה אבל הכא למה ליה למתני מי שבא בדרך הכי הול"ל מי שלא נטל לולב בשחר יטול על שולחנו ואגב אורחין שמעינן דחולו של מועד י"ט מיקרי מכיון דאסור בעשיית מלאכה והכי נמי משמע בריש פרקין ובמס' מגילה אמרינן גבי פורים י"ט לא קבילו עלייהו לפי שלא יאסר במלאכה ומה שאין אנו אומרים בחולו של מועד בתפלה את י"ט מקרא קדש הזה לפי שעושין בו מלאכה בדבר האבד ושלא לזלזל בי"ט ממש שיהיו סבורין שהם שוין בקדושה מכיון ששוין בשמותם מפי מורי נר"ו:

מתני' מי שהיה עבד או אשה או קטן מקרין אותו עונה אחריהן מה שהם אומרים. פי' שאינו יוצא בשמיעה אלא בשעונה אחריהם שכל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא אחרים ידי חובתן וצריך להוציא הכל בפיו שיצא ע"י עצמו:

ותהא לו מארה. פי' מפני שלא למד שאלו למד לא היו מקרין אותו אבל בשהגדול מקרא אותו ומוציאו לא אמר שתהא לו מארה שדרך הגדול להקרות לאחרים אע"פ שהם יודעין לקרות ואם היה גדול מקרא אותו עונה אחריו הללויה ובגמרא מפרש כיצד סדר ענייתו: מקום שנהגו לכפול בו בגמרא מפרש:

גמרא ת"ר באמת אמרו בן מברך לאביו ועבד מברך לרבו ואשה מברכת לבעלה. פי' במס' ברכות שקלינן וטרינן אשה דמחייב' בברכת המזון אי מדאורייתא או מדרבנן למאי נ"מ לאפוקי לאחרים ידי חובתן דאי מדרבנן לא אתי דרבנן ומפיק דאוריי' ואתי' למיפשטה מהא דאשה מברכת לבעלה לאפוקי ידי חובא אלמא דאורייתא הוא ודחי' דלמא בדאכל בעלה שיעור' דרבנן דמחייב בבה"מ דרבנן לחוד ואתי דרבנן ומפיק דרבנן. ולפום האי תירוצא כי קתני בן מברך לאביו היינו בן שהגיע לחנוך דחיוביה מדרבנן אבל למאי דקי"ל דאשה מדאורייתא מחייב' מתני' כפשטא בבן גדול ובדאכל איהו שיעורא דאורייתא ואתי הני ומפקי ליה והא דלא דחינן התם מעיקרא דמתניתין אפי' בדאכל שיעורא דאורייתא וכשהוא עונה אחריהם מה שהם אומרים שיוצא על ידי עצמו כרישי' דמתני' משום דכיון דקתני בן מברך לאביו ואשה מברכת לבעלה משמע שהם המברכין לו ובברכתם הוא יוצא והא דמייתי' לה הכא לאו משום דהויא כמתניתין לגמרי דאלו הכא יוצא ע"י עצמו והתם יוצא בברכתם כדפרישנא וכדמוכח בהדיא התם אלא משום

דהתם נמי אמרינן תבא עליו מארה מייתינן לה הכא דהתם ודאי כשיוצא בברכתו והתירו זה לכתחלה היינו שלא בזימון דאלו בזימון דעלמא ובדיעבד ליכא למיעבד הכי לכתחלה אלא שלא בזימון היא ומפני שהוא בור יוצא בברכתם כדרך שאמרו היה אחד מהם בור וא' חכם מברך חכם ובור יוצא ומפני זה אמרו שתבא לו מארה כשלא למד והוא בור שיוצא בברכת אחרים שלא בזימון וכ"ש אם יודע לברך שהוא מצוה ליחלק שאם יוצא בברכתם הוא מזלזל הברכה וראוי שתבא לו מארה ואפי' כשהוא מזומן ע"י זמון יש בזיון לדבר שהקטן מברך לגדול אלא א"כ כשעושה כן כדי לחנך את בניו וזהו שלא אמרה ותהא לו מארה בלחוד כדתנן במתניתין אלא שחזר ואמר תבא מארה למי שאשתו ובניו מברכין לו לעולם כלומר שמברכין לו לעולם ואפי' ע"י זימון לפי שיש בזיון בדבר כאשתו מברכתו וכן כשבניו מברכין דומיא דאשתו דלא עביד לחנכם אבל לחנכם ולהרגילם בברכה תע"ב ובלבד כשהם גדולים וראויים א"נ כשהגיע לחנוך ובדאכל איהו שיעורא דרבנן ויש פירושים הרבה וזהו הנכון:

דף לח:

אמר רבא הלכתא גברוותא איכא למשמע ממנהגא דהלל. פי' בדורו של רבא היו נוהגין שקורין כל הצבור ההלל ואין ש"צ מוציאם ואף עפ"כ היו נוהגים לענות ולכפול לפעמים שלא לצורך כדי שיהא סימן לסדר היוצאין בקריאת אחרים וז"ש כי ממנהג ההלל שהיו נוהגין לקראתו יש ללמוד כל הלכות ודינין של הלל ליוצא ע"י אחרים וכן פי' רש"י ז"ל ועיקר:

הוא אומר הללויה. פי' המקרא את ההלל והם אומרי' פעם אחרת הללויה:

מכאן שמצוה לענות. פי' זה נהגו להיות סי' שהיוצא ע"י גדול עונה אחריו בתחלת זה הפ' הללויה ואינו סומך על השמיעה בלבד כדרך שסומך בשאר:

הוא אומר הללו עבדי ה' והם אומרים הללויה. פי' ואח"כ אנו נוהגין לקרותו כולו ביחד ולמה אנו נוהגין בתחלת הפרק שהוא אומר הללו עבדי ה' ואנו עונין הללויה מכאן שאם גדול מקרא אותו עונה אחריו שלפיכך אנו נוהגין כן כדי שיהא סימן כי כשגדול מקרא הלל למי שאינו בקי להוציאו יש לענות הללויה בכל פרשה זו על כל ענין וענין וכדי שלא ישתכח הלכה זו אנו נוהגין כן:

הוא אומר הודו להי' והם אומרים הודו להי' מכאן שמצוה לענות בראשי פרקים פרש"י שבראשי פרקים ולא סגיא ליה ליוצא באחרים שיענה הללויה וצריך לענות ראש אותו פרק ונראה מדבריו דבתוך הפרקים עונה הללויה ואפי' בשאר פרשיות ואינו כן אלא

בכל פרק עונה בתוכו כל ענין וענין ראש הפרק כדרך שעונה בפרק ראשון הללויה שהוא תחלת הפרק וכן אמרו במסכת סוטה בפרק אלו נאמרין כיצד אמרו ישראל שירה כגדול מקרא את הלל והם עונים אחריו ראשי פרקים משה אמר אשירה להי והם אומרים אשירה להי משה אמר כי גאה גאה והם אומרים אשירה להי אלמא המענה בהלל הוא בראשי הפרקי כלם כל א' וא' בפרקו ולא בהללוי וכן פי' בתוספות. ובודאי דמהא דאמרי' מכאן שמצוה לענות בראשי פרקים הוה שמעינן דינא דפרקא שעונין אחריו הללויה אלא דאיהו ה"ק שבא ללמדנו שכשם שעונין הללויה בפרק ראשון כך עונין בכל פרק ופרק ראשי פרקים ומדנקט לשון מצוה בראשי פרקים ובראש הללויה ולא נקיט הכי באידך אשמועינן דאע"ג דבאמצע הפרק שומע כעונה אע"פ שלא ענה דבראשי פרקים מיהת מצוה לענותו שלא יפטור עצמו בשמיעה:

הוא אומר הושיעה נא והם עונין אחריו הושיעה נא מכאן שאם היה קטן מקרא אותו עונין אחריו מה שהוא אומר. פי' שהניחו דבר זה במנהגם כדי שיהא זכר וסימן להלכה זו כי כשם שאנו עונין מה שהמקרא אומר בפסוק זה כך היוצא ע"י קטן צריך לענות בכל פסוק כדתנן ברישא דמתניתין:

הוא אומר הצליחה נא כו':

מכאן שאם בא לכפול כופל. פי' כשם שאנו כופלין דהא מדינא שומע כעונה באמצע הפרק ואנו נוהגין לכופלה מפני הלכה זו:

הוא אומר ברוך הבא והם אומרים בשם ה' פי' ואנו יוצאין בשמיעת ברוך הבא מפיו מכאן שאם שמע ולא ענה יצא כי הא דלא ענה לאותה דבר עצמו ולא ראש הפרק וכן הלכה שבכל דבר שיוצא ע"י אחרים שיש לו לענות אמן או דבר אחר אם שמע ולא ענה כלל כדאמרינן בעו מיניה מרבי אמי וכו' מיהא דוקא בשראוי לענות אבל אם אינו ראוי לענות כגון שאינו נקי או שמתפלל ואינו רשאי להפסיק אינו יוצא בשמיעה ולפיכך אמרו במי שנכנס לב"ה ומצא צבור שמתפללין שאם אינו יכול להתחיל ולגמור תפלתו עד שלא יגיע ש"צ לקדושה לא יתחיל כדי שיאמר קדושה עם הצבור ולא סגי ליה שישתוק בתוך תפלתו מכיון שאינו רשאי לענות מ"מ יש לו לשתוק ולשמוע כדברי הגאונים ז"ל אע"פ שאינו רשאי לענות יוצא בכך וכן דעת רבותי ז"ל אבל גדול מגדולי הדור אומר שאין לו לשתוק שא"כ למה אמרו שלא יתחיל בתפלתו יתחיל וישתוק ובהכי סגי ליה שהרי שומע כעונה וממה שכתבתי יש לדון שאין בזה שום קושיא וכן דנתי לפני רבותי נ"ר:

דף לט.

תנא רבי כופל בה דברים אנא ה' הושיעה נא ואנא ה' הצליחה נא רבי אלעזר בן פרטא מוסיף בה דברים מאי מוסיף מוסיף לכפול מאודך כי עניתני ולמטה. פירוש עם המקום שהיה כופל וכמו שאנו נוהגין עכשיו והרב רבי יצחק ז"ל כתב כך קבלנו מחכמים גדולים מעשה שר' לא היה כופל אלא עד הצליחה נא ורבי אליעזר בן פרטא מוסיף על כפילת רבי מברוך הבא עד סוף הפרק וקי"ל הלכה כרבי מחבירו ע"כ. ולא אתי האי פירושא כפום גירסא נוסחי דילן וטעם כפילא זו י"א מפני שפסוקי' אלו נאמרו על ישי ובניו כדאיתא בפסחים וי"א מפני שכל המזמור הוא עשוי בכפל סבוני גם סבבוני כדבורים ימין ה' רוממה וכן כולו עד אידך כנגד ימות המשיח ותחית המתים נוהגין לכפול הכל:

מקום שנהגו לברך אחריו יברך. פירוש לעולם ואפילו בימי החג שגומרין את ההלל שטעון ברכה לפניו ואין טעון ברכה לאחריו אבל אין לך טעון ברכה לאחריו ולא לפניו ומה שאמרו ברכת הלל בלילי פסח לאחריו ולא לפניו לאו משום דהיא בתורת ברכה על הלל נאמר דא"כ אמאי קרי לי' ברכת השיר ומ"ש דהתם איפליגי מאי ברכת השיר והכא לא שיילינן כלל באתרא דנהיגי מאי מברך כדשיילינן גבי מגלה בפ"ק דמגילה אלא ודאי הלל דבהגדה אינו נאמר בדרך חיוב הלל אלא בדרך זמר וכן ברכת יהללוך שאומר ברכת השבח בפני עצמה ולפיכך קראוהו ברכת השיר ונחלקו מאי ברכת השיר ואמ"ד נשמת כל חי ובזה נתיישב הדבר שאין מברכין באותו הלל של הגדה לפני' וגם שמפסיקים בו לאכילה ושתי' משא"כ בהלל דעלמא שאסור להפסיק בו לשום דבר של חול אלא לשאול מפני היראה או מפני הכבוד כעין ק"ש שהוא חובה וכדבירנא מפי הר' נר"ו:

מתני' הלוקח לולב מחברו בשביעית. פי' מחבירו עם הארץ דהכי קרי ליה בדוכתי אחריני כדאמרינן במסכת גטין משאלת אשה לחברת' החשודה על השביעית ובמסכת עירובין אמרו חבירו ורש"י ז"ל גריס הכא מעם הארץ ואין צורך:

נותן לו אתרוג במתנה לפי שאינו רשאי ללוקחו בשביעית. פי' לפי שפירות שביעית תופסין דמיה' ואסור ליקח מהם חלוק ובהמה ועבדים וקרקעות וכל דבר המקיים שחייב לאכול הפירות או דמיהן בקדושת שביעית ולבערם בזמן הביעור שכל' לחיה מן השדה ועם הארץ חשוד בכך ואנו חוששין שיקיים הדמים עד לאחר הביעור הם או דמיהן ואסור לגרום זה על ידינו ומשום לפני עור לא תתן מכשול ובגמרא מפרש למה אין אנו חוששין כן בלולב שלקחו ונותן לו דמיו:

גמ' לא רצה ליתן לו עם הארץ אתרוג במתנה מהו אמר ר"ה מבליע לו דמי אתרוג בדמי הלולב ופרכי' ניתיב ליה דמי אתרוג להדיא ופרקי' לפי שאין מוסרין לעם הארץ דמי פירות שביעית יותר ממזון שלש סעודות פירש"י ז"ל מפני שאמרו לאכל' ולא לסחורה וי"א שדעת רבינו ז"ל שאין בכלל מה שאמרה תורה לאכלה אלא שיעור אכילת יום אחד דהיינו שלש סעודות כמצות שבת אבל יותר מכאן סחורה היא ואסור בכל אדם ואינו נכון דא"כ למה אמרו שאין מוסרין דמי פירות שביעית לעם הארץ יותר מג' סעודות אפי' לחבר נמי א"ו כי מש"ה לאכלה היינו להזהיר שיאכל הם או דמיהם בקדושת שביעית ולא שיעשה מהם סחורה שאין קדושת שביעית נוהגות בהן כגון בהמה טמאה עבדים וקרקעות ושאר מטלטלין שאין אלו מתבערין כדרך שפירות שביעית מתבערין אבל למכור פירות שביעית בדמים הרשות בידו כמו שירצה ובלבד שינהוג בהם קדושת שביעית אבל טעם ברייתא זו לפי שעם הארץ חשוד בזה וכשלוקח שלש סעודות שהוא מזון יום אחד דהיינו סעודת שבת מסתמא השתא בהאי שיעורא לאכילה בעי לה ואכיל להו בקדושת שביעית אבל ביותר מכאן חוששין שלוקח בהן סחורה וכן דעת רש"י ז"ל בפירושיו:

ואם אמר מעות הללו מחוללין על פירות שבבית בא ואוכלן בקדושת שביעית והמעות חולין ביד ע"ה ואפשר דחלול גמור הוא כדאמרן ומיירי כשעשה לדעתו של ע"ה דאי לא אין אדם מחלל מה שביד חבירו כדמוכח בפרק מרובה בההיא דצנועין אלא א"כ אתה דן בזה מדין זכין לאדם שלא בפניו והא פליגא דרבי אליעזר דאמר לקמן דרך מקח וממכר אין דרך חלול לא בפרי שני כדאסיק רב אשי והא פרי שני הוא דכל דמי שביעית פרי שני הוא שהפירות עצמה הם פרי ראשון וה"נ פליגי על ההיא מתנית' דלקמן ואיהו דאמר כאידך מתנית' דתניא כותי' לקמן והא דלא מייתי לקמן ההיא מתניתא לסייעתא דר' יוחנן משום דההוא עדיפא לן דאלו בהא איכא לדחויי דלאו למימרא שהמעות יוצאין לחולין אלא שקנסו אותו בכך מפני מעשיו שיתפיס משלו לקדושת שביעית בדמים שנתן לעם הארץ שלא ינהוג בהם קדושת שביעית וכיוצא בו במס' קידושין אין לוקחין בהמה טמאה עבדים וקרקעות במעות מעשר שני ואם לקח יאכל כנגדן וטעמא משום קנסא כדאיתא התם ומשום דבהא איכא לדחויי הכי לא סייעניה לרבי יוחנן מהא וסייעניה ממתני' דלקמן וי"מ בע"א וזה נכון כנ"ל:

דף לט:

בד"א בלוקח מן המופקר אבל בלוקח מן המשומר אפי' בחצי איסר אסור. פירש"י ז"ל משום דהערמה היא כשמוכר על יד על יד ולסחורה מזבן להו ונראה מדבריו ז"ל שהפירות עצמם אע"פ שהיו משומרין מותרין הם קודם הביעור אלא שאסור ליקח מזה או מפני שעושה איסור כששומר פירותיו בשביעית ואסור לסייע ידי עוברי עבירה או משום דחיישי' לסחורה בעי להו לדמיה וכן גילה דעתו רבי' ז"ל בפ' בתרא דיבמות בהא דאמרי' עכו"ם שהיה מוכר פירות בשוק ואמר של ערלה הם של עזקה הם שכתב רבינו ז"ל דליכא לפי' של עזקה מפרדס מעוזק וגדר לו סביב בשביעית דהא בתוך זמן הביעור אפילו מן המשומר הפירות מותרין והשיב עליו ר"ת ז"ל דפירות משומרין אסורין בשביעית אפילו קודם זמן הביעור מדתניא בספרא ואת ענבי נזירך לא תבצור מן המשומר אי אתה בוצר אבל אתה בוצר מן המופקר וכמו שדרשו והיתה שבת הארץ לכם לאכלה מן השבות אתה אוכל ואי אתה אוכל מן המשומר נראה לרב ז"ל דקראי למיסר פרי גופייהו אתי אבל רש"י ז"ל כתב בפי' התורה ואת ענבי נזירך שהפרשת והנזרת אותם מבני אדם ולא הפקרת אותם לא תבצור אותם כדרך הבצירה אלא נהוג בהם הפקר וכענין שדרשו שם בספרא לא תבצור כדרך הבוצרים מכאן אמרו תאנים של שביעית אין קוצצין אותם במקצה כו' ודעת רבינו ז"ל דקרא לאו למיסר פירי גופייהו אתי אלא ליתן לאו על המשמר כרמו ובוצר אותה ואינה מפקירי' וכדבריו הכריע רבי' הגדול מהא דאמרינן הכא דמן המשומר אפילו בחצי איסר אסור ליקח ממנו וקס"ד פירות עצמן אסורין אפילו פחות מחצי איסר ואפילו לדידיה גופיה אסורין הן עצמן ואמאי לא אסרינן אלא מקחן אלא ודאי דפירי גופייהו שרו ואיסורא מפני שמערים ומוכר כלם על יד על יד ועושה בהם סחורה ופחות מאיסר לא חיישינן קנסא הוא דקנסינן ליה דנראה כמסייע ידי עוברי עבירה שמשמר פירותיו ועובר בלאו ובפחות מחצי איסר לא גזרו ולעולם פירות עצמן מותרין וכמו ששנינו שדה שניטייבה בשביעית ב"ש אוסרין וב"ה מתירין ומה שאמרו בפרק ב' דיבמות של עזיקה הם מלשון מצאו יושב ועוזק תחת הזתים שפירושו חופר או עושה להם כמין גדר למלאותו עפר ואברויי אילנא היא ואסור לפיכך פירות עצמן אסורין דמחמת עבודת שביעית באו וקי"ל הנוטע בשביעית יעקור: א"ה לולב נמי אמאי נותן לו דמיו ופריק כולו לבת ששית הנכנסת לשביעית סבר האי תנא דבתר לקיטה אזלי' באתרוג ואסור בפירות שביעית לאחר הביעור ופרכינן טעמא דלולב בת ששית היא הא דשביעית קדוש ואמאי עצים נינהו ועצים אין בהן משום קדושת שביעית דתנן עלי קנים ועלי גפנים שגבבן בסיבה על פני השדה פי' לשון

מסיבה להכניסן לאוצר ליקטן לאכילה יש בהן קדושי שביעית ליקטן לעצים אין בהם משום קדושת שביעית פירוש ורשאי לפרוע בהם חובו וליקח מהם מה שירצה וליהנות בהם לאחר הביעור משא"כ בפירות ופרקינן שאני התם דכתיב והיתה שבת הארץ לכם לאכלה לכם דומיא דלאכלה מי שהנאתו וביעורו שוה יצאו עצים שאין בהם הנאה במה שנתבשל אלא לאחר ביעורן כשאדם נהנה מאותו פת ומאותו תבשיל משא"כ בלולב שהנאתו וביעורו שוה שאינו עומד להסקה אלא לכבד את הבית ולתשמישין אחרים שביעורו זהו קלקולו והנאתו באים כאחד דומיא דאכילה:

דף מ.

ופרכינן והא איכא עצים דמשחן והנאתן וביעורן שוה. פי' עצים שעשוים להתחמם בהם שהנאתן וביעורן שוה והוא מל' שנה שחוני' וכדכתי' חמותי ראיתי אור דמתרגמינן שחנית וכל שם חום שחוי ושלא כפרש"י ז"ל. מהדרינן סתם עצים להסק' הם עומדין פירוש ובתר רובא אזלי' ושרי' אפי' מיעוטו דקיימי למשחן שלא חלק הכתוב בהם:

איכא נוסחי דגרסי' ועלים להסקה הם עומדים תנאי היא. פי' אי אמרי' דעצים דמשחא דינם כעלים דהסקה דשרו או דינם כפירות ואסירי וליתא דהא במתניתין דמייתי דלא דרשי' דומיא דלאכלה אלא אפילו עצים דהסקה שהנאתן אחר ביעורן יש בהן קדושת שביעית וכן בכל דכותייהו:

דתניא אין מוסרין פירות שביעית לכביסה ולמשרה. פירוש דאע"ג דכתיב לכם לכל צרכיכם דוקא דומיא דלאכלה שהנאתו וביעורו שוה אבל במידי אחרינא אסור וליהנות מהם אפילו תוך זמן הביעור ולדידהו עצים דהסקה שכל הנאתן אחר ביעורן אינה בכלל קדושת שביעית שאינה בכלל לאכלה האמור בדין שביעית ואפילו אחר הביעור הם מותרים כתנא דמתניתין דלעיל:

רבי יוסי אומר מוסרין דלא דריש לכם דומיא דלאכלה אלא מותר ליהנות מן הפירות תוך זמן הביעור אפילו במשרה וכביסה דלא הוי הנאתן וביעורן שוה כעין אכילה דלא ממעטינן מדומיא דלאכלה אלא מלוגמא שאינה שוה בכל כדמפרש תלמודא ונמצאו משרה וכביסה בשאר הנאות תוך הביעור וה"ה לעצים דהסקה דאע"ג דאין הנאתן וביעורן שוה אף הם בכלל לאכלה ומותרין בתוך הביעור ואסורין אחר זמן הביעור:

דף מ:

א"ר אלעזר אין שביעית מתחללת אלא דרך מקח וממכר ולא דרך חלול ור' יוחנן אמר אפילו דרך חלול תניא כותיה כו' מדקתני לקח לקח. פי' לאו לישנא דלקח ממש דהא ליתיה אלא חד ברישא אלא ענין דלקח קאמר דבשר בדגים ודגים ביין ויין בשמן היינו מקח:

תניא כותיה דרבי יוחנן אחד שביעית ומעשר שני מתחללין וכו' אלמא דרך חלול נמי שרי והא דאמרינן על יין אין מתחללין היינו משום דהוה כעין סחורה שמא יגדל מהם עדרים לאחר הביעור:

אמר עולא מחלוקת בזכריי דלא עבודי כולי האי לגדל אבל בנקבות דברי הכל על יין אין מתחללין מהאי חשש':

דף מא.

אמר רב אשי מחלוקת ר"א ורבי יוחנן בפרי ראשון דהיינו פירות שביעית עצמן אבל בפרי שני כגון דמיהם או חליפיהן דברי הכל אפילו דרך חלול והא דקתני בברייתא דלעיל דמסייע לרבי אליעזר מדקתני לקח לקח אפילו בפרי שני אטו רישא תנא ליה דהוי לקח דוקא איתביה רבינא לרב אשי מי שיש לו סלע מדמי פירות שביעית דה"ל דמים הללו פרי שני ונתפסים בקדושת שביעית ואינו רשאי להוציאם אלא בדברים הנאכלים תוך זמן הביעור וביקש ליקח בו חלוק כיצד יעשה ילך אצל חנוני הרגיל אצלו ויקח ממנו פירות בסלע זה והפירות בידו קדושים והסלע חולין ביד חנוני דשביעית פרי ראשון ואחרון אסור ואמצעים מותרין כדלעיל ואחר כך נותן הפירות שלקח לחנוני במתנה גמורה ואוכלן חנוני בקדושת שביעית נותן לו חנוני הסלע במתנה גמורה והלוקח זה עושה בסלע מה שירצה שכבר יצא לחולין כשלקח בו הפירות:

ה"ג אומר לו תן לי בסלע. פירוש ונותן לו וחוזר ונותן ואומר לו פירות הללו נתונין לך וחנוני אומר לו הרי סלע נתון לך במתנה והיינו כדפרישית שאחר שיתקיים המקח לגמרי בלא שום תנאי ושיור עושין כן כדי שלא יהו נחלפין ותחול קדושת הפירות על הסלע כבתחלה וכן הוא בירושלמי וכן הוא בפירושי רש"י ז"ל. והא הכא דסלע זה פרי שני הוא ולא משכחא אנפא דליפוק לחולין אלא דרך מקח שיקח בו פירות מן החנוני ולא קתני שיחללו על מעות שבביתו:

אלא א"ר אשי מחלוקת בפרי שני ומתניתין דחנוני רגיל אצלו כר' אלעזר דלא כר' יוחנן אבל בפרי ראשון ד"ה דרך מקח אין דרך חלול לא:

ופרכינן והא קתני אחד שביעית ואחד מעשר מתחללין בו. פי' דקס"ד דפירות שביעית ממש קא' ופרקינן מאי שביעית דמי שביעית שהוא פרי שני ואת' כרבי אליעזר ורבי יוחנן דאמרי כאידך תנא דלעיל דאלת"ה אלא דשביעית היינו פירות שביעית דכותה גבי מעשר נמי מעשר ממש היאך מתחלל על בהמה וחיה והא כתיב בפדיון מעשר וצרת הכסף שאין פודין אותו אלא על מטבע שיש עליו צורה חשוב' שהיא יוצאת כדפרישנא בפרק הזהב אלא דמי מעשר ה"נ דמי שביעית והלכה כרבי יוחנן:

מתני' בראשונה היה לולב ניטל שבעה במקדש דכתיב ולקחתם לכם עד ושמחת' לפני ה' אלקיכם שבעת ימים דהיינו שישמחו שבעה ימים לפני ה' שזהו בבית המקדש בלולב ושאר מיניו האמורין בראש הפסוק:

ובמדינה יום אחד. פי' ירושלים וכל שאר ארץ ישראל נקרא מדינה בכל מקום:

התקין ריב"ז שיהא לולב ניטל שבעה במדינה לאחר חורבן זכר למקדש ומיהא יום הנף כולו אסור. פי' שיהא יום הנפת העומר שהיא יום ששה עשר אסור בתבואה חדשה דאלו בזמן שב"ה קיים כיון שקרב העומר בששה עשר מותרים לאלתר בחדש כדכתיב עד הביאכם אבל בזמן דליכא בית עצומו של יום מתיר כדכתיב עד עצם היום הזה וכדאיתא במנחות וסבר ר' יוחנן מדינא דהאיר מזרח מתיר עד ולא עד בכלל אלא דאתקין הכי גזרה שמא יבנה ב"ה ויבואו לטעות לאכול משהאיר מזרח וכדאיתא בגמ' מיהו איכא בגמ' מ"ד דלר"י עד ועד בכלל וכל היום אסור מן הדין ולא התקין ריב"ז כלום חוץ מן הדין אלא שדרש והתקין. והא דקתני הכא האי תקנתא משום דהא מתני' איתנייא הכי במס' ר"ה דמני עשר תקנות שהתקין ריב"ז וכיון דאיתה הכא רישא דמתני' סיימה כולה כי התם אבל במס' מנחות דאצטריכא ליה סיפ' לא קתני רישא משום סיפא וקתני סיפ' בלחוד:

גמ' מ"ט מהרה יבנה ב"ה כו'. דאיבנו אימת אלימא בשיתסר אחר הנץ החמה כבר האיר מזרח התירו ושפיר אכלי אלא דאיבני בחמיסר מחצות ולהלן לישתרי פי' דהא מסתמא עד חצות יום ששה עשר קרב העומר והם מותרים מחדש מחצות ולהלן של י"ו דאמר מר הרחוקים מותרים מחצות היום ולהלן שאין ב"ד מתעצלין בו ופרקינן דאיבנא בלילא בסמוך לשקיעת החמה שאין להם פנאי כ"כ לקצרו ולעשות הימנו גרוסות ולטחון ולרקד עד חצי היום. ותימא היאך נבנה בי"ט סמך לשקיעת החמה והלא י"ט הוא ואין בנין ב"ה דוחה שבת וי"ט ועוד היאך נבנה בלילה שאין בנין ב"ה אלא ביום כדכתיב וביום הקים את המשכן ביום מקימין ואין מקימין בלילה ואין לנו לפרש בזה אלא כמו שפרש"י שבנין ב"ה לעתיד לבא ירד בנוי מן השמים כדכתיב מקדש ה' כוננו ידיך:

דף מא:

מה"מ דת"ר כו'. עד מלתא אגב אורחיה קמ"ל דמתנה ע"מ להחזיר שמה מתנ' פירוש וממון גמור הוא שלו לכל דבר וכבר ברירנא לה בפרק יש נוחלין. מהא שמעינן שהנותן לחבירו בי"ט סתם ע"מ להחזיר הוא ואומדנא דמוכח הוא אע"פ שלא פי' שאין אדם מתערטל ממצותו ליתן לאחרים בעוד שצריך לו דהא סתם נתנו להם ר"ג ואפ"ה אמרינן להדיא דקמ"ל דמתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה ועל זה סמכו ליתן כל אדם לולב לחברו בי"ט סתם וכן עיקר. ובענין אתרוג שלקחו שנים בשיתוף כתבו הראשונים ז"ל שאין אחד מהם יוצא בו ביום ראשון עד שיקנה מחברו חלקו מההוא דפ' יש נוחלין וכן דעת מורי הרב ר"א נר"ו. והנכון בעיני כדברי מורי הרשב"א נר"ו דכיון שנשתתפו בו לדעת כן יש ברירה לדברי הכל וא"צ להקנאת חבירו וכבר כתבתי בפרק יש נוחלין ומכאן היתר ברור לאתרוג שלוקחין צבור. ובתוס' עקמו הדרך הזה בענינים אלו וכבר הארכתי בזה בלקוטין:

כי הא דאמר רבא אתרוג זה נתון לך במתנה על מנת להחזירו לי ונטל ויצא בו החזירו יוצא. פי' שהחזירו בו ביום בענין שיוכל לצאת בו ביום אם עדיין לא יצא באותו יום או למחר דאומדן דעתא הוא שיחזירנו לו כדי שיצא בו לכשיצטרך:

לא החזירו. פי' שלא החזירו כלל או שלא החזירו עד שעבר זמן מצותו לא יצא שכיון שלא קיי' תנאו בטלה המתנה וחזרת דמים לאו חזרה היא כלל דהכא אלולב קפיד כדאמרינן התם בגיטין ע"מ שתתן לי אצטלית דאצטלית דוקא דלצעורה קא מכוין וכ"ש בזה שצריך לו לצאת י"ח וכדכתיבנא במסכת גיטין. והא דאמרינן הכא דהחזירו יצא אע"ג דה"ל תנאי ומעשה בדבר אחד משו' דסמכינן אמסקנ' דהתם שכל האומר ע"מ כאומר מעכשיו דמי וכשהחזירו אגלאי מלתא למפרע שזכה בו בשעת נטילה אבל כי ליכא מעכשיו לא יצא דהא לא זכה עד לאחר חזרה שקיים התנאי וכשנטלו קודם לכן לא היה שלו אלא למאן דסבר דגמרינן מתנאי בני גד ובני ראובן שכל תנאי ומעשה בדבר א' התנאי בטל כמי שאינו והמעשה קיים ואע"פ שלא החזירו יצא והיינו דאמרינן התם הרי זה גיטך ע"מ שתחזירי לי את הנייר הרי זו מגורשת. ופרישנא טעמא משום דהוי תנאי ומעשה בדבר אחד ואינו תנאי כלל דאי לא אינה מגורשת כלל דהא כי מהדרא ליה ניירא הוא דזכיא ביה והאי שעתא ליתיה ברשותה דתתגרש ביה ולבסוף אסיקנא דאע"ג דלא גמרינן מתנאי בני גד וב"ר מגורשת כשתחזירנו למפרע כשהגיע לידה שכל שאומר ע"מ כאומר מעכשיו דמי ודכות' אמרינן הכא שאם החזירו יצא למפרע ואם לא החזירו לא יצא ולא אמרינן תנאי ומעש' בדבר א' תנאי בטל וזה מבואר. איכא דק"ל אי אמר

ליה על מנת שתחזירו לי היאך יוצא בו דכיון דאמר לי מידי דחזו לי קאמר ואינו יכול להקדישו כדאי' בפרק יש נוחלין ואמרינן בנדרים ובבא בתרא כל מתנה שאם הקדישה אינה מקודשת אינה מתנה ומפני זה כתב רש"י ז"ל בבבא בתרא דל"ג לי' והראב"ד כתב דשפיר גרסי' לי והכא הרי הוא יכול להקדיש טובת הנאה שיש לו באתרוג זה ונותן לו דמי הנאה להקדש ול"נ כדכתיבנ' התם אבל הנכון דקושיא מעיקר' ליתא דכי אמרינן התם כל מתנ' שאם הקדישה אינ' מקודשת אינה מתנה אלא כשנעשית בהערמ' כמתנת בן חורין דאמר אינה לפניך אלא כדי שיבא אבא ויאכל כו' וכדאמרינן התם סעודתו מוכחת עליו וכן הוא בירושלמי דגרסינן התם בעי ר' ירמיה מעתה אין אדם נותן מתנה לחבירו ע"מ שלא יקדישנה לשמים ופריק כיני מתני' כל מתנה שהוא כמתנת בן חורין שנעשית בהערמה שאינה אם הקדישה מקודשת אינ' מתנה וכבר ביררנו זה במקומות הרבה ושמעי' מינה דמתנ' ע"מ להחזירה רשאי ליתנ' לאחרי' ואחר לאחרי' ובלבד שתחזור לבעלי' הראשונים כמו שהתנו כי הכא שר"ג נתנו לרבי יהושע ור"י לרבי אליעזר ור"א לר"ע והחזירו לר"ג:

א"ל בר אמימר לרב אשי אבא צלויי מצלי ביה. פי' כשהיה אוחז לולבו בידו לא היה מניחו בשע' תפלה ואותבי' ליה מדתני לא יאחוז אדם תפילין בידו ס"ת בזרועו ומתפלל ואמר שמואל דסכין וקערה ומעות כיוצא בהם שאסור להתפלל בעודן בידו ואע"ג דלא הוו דבר שבקדושה שיקפיד כל כך בנפילתן מידו חיישינן דלמא טריד בהו וכ"ש ספרים וכיוצא בהם חוץ מסידור תפלות דבהא ודאי ליכא למיחש ופרקינן התם לאו מצוה הוא וטריד הכא מצוה היא ולא טריד בה פרש"י כי מתוך חביבות של מצוה שנטלו לצאת בו לא טריד ולא ירדנו לסוף דעתו דודאי כ"ש שמתוך חביבות המצוה יתן לב בלולב שלא יפול ולא יתכוין בתפלתו ויש לפרש דטרדה דלולב כיון דמצות שעתא היא והיא חביבה אע"פ שמפנה לבו עליה קצת אינו מפנה לבו לבטלה ואין זה מתעכב בתפלה כדי למנוע ממנו חבוב המצוה כי אפשר שחיבוב מצוה זו יתננו ויזכירנו לכוין לבו בתפלתו יותר ואפשר שלזה כיון רש"י ז"ל בפירושו כנ"ל:

מתני' רבי יוסי אומר י"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת. פי' ולולב דוחה שבת ושכח והוציא את לולבו לר"ה פטור לפי שהוציאו ברשות פי' דטריד והי"ל טועה בדבר מצוה ופטור מקרבן ואמרינן בפסחים שלא א"ר יוסי אלא בלולב שזמנו בהול ומפני שהוא בן טלטול בביתו מיהו האידנ' דלולב לא דחו שבת אפילו בביתו אסור לטלטלו ובטלה מתני' דקתני מקבלת אשה מיד בנה כו' ואידך דר' יהודה דאמר בשבת מחזירין

דכל הני ליתנהו אלא בזמן ב"ה שדוחי שבת ולא ידענו למה הביאם רבי אלפסי ז"ל בהלכותיו ואפשר שלא הביאם אלא ללמוד מה שאמרו עליה בגמ' מדאגביה נפק ביה:

דף מב.

גמ' אמר אביי ל"ש אלא שלא יצא בו אבל יצא בו כבר בביתו קודם שיוציאנו חייב דלאו טועה בדבר מצוה הוא שכבר השלים מצותו ופרכינן כי לא יצא בו מעיקרא הא נפיק ביה השתא כי אגבהיה מקמי דליפוק ביה דהא מדאגבהיה נפיק ביה ופרקי' בשהפכו י"מ שנטלו ביד שמואל וליתא שאין זה מעכב בדיעבד אלא פירושו שהפכו מלמעלה למטה ואין יוצאין אלא כדרך גדילתו כדאיתא באידך פרקין ורבה אוקמה בשנטלו בכלי דרך בזיון ולא יצא בו דלא הויא לה לקיחה תמה ומדדחקי' בהני שנויי כוליה האי ולא אוקים בשלא נתכוון לצאת בו כשהוציאו שמעינן דקי"ל דמצות אין צריכות כונה לצאת והיינו דפרכי' נמי להדיא והא מדאגביה נפק ביה וזו ראיה גמורה מיהו אע"ג דכיון דאגבהיה נפק ביה שפיר מצי מברך עליה בתר הכי כיון שיש עליו לנענע עדיין שהוא שיורי מצוה וא"צ להפכו עד שיברך כמו שסבורים רבים והיינו דתקינו ברכ' בעל כדמוכח בפסחים משום דהגבהה קודמת לברכה לדין תורה ולפטרו מברכ' א"א משום כל הברכות כלן מברך עליהן עובר לעשייתן שלא נאמר אלא לאפוקי לאחר גמר עשייתן דלא אבל כל זמן דלא גמרו מעשהו לגמרי שיש בו שיירי מצוה מברך עליו ולא מבעיא בעודן בידו אלא אפילו הגביהו ע"מ שיטלנו וינענענו קודם שיתכוין לצאת בו ונתנו לחבירו אין בכך כלום וכשמחזירו לו נוטלו בברכה ומה שאמרו עובר לעשייתן ולא אמרו קודם עשייתן אין הכונה אלא כדי שלא יקדים ברכה למעשה אלא בתוך המעשה כדי שיגמור כל הברכה והרמב"ם ז"ל שגג בזה הרבה:

הב"ע שהוציאו בכלי. פי' ומשום הוצאת כלי לא מחייב דבטל הוא לגבי לולב כדתנן המוציא אוכלין פחות מכשיעור בכלי פטור אף על הכלי שהכלי טפלה לו את החי במטה פטור אף על המטה שהמטה טפלה לו ה"נ הכלי טפל ללולב:

א"ר הונא אומר היה ר"מ עולת העוף שנמצאת בין אגפים וקסבר חטאת העוף היא ואכלה פטור. פי' בין אגפי' שתי מקומות היו בכבש באחת מניחין עולת העוף שכולה לגבוה ובאחת מניחין חטאת העוף שיש בה זכיה לכהנים וביני ביני מקרי בין אגפים. ואמרינן מאי קמ"ל דטעה בדבר מצוה פטור. פי' דהכא נמי זמנה בהול שסבור שהיא חטאת ומתייירא שמא תבא לידי נותר היינו הך גירסת הספרים מהו דתימא התם הוא דטעה בדבר מצוה ועבד מצוה פי' לגבי לולב שיצא בו אחר כך וקיים מצותו אבל הכא

גבי חטאת דלא עבד מצוה אימר לא ורש"י ז"ל גורס התם הוא דמצוה דרמיא עליה אבל חטאת העוף לא רמיא עליה בלחוד דאפשר בכהן אחר וגירסת הספרים עיקר. וכ"ת דליתני ההוא דחטאת העוף וכ"ש הא דרמיא עליה א"נ דעבד מצוה הא לא קשיא דההוא מימרא דרב הונא הוא ולהכי הוא דק"ל מאי קא משמע לן דהא ממתני' נפקא לן דאלו תנא לא תני לה בסמוך אהא דהכא:

גירסת הספרים היודע לשמור ידיו אוכלין על ידיו טהרו'. פי' שכיון שיודע לשמור ידיו שלא יגע בטהרות עד שיטלם אע"פ שראינוהו שנגע בטהרות הרי הן טהורות ואין חוששין שמא נגעם בטומאה וכן אם יודע לשמור גופו אוכלין על גופו טהרות ולא ידעי' מאי איכא בין שמירת ידיו לשמירת גופו שהרי הידים מכלל הגוף הם ואם יודע לשמור ידיו ואינו יודע לשמור גופו מטומאה מה תועלת יש בו הרי הוא טמא על מגע ידיו. ויש לומר דשמירת ידיו עדיף שאפילו לא נגע בטומאה אחר נטילה נפסלין בהסח הדעת משא"כ בשאר גופו ולפיכך כשאינו מוחזק אלא בשמירת גופו וידיו מטומאה אם אינו יודע לשמור ידיו גם מהסח הדעת אין אוכלין על ידיו טהרות אלא על גופו אבל כשיודע לשמור ידיו אף מהסח הדעת אוכלין טהרות אף על ידיו יודע לשמור גופו אוכלין על גופו טהרות ורישא ה"ק שאע"פ שהוא טמא בודאי אם יודע לשמור אוכלין מטומאה לומר שנגעה טומאה בהם ואמר לו שלא נגע בהם הוא ולא שום טומאה נאמן אלינו ואוכלין על עדות שמירתו טהרות ואע"ג דקטן לא מהימן כלל באיסורין כדאיתא התם בפ"ק דפסחים וכדאמרינן לקמן והוא שגדול עומד על גביו ולא סמכינן עליה גופיה דאמר לן דשחיט כראוי י"ל דכי לא מהימן במלתא דהוה קאי בחזקת איסור מעיקרא והוא מעיד שיצא מאיסור להיתר כהאי דשחיטה דבהמה בחיי' בחזקת איסור עומדת שאין לו היתר עד שיודע כראוי מפי עד גדול שראוי להעיד אבל שמירת הטומאה דלאו סהדותא ממש הוא אלא אחזוקי טהרות בחזקת טהר' דמעיקרא מהימן מכאן יש ללמוד שסומכין על הקטנים בשמירת דברים שמביאין ממקום למקום או ששומרין בשר כשר שנתנו ביד עכו"ם וכיוצא בו מדברים דלית בה חזקה של איסור אלא חששא שלא יתחלף או שלא יגע בו עכו"ם מכיון שבא לכלל דעת שמיר' ואפשר שה"ה בחלב שחלבו עכו"ם וקטן כזה רואהו דהא ליכא בחלב גופיה חזקה דאיסורא אלא דחיישינן לאיערובי מפי ר' נרו. והא דאמרינן קטן היודע לשחוט אוכלין משחיטתו אמר רב והוא שגדול עומד על גביו והיודע לפרוס ידיו חולקין לו תרומה בבית הגרנות ק"ל כשהוא קטן איך נושא כפיו דהא תנן במסכת מגילה קטן קורא ומתרגם אבל אינו עובר לפני התיבה ואינו נושא כפיו וליכא למימר דהכא גדול שהביא שתי שערות כדפירש הראב"ד ז"ל דהא קטן תניא ועוד

אם גדול הוא אפי' אינו יודע לפרוס כפיו חולקין לו תרומה אלא כך י"ל דהכא קטן היודע לפרוס קאמר ולא שיהא פורס אלא כיון שיש לו דעת לפרוס חולקין לו תרומה וההיא דאמרינן ביבמו' חש"ו אין חולקין להם תרומ' בבית הגרנות כשאינו יודע לפרוס. ואפשר לומר עוד שפורס את כפיו ולא בפני עצמו אלא שמבסם קולו בקול אחיו הכהנים וכענין שאמרו בערכין גבי שיר של לוים שהיו לוים קטנים מסייעים להם ונקראים צעירי הלוים ואמרי לה סועדי הלוים שהיו סועדין וסומכין קולם וכן אמרו שם אין עולין למנין ואין עומדין לדוכן אלא בארץ היו עומדים וראשיהם בין רגלי הלוים וצעירי הלוים היו נקראין:

דף מב:

פרק ד לולב וערבה

לולב וערבה ששה ושבעה. פי' כדמפרש בסיפא דלאו דחו שבת אלא לולב שחל יום אחד בשבת או ערבה שחל ז' שלה בשבת והשתא הוי להו ז' וכי מקלע שבתא בשאר יומי לא דחו שבתא וה"ל ו':

ההלל והשמחה ח' פי' ז' ימי החג וי"ט האחרון שהוא עצרת והני איתנהו שפיר אפי' בשבת דאע"ג דקי"ל אין שמחה אלא בבשר ועיקרו בשלמי שמחה וכי מקלע שבת ביום ראשון א"א בשלמים דלמשחטינהו בשבת לא אפשר ולא למשחטינהו נמי מע"ש וי"ט משום דבעיא זביחה בשעת שמחה כדנפקא לן מוזבחת שלמים ושמחת מ"מ הא איתא לשמחה של חולין או בשאר מיני שמחות כיון דלא אפשר בבשר שלמים שלא אמרו שאין שמחה אלא בבשר אלא למצוה מן המובחר כל היכא דאפשר אבל לא לעכב:

ונסוך המים שבעה. פירוש ואפי' בשבת דלא הוו צריכי למדחי שבת כדאיתא לקמן:

החליל. פי' שהיו מנגנין בשמחי בית השואבה כשהולכין להביא מים לנסוך חמשה ושש לפי שלא היה דוחה שבת וי"ט א':

לולב ז' כיצד י"ט ראשון שחל להיות בשבת לולב ז' ושאר כל הימים ששה ובגמ' מפרש אמאי לא דחי לולב שבת בשאר ימים:

גמרא ושאר כל הימים אמאי לא דחי טלטול בעלמא הוא ולדחי שבת. פירוש מסתברא דשפיר ידע תלמודא דלולב ליתיה מן התורה בגבולין אלא ביום ראשון כדכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון וכדכתיב ושמחתם שבעת ימים לפני ה' הוא דכתיב דהיינו בב"ה הלכך אי איתיה לולב בגבולין כל שבעה מדרבנן בעלמא הוא וכדתנן בפרקין דלעיל בהדיא וכיון שכן בגבולין כיון דמדרבנן הוא היינו דלא דחי שבת דלא תקון רבנן במקום דאיכא איסור טלטול דידהו אלא הכא אמתני' קיימין דמיירי בב"ה דהתם איתא להלל

ולשמחהו לערבה ששה ושבעה ומשום דלולב במקדש מדאורייתא כל שבעה ולהכי מבעיא לן השתא אמאי לא דחי ליה לשבת דליתי עשה דלולב ולדחי שבת ואע"ג דאיכא איסור טלטול לידחי דהא ודאי אע"פ שאסרו חכמים טלטול במקום מצוה שאין מטלטלין מוקצה כדתנן אבל לא את האוצרות שלא יתחיל באוצר תחלה לרבי יהודה ולא יגמור לר"ש ותנן אבל לא את הטבל כו' אף על פי שבטול בית המדרש והכנסת אורחים מצות גדולות לא התירו מפני מצות אלו אלא טלטול היתר בדבר שאין בו אלא משום עובדין דחול כדתנן מפנין אפילו ארבעה וחמשה קופות מפני האורחים וביטול בית המדרש ותנן מדבריהם למדנו שמודדין ופוקקין בשבת הא ודאי לא אסרו חכמים כלל טלטול בדבר של מצוה קבועה של תורה היוצא בזה כדי שתאמר שחכמים שהתירו בזה לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה שלא אסרו לטלטל דבר הצריך והראוי לו לשבת כלל ואין לולב שהוא ראוי מן התורה ומצותו קבועה ליום זה בכלל איסור זה כלל. ופרקי' אמר רבא גזירה שמא יטלנו בידו ויעבירנו ארבע אמות ברשות הרבים או שיוציאנו מרה"י לרה"ר אלא דתלמודא נקט חדא מיניהו דאיתיה אפי' הוה לולב ברה"ר והא קמ"ל דב"ד מתנין לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה כדאית' ביבמות:

דף מג.

והיינו טעמא דשופר והיינו טעמא דמגילה. פירוש דמגילה נמי אף על גב דמדרבנן היא הרי קורין בשבת ובת טלטול הוא ככל כתבי הקדש ואפ"ה כשחל בשבת אין קורין אותה משום האי גזרה וכדאיתא בדוכתא ופרכינן אי הכי ראשון נמי אמאי לא גזרו משום דרבה ופרקי' הא תקינו ליה רבנן בביתו כדאיתא לקמן במתני' ותו ליכא משום גזירה דרבה ובדין הוא דמצי פריך דשאר ימים נמי לידחי שבת במקדש שהוא מן התורה וליתקין ליה בביתו אלא דאידך פירכא עדיפא ליה דתינח לאחר תקנה קודם תקנה מאי איכא למימר וכיון דנדינן מהאי אוקמתא לגמרי תו ל"ק אידך. והיינו דפרכי' תינח לאחר תקנה קודם תקנה מאי איכא למימר פירו' דהא מתני' דהכא דקתני לולב שבעה קודם תקנה היא אלא תריץ הכי ראשון דאיתיה מן התורה בגבולין לא גזרו בה רבנן הנך דליתנהו מן התורה בגבולין גזרו בה רבנן פי' ראשון שהוא חובה מוטלת עליו לגמרי דהא מחייב בה בגבולין וא"א לו שלא יתחייב מן התורה לא הקלו בו לדחות לולב משום גזרה דרבה אבל שאר ימים שאפשר לו להפטר מן התורה כשאינו במקדש דהא ליתיה בגבולין הקלו בו אף במקדש לדחותו משום גזירה דרבה שיש בה חשש איסור תורה וסמכו על מה שאמרו ביבמות דב"ד מתנין לעקור דבר שהוא מן התורה בשב ואל תעשה ואפי' במקום כרת:

א"ה האידנא נמי לידחי שבת. פירוש בגבולין דהא איתיה מן התורה ליום ראשון בגבולין ופריק דלא ידעינן בקביעא דירחא ואינו יום ראשון ודאי שהוא מן התורה:
ופריך אינהו דידעי בקביעא דירחא לידחי. פי' דהא ברוב ארץ ישראל השלוחים מגיעים ויודעין בקביע' דירחא ועושין יום אחד ופריק כדתנן כו' וק"ל טובא דהא הכא אמרי' דלא ידעי בני בבל בקביעא דירחא ואלו התם בפ"ק דיו"ט אמרי' והאידנא דידעי' בקביעא דירחא אמאי לא עבדינן ויי"ל דהא דהכא מיירי בזמן קדוש החדש שאין השלוחין מגיעין לחוצה לארץ אלא למיעוטא בלבד כגון בבל עצמה כדאמרי' במסכת ראש השנה כי אתא עולא לבבל אמר עברוה ואמרי' ידעון חברין בבלאי מאי טיבותא עבדי' להו מיהו כיון דרוב חוצה לארץ לא דחו דלא ידעי בקביעא דירחא לא דחי כלל אפי' היכא דידעי וכי אמרי' התם דידעי' בקביעא דירחא היינו אחר שעמד הלל הנשיא האחרון בנו של רבי יהודה הנשיא בן בנו של רבינו הקדוש ותקן לנו חשבון שבידינו וראה שהסמיכה מתמעטת והיא מתבטלת מישראל עמד הוא ובית דינו ויסד זה החשבון המסור בידנו וקדש כל חדשים ועבר כל השנים על פי החשבון הזה וברם זכור אותו האיש לטוב שאלמלא הוא בטלו המועדות ור"ח מישראל שהרי גז"ה שאין לנו מועדות ולא חדשים אלא קדשו אותם ב"ד מומחין וסמוכין ואפי' אנו יודעים קביעות הירח כדאמרי' בר"ה אשר תקראו אותם אפי' שוגגין ואפי' מזידין אין לי מועדות אלא אלו ואע"פ שאין מקדשין מועדות ור"ח אלא במועדם שאני הכא דהוי שעת הדחק שיתבטלו כל המועדות ושורת הדין לקדש חדשים זה אחר זה בשעת הדחק כדאיתא בסנהדרין בפ"ק הלכך אחר שנתיישב זה החשבון שבידינו הרי כל ישראל יודעין קביעות הירח והיינו דאמרי' התם דהשתא ידעי' בקביעא דירחא וזה אמת ונכון. מיהו אכתי ק"ל דהשתא ידעי' בקביעא דירחא מפני החשבון שבידינו אמאי לא דחי שבת יום ראשון שהוא מן התורה דהא אמרת דכל היכי דהוי מדאוריי' וידעינן בקביעא דירחא לית לן גזירה דרבה וטעמא דלא הוי דחינן מעיקרא היינו משום דלא ידעי' בקביעא דירחא וא"כ השתא דידעי' בקביע' דירחא לידחי ויי"ל דטעמא כדפריקו התם במאי דשיילי' אמאי לא עבדינן תרי יומי ופרקי' משום דשלחו מתם הזהרו במנהג אבותיכם שבידכם דזמנין דגזרי שמדא ואתי לקלקולי פי' כשקבעו הלל ובית דינו חשבון זה קבעוהו ע"מ כן שנהיה נוהגין בענין המועדות כמנהג אבותינו לעשות שני ימים בח"ל כמו שהיו נוהגים אבותינו שלא היו יודעין בקביעא דירחא ויהיה לנו כאלו הם ספק גמור כבתחלה לברך ולקדש בשני ולדחות לולב בראשון כי הם ראו שכך יפה לנו וכך היא תקנתינו ואפי' לדחות מצות עשה של תורה דלמא אתי קלקולא בעידן שמדא ולא נתכונו הלל ובית דינו שיהא לנו

מועדות על פי בית דין כמצות תורה אלא שננהוג בהם כמנהג אבותינו ואנו אין לנו אלא כמו שקבעו וגזרו הם מעתה הרי אנו בעיקר המעשה כאלו אין אנו יודעין בקביעות הירח ואין הלולב דוחה שבת מיהו איכא למידק תינח לבני ח"ל דכי היכי דעבדינן תרי יומי כמנהג אבותינו הכא נמי לא דחי לולב שבת כמנהגם אלא לדידהו בני ארץ ישראל דהוו ידעי אבהתהון בקביעא דירחא ועבדי חד יומא ולולב דוחה להם שבת כדאמרינן הכא דאינהו נמי הכי עבדי השתא נמי לדחו כמנהג אבותיהם שהרי מטעם זה אינם עושין אלא יום אחד שכך היתה תקנת הלל ובית דינו שנלך אחר הרוב וברוב חוצה לארץ לא הוה שלוחין ולא ידעי בקביעא דירחא ומש"ה עבדינן בכל חוצה לארץ שני ימים כמנהג אבותינו וברוב ארץ ישראל היו שלוחין מגיעין ויודעין בקביעא דירחא ועושין יום אחד חוץ מראש השנה דלא ידעי ליה מפני שחגו בן יומו והיו עושין שני ימים בכל מקום חוץ מבית דינו הוועד ולפיכך עכשיו עושין בכל ארץ ישראל כמנהג אבותיהם לעשות כל המועדות יום אחד חוץ מר"ה וא"כ לידחי שבת יום ראשון של לולב כי מנהג אבותיהם בידיהם וי"ל דודאי לפום סוגיא דהכא ה"נ דכיון דבני א"י הוה דחו מעיקרא דבניהון נמי דחו השתא אבל אנן סמכינן אמסקנא דלקמן דאמרינן דמעיקרא נמי בזמן קדוש החדש לא היה לולב דוחה שבת בגבולין כלל דכיון דאנן לא דחינן בחוצה לארץ אינהו נמי לא דחו ונמצינו כולן שוין בזמן ההוא בענין הלולב וה"ה בזמן הזה משום מנהג אבותינו:

ואפשר עוד להרחיב הביאור בזה לפי מה שכתבנו מאי דאמרינן הכא דהאידנא לא ידעינן בקביעא דירחא היינו האידנא ממש בימי רב אשי שסדר התלמוד שהיה אחר שיסד הלל חשבון זה ומאי דקאמר דלא ידעינן לאו בעיקר הידיעה אלא שאנו בעיקר המעשה כאלו אין אנו יודעין בו כלום ככל חוצה לארץ ופרכינן דאינהו בני ארץ ישראל דידעי בקביעא דירחא אף בעיקר המעשה לידחו מעיקרא ולידחו השתא ופריק דאה"נ דדחו אבהתהון כדתנן כו' וכיון שכן דחו בניהון נמי ולקמן מסקינן דאינהו לא הוו דחו נמי כיון דאנן לא דחינן וה"ה לבניהון השתא והכל הולך אל מקום אחד. ואיכא למידק דהכא אמרינן דלולב דוחה שבת בגבולין היכא דידעינן בקביעא דירחא ביום ראשון שהוא מן התורה וא"כ למה לא היה שופר דוחה שבת בגבולין דהא הוי מדאורייתא ותנן יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה. והרב המאור כתב דטעמא משום דמצות שופר מעורבת היא בין של תורה ושל סופרים שיש אומרים ששתי תרועות מן התורה ואחת מדברי סופרים וי"א אחת מן התורה ושתים מד"ס וכל דהוו דרבנן לא דחי שבתא אע"ג דידעי בקביעא דירחא משום גזירה דרבה כמקרא מגלה וזה הוא שהתקינו משחרב ב"ה שיהו תוקעין במקום שיש בית דין משום

תרועה דאורייתא וגזרו שלא ידחה בשאר מקומות משום תרועה דרבנן דאית ביה וזה א"נ חדא דהא ודאי קי"ל כרבנן דהתם דסברי דכלהו ג' תרועות מדאוריתא דמייתי להו בג"ש וכדכתיבנא התם. ותו דאפילו לאידך תנאי תרועה דאורייתא תדחי שבת מיהת ולמה תבטל זו מפני אלו וכ"ש למאי דמפרשינן התם דכי קאמרינן מד"ס לאו מדרבנן ממש אלא שאינם מפורשים בפרשת היום אלא שחכמים דורשין אותה בג"ש וכל י"ג מדות שהתורה נדרשת בהם מדאורייתא ממש הוא לכל דבר וכדכתיבנא בפ"ק דקידושין והנכון דהא דאמרינן הכא דאע"ג דהוי מצוה מדאורייתא לא דחי שבתא משום גזירה דרבה אלא היכא דידעי בקביעתא דירחא ושופר לא הוו ידעיי בקביעא דירחא אלא בבית הוועד לפי שחגו בן יומו והתם נמי זמנין דלא ידעי ליה כשבאים עדים מן המנחה ולמעלה והיו נוהגין אותו היום קדש ולמחר קדש וכיון דכי לא אתו עדים לא דחינן כי אתי עדים נמי לא דחיי והשתא מתרצא לן אחריתי דמילה דוחה שבת בשמיני שלה בדין תורה ולא העמידו חכמים דבריהם לגזור בה משום גזרה דרבה שאין הטעם מפני שאינה בכל ישראל אלא אבי הבן כמו שכתבו מקצת רבנן ז"ל דהא הזאה דליתא אלא בחד והעמידו בה דבריהם מטעם גזרה דרבה ואע"ג שיש בה כרת. אלא הטעם הוא משום דהיא דאורייתא וידעו שפיר בקביעא דירחא שהרי יום ח' שלו ברור וכיון שהוא מחוייב מן התורה מעתה לא גזרו בו לדחות מצותו מעליו משא"כ בלולב שאינו ברור מן התורה ומשא"כ במגילה שהיא מדבריהם לגמרי ומשא"כ בהזאה שאע"פ שזמן הפסח ברור והוא מצוה של תורה כיון שבעודו עכשיו טמא אינו מחוייב בפסח עד שיזה לפיכך גזרו בהזאתו משום דרבה שאין אנו עכשיו עוקרין ממנו מצות פסחו אלא גורמין לו שלא יתחייב בו. עוד יש במילה טעם אחר נכון כיון שמלאכת המילה עצמה מלאכה גמורה הוא ודחאה תורה לחלל בה שבת מצות מילה היאך יגזרו בה חכמים משום גזירת הוצאה דרבה היא גופה לא דחיא מילה וגזירה דמלאכה אחריתי ידחי לה וזה ודאי א"א כנ"ל:

ואכתי איכא למידק דהא גבי שופר שלא היה דוחה שבת בגבולין בזמן שבית המקדש קיים התקינו משחרב בית המקדש שיהו תוקעין במקום שב"ד יושבין דליכא משום גזירה דרבה ולמה לא התקינו כן בלולב שיהא דוחה קודם החרבן. ותירצו בתוספ' כי השופר הוא להעלות זכרונם של ישראל לאביהם שבשמים ולא רצו לבטלה לגמרי ועשו מקום שיש בו ב"ד כמקדש עצמו ועוד שבשופר דליתיה אלא יום א' וישתכח מצותו תקנו בו משא"כ בלולב שהרי יש בו בשאר ימים מדרבנן מיהת ואעפ"י שאינם תשלומין דראשון מ"מ הא איכא זכר דאיכא לולב מדאורייתא אלא דדחי ליה שבת ונכון הוא. ומורי נר"ו תירץ דשופר כיון דאפשר ליה בחד תוקע והשאר שומעים כי הוי במקום ב"ד

ובזמן ב"ד כדאי' התם תו ליכא משום גזירה אבל נטילת לולב שהוא מסור לכל אחד ואי' ליטול אפי' הוי בב"ד איכא משום גזירה דרבה ולפיכך לא תקנו בו כלום וזה נכון יותר: ודין הוא נאמר כאן ימים ונאמר להלן ימים מה להלן בלולב ימים ולא לילות אף כאן בסוכה ימים ולא לילות הא ודאי אלו איתיה להאי הוה קשה לי טובא דתלינן סוכה לימים ולא לילות כלולב ואלו לעיל אמרינן דימים דלולב הוה משמע ימים ואפילו לילות כסוכה אי לאו דכתיב ביום ולא בלילה אלא דהאי דינא שקלא וטריא הוא ולא קאי. ומאי דאמרי' לעיל דאיצטריך ביום למעוטי לילות בלולב דלא נגמר מסוכה היינו בתר מסקנא דהכא דאסיקנא דסוכה ימים ואפי' לילות כימי המלואים דכתיב בהו יומם ולילה וילפינן סוכה ממלואים בג"ש דתשבו תשבו. וכי תימא והשתא בהאי שקלנא וטריינא היכי עבדינן מה מצי' מלולב לסוכה דשאני התם דכתיב מיעוטא ביום ולא בלילה וי"ל דאנן אמרינן השתא דהתם כתיב מיעוטא ללמד על עצמו של לולב ועל ימים של סוכה ויש כיוצא בזה בתלמוד:

דף מג:

ערבה בז' מ"ט דחי שבת. פירוש במקדש דקתני מתני' דאלו בגבולין לא תנן לה דמתני' במקדש היא והא דמיבעיא לן אמאי דחיא שבת ואע"ג דמדאורייתא היא מ"מ אית בה משום גזירה דרבה ולית' מדאורייתא' וכל דלית ליה עיקר מדאוריי' בגבולין אע"פ שהוא מן התורה במקדש גזרינן ביה משום דרבה שהרי אפשר לו להפטר ממנה כשאינו במקדש כדאסיק תלמודא גבי לולב ובההיא מסקנא סמכינן השתא בבעיין:

ומהדרינן א"ר יוחנן כדי לפרסמה שהיא מן התורה. פי' לפי שהביתוסין חולקין בדבר שאינה מפורש בכתוב שתהא מצותה כל שבעה אפילו במקדש לא גזרו בה משום דרבה אף ע"פ שיש לחוש בה משום דרבה ופרכינן א"ה לולב נמי לידחי כדי לפרסמו שהוא מן התורה במקדש כל שבעה דהא מדכתיב ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת וגו' הוא דנפקא לן ואיכא לאוקומי בשמחת הרגל בלחוד ופרקינן דהתם משום גזירה דרבה לא חיישינן לפרסומה ואקשינן דערבה נמי איכא משום גזירה דרבה וקאמרת דלא חיישינן להההיא גזירה כדי לפרסמה שהוא מן התורה:

ופרקינן ערבה שלוחי ב"ד מייתי לה לולב לכל מסור. פירוש טעמא דערבה דחיא שבת לאו משום פרסומא הוא כדקאמרינן מעיקרא אלא משום דלית בה משום גזירה דרבה דהא שלוחי ב"ד מייתי לה וק"ל כי מייתי לה שלוחי ב"ד מאי הוי דהא גזירה דרבה בשעת נטילה היא שהיא מסורה לכל אדם ועליה אמרו שהיא דוחה שבת דאלו הבאה

מבע"י ורש"י פי' דערבה שלוחי ב"ד מייתי לה מע"ש ולמחרת אינה מצויה לינטל לכל אדם אלא כהנים מקיפין בה את המזבח לבדם ולא ישראל שאינם רשאים ליכנס שם ובכהנים ליכא למגזר משום דרבה דזריזים הם. ואין זה כלום חדא דא"כ לא הו"ל למתלי מלתא בהבאת שלוחי ב"ד והכי הל"ל שאני ערבה דליתא אלא בכהנים וכהנים זריזין הם שאין להבאתה ענין לזו ועוד א"כ מאי האי דפרכינן בסמוך א"ה האידנא לידחי שבת דהא ודאי השתא ליכא טעמא דלידחי שבת כדמעיקרא בב"ה דהשתא נטילת' ביד כל אדם ואית בה משום גזירה דרבה וכהנים בזמן הזה אינם זריזין יותר מישראל כדי שתהא ניטל' בכהנים דוקא ומה שפרש"י לקמן האידנא לידחי שבת ויטלוה ויחבטוה שלוחי ב"ד אינו כלום דליכא זכר כל היכי דלא עבדינן לנטילה כדהויא מעיקרא ועוד דהא ודאי למאן דסבר דערבה בנטילה כדס"ד השתא וכדאסיקנא לבסוף נטילתה ביד כל אדם היתה אלא שיתרים הכהנים שמקיפין בה את המזבח לפי שאין ישראל נכנס בין האולם ולמזבח ולא היה אפשר להם אלא בנטילה לבד. והנכון דהכי קאמרינן ערבה שלוחי ב"ד מייתי לה מבעוד יום והיא מזומנת לכל אדם למחר ואינו צריך לחזור אחריה וכיון שבמקדש הם נוטלין אותה ע"י שלוחי ב"ד שהם זריזין תו לית בה משום גזירה דרבה ודמי למאי דפרקינן לעיל גבי לולב הא תקוני ליה רבנן בביתו א"נ לתקנתא דשופר שתוקעין אותו בב"ד אחר התקנה דליכא משום גזירה דרבה משא"כ בלולב שהוא מסור לכל שיהא לולב משלו ויש בו משום גזירה דרבה והשתא אתי שפיר מאי דאקשינן האידנא נמי לידחו שבת ומהא תלמוד דבזמן הזה ג"כ ע"י שלוחי ב"ד הוא זכר למקדש וזהו שנהגו עכשיו שפרנסי הקהל מביאין אותה ביום ז' משל צבור ואין כל אחד מביא אותה לעצמו וזה נכון וברור:

א"ה כל יומא נמי לידחי. פי' במקדש שהיא מן התורה כיון דלית בה משום גזירה דרבה ופרקינן דא"כ אתי לפקפוקי בלולב פירוש לומר שאינו מן התורה כל שבעה במקדש כיון שאינו דוחה שבת כערבה וב"ד מתנין לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה ופרכינן ולידחי ביי"ט ראשון אמרי לא מינכרא מלתא אמרי לולב הוא דקא דחי ואנן בעינן לפרסמה שהיא מן התורה:

ופרכינן א"ה האידנא נמי לידחי. פי' דהאידנא נמי ליכא משום גזירה דרבה כדכתיבנא לעיל וק"ל נהי דליכא משום גזירה דרבה הא איכא איסור טלטול מדרבנן וכיון דליתיה מדאורייתא אמאי דחינן טלטול דרבנן משום זכר למקדש בשלמא למ"ד ערבה יסוד נביאים א"ל דאתי דרבנן ודחי דרבנן אלא למ"ד מנהג נביאים בעלמא אמאי. ועוד מאי האי דפרקי' לא ידעי' בקביעא דירחא דהאי טעמא לא שייך אלא היכא דאיכא משום

גזירה דרבה כדלעיל. והנכון שמצות ערבה חמורה היתה בעיניהם להקפיד בה לעשות לה פרסום שהיא מן התורה במקדש מפני הביתוסים שהיו חולקים בה ולהכי אקשינן דכיון דלית בה משום גזירה דרבה דאיכא נדנוד דאיסור תורה דין הוא שתדחה שבת ולא ניחוש לטלטול דרבנן כדי לפרסמה שהוא מן התורה כשרואין שאנו דוחין דברי חכמים מפניה ופרקינן דלא צרכינן להאי פרסומא דאע"ג דחזו בייתותי' דלא דחיא שבת לא תלו בה משום דליתא מן התורה אלא סבורין שאנו עושין כן מן הספק שאין אנו יודעין בקביעא דירחא ולא דחינן טלטול דרבנן משום ספיקא. ופרכינן אינהו דידעי בקביעא דירחא לידחו כדי לפרסומה ופרקינן דלא אקלע ופירושו כי כשהיו ב"ד יושבין בעבור שנה היו מכונים לעשות כן בענין שלא יחול ז' של ערבה בשבת לפי שהיה קשה בעיניהם שתהא דוחה שבת כיון שאין בה אפי' מצוה דרבנן ולא היו רוצין ג"כ שתדחה אותה שבת מפני הביתוסים ולא היו מכונים לעשות כן בשופר ולולב אע"פ שהם מן התורה מכיון שאין בה פקפוק בייתוסים ולא היו חוששין שידחו מפני שבת. וכן אמרו בירושלמי ר' סימן מפקד לאלין דמחשבין הבו דעתכון דלא תעבדון לא תקיעתא בשבתא ולא ערבתא בשבתא ואי אידחי תעבדון תקיעתא ולא תעבדון ערבתא ע"כ והיינו מטעמא דכתיבנא וכן המנהג בידינו שמסר לנו הלל זכור לטוב שאין שביעי של ערבה חל ביום שבת לעולם ואף על גב דהאי פירוקא אידחיא בגמרא דילן דהא אמרי' דרבנן וכל נחותי ימא אמרי איקלע ולא דחיה. הלל הזקן ראי' דבריו של ירושלמי והתקין כן כפרוקא קמא דגמרא דאמרי לא אקלע ואפשר לב"ד לעשות כן כשרואין שהדבר צריך לתקנת העולם כדאמרי' התם אתם ואפילו שוגגין ואפילו מועטין אין לי מועדים אלא אלו:

אמר רב יוסף מאן לימא לן דערבה בנטילה דלמא בזקיפה יש שפירשו ומאן לימא לן שהערב' היתה דוחה שבת במקדש שמא לא היתה דוחה שאינה אלא בזקיפה ומערב שבת זוקפין אותה והואיל ובזמן ב"ה אינה דוחה שבת עכשיו שהוא בנטילה אין לנו לדחות את השבת שאין ראוי להחמיר בזמן הזה שהוא זכר למקדש יותר משעת המקדש. ול"נ דהא בהדיא תנן במתניתין דערבה דחיא שבת ביום שביעי ולא בשאר ימים אלמא אפילו למ"ד ערבה בזקיפה בלבד היתה שם דחיה לפי שהיו זוקפין אותה בכל יום ויום ולא מבערב וכך היתה מצותה. וזהו שדוחה שבת בשביעי לזקוף אותה בשבת והכא ה"פ ומאן לימא לן דערבה במקדש בנטילה כי היכי דניעבד לה בנטילה דלמא מצותה במקדש בזקיפה בלבד ואין אנו עושין לה זכר כלל בזה"ז ואפילו בחול כיון דלא אפשר לן בזקיפה סמוך למזבח שכן היתה מצותה שאין ענין לעשות נטילה זכר למקדש כך פירש מורי נר"ו. והוי יודע דמ"ד ערבה בנטילה לאו למעוטי שאינה בזקיפה דהא בהדיא תנן ובאין

וזוקפין אותה למזבח אלא דקסבר דבר מזקיפה דעבדי כהנים במזבח איכא נמי נטילה וחבוט לכהנים סביב למזבח וישראל בעזרה ואסיקנא דערבה אף בנטילה מדאמרינן לפי שאין בייתוסים מודים שחבוט ערבה דוחה שבת אלמא יש חבוט ונענוע בערבה:

דף מד.

מ"ש לולב דעבדי שבע' זכר למקדש ואסיקנ' דלולב דאית ליה עיקר מן התורה בגבולין יום אחד עבדינן ליה שבעה השתא זכר למקדש. פי' שא"א לעשות זכר למקדש ביום א' שהרי יום ראשון מן התורה נוטלין אותו ולא משום זכר למקדש אבל ערבה שאין לה עיקר מן התורה בגבולין כלל ביום א' סגי לה דהוי זכר למקדש והיינו לדידהו דהוה מקלע ז' בשבת אבל אנן השתא לדידן לא מקלע כדכתיבי לעיל:

אמר ר"ל כהנים בעלי מומין נכנסין בין האולם ולמזבח כדי לצאת בערבה איכא דקשיא ליה הא דאמרינן במסכת כלים י' קדושות הן והאחת מהן בין האולם ולמזבח שאין כהנים בעלי מומין ופרועי ראש נכנסין לשם ול"ק דההיא לאו מדאורייתא היא אלא מעלה היא דרבנן והכא אוקמוה אדין תורה משום הקפת מצות ערבה של תורה אבל זרים שאסורים ליכנס שם מן התורה אין נכנסין שם אף להקפה:

מאן אמרה בנטילה דלמא בזקיפה. פי' ואין צורך ליכנס שם כהנים בעלי מומין ולדחות מעלה דעביד רבנן בין האולם ולמזבח שהרי אפשר בכהן אחר שיזקוף אותה ואינה מצוה מוטלת על כל הכהנים ויש שפירשו שאפשר לבעלי מומין לזקוף בצד העזרה כיון שאין כאן מצות הקפה אלא מצות זקיפה בלבד והרי העזרה כמזבח לענין זה ול"נ כלל:

מי אמרה בבעלי מומין דלמא בתמימין. פי' שאפילו תאמר שמצותה בנטילה שמא היא כשאר עבודות שהן מסורות לתמימין בלבד ולא לבעלי מומין:

אתמר רב ורבי יוחנן חד אמר ערבה יסוד נביאים. וחד אמר מנהג נביאים פי' שלא יסדו ולא תקנו בזה כלום אלא שנהגו כן ונהגו העם כמותם מאליהן היינו דאמרי' לקמן חביט ולא בריך קסבר מנהג נביאים פי' וכיון שאין למנהג עיקר ותקנת חכמים לנהוג אין מברכין עליו אבל מנהג מצות דרבנן מברכין עליהן כמו שאנו מברכין ומקדשין בי"ט שני בזמן הזה שחייבנו חכמים לנהוג בו כמנהג אבותינו ובהכי מפרק לן שפיר מאי דהוה קשיא לרבנן ז"ל מאי דאמרינן במסכת תענית ברב דאיקלע להוא אתרא וחזינהו דקרו הלל בר"ח סבר לאסוקינהו כיון דחזא דמדלגי דלוגי אמר ש"מ מנהג אבותיהם הוא. והאי ודאי מכיון דלא אמרי' דאיקלע לבי כנשתא ואשכחי' דקרו הללא דהוה משמע שכבר התחילו ההלל כשנכנס ולא ראה שברכו עליו לפניו אלא דקאמר דאיקלע להוא

אתרא וחזינהו דקרו הללא אלמא ודאי בתחלת ההלל היה שם ואם איתא שלא ברכו לפניו היכי לא ידע לאלתר שמנהג אבותיהם בידיהם מכיון דלא מברכין עליה ולא ידע במלתא עד דחזינהו דמדליג דלוגי אלא ודאי שמברכין היו לפניו וכיון דחזא לבסוף דמנהג אבותיהם בידיהם שתיק ולא אמר להו מידי. ושמעינן מינה שמברכין על הלל דר"ת אע"פ שהוא מנהגא ואמאי דהא אמרי הכא שאין מברכין על המנהג ופתרו רבנן ז"ל טובא ומחוורתא כדפרישנא דשאני התם דאיכא תקנתא דרבנן למקרי הלל בר"ח במקום שנהגו בו ובלבד בצבור דאלו יחיד לא יקרא כלל כדאמרינן התם תאנא יחיד לא יתחיל ואי התחיל גומר דפי' לא יתחיל כלל ואפילו בלא ברכה שלא תקנוהו חכמים אפילו במקום שנהגו אלא בצבור ושלא כפי' ריי"ף ז"ל שפי' לא יתחיל בברכה והא דחזא במאי דמדלגי דלוגי שהוא מנהג אע"פ שכל ימי הפסח קרינן בדלוג לבד יום ראשון והאי יסוד חכמים ולא מנהג משום דר"ח מדאורייתא כדאיתא במסכת תענית והוא חלוק בקרבנו משאר ימים משא"כ בימי הפסח שאינם חלוקין מיום ראשון ולפיכך אלו תקנו בו הלל היו מתקנין אותו הלל גמור וזה נכון מפי מורי נר"ו:

הא דאקשינא והא"ר יוחנן דלכון אמרי דלהון היא. פי' רש"י ז"ל כי רבי יוחנן שהוא מארץ ישראל היה אומר לתלמידיו בני ארץ ישראל אני הייתי אומר שהתורה שלכם היא והיא שלהם של בני בבל והקושיא למה שאמרה ששכחם שכיון שהתורה שלהם א"א ששכחום ואין זה כלום אבל הענין כי תלמידים מבבל היו שם לומדים תורה לפני רבי יוחנן ורב כהנא היה מבבל והיה ר' יוחנן אומר שמועות משמו ממעשה דפרק הגוזל זוטא דאמרינן התם דשייליה כל ספיקי דהוו ליה וזה שהיה אומר בכאן לתלמידיו בני בבל התלמוד שלכם דהיינו רב כהנא אמר כי הערבה משל סופרים ודכותיה קאמר רבי יוחנן בשם רב כהנא במסכת גיטין דלכון אמרי הואיל וקנאתו להתגרש בו וכדכתיבנא התם וכן פירש ר"ח ז"ל:

דף מד:

אמר רבי אמי ערבה יש לה שיעור ואינה ניטלת אלא בפני עצמה כו' וכמה שיעורו ג' בדי עלי לחין. פי' בדין לאו ג' ערבות דהא מ"ל אלא פי' ג' קנים בעלין שלהם ורב ששת אמר אפי' עלה א' בבד אחת וכן הלכתא וקי"ל דערבי מנהג נביאי היא ואין מברכין עליה וכן נהגו:

תרי קשקושי חד סתומי פילי. פי' והוא להעמיד אילן בכחו שלא יתליע והוא שרי בשביעית וקשקוש דהאי גברא סתומי פילי הוה:

דף מה.

סטיו כפול היה סטיו לפנים מסטיו. פי' ודקדק כל כך בדבריו כדאיתא בפרק קמא דפסחים שלא נטעה בהם לומר שסטיו כפול היה זה על גב זה:

אני והוא הושיעה נא. פיר' רש"י ז"ל שם בן ע"ב אותיות היוצאים משלשה פסוקים שבפרשת ויהי בשלח ואינו נכון שאם כן היה לו לומר אני והו בלא אל"ף ובכל המשניות ישנות גם חדשות ובכל הספרים כתוב באל"ף ובירושלמי פירשו שהענין כענין עמו אנכי בצרה שאף השכינה עמנו בגלות ותהיה עמנו בישועה וכמו שאמרו בירושלמי ממה שכתוב ולכה לישועתה לנו ואף כאן אנו אומרים לנו ולך הושיעה נא ואני אומר והוא כדי לומר בלשון נסתר דרך כבוד כלפי מעלה וכן עיקר:

תנא רכות וארוכות וגבוהות י"א המה כדי שיהו גוחות על המזבח אמה. פי' גוחות על המזבח שוכבות כפופות על המזבח:

אמר מרימר משמי' דמר זוטר' כי מנח להו איסוד מנח להו דאי סלקא דעתך אארע' מנח להו מכדי עלה אמה וכנס אמ' זהו יסוד עלה ה' וכנס אמה זהו סובב. עלה ג' וכנס אמה זהו מקום קרנות כך הגירסא בעיקר הספרים אבל רש"י ז"ל הגיה הגירסא זהו מקום המערכ' כלומר מקום התפוח האמצעי שבו נעשין כל הקרבנות דקרנות לית להו מקום באנפי נפשייהו אלא שם יוצאין בזויות המזבח למעלה על גגו והמערכה באמצע וא"כ ליכא למגרס מקום קרנות אלא מקום המערכה ורבותי' בעלי התוספות קיימו גירסת הספרים וביאור הדבר ממה ששנינו במס' מדות כי גבהו של מזבח עשר אמות וקרקעיתו למטה היה ל"ב אמות על ל"ב אמות גבוה אמה ואחר כך כונס אמה לפנים מכל צד ובונה ה' אמות עכשיו יש ברוחב ואורך אותם ה' אמות ל' אמות על ל' אמות שהרי חסרה אמ' מכל צד שנכנס לפנים ואותו שיור של מקום כניסת אמה זו זהו הנקרא יסוד המזבח וזהו שאמרו עלה אמה וכנס אמה זהו יסוד ואחר שחזרו עלה ה' אמות שיש בהם ל' על ל' כמו שאמרו כנס כלפנים אמה כו' ובנה בנין גבוה אמה שבו המערכה באמצעיתו והקרנות בזויותיו ויש בבנין זה כ"ו על כ"ו אמות שהרי חסר אמה מכל צד שנכנס לפנים ואותו שיור של מקום כניסת אמה זו נקרא מקום קרנות לפי שקרנות המזבח שבמקום המערכה בזויותיו שהוא גגו של מזבח הם שוין למערכה ולא גבוהין ממנה כלום והיה גבהן אמה על אמה מקום המערכ' ובאותו כניסת ומה שנשאר פנוי היו הקרנות וכל שאר האמה מכל רוח היה פנוי והשתא אתי שפיר דקרי לאמה הפנויה שכנס מקום קרנות כשם שנקרא מקום כניסת אמה ראשונה יסוד ושל שניה סובב דאלו לרש"י ז"ל כשאמרו זהו מקום המערכה לא אמרו על מקום אמה הפנויה אלא על התפוח שבאמצע

ואין זה כמקומות האחרים שהזכיר תחלה נמצא עכשיו שגבהו של מזבח עשר אמות כי היסוד גבוה אמה והסובב ה' ומקום קרנות ג' ומקום המערכה אמה כשיעור גובה הקרנות וע"ז אמרו דאי ס"ד דערבות אארעא מנח להו גוחות על המזבח אמה היכי משכחת לה שהרי גבהו של מזבח באמצע עשר אמות וכשמניח הערבות בצידי המזבח הרי שיפוע של מקומות הכניסות אוכל בהן הרבה שהערבות באלכסון ומתפשטות למטה כדי שיהו עומדות באלכסון של מזבח שהוא רחב למטה וצר למעלה ונאכלות למטה בארץ וגם באלכסון הכניסוה אמה הפחות לפיכך היה מניחן על היסוד שבמזבח גבוה משם ולמעלה ט' אמות וכשנאכלו אלו הערבות למטה ובכניס' אמה עדיין נשאר אמה שגוחות על המזבח שהרי הן גבוהות י"א אמה וכך שנינו במס' מדות המזבח היה ל"ב על ל"ב עלה אמה וכנס אמ' זהו יסוד נמצא ל' על ל' פי' הנשאר באמצע כמו שכתבנו למעלה והיסוד החיצון התחתון שיש בו ל"ב על ל"ב עלה אמה וכנס אמה זהו סובב נמצא כ"ח על כ"ח פי' האמצעי והחיצון הוא הסובב כו' והוא מקום הקרנות כו' אמה מזה ואמה מזה נמצא כ"ד על כ"ד מקום המערכה ע"כ. מיהו צריך לדקדק בסוף משנה זו שנראה ממנה כי על הקרנות יש עוד גובה אמה שנכנס לפנים בין מקום הלוך רגלי הכהנים השוה לקרנות ומקום המערכה וזה א"א שא"כ יהיה גובה המזבח י"א אמה ואינו אלא עשר ועוד שא"כ המזבח גבוה אמה יותר מן הקרנות ולא יהא קרנות למזבח עצמו אלא למקום הילוך רגלי הכהנים ועוד דא"כ כי מנח להו לערבות איסוד גוחות אמה על המזבח לא משכחי להו שהרי המזבח גבוה מן היסוד ולמעלה עשר אמות וי"ל שלמעלה מן הקרנות לא היה שם בנין כלל אלא שבגג המזבח שהוא כ"ח לא היה כולו למערכה אלא מניחין ממנו אמה פנויה לכל רוח להלוך רגלי הכהנים ונשאר באמצע רוחב כ"ד על כ"ד שהוא התפוח ומקום המערכה וזה ברור וא"צ לפנים:

דף מה:

בשעת פטירתן מה הן אומרים. פי' אדלעיל קאי כשנפטרין מן זקיפת ההקפה במזבח היו אומרים יופי לך מזבח לך אנו מודים ולך אנו מקלסין וסוד המזבח ידוע ממה שנאמר הנה מקום אתי ונצבת על הצור והיא חכמה שלימה שראויה לקלס ולשבח והמשכיל יבין:

כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת רבי יוחנן בן ברוקא אומר חריות של דקל היו מביאין וחובטין אותן בצדי המזבח כו' אר"ה מ"ט דר' יוחנן דכתיב כפות תמרים אחד ללולב ואחד למזבח מסתברא דלא פליג רבי יוחנן אמצות ערבה דהא כולי פרקין רהיט דאיכא

מצות ערבה או מקרא או הלכה למשה מסיני אלא דסבר רבי יוחנן יום ז' דוקא מצוה לערבה להקפת מזבח של ז' א"נ דסבר דאיכא ערבה ולולב למזבח כל שבעה ומפני שהערבה טפלה ללולב נקרא יום חבוט חריות ורבנן סברי דליכא לולב למזבח כלל דכפת כתיב:

רבי לוי אמר כתמר מה תמר אין לו אלא לב אחד שאין לו קליפה אלא תוכו כברו אף ישראל אין להם אלא לב אחד לאביהם שבשמים ומש"ה אפקיה רחמנא בלשון כפות תמרים ולא בלשון לולב וסימנא בעלמא היא:

אמר רבי יהודה אמר שמואל לולב שבעה סוכה יום אחד. פי' שעל לולב מברכין כל שבעה ועל הסוכה יום ראשון בלבד:

מ"ט לולב דמפסקי לילות מימים כל חד וחד מצוה באנפי נפשיה. פי' ולא נפיק בברכה דחבריה ואע"ג דשאר ימים לולב דרבנן קסבר דאמצות דרבנן מברכין מידי דהוה אנר חנוכה ומקרא מגילה דרבנן:

סוכה דלא מפסקי לילות מימים שהרי מצותה נוהגת בלילות כבימים כל שבעה כחד יומא אריכתא דמי. פי' ואע"ג דכלהו דאורייתא בחדא ברכה סגי להו ומברך בכניסה ראשונה שנכנס שם או ביום ראשון או בשאר ימים כדאמרי' לקמן דכוותיה דאי לא מברך האידנא מברך למחר וליומא אחרינא:

ורבה בר בר חנא א"ר יוחנן סוכה ז' ולולב יום אחד מ"ט סוכה דאוריי' שבעה לולב דרבנן יום אחד הא ודאי טעמא דשמואל גבי לולב טעמא רבה הוא דכיון דמפסקי לילות מימים לא נפיק חד בברכתא דחבריה אלא דרבי יוחנן סבר דלא מברכין אלולב אלא יום ראשון שהוא מן התורה בלבד דאמצות דרבנן לא מברכין ולדידיה לא מברכין נמי אנר חנוכה ומגילה דהא כלהו חד טעמא הוא וכדאמרינן לקמן דרב סבר לולב שבעה מדקאמר שמברכין על נר חנוכה והכי סוגיין התם בדוכתייהו דמברכי' אנר חנוכה ומקרא מגילה הלכך פשיטא מלתא דלית הלכתא כרבי יוחנן בלולב ואע"ג דשמואל ור' יוחנן הלכה כר"י שאני הכא דסוגיא דאמוראי בתראי כשמואל כדאמרן והא דא"ר יוחנן דסוכה ז' משום דהוי' דאורייתא לאו היינו עיקר טעמיה דהא שמואל סבר נמי דסוכ' דאורייתא נמי ז' וקרא הוא ואפ"ה כיון דלא מפסקי לילות מימים הוה כחד יומא אריכתא ובחדא ברכתא סגיא להו אלא דהאי טעמא דנקיט לר' יוחנן סוכה דאורייתא סניפין הוא איידי דקאמר לולב דרבנן אבל עיקר טעמא דר' יוחנן אע"ג דכלהו חדא יומא אריכתא נינהו כיון שמתערטל ממצותה כשיוצא ממנה חייב הוא לחזור ולברך עליה כשחוזר ונכנס בה שחוזר ומתלבש במצותו ואפי' בו ביום עצמו שכל שעה שנכנס בה כתחלת מעשה

כי היציאה משם היא גמר כניסה ראשונה והיינו דאוקימנא מלתי כתנאי דתפילין דתני תפלין כל זמן שמניח מברך עליהן ואפי אלף פעמים ביום דליכא הפסקה בנתים דכולי יומא חזי לתפילין אפ"ה כיון שחלץ אותם ומתערטל מהם גמרה לה הנחה ראשונה לגמרי וכשחוזר ומניחן הוי תחלת מעשה לגמרי ובעי ברכה ולא מצטרף אברכה קמייתא מעתה לר' יוחנן דקאי כר' בתפילין חייב הוא לברך בסוכה כל זמן שנכנס בה בין ביום בין בלילה כתפילין כ"ז שמניחן והלכתא כותיה בסוכה דהא קי"ל כר' בתפילין וכדפסק רב יוסף בהא הלכה כרבי יוחנן והאי דקאמר ר"י סוכה ז' היינו שמברך עליה כל שבעה כל זמן שנכנס בה ומשום דשמואל נקט לולב ז' נקט רבי יוחנן סוכה ז'. מיהו כי אמרי דמברך על הסוכה כ"ז שנכנס בה היינו כשיוצא ממנה מתחלה יציאה גמור לעשות עניניו ושלא לחזור לאלתר דהוי כחליצ' דתפילין אבל לא יצא מתחלה אלא לדבר עם חבירו או להבי' דבר לסוכה לצורך שעתו לא הויא יציאה כלל לחייבו בברכה כשחוזר וכיוצא בזה לענין ברכ' הנהנין כשעמד בתוך הסעודה על דעת לחזור לאלתר שאינו טעון ברכה לאחריו ולא לפניו ולקביעי' הדר ואע"פ שלא הניח שם זקן או חולה וכדפרישנא בדוכתא ויש מרבותינו חכמי צרפת ז"ל שכתבו דכיון דאיכא בסוכה חיוב ענינים משונים אכילה ושינה וכיוצא בהן שכל עת שקובע עצמו לעשות בה א' מדברים אלו הוי כהנחה דתפלין וחייב לברך אע"פ שלא יצא משם וכ"ש לרבנן דבי ר' אשי דמברכין על התפילין כל היכי דמשמשי בהו ויש שסבורין דסגי בברכה אחת בכל יום בכניסה ראשונה ומה שכתבנו נכון ועיקר והלכה למעשה מפי רבי נר"ו:

דף מו.

והא דאמרינן תנאי היא דתניא תפילין וכו' הוה משמע לכאורה דרבי יוחנן דאמר סוכה ז' כרבי דאמר תפילין כ"ז שמניחן ושמואל דאמר בסוכה יום א' כרבנן דאמרי תפילין אינו מברך אלא שחרית בלבד וכי היכי דלרבנן סגי בברכה אחת לכל הנחות שביום הכי נמי סגי ברכה אחת לסוכה של שבעה דכיון דלא מפסקי לילות מימים כלהו כחד יומא אריכתא נינהו ומה שמברך בתפילין בכל יום ויום משום דאיכא הפסקת לילות בנתיים דקסבר לילה לאו זמן תפילין דאי לא בברכ' יום ראשון סגי דומיא דסוכה ואם כן טעמא דרבנן דתפילין דלאו כהלכתא דהא קי"ל בתפילין דלילה זמן תפילין הלכה ואין מורין כן ואשתכח דליכא הפסקת לילות ולמה מברך עליהם לא הי"ל לחזור ולברך עליהם אלא כשהפסיק שבת או מועד בנתיים שאינו זמן תפילין. וי"ל דמ"מ כיון דאין מורין להניח תפילין לכתחלה בלילה הפסקה חשיב אבל יותר נראה לומר דרבנן דתפילין סברי

דלילה זמן תפילין הלכה ואין מורין כן והא דמברכי כל שחרית משום דסברי לה כרבי יוחנן דסוכה ז' אע"ג דליכא הפסקת לילות משום שנתערטל ממנה וחזר ונתלבש בה אלא דקסברי דכל ליומיה מיהת לא בעי אלא ברכה אחת וחליצת תפילין שבנתים אינו ערטול מצוה והפסק דיו שיחזיר לברך עליו כל שחרית שבא אחר חליצה והיסח הדעת לגמרי והשתא דרבי יוחנן בין כרבי בין כרבנן. ודשמואל דלא כחד מינייהו אלא כאידך תנא דסבר דסוכה יום אחד דאותבינא מיניה לר' יוחנן ועליה אמרי' תנאי הוא ויש כיוצא בזה בתלמוד וחדא מינייהו בפרק נגמר הדין בפלוגתא דאביי ורבא בהזמנה מלתא היא דאוקימנא כתנאי דתניא ציפן זהב וכו' דלא כחד תנאי דההיא מתניתא דרשב"ג אלא חד מתנאי דרבנן דאידך מתניתא דאמר לאומן עשה לי נרתק של תפילין דאותיבנא מיניה התם כדפריק במסכת גיטין בס"ד:

והא דאמרי' אמר רב יוסף נקוט דרבה בר חנא בידך דכלהו אמוראי קיימי כותיה בסוכה תמיהא מלתא דהא בסוכה שפיר מודו רבין ורבה בר חנא ואלו בלולב פליגי ליכא למפסק כותיה משום דמודו ליה בסוכה דהאי לאו טעמא הוא כלל. והנכון דהכא לאו למפסק הלכתא בין רבה בר חנא ורבין דלא אתינן אלא למפסק בין שמואל ור"י דאע"ג דקי"ל דשמואל ור"י הלכה כרבי יוחנן אלו איפליגו אמוראי אליבא דרבי יוחנן ולא איפליגו אדשמואל לא שבקינן דשמואל דהוא ודאי משום דרבי יוחנן דהוי ספק ולהכי קאמר רב יוסף ואע"ג דאיפליגו הני אמוראי בדרבי יוחנן בלולב כיון דכלהו מודו בדר' יוחנן גבי סוכה הלכתא כרבי יוחנן בסוכה מיהת אבל לא בלולב דהא אמוראי פליגי בדר' יוחנן ועוד דסוגיין כשמואל כדכתיבנא לעיל. והא דנקט רב יוסף דרבה בר חנא טפי מדרבין משום דלרבה בר חנא אייתי תלמודא למפלגא אדשמואל ואידך לסייעתא דידיה או למפלג עליה בלולב אייתינהו תלמודא ואסיקנא דאביי פסיק הלכתא כר' בתפילין ורבא דפסק כרבנן הדר ביה ועביד כרבי:

ואמר מר זוטרא חזינא ליה לר"פ דכל אימת דמנח להו מברך עלייהו וכיון שכן הלכתא כרבי והא דאמרי' רבנן דבי רב אשי כל אימת דמשמשי מברכי מסתבר לי דהיינו היכא דאסחו דעתייהו מיניהו לדברים בטלים דכי הדרי לשמושי בהו ולמיתב בהו דעתייהו הדרי ומברכי דהויא להו כהנחה והיינו לדידהו דזריזי בהו טובא מהסח הדעת ולדידהו הוי הפסק אבל לדידן מסתיין בשעת הנחה כר' וכאידך רבנן וי"א שחייב לברך כ"ז שמשמש בהם ואינו נראה נכון מיהו אם שכח והניחן בלא ברכה ממשמש בהו ומברך:

העושה סוכה לעצמו אומר זמן. פי' בשעשאה תוך שלשים יום לחג דחיילא עליה חובת סוכה אבל לא קודם שלשים יום כדאיתא בפ"ק דפסחים לענין בעור וכן דעת מורי נר"ו.

ומאי דאמרינן היתה עשויה ועומדת היינו אפי' בשהיתה עומדת ועשויה מקודם שלשים יום לשם החג ממש שלא בירך עליה ולא כמו שפי' שהיתה עשויה שלא לשם החג אלא לשם צל בלבד ודכ"ע אין לו לברך בשעת עשית לולב וסוכה אלא זמן אבל לא ברכת המצות לברך אקב"ו לעשות סוכה או לולב דהכי אסיקנא במנחות פרק התכלת שכל מצוה שאין עשייתה גמר מצותה כגון אלו וכגון ציצית ותפילין אינו מברך ברכת המצות בעשייתן אלא זמן בלחוד:

היתה עשויה ועומדת אם יכול לחדש בה דבר. פי' בסכך או בדפנות הצריכות לה לעכב מברך מיד שהחיינו ושוב אינו מברך אותו בכניסת ליל החג שכבר בירך זמן מדין סוכה בשעת מעשה:

ואם לאו לכשנכנס בה מברך שתים. פי' ברכת לישב בסוכה וברכת שהחיינו שעל הסוכה:

אמר רב אשי חזינא ליה לרב כהנא דמסדר ליה כלהו אכסא י"מ דלתנא דמתניתא כל שלא בירך זמן בשעת מעשה שמברך אותו בשעת כניס' זמן זה עולה לו אף לרגל ורב אשי אשמעי' דרב כהנא אינו מברך זמן כלל בשעת עשיית סוכה ולא בשעת עשיית לולב אלא זמן דסוכה מנח ליה עד ליל סוכות שמקדש על הכוס ומסדר עליו ברכת הסוכה והזמן שעולה לשניהם וכן בלולב מסדר הזמן בשעת נטילה עם ברכת הנטיל' והכין כתבו רובא דרבנן ז"ל ועמא דבר כותייהו שלא לברך זמן בשעת מעשה סוכה ולולב ולא מחוור דהא תנאי קפדי לברך זמן בשעת מעשה כדקתני בהדיא העושה סוכה העושה לולב מברך שהחיינו וקתני נמי אם יכול לחדש בה דבר מברך מיד דחייב לברך זמן מיד היכי שביק ליה עד שעת כניסה אלא ודאי דלתנא דמתני' בשעת מעשה מברך זמן על הסוכה ועל הלולב וכשנכנס בה ליל החג חייב לומר זמן אחר קודם או לאחר מכאן על הכוס מדין הרגל ואין זה יוצא בזמן של סוכה כלל. ואתא רב אשי ואמר שיכול הוא לפטור עצמו עכשיו בזמן א' כיון ששניהם באין עליו בליל החג והוא שיסדר ברכת הסמוכה על הכוס לאחר קדוש ויאמר אח"כ זמן ויעלה לו זמן לסוכה ולחג אבל לא בא רב אשי לפטור מזמן שבשעת מעשה ודכ"ע כל שבירך על הסוכה או על הלולב זמן בשעת מעשה שוב אין לומר עליהם זמן אלא שאומר זמן בשעת קדוש מדין החג והרוצה לצאת ידי שתיהן כשעושה סוכה לעצמו מברך זמן ואח"כ מסדר ברכת לישב וזמן על הכוס ועושה לולבו ע"י אחרים כדי שלא יתחייב עליו לומר זמן בשעת מעשה וכן ראוי לעשות וכך מצאתי בשם רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל:

דף מו:

א"ר יוחנן אתרוג בשביעי אסור. פי' אסור באכילה אע"פ שכבר יצא בה ונגמר מצותה בשמיני מותרת ור"ל אמר אתרוג אפילו בשביעי מותרת וכלהו מודו דסוכה בשמיני אסורה וטעמא דר' יוחנן באתרוג שאסור בשביעי כולו פי' תלמודא משום דלכולי יומא אתקצאי ולא מתסר בשמיני משום דאתרוג כיון דלא חזיא לבין השמשות לא אתקצאי לשמיני אבל סוכה דחזיא לבין השמשות דשביעי הנכנס לשמיני מגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא וכדאמרינן בפרק כירה גבי מטה שיש עליה מעות שאם היו עליה כל בין השמשות מגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומ' וכן רבים שם והטעם דמשום דכתיב גבי שבת וי"ט והכינו שיהא חול מכין לשבת מבעוד יום סמוך רבנן למיסר מוקצה בשבת וי"ט אם לא היה לו הכן מבעוד יום ממש אע"פ שיש לו הכן בי"ט או שבת ממש הלכך סוכה שהוקצית למצותה יום שביעי בין השמשות לא היה לח' הכן מבעוד יום ונאסר לכל היום אבל אתרוג דלא חזיא לבין השמשות נסתלקה הקצאתה מבעוד יום של שמיני והוכנה לשמיני ולפיכך מותרת והא דקאמר ר' יוחנן דלא חזיא לבין השמשות אע"ג דס"ל לכולי יומא אתקצי יש לפרש דברים כפשוטן דמדינא לא מתקצאי אתרוג לכל היום השביעי כיון דנפיק ביה בשחרית ותו לא צריך וליכא למיסרי כוליה ז' מגו דאיתקצאי בין השמשות אתקצאי לכוליה יומא כדסברי מקצת רבנן ז"ל דה"ט דרבי יוחנן. דליתא כלל דלא איתמר טעמא אלא בשבת וי"ט מטעמא דהכנה דבעו הכנה מבעוד יום כדאמרינן אבל לא בשביעי שהיא חול ולא בעי הכן מבעוד יום אלא שכל שבא לו הכן מבעוד יום מותר והיינו דלא נקיט בעעמא דר' יוחנן באתרוג שאסורה בשביעית דין מגו כדנקיט בסוכה בח' שהוא י"ט ונקיט טעמא באתרוג משום דלכולי יומא איתקצאי כלומר דאע"ג דמדינא בשחרית נפיק ביה והוכן מיד וכיון דלא נטל שחרית יטול בין הערבים היה דעתו להקצותו מתחלה לכל יום השביעי שמא יפשע ולא יטול שחרית ויצטרך ליטול בין הערבים מיהו לא היה דעתו להקצותו אלא ליום השביעי שהוא יום ברור אבל לא לבין השמשות שאין דרך לצאת בו דהא אם לא נטל קודם בין השמשות שוב אינו נוטל בבין השמשות ספק יום שמיני דהוי"ל ספיקא דרבנן דשאר ימים מדרבנן הוא ובין השמשות שהוא ספק י"ט וספק אם חייב בו הוי ספיקא דרבנן ולקולא וכיון שלא הקצהו מתחלה לבין השמשות לא חל עליו איסור בין השמשות שאין איסור תופס ביום חול יותר ממה שהקצהו כמו שאומרין שאין מוקצה לחצי שבת וכדכתיבנא הא אלו היה בכלל הקצאתו שיהא מוקצה לבין השמשות היה מוקצה לכל שמיני ואף ע"ג דביצה שנולדה בי"ט א' וכיוצא בה אסורין כל בין השמשות ומותרין ביום

שני ולא אמרינן מגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצי לכוליה יומא שאני התם שהא' מהם חול גמור וכשבא יום שני הרי אנו אומרים ממה נפשך או שהיום חול ואינו צריך הכן או שהיום קדש והראשון היה חול והיו לשני הכן בביצה זו מבעוד יום מה שאין כן באתרוג שהוקצה לשביעי ולא הוכן בו כלל והשמיני ודאי קדשוהו להו כשבת וי"ט שנולדה בזה אסור' בזה ועליה אמרו שהם קדושה אחת כי האיסור של בין השמשות אוסרו לכל י"ט שלא היה לו הכן ביום חול ולא שהיו קדושה אחת ממש וזה נראה נכון.

ויש לפרש עוד דבכלל מאי דא"ר יוחנן באתרוג דאתקצאי לבין השמשות מספק שביעי ואפ"ה לא אמרי' ביה דאתקצאי לכוליה יום שמיני במגו שאין אומרים כן אלא במה שהוקצה בבין השמשות ממש מדין עצמו אבל זה שאין ההקצאה בבין השמשות מעצמו אלא מפני ספק שביעי כיון שעברו בין השמשות ונתברר שהוא שמיני נסתלק ספקו של יום שביעי ובא יום שמיני בהכנה וזהו טעם לביצה שנולדה בזה מותרת בזה לפי שלא נאסרה בין השמשות אלא מדין ספ' יום ראשון וכבר נתברר ספקו ויש שנתנו טעם אחר שאין אומרים דין מגו אלא בדבר שדחאו בידים כההיא מטה שיש עלי' מעות או בדבר שהוקצה למצותו ממש מדעת אבל לא במה שנאסר מדין הכן וי"ט אחר השבת ובי י"ט של ר"ה שנולדה בזה כו' לפי שהם קדושה א' וכיומא אריכתא דמי. עי"ל דהכא באתרוג כיון דמדינא למצותה אתקצאי והיה בדין שתהא מותרת לאלתר שיצא בה ואנו מחמירין לאסרה עליו כל היום משום דזמנין דנפיק בה בין הערבים מסתיין בחומר' זו לאסרה עליה ואפי' בין השמשות מספק היום ולא שנפרט בחומרא זו כאיסור הבא מן הדין לומר בו מגו וטעם ביצה שנולדה בי"ט ראשון שהיא מותרת בי"ט שני או משום דחד מינייהו חול או משום דלא אתקצאי בידים ונכון הוא אבל הפי' הראשון נ"ל עיקר ונכון יותר ור"ל מודה בסוכה בשמיני שהיא אסורה משום דאית בה דין מגו כטעמא דר' יוחנן ופליג באתרוג בשביעי משום דסבר דלמצותה בלחוד אתקצאי ודין מגו לא שייך ביה כדפרישנא בדר"י. ומאי דא"ל ר"פ לאביי לר' יוחנן מ"ש סוכה ומ"ש אתרוג ואלו לר"ל לא מבעיא ליה מידי משום דלדידיה כיון דשביעי גופיה שהיא לאלתר שיצא בו מתסר ליכא טעמא לאסרה בשמיני אבל לר' יוחנן דאסור אתרוג כל יום ז' כדין סוכה קא מבעיא ליה אמאי לא מיתסר בשמיני כדין סוכה מדין מיגו ופריק ליה דבסוכה דחזיא לבין השמשות ומחייב למיתב בגוה ואתקצאי מדינא לבה"ש אתקצאי לח' כולי' משא"כ באתרוג דלא חזי לב"ש נפיק בה שחרית וליכא למימר בה מגו מטעמא דכתיבנא:

לוי אמר אתרוג בח' נמי אסורה לא אתי עליה מטעמא דאביי דאמרי' לקמן לדידן דעבדי' ב' יומי כו' מכלל דהשתא לא איירי בהכי וא"כ תמיהא מלתא טובא מ"ט דלוי ובתו'

תירצו דלוי מגזירה דסוכה הוא דאסרה דאי שרית באתרוג אתו למשרי בסוכה ואחרים פירשו דלוי סבר דכיון דבמקדש שמצותו כל שבעה יש לו ליטלה בין השמשות אם לא נטלה בשחרית או כל היום משום דהוי ספיקי דאורייתא ואשתכח דאתקצאי לבין השמשות מדינא גזר לוי דתיתסר בשמיני שמהרה יבנה בית המקדש ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו בשמיני השתא נמי ניכול. והנכון דלוי מדינא אסר ליה אף בזמן הזה דס"ל כרי יוחנן דלכוליה יומא אתקצאי ואף לבין השמשות מספק שביעי וקסבר נמי שכל מה שנאסר בבין השמשות של ערב י"ט או מדינא ממש או משום חומרא תופס כל היום לאיסור מדין מגו שאין מוכן לחצי יום:

א"ר זירא אתרוג שנפסלה אסורה לאכלה כל שבעה ואתיא כרבי יוחנן דאמר לכוליה יומא אתקצאי. ולדידן השתא דשמיני ספק ז' אסור אף זו אסורה בשמיני ומותרת בט':

ואי"ר זירא לא ליקני איניש הושענא לינוקא ביומי טבא. פי' ביום ראשון דבעינן משלכם: מ"ט ינוקא מקנא קני אקנויי לא מקני י"א דוקא בנותן לתינוק סתם במתנה גמורה אבל בנותן לו במתנה ע"מ להחזיר לא דכיון דע"מ כן נתנו לו אין אנו צריכין להקנאתו של קטן ואע"ג דכל מתנה ע"מ להחזיר לא חזרה המתנה אלא בהקנאה גמורה וקני ע"מ להקנות הוא כדאיתא בנדרים וכדפרישנא התם ובפרק יש נוחלין מ"מ כיון שאין הקטן הזה יודע להקנות וכיון שלא קיים תנאי שיחזירנו לגדול בהקנאה כראוי נמצא שבטל מתנה ראשונה ולא יצא מרשות בעלים ראשונים וכן כתבו בתוספות ויפה דקדקו כמנהגם אבל מדנקיט לה סתמא וסתם מתנה בי"ט ע"מ להחזיר משמע כמו שכתבנו בפרקין דלעיל יש לנו לומר דהא דרבי זירא אפי' בנותן לתנוק ע"מ להחזיר אותה וכיון שהתינוק הזה לא הוי בר אקנויי כי מקני לי' מעיקרא ע"מ להקנות הו"ל תנאי שאי אפשר לקיימו בסופו והתנה עליו מתחלתו שהוא כמפליגו בדברים והתנאי בטל והמעשה קיים ונמצא שקנאו התינוק לגמרי אע"פ שלא חזר והקנהו לבעלים הראשונים ומפני זה הטעם מפקפק מורי נר"ו בלולב שלוקחין מקופה של עניים או משל רבים שיש בו זכות לקטנים שלא לצאת בו ביום א' אע"פ שיש לומר דשאני התם שהנותן להקדש לכתחלה כמעות וכיוצא בו שאינו דבר מסוי' ע"ד הפרנסי' נותן שיש להם רשות לשנותן לכל מה שירצו לפי מה שפירשנו בפרק השותפין ראוי להחמיר מיהו ודאי ליתא לדרבי זירא אלא בקטן שלא הגיע לעונות הפעוטות כגון שנותנין לו צרור וזורקו אגוז ונוטלו שזוכה לעצמו ואינו זוכה לאחרים שאפי' לדברי האומר דזכות' דקטן מדרבנן היא כשיש דעת אחרת מקנ' אותו מה שאין כן במציאה שאין לו בה זכי' אפי' מדרבנן כדתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל מפני דרכי שלום ולא גזל גמור מדבריהם וכדפרישנא בדוכתא מ"מ זכיה דרבנן זכיה

גמור' היא דהפק' ב"ד הפקר וכיון דלא ידע לאקנויי נמצא הלה יוצא בלולב שאינו שלו אף לדין תורה אבל אם הגיע לעונת הפעוטות אף הקנאתו הקנאה כתקנתא דרבנן משום כדי חייו כדאיתא במסכת גטין וכשם שקונה מדבריהם חוזר ומקנה מדבריהם שמקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלין והוא שאין לו אפוטרופוס שאם יש לו אין הקנאתו הקנאה כדאי' במסכת כתובות בהדיא וקטן שיש לו אב שסמוך עליו דינו כמו שיש לו אפוטרופס לדעת מקצת חכמים כמו שכתבנו שם בס"ד:

לדידן דאית לן תרי יומי היכי עבדינן. פי' לר' יוחנן קא מיבעיא לן דאסר לה בשביעי אי אסר לה בשמיני משום שביעי או לא דאלו לר"ל דאמר למצותה אתקצאי בלחוד ומותרת בז' בזמן שאין עושין אלא יום אחד ואין איסורה תופס יומו היאך יהא תופס בזמן הזה ח' ספק ז' אלא לרבי יוחנן הוא דמיבעיא לן ומשום דר"ל ור' יוחנן הלכה כר"י נקטי' לה סתמא:

אמר אביי שמיני ספק ז' אסורה. פי' האי לישנא מוכח בהדיא דלאו משום מגו דאתקצאי לבין השמשות אסר לה אלא משום ספקו דאע"ג דליכא מצות לולב ואתרוג בשמיני מ"מ כיון דספק שביעי הוא לענינים אחרים הרי אנו נוהגין אף באלו דין שבעה מיהו די לנו לאוסרה בשמיני אבל ט' ספק ח' מותרת שאף בשמיני לא נאסר אלא מחומרא ואין לו' בה דין מגו לאסור התשיעי כדכתיבנא ואמימ' אמר אפי' תשיעי ספק שמיני אסורא דסבר לה שמיני בזמן הזה דינו כשביעי גמור ומדינא מיתסר משום דאתקצאי לכוליה שביעי ושמיני כשביעי וסבר כלוי דלעיל דאמר מיגו דאתקצאי לבין השמשות דשמיני אתסר לכולי' יומא דתשיעי:

מרימר אמר אפילו שמיני ספק שביעי מותרת דקסבר כיון דאין מצות אתרוג נוהגת בזמן הזה דשמיני גמור הוא היא מותרת לרבי יוחנן כדלעיל דליכא דין מגו כדכתיבנא והלכתא דשמיני ספק שביעי אסורא לדידן מהא תלמוד כיון שאנו עושין שמיני ספק שביעי בדין הוא שיהא אתרוג ניטל אף בשמיני אלא דמספיקא לא דחינן טלטול דרבנן ליטול לולב מדאורייתא וכיון שראוי ליטול אלא שאינו רשאי האיסור אינו זז ממקומו ואסור' בשמיני כולה לר' יוחנן אבל בתשיעי מותרת דהא ליכא למיסר באתרוג מדין מגו כיון שאין איסור בשביעי ממש מן הדין ותשיעי לדידן כשמיני לרבי יוחנן הלכך לולב ואתרוג בח' מותרים אבל סוכה דלר"י אסורה בז' מן הדין משום דחזיא לבין השמשות ואסורה כל ח' במגו בזה"ז נמי שמיני כז' ואסורה בבה"ש מדינא דהא קי"ל דמיתב יתבינן וחזיא לבין השמשות ומתסרא בתשיעי מדין מגו דט' לדידן כשמיני לר' יוחנן ואף

אם נפלה הסוכה אסור ליהנות מן הנויין או מן הדפנות בתשיעי ואצ"ל בסוכה עצמה שהוקצית אף לט' מתחלתה משום סתירת אהל וזה ברור ואין בו בית מיחוש:

דף מז.

איכא דאמרי ברוכי כ"ע לא פליגי דלא מברכינן בסוכ' בשמיני לדידן כי פליגי במיתב רב סבר מיתב מיהא יתבינן ורבי יוחנן סבר מיתב נמי לא יתבינן. תמיהא מלתא לר' יוחנן היכי אפשר דלא יתבינן בסוכה בח' דכיון דספק ז' הו"ל ספיקא דאוריתא ולחומרא. י"ל דכי לא ידעי בקביעא דירחא אה"נ דלכ"ע מיתב יתבינן כי פליגי בזמן הזה דידעינן בקביעא דירחא ולא עבדינן תרי יומי אלא משום מנהג אבותינו וסבר רבי יוחנן שאע"פ שאבותינו דלא ידעי בקביעא דירחא יתבי בסוכה בח' מספיקא אנן לא אזלינן במנהג דידהו בהא כי היכי דלא לזלזלו בח' שהוא י"ט מן התורה לדון אותו כז' שהוא חול ויהיו מקילין בקדושתו ורב סבר דכיון דבלא ברכה יתבינן בה הא מינכרא מלתא שאינה ז' ממש אלא ספק ולא יזלזלו בקדושתו וזה סיוע לרבינו אלפסי ז"ל שכתב דטעמא דלא מברכין בשמיני בסוכה משום דאתו לזלזולי בח' ויש שהקשו עליו למה לי מהאי טעמא ת"ל דהא כתב איהו ז"ל גבי ערלה כבושה והכי נמי סברי רובא דרבוותא ז"ל דכל ספק מצוה דאורייתא דברכה דידה דרבנן חזר ועושה המצוה מספק דהוי ספיקא דאורייתא ואינו חוזר ומברך דהוי ספק ברכה דרבנן וכדאמרינן בברכות בספק קרא ק"ש וספק קרא אמת ויציב דבדאורייתא חוזר ובדרבנן אינו חוזר וברכת סוכה דרבנן בח' שהוא ספק אין לו לחזור ולברך לאו מלתא היא שא"כ היאך אנו מברכין ומקדשין ביום שני שהוא ס' אלא שיש לך לומר שאין ספק זה כשאר ספקות שהחכמים שאמרו לנו לעשות יום שני תקנו לנו שנברך בו כיום ראשון שאם לא נברך ונקדש בו יזלזלו בקדושתו לפיכך אמר הרי"ף דכיון שכל עיקר לא חייבונו חכמים לברך על ספק יום שני יותר משאר ספקות אלא כדי שלא יזלזלו בקדושתו כדאיתא בפרק במה מדליקין לגבי ברכת סוכה מוקמינן לה אדינא דשאר ספיקות שאין לברך בו כדי שלא יזלזלו ביום שמיני דאדרבה אם אנו מברכין בישיבת סוכה בשמיני ספק שביעי יזלזלו בקדושתו לדונו כשביעי שהוא חול ויש שהקשה עליו דהא יום ב' דפסח ודאי שהוא חול ואע"פ שאנו עושין אותו ספק יום ראשון שהוא קדוש ולא חיישינן שמא יזלזלו בקדושתו בשני גמור ולא דמי כלל דהכא שהוא ח' בודאי וקדוש מדאורייתא וברכה של סוכה אינה מדין עצמו אלא מושאלת היא לו מדין ספק שביעי בעי' למיעבד גדר וסייג שלא לברך כשאר ספיקות כדי שלא יזלזלו בקדושתו של תורה אבל התם שיום שני הוא חול גמור מן הדין אין אנו מונעין ממנו

ברכה הראויה לו לעצמו מפני שלא יזלזלו בקדושה שאינה שלו אלא מדין ספק ראשון וזה טעם נכון וברור ונתקיימו דברי ר' אלפסי ז"ל:

והלכתא מיתב יתבינן ברוכי לא מברכי' ואתיא דלא כרב אסי דאמר מבדיל ומקדש מיומא טבא לחבריה ולא חייש לזלזולא די"ט שני רק הא קיל"ן דלית הלכתא כרב אסי:

א"ר יוחנן אומרים זמן בשמיני של חג ואין אומרים זמן בשביעי של פסח תדע שהרי חלוק. ר"פ אמר הכא כתיב פר והכא כתיבי פרי'. פי' שביום ח' לא היה אלא פר א' ובשאר ימים כתיב פרים והיו מתמעטין והולכים ויום ז' היו שבעה ואלו היה שמיני מכלל החג היה ראוי שיהיו בו ששה פרים ומכיון שלא היה אלא פר אחד למדנו שהוא רגל בפני עצמו:

רב אשי אמר הכא כתיב כמשפט ובהאי כתיב ביה כמשפטם. פי' דביום הז' כתיב כמשפטם דמשמע כמשפט של שאר ימים שהוא מכללם וביום השמיני כתוב כמשפט לומר שהוא משפט חלוק לעצמו ואינו מכלל הימים הראשונים ואף על פי שבכל ימים הראשונים כתיב כמשפט ואף על פי שהם כלם רגל אחד מכל מקום מכיון שכתיב ביום השביעי כמשפטם וחזר לכתוב בשמיני כמשפט גילה לך הכתוב שהוא חלוק לעצמו משלפניו ובזה די לנו כמו שהיא רגל בפני עצמו:

לימא מסייע ליה הפרים והאלים והכבשים כלם מעכבים זה את זה שלא יקריב מקצתם עד שיהיו כלם רבי יהודה אומר פרים אין מעכבין זה את זה שהרי מתמעטין והולכין. פי' וכיון שמתמעטין ליכא עכובין בכלהו אף ביומו אמרו לו והלא כלם מתמעטין בשמיני שהוא רגל ואפי' כבשים ואילים:

אמר להם שמיני רגל בפני עצמו. פי' ולא חשוב מיעוטא כיון שכבר עבר כל הרגל עבר זמנם ואע"ג דהא רבי יהודה אמרה מכיון דשתקו ליה רבנן משמע דמודו ליי דהוי רגל בפני עצמו אלא דס"ל דכיון דרגל מיהת הוא מיעוטא חשוב והיינו דמסייעינן מינה לרי יוחנן דאי לא נהי דמסייע ליה רבי יהודה הא פליגי עליה רבנן אלא ודאי כדאמרן שכשם ששבעת ימים טעונין שיר קרבן וברכה ולינה כך שמיני של חג טעון קרבן שיר וברכה ולינה וה"פ שכשם ששבעת ימי החג טעונין קש"ב חלוקין משאר ימי החג כך שמיני טעון קש"ב חלוק ומחודש מחג שאלו היה קש"ב שלו כשלהם היא הנותנת שהוא מכללם ואינו רגל בפני עצמו ולקמן בשמעתין מפרשינן מאי שיר ולינה וברכה הא מפרש לה הכא תלמודא דהיינו ברכת מזון ותפלה שאומרים בקדושה וברכת המזון ותפלה את יום שמיני חג עצרת הזה וכן פרש"י ז"ל בפי' הראשון אבל הוא כתב בו פי' שני בשם רבותיו שהיו מברכין למלך זכר לחנוכת הבית שנאמר ביום השמיני שלח את העם

ויברכו למלך ואמר הוא ז"ל שכן מפורש בתוספתא דסוכה ואינו נכון שא"כ מאי ברכה בפני עצמה שהרי בימי החג לא היו מברכין למלך ואין לנו אלא מה שמפורש בכאן בתלמוד הערוך שבידינו:

דף מז:

הכי נמי מסתברא דאי לא מברך האידנא מברך למחר. פי' שאם פשע ולא בירך ביום ראשון כשנכנס בה מברך אות' בשאר ימים כי עדיין הוא זמנה וכל הרגל ואצ"ל אם לא נכנס שם עד עכשיו ויש שמפרשין אותו כשלא נכנס שם עד עכשיו אבל אם נכנס שם ולא בירך ביום הראשון שוב אינו מברך ואינו נכון אלא כמו שפירשנו עיקר וכן העושה סוכה או לולב שיש לו לברך זמן אם פשע ולא בירך מברך כשנכנס שם כמו שכתבנו למעלה שכל שלא עבר זמנו יש לו לומר זמן אם פשע ולא אמר בתחלה וביי"ט שני בזמן הזה חוזרים ואומרים זמן ואפילו השתא דידעינן בקביעא דירחא שכבר עשאוהו כאלו הוא ספק ושמא אתמול חול והיום קדש וכן בשני יי"ט של ראש השנה כדכתיבנא בדוכתא. דתניא הבכורים טעונין קרבן שיר ברכה ולינה פירשו בירושלמי בבכורים הדא דתימא כשאין עמהם קרבן אבל יש עמהם קרבן בלא כך טעונין לינה מפני הקרבן פי' שאפילו בשאר ימים של חול כל המביא קרבן בירושלים טעון לינה כמו שדרשו בספרי ופנית בבקר כל פינות שאתה פונה מן הבקר ואילך רבי יהודה אומר יכול יהא פסח קטן טעון לינה ת"ל שבעת ימים את שטעון ז' טעון לינה יצא פסח קטן שאינו טעון אלא יום א' וחכ"א הרי הוא כעצים ולבונה שטעונין לינה:

הא כיצד מניח ידו תחת יד הבעלים ומניף. פי' תחת יד הבעלים לאו דוקא דהוי חציצה אלא לומר שמסייע עמהם והבעלים עיקר והוא טפל:

תניא כותיה דר"נ שמיני פז"ר קש"ב פייס בפני עצמו פרש"י כי בח' היה בו פייס כמו בשאר הימים אבל בחג לא הוה בו פייס כלל מפני שהיו שם פרים מרובים ולא היו צריכין פייס וליתא דהא ודאי צריכין היו לפייס איזו לפרים ואיזו לאלים ואיזו לכבשים ומפורש הוא בתוספתא שהיה פייס בי"ט ראשון של חג וכן נ"ל לפי שאמרו בפרק החליל שכל המשמורות היו שונות ומשלשות חוץ משתים שלא היו משלשות ומפני זה היה צריך להקפיד בפייס אבל עיקר הפייס כי ביום הראשון היו מפיסין לראשי משמורות ומתוך אותו פייס זוכין בכל הימים בסדר שלהם בזו אחר זו כדאיתא בפרק החליל ובח' מפני שאינו מכלל החג והוא קרבן בפני עצמו היו מפיסין פעם אחרת וזהו ששנינו בח' חזרו

לפייס כרגלים כלומר שחוזרים לפייס בח' אחר שפייס הרגל פייס אחד והשתא א"ש לישנא דפייס בפני עצמו וכאידך דאמרינן זמן בפני עצמו וחבריו:
רגל בפני עצמו דרך כלל לכלהו פרטי אית ביה לומר שהוא רגל בפני עצמו לענין שטעון קש"ב ולינה בפני עצמו אבל הכא אמרינן ליה דרך פרט שרגל בפני עצמו הוא ענין פרטי לעצמו וכזמן ושיר וברכה וחבריו מדקאמר פז"ר קש"ב ולא קאמר פ"ז קש"ב או רפ"ז קש"ב שיהא כלל ופרט ובפ"ק דר"ה נמי אמרינן אימר דאמרינן ח' רגל בפני עצמו לענין פז"ר קש"ב אבל לענין תשלומין דראשון הוא אלמא רגל בפ"ע דמני בפז"ר קש"ב פרטא היא דאי לאו הכי הוה ליה למימר אימור דאמרינן רגל בפני עצמו הוא לענין פ"ז קש"ב אלא ודאי פרטי הוא לאיזה ענין שיהיה וא"א לומר שיהיה רגל בפני עצמו לעיקר הרגל שיהא חייב בראיה וחגיגה לעצמו שא"כ הוו להו ד' רגלים שאם חגג ביום ראשון וחזר לביתו שיהא זקוק לחזור בשמיני כרגל אחר והתורה לא אמרה אלא ג' רגלים והכי מוכח מדתנן שאם לא חגג בי"ט ראשון שחוגג את כל הרגל וי"ט האחרון הא אלו חגג בי"ט ראשון או בשאר ימים אינו חייב לחוג בח' לעצמו ופשוט הוא ורש"י ז"ל פירש שהוא רגל בפני עצמו שאין שם חג הסוכות עליו וכן מפורש בכתוב שהוא חלוק בלולב וסוכה וכדאיתא לעיל אלא שזה הוא בכלל מה שאמרו ברכה בפני עצמו שהוא נזכר בברכה ותפלה בשמיני עצרת ולא בשם חג הסוכות לפי שאינו מכללו אלא א"כ הוא מפרש ברכה ברכת המלך כפי' התוספתא והוא ז"ל לא הודה בפי' ההוא וגם אינו נכון כמו שכתבנו למעלה והריי"ף ור"ח ז"ל פירשו שהוא רגל בפני עצמו לענין אבלות שעולה לשבעת ימים ככל שאר ימים טובים וכדאמרינן בפרק אלו מגלחין אמר רבינא אף אנו נאמר ערב החג וחג שמיני שלו הרי כאן אחד ועשרים פי' שהקובר מתו ערב הרגל אותה שעה שנהג בה אבלות נחשב לו לז' ימי אבלות וי"ט ראשון מפסיק ממנו לגמרי גזירת שבעה אבל אינו מפסיק ממנו לגמרי גזירת שלשים שאין רגל מפסיק אלא כשנהג בגזירת אבלות של ז' או שלשים אפי' שעה אחת אבל כשלא נהג בשלשים כלל שבא רגל בתוך ז' אינו מפסיק אלא שעולה הרגל לז' אחרים וכן שמיני חג העצרת שהוא רגל לעצמו עולה לז' אחרים הרי כ"א יום ואלו היה שמיני עצרת מכלל רגל החג לא היה עולה אלא ליום א' והדין כן היא אבל אין זה פי' רגל בפ"ע האמור כאן שא"כ מה חדש לנו רבינא דהא מתניתא היא והול"ל החם תניא כותיה דרבינא שמיני פז"ר קש"ב אלא שענין רגל בפני עצמו האמור כאן ענין אחר והאמוראים ממה שלמדו ששמיני רגל בפני עצמו דרך כלל לכל אלו הפרטים של פז"ר חדשו הם שהוא נמנה שבעת ימים לענין אבלות ובתוספות פי' בשם ר"ת ז"ל שרגל בפני עצמו הוא לענין לינה וכמו שאמרו למעלה שהוא טעון

לינה. ואינו מחוור שהרגל בפני עצמו האמור למעלה על קשב"ל הוא שם כלל וזהו שם פרט כמו שכתבנו מה ראו לתת שם הכלל על הפרט של לינה בלבד יותר משאר הפרטים טוב היא יותר שיאמר פז"ל קש"ב ויש שפירשו שהוא רגל בפני עצמו לענין בל תאחר ולא שיהיה נמנה רגל ג' לעבור עליו עם שני רגלים שהרי אמרו בפי' נדר לפני עצרת הרי כאן חמשה לפני החג הרי כאן ד' ואלו היה שמיני עצרת רגל בפני עצמו לענין רגלים אתה מוציא הנודר לפני עצרת שהם ששה והנודר לפני החג חמשה אלא לומר שאם עברו שני רגלים קודם החג הוא ראוי לעבור בבל תאחר אע"פ שלא עבר השמיני ואע"פ דשמיני תשלומין דראשון הוא הא אשכחן בעצרת שיש לה תשלומין כל שבעה ואעפ"כ הוא עומד על עיקר הרגל ול"נ דהתם מוכח במה שאמרו שנה בלא רגלים היכי משכחת לה גמר מדרבי מאיר לכלהו רבנן מכיון שהגיע הרגל השלישי ואין קרבנו בידו הוא עובר בבל תאחר ואפילו ביום הראשון ועוד שמפני כן לא היה להם לומר שהוא רגל בפני עצמו דאמרינן התם פסח שני רגל בפ"ע הוא או תשלומים דראשון הוא למאי נפקא מינה כגון ששגג בראשון והזיד בשני אי אמרת רגל בפני עצמו הוא חייב כרת אבל אי אמרת תשלומין דראשון הוא פטור אי נמי גר שנתגייר בנתיים וקטן שהגדיל בנתיים אי אמרת רגל בפ"ע הוא חייב לעשות פסח שני ואי אמרת תשלומין דראשון הוא פטור. וכן יש לנו לומר לענין שמיני עצרת שהוא רגל בפני עצמו שאם היה קטן או חגר או עכו"ם או כיוצא בהם שפטורין מי הראיה בראשון והגדיל ונתגייר ונתפשט בנתים שהוא חייב בשמיני בראיה וחגיגה ושמחה מה שאין כן בשאר ימי החג לדרבי יוחנן דאמר סתם כלן תשלומין דראשון אי נפטר ביום הראשון אע"פ שנראה בשאר ימים הרי הוא נדחה ופטור כדאיתא בפ"ק דחגיגה אבל שמיני אף על פי שהוא תשלומין דראשון למי שנראה בראשון ולא חגג שחוגג בו ואי חגג אינו חוגג בו ה"ה רגל בפ"ע לחייב מי שלא היה ראוי לחוג בראשון ונראה בשמיני אפי' לרבי הושעיא דקאמר התם ששבעת ימי הפסח כלן תשלומין זה לזה ואי לא חזי בראשון וחזו בשאר ימים חייב בחגיגה וראיה ואף על פי שאינה רגל בפני עצמו שאני התם דרבינהו קרא נמי מדכתיב שבעת ימים תחוג להי' אלקיך וכתיב ולא יראה את פני ה' ריקם שכל יום ויום משבעת ימים נתחייב לעצמו אבל שמיני לא נכתב שם אלא שנתרבה לתשלומין בלבד כדאיתא התם אבל לא מצינו בו חיוב לעצמו עד שרמז לנו הכתוב שהוא רגל בפני עצמו כדנפקא לן מקראי דלעיל ולמדנו שיש לו חיוב לעצמו וזה נראה נכון. מיהו עדיין צריכין אנו ללמוד למה לא הזכיר כאן בפרטין אלו לינה כמו שהזכירוהו למעלה וכי תימא דהאי תנא סבר את שטעון ששה טעון לינה והא אסקינא בשמעתין דרבי יהודה סבר את שטעון ששה טעון לינה

ואת שאינו טעון ששה אינו טעון לינה ואפ"ה מודה בשמיני שהוא טעון לינה ועוד אנו צריכין תלמוד מה עיקר הלינה שהזכירו בשמיני שהרי אינו חייב בראיה לעצמו כשאר הרגלים ואם אינו חייב בראיה היאך יהא בלינה ואם מפני ראייתו של י"ט ראשון היא חייב לינה אף בשמיני כדרך שחייב כל שבעת ימי החג וכל שבעת ימי הפסח דאמרינן במס' זבחים בפרק דם חטאת דז' ימי הפסח כולם טעונין לינה ומוכח לה מדכתיב ופנית בבקר הכי עשאן כולן בקר אחד ויהא זה מה שאמרו בפ"ק דסוכה דגמר סוכות מפסח לענין לינה ולומר שכשם שטעון בפסח לינה כל שבעה כך בסוכות טעון לינה כל שמנה א"כ היאך קראו שמיני חג בפני עצמו לענין זה אדרבה מפני שהוא בכלל החג כשאר ימים יש לו לינה אלא ודאי לינה האמורה שם בשמיני מחמת עצמו הוא שאלמלא שהוא רגל לעצמו לא היה לו לינה זו וא"ת דמיירי בשלא חגג בראשון וחגג בח' תיפוק לי שהוא טעון לינה מפני הקרבן שהרי כל המביא קרבן טעון לינה מפני הקרבן כדכתיבנא לעיל ובודאי שהדברים נראין שהרגלים אפי' בלא קרבן טעון לינה לכבוד י"ט דאלו בקרבן לא הוו צריכי ריבויא אלא ודאי שאף בלא קרבן ריבהו הכתוב ללינה כל שבעת ימי הפסח ולכל החג ולבכורים וכן שמיני טעון לינה מפני כבוד י"ט אלא שעדיין לא אתי שפיר לישנא דרגל בפני עצמו שהרי מכיון שאינו רגל בפני עצמו ואפי' סוף כל חייב בלינה בשבעת ימי החג כדפרישנא אבל עיקרן של דברים מתבררין ממה שכתבנו שהח' רגל בפני עצמו לחייב בראיה וחגיגה למי שלא נראה בראשון ונראה בשמיני ובכלל חיוב זה ג"כ שהוא חייב בלינה כשנראה בשמיני ואע"פ שלא הביא קרבנו מפני כבוד י"ט כשאר רגלים וזהו שלא פרט כאן לינה מפני שנכלל בכלל מה שאמרו רגל בפ"ע וליכא למנדע מינה:

דף מח.

קרבן בפני עצמו. פי' ששבעת ימי החג היו פרים מתמעטין והולכים ובשמיני היה ראוי שיהו ששה נתמעטו כולם וחזר לפר אחד:

שיר בפני עצמו. פי' שהיו אומרים בו למנצח על השמינית כדאיתא במסכת סופרים מיהא תמיהא מלתא מה רגל בפני עצמו יש בענין זה שהרי כל ז' ימים יש שיר מיוחד בכל יום ויום בפני עצמו כדאיתא לקמן בפרק החליל ויש שפירשו שהיה בו שיר שלם כי"ט הראשון משא"כ בשאר הימים שלא היו אומרים בו מזמור שלם ואחרים פירשו לומר שאע"פ שיש לכל יום שיר מיוחד שיר של ח' ראוי לו תמיד ואינו נדחה כמו שאמר באידך פרקא שאם חל שבת באחד משאר ימים וקורין שיר של יום השבת קורין לאחריו

ביום ראשון של שבת שיר שדלגו וכן על הסדר עד יום ז' שקורין שיר של יום ששי ונדחה שיר של שביעי וכמו שאמרו שם ימוטו ידחה ואלו היה שמיני מכלל החג היו קורין בו ימוטו והיה נדחה על השמינית כי האחרון הוא הנדחה אבל לפי שהוא רגל בפ"ע היתה הדחיה בז' כי הוא האחרון וזה יותר נכון:

סוכה ז' כיצד גמר מלאכול לא יתיר את סוכתו אבל מוריד הוא את הכלים מן המנחה ולמעלה משו' כבוד י"ט האחרון של חג. פי' שצריך להשתמש בי"ט האחרון בכלים שהעלה לסוכה והיינו ממנחה קטנה ולמעלה:

והוינן בה אין לו מקום להוריד כליו מהו אמר רב פוחת בה ד'. פי' בסכך ואסיקנא דהיינו לבני א"י שאין עושין סוכה אלא ז' ואם ז' הוא חול מותר לסתור אותי' ותימי' למה לי ד' טפחים דהא אויר שלש טפחים פוסל בין בסוכה גדולה בין בסוכה קטנה בין מן הצד וא"כ בג' טפחים סגי וי"ל דכל היכא דליכא לסוכה זו אלא ג' דפנות דכי איכא אויר ג' מיפסלא משום דאויר מפסיק וליכא ג' דפנות ה"נ דסגי בפיחת בה ג"ט אבל כל היכא דאית לה ד' דפנות והיא סוכה גדולה שיש מלבד האויר שיעור סוכה וג' דפנות ולא מיפסלא בהכי אשמועינן בה דפוחת בה ד' שהוא מקום חשוב דאע"ג דלא מיפסלא בהכי דהא משתייר הכשר סוכה בד' דפנות מ"מ בטול הוי וגלוי דעתיה שעבר זמנה ולא גרע מהורדת כלים מתוכה דסגי לה בהכי ולכך נקיט ד' טפחים לרווחא דמלתא שזהו שיעור המספיק בכל סוכה שבעולם:

וריב"ל אמר מדליק בה את הנר בסוכה קטנה דמיפסלא בהכי ובסוכה גדולה מעייל בה מאני מיכלא דא' רבא בר ממטללתא ולדברי הרי"ף ז"ל היא נפסלת בכך לגמרי ולמאן דמפרש התם דלא אסיר לעיולינהו התם אלא למימר דלא מחייב לעיולינהו התם דומיא דמאני משתיא השתא דמעייל להו בגווה נהי דלא פסיל לה בהכי מ"מ בטול הוי כהורדת כלים מתוכה:

ולא פליג הא לן והא להו. פי' דהא דרב לבני א"י והא דריב"ל לבני בבל דיתבי בסוכה בשמיני שהוא קדש וא"א לפחות בה ורב דהוא בן בבל איירי לבני א"י אבל ריב"ל דהוה מא"י איירי לבני בבל ודכות' בפ"ק דמסכת קדושין כדכתי' התם:

מתני' ניסוך המים ז' כיצד צלוחית של זהב היתה שם מחזקת שלשת לוגין היה ממלא מן השלוח. פי' דבעינן מים חיים:

הגיעו לשער המים תקעו והריעו. פירוש להרבות בשמחה:

עלה לכבש ופנה לסובב לשמאלו שני ספלים של כסף היו שם. פי' כבש היה במזבח לדרומו של מזבח רחב י"ו אמה וכל העולה בו חייב לעלות לצד מזרח אל קרן מזרחית

דרומית ואם הוא צריך להקיף את המזבח מקיף לעולם דרך ימינו שאותו דרך ימינו שהיא מזרחית צפונית והולך משם ולהלן ומקיף ושמאלו כלפי מזבח. ונפקא לן התם בזבחים מדכתיב ומעלות היו פונות קדמה כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימינו למזרח נמצא העולה בכבש פניו לצפון וימינו לצד מזרח ושמאל לצד מערב וי"א שבראשו של כבש היה מכל צד כבש קטן יוצא ממנו כלפי הקרנות שהולך משם עד הקרן כי רחבו של מזבח גדול מרחבו של כבש כי הכבש רוחבו י"ו אמות ומקום המערכה עם הילוך רגלי כהנים כ"ו אמות וכשהוא עולה כדרכו לקרן מזרחית דרומית אם הקרבן שצריך להקריב מקומו שם לא היה צריך להקיף המזבח כלל אלא מקריבו שם וחוזר על העקב ויורד ואם היה הקרן בקרן מערבית דרומית ששם היה מקום רוב הקרבנות היה נוטל הקרבן בקרן דרומית מזרחית שפגע בו תחלה ומקיף כל המזבח באותה אמה של מקום רגלי הכהנים עד שמגיע לקרן דרומית מערבית ומקריבו שם ויורד משם דרך הכבש הקטן של מערבית דרומית כי לא היה רשאי לחזור ולהקיף מקרן מערבית לקרן מזרחית מהטעם שכתבנו שכל ההקפות אינם אלא מדרך ימין של מזרח למערב אבל יש ג"ד והם נזכרים לקמן בגמ' שקרבנן בקרן דרומית מערבית והם ניסוך המים והיין ועולת עוף שרבתה ולפיכך כשהיה עולה בכבש להקריבם לא היה עולה קרן מזרחית דרומית כיון שאין שם קרבן ולא הקפה אלא עולה דרך שמאל אל קרן מערבית דרומית כיון שהוא מקום הקרבתן ומקריבן וחוזר מיד לדרכו ולא היה מקיף וזהו ששנינו בכאן עלה בכבש ופנה לשמאלו ושני ספלים כו' כלומר לשמאלו כלפי קרן מערבית דרומית ולמדנו שמקום ניסוך המים והיין בקרן דרומית וכך שנינו במסכת תמיד בא לו להקיף את המזבח מהיכן הוא מתחיל מקרן דרומית מזרחית צפונית מערבית מערבית דרומית נתנו לו יין לנסך הרי שניסוך היין היה בקרן דרומית מערבית ושם מקבל היין ולא היה מקיף בו ולא הוצרך להקיף אלא מפני שאר הקרבנות והטעם פי' בפרק קדשי הקדשים שלא היה מקיף בעולת העוף שמא ימות מעשן המערכה וכן ביין ובמים של נסוך לא היה מקיף בהם כשאר עבודות כדי שלא יתעשנו מן העשן:

והא דתנן הכא ושני ספלים של כסף היו שם ק"ל היאך היו של כסף דכיון שמביאין המים בצלוחית של זהב כשמריק אותן מן הצלוחית לספלים הרי מורידין אותם וקי"ל מעלין בקדש ולא מורידין וכה"ג אמרינן במנחות פרק שתי הלחם גבי לחם הפנים דתנן שתי טבלאות היו באולם מלבד השלחן הטהור אחד של כסף ואחד של זהב של כסף נותנין לחם הפנים בכניסתו פי' שמניחו שם ומשם נותנו על השלחן הטהור של זהב ועל של זהב ביציאתו פי' כשמסלק הלחם מן השלחן הטהור לא יהא מסלקו לטבלא של כסף

אלא לטבלא של זהב ומשם נוטלו שמעלין בקדש כו' פי' שאם סלקוהו מן השלחן הטהור שהוא של זהב לטבלא של כסף היו מורידין אותו וכ"ש שעיקר מצותם היה בשעת ניסוך בספלים שלא היה ראוי להורידם שם מקדושתם וכ"ת שלא היתה צלוחית זו מקודשת ולפיכך אין לחוש בה להורדה הא ליתא דהא תנן שבשבת היו ממלאין חבית של זהב שאינה מקודשת כדי שלא יהו נפסלין בלינה מכלל דבחול במקודשת היו ממלאין אותו וי"א שהספלים האלו מחוברים היו במזבח כמו לרבי יהודה שאמר שהיו של סיד וכיון שלא היו אלא מגופו של מזבח אין כאן הורדה שהמזבח מקודש ומעולה מכל הכלים ומכל העבודות הנעשים שם אע"פ שהיו באות בכלי של זהב וכן פירשו בתוספות:

דף מח:

והא דתנן שהיו הספלים מנוקבין כמין שני חוטמין דקין מכיון שבירנו שהספלים האלו מחוברין היו במזבח ודאי לא היו החוטמין בולטין מן הספלים לחוץ בשפתיהם שא"כ איך יורדין המים כנגדן אל השיתין שהרי מכוונין היו הספלים כנגד השיתין ועומדין עליהם לרדת שם להדיא אלא שאפשר שהנקבים היו בתחתיות הספלים מכוונין כנגד השיתין והיו הספלים נתונין כעין משפך וכמין חוטמין שאמרו לא שהנקבי' דקים כנקבי החוטם או אפשר שהיה בולט תחת הנקבים בתחתית הספלים שפופרת כמין חוטם כמו שעושין למשפך כדי שתכנס אותה שפופרת לתוך השיתין ולא ישפכו המים לחוץ ורש"י ז"ל נראה שהוקשה לו זה ופי' חוטם א' בספל ונקב אחד בחוטמו והכהן מערה המים בפי הספלים והנסכים מקלחין ויורדין דרך החוטם ע"ג המזבח ובמזבח היה נקב שבו המים והיין יורדין לשיתין של מזבח שהיו חלולים ועמוקין עד מאד עכ"ל נראה מדבריו שהי' החוטם יוצא בשפת הספלים ומשם היה יורד ע"ג המזבח אלא שהיה מטה אותן כנגד השיתין בשעת שפיכתן וא"כ לא היו הספלים מחוברין ומ"ש יותר נכון וכן פי' בתוס':

מערבי של מים מזרחי של יין כו'. פי' ששניהן היו עומדין סמוכין זה כנגד זה זה למערב וזה למזרח של מים למערב ושל יין למזרח עירה של מים לתוך של יין כו' יצא:

רבי יהודה אומר בלוג היה מנסך כל ח' פי' ופלי"ג אדת"ק דאמר ג' לוגין שהם רביעית ההין: ולמנסך או' לו הגבה את ידך פי' לא יריק חוץ לספל לפי שפעם א' נסך ע"ג רגליו פי' שהיה צדוקי ולא היה מודה בנסוך המים שהוא מן התורה לפי שאינו מפו' בכתוב ושפכו על רגליו מפני בזוי ורגמוהו כל העם באתרוגיהם:

גמרא ת"ר כל העולין למזבח עולין דרך ימין. פי' שעולין לאותו צד מזבח שהוא לימינם דהיינו מזרח כי הכבש נתון לדרומו של מזבח ומקיפין המזבח ממזרח למערב עד שמגיעין לקרן דרומית מערבית שמקריבין שם רוב הקרבנות וכשמשלימין יורדין דרך אותו קרן שהוא לשמאל העולין חוץ מן העולין לג' דברים אלו שעולין דרך שמאל לקרן מערבית דרומית לאלתר ואין מקיפין מזבח ממזרח למערב ומקיפין על דרך העקב פירוש וכשמשלימין אינן מקיפין את המזבח ממערב למזרח לרדת דרך ימין אלא חוזרין ויורדין לאלתר מקרן מערביח דרומית שעלו אל הכבש דרך הכבש הקטן שיש מן הקרן עד הכבש כדפרישנא לעיל ולאותו ריוח שיש מן הכבש עד הקרן כדי הקפה ויש נוסחאות דלא גרסי מקיפין אלא יורדין דרך העקב והוא כמו שפירשתי. והטעם לפי שאין מקיפין לעולם אלא מן הימין אל השמאל מדכתיב ומעלותיהו פנות קדים:

ואלו הן נסוך המים ונסוך היין. פי' ואע"פ שאלו מקומן בקרן דרומית מערבית כשאר קרבנות שמקיפין בהם מימין לשמאל בכאן לא היו עולין בהיקף מימין לשמאל מן הטעם שפירשנו במשנתינו שלא יתעשנו:

ועולת העוף שרבתה במזרח. פי' לפי שמקום הקרבתה בקרן מזרחית דרומית אלא כשהיו מרובות ולא היה שם מקום פנוי היו מקריבין אותה בקרן מערבית דרומית והכי מוכח לישנא דקתני שרבתה אלמא כל שלא רבתה דינה במזרח נמצא שלא היו מקיפין בה לעולם כי כשלא רבתה במזרח עולין דרך ימין ומקריבין אותם בקרן דרומית מזרחית לאלתר וכשרבתה במזרח והיו מקריבין אותה בקרן מערבית דרומית היו עולין דרך שמאל לאותו קרן כדקתני הכא ולא היו מקיפין בה כמו בשאר הקרבנות כדי שלא תתעשן ותמות מעשן המערכה וכן פירשו בתוס':

מה"מ. פי' מה"מ אכלהו קאי דאיכא נסוך המים ושיהא מן השילוח שהוא מעין ושיהא שם שמחה. ומהדרי' אכלהו מדכתיב ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה וכולהו איתנהו בקרא מים וששון ומעין:

דאי כרבנן תרוייהו כי הדדי נינהו. פי' דאלו נסוך המים שלשת לוגין ונסוך היין ג"כ רביעית ההין שהיא ג' לוגין ג"כ:

מעשה בצדוקי אחד כו'. ואותו היום נפגמה קרן המזבח והביאו בול של מלח וסתמהו לא מפני שכשר לעבודה פי' שאין סתימת בול מכשיר הפגם ועדיין המזבח פסול לעבוד בו עבודה אלא שעשו כן לפי שעה מפני מראית העין שלא יראה מזבח פגום שכל מזבח שאין לו קרן וכבש ויסוד וריבוע פסול לעבודה. הקשו בתוס' למה לי האי טעמא ת"ל דהא קי"ל דפגימת מזבח כל שתחגור בה צפורן כדאיתא בפ"ק דחולין ובדוכתי אחריני

ותירצו דהא קמ"ל דסד"א שאין פגימה פוסלת אלא בגופו של מזבח אבל לא בקרן שאין הקרן מעכב במזבח קמ"ל שהקרן מעכב בו וכיון שכן דינו כמזבח להפסל בפגימה בחגירת צפורן:

דף מט.

אמר רבה בר בר חנא אר"י שיתין משמת ימי בראשית נבראו ק"ל דהא א"ר יוחנן לקמן שיתין שכרה דוד י"ל אמוראי נינהו אליבא דרב יוחנן א"נ שנבראו משמת ימי בראשית ונסתמו ובא דוד וכראן:

פרחי כהונה יורדין לשם ומלקטין משם יין קרוש ושורפין אותו בקדושה. פי' שעדיין בקדושתו וצריך שריפה בקדושה:

דף מט:

ואמרי' כמאן אזלא הא דתניא נסכים בתחלה קודם נסוך מועלים בהם הנהנין בהן ירדו לשיתין אין מועלין בהם דאלמא אפי' לאחר ניסוך שירדו לשיתין אפשר לאיתהנויי בהו: לימא ר"א בר צדוק היא דקאמר שמוצאין שם יין קרוש של נסוך דאי רבנן היכי מתעכב שם שיוכלו ליהנות ממנו אחר ניסוך דהא לדידהו בשעת נסוך יורד הוא עד לחלל דהא אמרי שיתין מחוללין עד לתהום כחללו של בור:

אפי' תימא רבנן כי קתני ירדו לשית אין מועלין בהם כדקלט. פירוש בשעת ניסוך שהיו יורדים קלט זה מהם בידו בחלל השיתין דקמ"ל שאם נהנה בהם לא מעל:

איכא דאמרי לימא הא דקתני אין מועלין בהם. פי' רבנן היא דאי ר"א הא אפילו בתר נסוך בקדושתן קיימי מדקתני ששורפין אותו בקדושה ולמה אין מועלין בהן ופריק אפילו תימא ר"א ניהו דבקדושתייהו קיימי לענין שריפה בקדש ליתנהו במעילה שאין לך שנעשה בו מצותו ומועלין בו אח"כ אע"פ שהוא בקדושתו:

מתני' כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת וכו' נשפכה או נתגלתה היה ממלא מן הכיור. פי' שהיו משקיעין אותו בים הנחושת שהיו באים מימיו ממי עיטם ושוב אין מי הכיור נפסלין בלינה כדאי' ביומא ומפני כן עשו לו מוכני שהיו מוציאין בו מים מן הים על יד הכיור היה ממלא מים מן הים לפי שהמים והיין המגולין פסולין לגבי מזבח:

ואמאי ניתי בחבית מקודשת אמר זעירי קסבר אין שיעור למים. פירוש אין להם שיעור שאלו היה להם שיעור למעלה ומביא מהם יותר מכשיעור לא היה הכלי מקדשתן שלא היו מקדשין אלא כשיש להם שיעור הראוי ולא יותר אבל עכשיו שאין להם שיעור אפילו נתן בהם יותר משלשת לוגין היה כלי שרת מקדשן אם הכלי מקודש והיו נפסלין

בלינה ואפי' לא היה בדעתו של כהן לקדשו מעכשיו היו מתקדשין דקסבר כלי שרת מקדשין שלא מדעת הלכך אם אייתי במקודשת אפסילו להו בלינה וק"ל דמהכי משמע דאלו בחול בחבית מקודשת היו מביאין אותן וא"כ הא איפסילא לה חבית ביוצא חוץ למחיצתה ופוסלת את המים שכל שדרכו לעמוד במקדש נפסל ביוצא ופוסל מה שבתוכו. וי"ל דמימי ניסוך אין נפסלין משום פסול יוצא ולא משום פסול לינה אלא לאחר שנתקדשו וכלי שרת אין מקדשין אלא במקומן ואחר שנתקדשו שוב לא יצאו ולא נפסלו ביוצא וכ"ת א"כ מע"ש ג"כ יביאום בחבית מקודשת ולא יכניסום במקדש ולא יהא נפסלין ג"כ בלינה כשם שאין נפסלין בחול ביוצא. י"ל דאי עבדי הכי אה"נ דלא מיפסלי בלינה אבל אינו ראוי שילינו הם כלי שרת לינה אחת חוץ למקדש ומוטב שיביאו' בחבית שאינה מקודשת ואי מייתי במקודשת איפסילו להו בלינה לאו משום דאין ראוין לקרב בלילה כדסבר הראב"ד ז"ל דהא ליתא מדאמרינן בפ"ק דתענית דאמר מר ומנחתם ונסכיהם בלילה אלא לומר שאין נוהגין ליקרב אלא בלילה וכיון שכן מפסלי ואל תתמה שיהו ראוין ליקרב ויפסל בלינה שאם הדבר שהוא עצמו הולך וקרב כגון אברים ופדרים העומדים עד הבוקר היא פוסלת וכ"ש באלו שאינה קרבין אע"פ שהגיע זמנם ואע"פ שאמרו במסכת תמורה שלא אמרו נסכים בלילה אלא בנסכים הבאים מעצמן שלא עם הזבח ואלו נסוך המים קרב עם הזבח הא לא תקשי דנסוך המים אינו חשוב בא עם הזבח שחובת היום הוא ולא חובת המזבח כלל שהזבח של תמיד בנסכים של יין הוא נכשר כמו בשאר ימים אלא שיש חובת היום ג"כ לעשות נסוך המים וזה כפתור ופרח לרבינו הגדול ז"ל:

דף נ.

חזקיה אמר כלי שרת אין מקדשין אלא מדעת. פי' ואפשר היה להביאם בכלי שרת ולא יהיה דעתו לקדשם עד למחר ולא יפסלו בלינה ומה טעם אינה מקודשת גזירה שמא יאמרו לדעת נתקדשו ונפסלה בלינה ומפני חשש הרואים. והקשו בתוס' דהכא אמר חזקיה כלי שרת אין מקדשין אלא מדעת ואשכחן ליה במנחות דקאמר בהדיא כלי שרת מקדשין שלא מדעת. ותירצו דהא דהכא שלא בזמנן אין מקדשין שלא מדעת אבל ההיא דהתם בזמנן שמקדשים אפילו שלא מדעת והכי משמע התם:

גזירה שמא יאמרו לקדוש ידים ורגלים ממלאים. פי' שאין להם שיעור ומתקדשים לאלתר ונפסלין בלינה ויהיו סבורין שמקדשין ידים ורגלים במים שנפסלין בלינה:

אפי' תימא רבי נחמיה משום הקריבהו נא לפחתך ומכאן שאין מדליקין בבתי כנסיות אלא משמן הגון שראוי להדליק בו לפני מלכים וכן כתבו הגאונים ז"ל:

פרק ה החליל

החליל. פי' שהיו מזמרין בו בבית השואבה בחלילין וכלי זמר בשעת נסוך המים חמשה וששה זהו החליל של בית השואבה שאינו דוחה י"ט ולא שבת לפיכך חל שבת ביום ראשון היה החליל ששה חל שבת באחד משאר ימים היה חמשה לפי שהיה נדחה מפני שבת זו ויום טוב ראשון:

מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו. פי' שמחה כמוה:

דף נ:

גמרא מאן דתני חשובה לא משתבש מצוה חשובה ובאה משמת ימי בראשית. פי' דשיתין משמת ימי בראשית נבראו:

ת"ר חליל דוחה את השבת כו'. אמר רב יוסף מחלוקת בשיר של קרבן דר' יוסף סבר עיקר שירה בכלי ועבודה היא ודוחה שבת ורבנן סברי עיקר שירה בפה וכלי אינה עיקר ולאו עבודה היא ואינה דוחה שבת וק"ל דהא איסור נגון בחליל וכלי זמר אינו אלא שבות דרבנן שמא יתקן כלי שיר וקי"ל דאין שבות במקדש וא"כ דאע"ג דעיקר שירה בפה ואין כלי מעכב למה לא יהא חליל דוחה את השבת דבשלמא אלו הוה איסורא דאורייתא דין הוא שלא תדחי את השבת באיסור תורה אלא בדבר שבחובה אבל זה שאינו אלא שבות דרבנן אע"פ שאין החליל דבר שבחובה מ"מ הרי אין שבות במקדש וי"ל דכל כי האי שבות שהוא דבר מצוי דאתי לידי תיקון כלי שיר דאיסורא שהתיקון מצוי בהם אפילו במקדש גזרו בו כשאינה מעכבת דאגב טרדייהו אתו ומתקני ליה ודחי שבת במלאכה של תורה בדבר שאינו בתובה ולפיכך אסור למ"ד עיקר שירה בפה ובחליל של שואבה שאינו חובה אלא שמחה יתירה וזה נכון:

דתניא כלי שרת שעשאן של עץ כו'. והכא בדנין אפשר משא"א קמפלגי דר' סבר אין דנין פי' אין דנין שאר כלי זמר שאפשר לעשותן של מתכ' משל משה שהיא של קנה לפי שלא היה אפשר בשאר מינין שהרי אפילו לצפותו זהב לא היה אפשר כדאמרינן התם צפהו זהב ולא היה קולו ערב שהיה תיקון במלאכתו בענין שלא היה קולו מתמתק משום דבר אלא מקנה ומשום שבחו לפי שהיה כלי שיר חשוב מאד לא רצו להניחו ועשאהו ממה שיכלו:

והכא בכללי ופרטי רבויי ומעוטי ק"מ. פי' יש בריבוי ומיעוט בלבד מה שיש בכלל ופרט וכלל שכלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט בלבד ולא פרט אחר אפי' הדומה לו ולפיכך כשחזר וכלל לא אסקא אלא חד דרגא לרבוי כל פרט שהוא כעין הפרט בכל צדדיו ולא עוד אלא דאי איכא פרטי טובא אית לן למדרש מיעוטא בכלהו לבד מחד דאתא לכלל ופרט וכלל כדאיתא בפרק מרובה ובשאר דוכתי וריבוי ומיעוט יש בו כל הדומה למיעוט וכשחוזר וריבה בא לרבות כל דבר אלא שמפני שכתב מיעוט לא סגיא שאין שם מיעוט כל דהו ויש לנו למעט הדבר הרחוק מן הפרט יותר דוק ותשכח:

דף נא.

אר"פ כתנאי דתניא עבדי כהנים הוו. פי' אותם שהיו מחזיקין בכלי שיר דר"מ ר' יוסי אומר משפחות כו' פי' משפחות מיוחסו' שבישראל שמהן היו משיאין לכהונה:
רבי חנניא בן אנטיגנוס אומר לוים היו מאי לאו בהא קא מפלגי דמ"ד עבדים היו קסבר עיקר שירה בפה. פי' והשיר בפה על יד הלוים היה שכשרים לעבודה אלא שעבדים אלו היה מחזיקין בכלי שיר ומ"ד לוים היו קסבר עיקר שירה בכלי וא"א אלא בלוים:
ותסברא כו'. אלא הכא במעלין מן הדוכן ליוחסין ולמעשרות פליגי מאן דמכשר בעבדים סבר אין מעלין כלל ומ"ד ישראלים היו סבר אין מעלין מדוכן למעשרות וליכא למיחש דאתו לאסוקיה לישראל זה למיתן ליה מעשרות כלוי אבל מעלין מדוכן ליוחסין הלכך בעבדים א"א דלמא מסקי ליה ליוחסין אבל בישראל מיוחס אפשר שראוי הוא ליוחסין ואע"ג דהני לאו בדוכן ממש הוו קיימי כיון דמחזיקין בכלי שיר אתו למטעי בהו כשרואין אות' משוררין ומעידין עליהם שראו אותם משוררין בב"ה ואתו לאסוקינהו ליוחסין ולפיכך אין עושין כן בעבדים. והא דאמר ר' יוסי ב"ר שמחה יתירה היא ודחיא שבת ק"ל כיון דשמחה יתירה היא ולאו חובה כ"ש דהוי דינא דלא תדחה שבת ונ"ל דה"ק דהכא לא קפדי בתיקון כלי שיר כולי האי כיון שאינו אלא שמחה יתירה וכיון שכן אין לגזור בשבות כזה במקדש שמא יתקן כלי שיר ורבנן סברי דאפילו בשמחה יתירה יש לחוש לתיקון כלי שיר וכיון שהוא דבר קרוב ואינו חובה לא דחיא שבת:
מ"ט דמ"ד עיקר שירה בכלי דכתיב ויאמר חזקיהו להעלות העולה למזבח ובעת החל העולה החל שיר ה' ובחצוצרות על ידי כלי דוד מלך ישראל אלמא עיקר שירה אכלי דוד סמיך ליה. ומ"ט דמ"ד עיקר שיר' בפה דכתיב ויהי כאח' למחצצרים ולמשוררים להשמיע קול אחד להודות ולהלל לשם יש לפרש דכיון דקרי משוררים למשמיעים קול בהודות ובהלל לה' אלמא הנגון וההלול בפה היינו שירה ואיכא דק"ל והכתיב בסיפיה

דקרא ובהרים קול בחצוצרות ובמצלתים ובכלי השיר ובהלל להי כי טוב מדקאמר כלי השיר אלמא שירה בכלי. וי"ל דודאי ליכא למ"ד דשיר כלים לא הוי חשוב כשיר אלא היינו ראיי דמייתי דלא קרי משוררי סתם דמקדש אלא למשמיע קול בהלל ובהודות להי ולא למחזיקים בכלי שיר אלמא עיקר שיר בפה הוא והם הראוי ליקרא משוררים דמקדש והיינו דאמרינן למ"ד עיקר שיר בכלי הכתיב ויהי כאחד למחצצרים ולמשוררים ופריק ה"ק משוררים דומיא דמחצצרים דהיינו בכלים אלמא ראיה דמייתינן מעיקרא היינו למיקרי להו משוררים סתמא:

דף נא:

מי שלא ראה דיופלוסטון של אלסכנדריא. פירוש פלו שרים סטיו ספסלי השרים: כיון שהגיע לענות אמן היו מניפין בסודרין וכ"ת והא הוה אמן יתומה כשעונה ואינו שומע למה שעונה כמו שפירשו בברכות י"א שלא הוי אמן יתומה אלא במתכוין לצאת י"ח בזה מברכה שהוא חייב בה וכגון של ברכת המזון וכיוצא בו אבל כשאינו בא לצאת י"ח באותי' ברכה לית לן בה וכן נהגו בבית שבוע הבן וארי"ך:
חוט של בוכיא היינו של עכביש:

דף נב:

ג"ה בני אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש אם אבן הוא נימוח אם ברזל הוא מתפוצץ שנאמר הלא כה דברי כאש נאם ה' וכפטיש יפוצץ סלע והי"פ אם אבן היא נימוח ע"י התורה שנמשלה למים והמים שוחקין את האבנים כדכתיב אבנים שחקו מים ואם ברזל הוא מתפוצץ כסלע הקשה שהוא מפוצץ את הפטים וז"ש וכפטיש יפוצץ סלע כלומר כפטיש שיפוצצנו הסלע ואינו נכון שהכתוב מדמה ד"ת לפטיש והוא צריך שיהא מפצץ ולא מתפוצץ ואית דגרסי אם אבן הוא מתפוצץ ואם ברזל הוא נימוח פי' שד"ת כאש שמחממים את הברזל וממחין אותו כדכתיב הלא כה דברי כאש וכן ד"ת כפטיש החזק שמפוצץ אבני הסלע כדכתיב וכפטיש יפוצץ סלע וזה נכון:

דף נג.

תנא אשה בוררת חטים מאור של בית השואבה תימה והיאך היא נהנית מאור זה תירצו בירושלמי דהא קי"ל קול וריח ומראה אין בהם מעילה ואין זה מספיק דהא אמרינן בגמרא דילן בפרק כל שעה מעילה הוא דלית בהו הא איסורא איכא וי"ל דבוררת לאו דוקא אלא שיכולה לברור:

אם אני כאן הכל כאן. פי' כנגד השכינה הוא אומר שאם השכינה בינינו הכל יבואו והוי יודע שכל השמחה היתירי היתה בהלל ולהודות לה' על הטובה שעשה לישראל להשרות שכינתו בתוכנו וגם כנגד הע"ה הניתן לצדיקים ולפיכך לא היה אלא ע"י גדולים וחסידים שלא יראה כקלות ראש וכשמח' בחורים וזהו ששנינו חסידים ואנשי מעשה היו מרקדין לפניהם באבוקו' של אור ואומרים דברי שירות ותשבחות והלוים עונים בכנורות ובכל כלי שיר בלי מספר והיו עומדין על ט"ו מעלות היורדות מעזרת ישראל לעזרת נשים שעליהם הלוים עומדים לשיר שירה זו של בית השואבה דאלו שאר שירין על הדוכן כדאמרינן במקדש:

עמדו שני כהנים על שער העליון היורד מעזרת ישראל לעזרת נשים. פי' השער הוא בראש המעלות ועזרת נשים בסוף המעלות ושתי חצוצרות בידם של כהנים:

קרא הגבר. פי' הכרוז שהיה קורא תמיד עמדו כהנים לעבודתכם ולוים לדוכנכם וישראל למעמדכם וכן מפורש בפ"ק דיומא:

תקעו והריעו ותקעו. פירוש להרבות בשמחה והוי יודע שאע"פ שמתחילין להתעסק במילוי המים מקריאת הגבר קודם עלות השחר מתכוונין היו כשבאים מן המים שלא יכנסו למקדש עד שיאיר מזרח שכלי שרת אין מקדשין את המים אלא במקומן כדכתיבנא לעיל ואלו נכנסין שם קודם האיר המזרח היו מתקדשין לאלתר ונפסלין בלינה כדאיתא בזבחים:

הגיע למעלה עשירית בגמרא מפרש לה:

אמטינהו למחוזא דלוז. פי' קבלה היתה בידם שאין מלאך המות נכנס שם:

הא דאמרינן שבועה שלא אישן כו'. פי' במקומו בנדרים:

דף נג:

כל היודע דבר זה ואינו אומר יחנק בגרונו דרך קללה אמר כן ולפיכך נחנק אחיתופל וכן אמרו במסכת מכות קללת חכם אפי' על חנם היא באה מנ"ל מאחיתופל כו' ועל חנם היינו כגון זה שלא הודיעו לאלתר וציער אותו ולפיכך אע"פ שהודיעו בסוף דבקה בו הקללה:

כל האומר שמע שמע כאומר מודים מודים דמי ומשתקין אותו. פי' אלמא מודים מודי' דתנן התם לאו דוקא אלא כל כיוצא בו ואף זה בכלל והיינו דלא אותבי' התם ממתני' דמודים מודים גרידת' ואצטרכינן לפירושא דר' זירא וכלהו ליתנהו אלא בצבור ומשו' חשדא אבל ביחיד שרי עד דמכוין דעתיה וכן מפורש בירושלמי:

מתני' אין פוחתין מכ"א תקיעות במקדש ולא מוסיפין על מ"ח בכל יום היו שם כ"א תקיעות ג' לפתיחת שערים. פי' תקיעה ותרועה ותקיעה שכן הסדר לעולם תרוע' באמצע ופשיט' לפני' ופשוטה לאחריה כדאיתא בגמרא:

ט' לתמיד של שחר. פי' על השיר שכל שיר ג' פרקים חולקין אותו על כל פרק ופרק תקיע' תרועה ותקיעה והכי איתא במסכת תמיד:

וט' לתמיד של בין הערבים הרי כ"א ובמוספין ט' לשיר של מוספין ובערב שבת מוסיפין על שאר ימים שש לבטל את העם ממלאכה וכו':

ערב שבת שבתוך החג שהיה שם מוסף היו מ"ח כיצד שלש לפתיחת שבכל יום שלש לשער העליון שבראש המעלות שלש לשער התחתון שבסוף המעלות שבעזרת נשים הרי ט'. ג' לגבי מזבח י"מ בשעת ניסוך המים והא ליתי דא"כ פשו להו תקיעות דהא איכא ג' דזקיפת ערבה שאמרו בפרק לולב וערבה דלא חשיב הכא לכך יש לפר' ג' לגבי מזבח אלו הם אותם ג' של זקיפת ערבה וסמוכין היו לניסוך המים ולא היו צריכין לחזור ולתקוע לניסוך המים הרי ט"ו ט' לתמיד של שחר הרי כ"ד וט' למוספין הרי ל"ג ט' לתמיד של ב"ה הרי מ"ב וג' לבטל העם ממלאכה וג' להבדיל בין קדש לחול הרי מ"ח:

גמ' לימא מתני' דלא כר"י כו'. פי' הכי ודאי מתניתין דלא כר"י והכי אסיקנ' והא דאמרי' לימא מתני' כו' ולא אמרי' מתני' דלא כר"י כדאמרינן בעלמא משום דהכא לא פליגי רבי יהודה ורבנן במנין תקיעתא אלא דרבנן חשבו תר"ת בתלת ורבי יהודה חשיב להו חדא דקסבר תקיעה ותרועה ותקיעה אחת היא והא דאמרינן התם בר"ה תקיעה בפני עצמה ותרועה בפני עצמה כרבנן היא ולאו כר"י והכי סתם לן נמי התם תנא דלא כר"י דתנן סדר תקיעות שלש של שלש שלש כדפרישנא התם בס"ד:

כמאן אזלא הא דאמר רב כהנא אין בין תקיעה לתרועה ולא כלום כמאן כר"י פשיטא מ"ד אפילו כרבנן ולאפוקי מדרבי יוחנן דאמר שמע ט' תקיעות בט' שעות ביום יצא קמ"ל דלא:

ואימא הכי נמי א"כ מאי ולא כלום. פי' דאי לאפוקי מדרבי יוחנן אמר הרי אינו חייב לאמרם בנשימה אחת ואין איסור הפסק בהם אלא לומר שלא ישהא בסימן בין תקיעה לתרועה או בין תרועה לתקיעה שלאחריה כדי שיגמור את כולה כדאמרי' אמוראי דפליגי התם אדרבי יוחנן וכיון שכן לא הול"ל האי לישנא דלא כלום דמשמע שאסור להפסיק נשימה ביניהם כלל אלא ודאי רבי יהודה דחשיב תר"ת כחדא צריך לאמרם בנשימה אחת שלא יהא ביניהם ולא כלום ומכאן למדנו לדברי חכמים לסימן תשר"ת

דכיון שהשברים והתרועה במקום תרועה אחת עולין שאם הפסיק בנשימה כלל בין שבר לשבר ובין שברים לתרועה הרי הוא פסול וכדכתי' התם:

דף נד.

רבי אליעזר בן יעקב אומר ג' לגבי מזבח. פי' לזקיפת ערבה ורבנן לגבי מזבח למה לי דיתקע הא קא תקע בשעת מילוי המים הלכך למעלה עשירית עדיף פי' כיון שתקיעות של זקיפת ערבה כדי להרבות בשמחה היה עושין כן ועיקר שמחה במילוי המים דמעלה עשירית עדיף כשהולכין למלאות המים ומתנית' דפרק לולב וערבה דחשיב תקיעות דזקיפת ערבה ר"א היא דאוקימנא מתניתין כותיה:

שאין ת"ל יתקעו. פי' דהא כתיב ותרועה הלכך יתקעו מיותר הוא לדרשא שהכל לפי מוספין תוקעין לומר שתוקעין על כל מוסף ומוסף כדמפרש ואזיל:

תנן ערב שבת שבתוך החג היו שם מ"ח ואם איתא לדרבי אחא בר חנינא ליתני שבת שבתוך החג היו שם נ"א כיצד ט' לתמיד של שחר ט' לתמיד של בין הערבי' ט' למוסף יו"ט הרי כ"ז ט' למוסף שבת הרי ל"ו ג' לפתיחת שערים ג' לשער העליון שלש לשער התחתון הרי מ"ה ג' למילוי מזבח ג' למזבח הרי נ"א ואלו אנן תנן שאין מוסיפין על מ"ח א"ר זירא לפי שאין תוקעין לפתיחת שערים בשבת הלכך לא הוי אלא מ"ח:

וליתני שבת שבתוך החג לאשמועינן תרתי חדא דר"א ב"י שאין תוקעין למעלה עשירית ואידך דרבי אחא בר חנינא דתוקעין לכל מוסף ומוסף אלא אמר רבא לפי שאין תוקעין למילוי המים ודשער העליון והתחתון:

ולתני ר"ה שחל להיות בשבת דאיכא תלת מוספין. פי' דאית בהו כ"ז וכ"א דבכל יום הרי מ"ח ושמעינן מהכא שמקריבין בר"ה מוסף דר"ח ומוסף דר"ה ואומרים בו בסדר תפלת היום את מוספי יום הזכרון וכן הכתוב אומר מלבד עולת החדש ומנחתה ובמקומו פי' בארוכה:

תנא ושייר מאי שייר דהאי שייר. פי' דלעולם לא מחזקינן תנא בשיירנא עד דחזינן דמשייר תרתי שאין התנא משייר חדא מלתא דמחזי דלא ס"ל ההיא מילתא וכדפירשנא בכמה דוכתי וכן פי' בתוס':

שייר ערב הפסח. פי' שהיו שוחטין הפסח לג' כתות והיו אומרים הלוים הלל בשעת שחיטה כדאיתא בתוס' בהדיא וההלל ג' פרקי' עד אהבתי פ"א ועד הודו פ"ב ואודך פ"ג ולכל פרק תר"ת הרי ט' תקיעות לכל כת שהם כ"ז לכלן וכ"א שבכל יום הרי מ"ח וכ"ת והא פשו להו תקיעות דאמרינן התם שאם לא גמרו לשחוט את הפסחים שלהם

שנו את ההלל פעם אחרת ואם עדיין לא נגמרה השחיטה שלשו את ההלל ונמצא שיש כאן כמה תקיעות. ויי"ל דלא חשיב אלא עיקר תקיעות שהם כ"ז דלא סגיא דלא מיקרי הלל פעם אחת לרבנן אבל אידך דלא שכיחי ולא קביעי אלא באם לא גמרו לא חשיבו ואפשר נמי שלא היו תוקעין אלא בהלל ראשון ולא כששונין ומשלשין וזה נכון:

דף נד:

אי משום ערב הפסח לאו שיורא היא הא מני ר"י היא תמיהא מלתא דהא בכל דוכתא דחקינן ומשנינן בהכי כי היכי דלא תקשי ואלו הכא דחקי' באיפכא לאוקומי מתניתין יחידאי כי היכי דתקשי לן אמאי לא תני ר"ה שחל להיות בשבת ול"ק דהכי אורחא דתלמודא כה"ג בלחוד דלא לאחזוקי תנא בשיירנא כל היכא דאפשר למדחי דלא שייר עד דמוכרח לן להדיא דשייר מידי דלית ליה דחייה וכדאמרינן בפ"ק דב"ק אי משום חצי כופר הא לאו שיורא הוא הא מני רבי יוסי היא ואיתא נמי בכתובות ושם פיר':

כל ימים של כת שלישית לא הגיעו לאהבתי מפני שעמה מועטין ופסחיהן מיעוטין ובצרו שית תקיעות מכת שלישית שלא תקעו אלא לפרק א' ולא הוו להו תקיעות של הלל אלא כ"א ושמעינן מהכא דעד אהבתי חשיב פרק א' כדכתיבנא לעיל וסבר ר"י שאין אומרים הלוים הלל אלא בכדי שחיטת פסחים של אותה כת ואם גמרו לשחוט הכהנים פסחיהם קודם גמר ההלל מפסיקין אותו אבל חכמים אומרים שלעולם גומרין אותו פעם אחת לכל כת וכת ופרכינן והא אמרת דרישא דחשיב תר"ת לשלש דלא כרבי יהודה וכו' אלא מאי שייר דהאי שייר שייר ערב הפסח שחל להיות ע"ש אפיק שית דבצרי מהללא לרי יהודה ועייל שית שתוקעין בע"ש למלאכה והבדלה:

ולא מוסיפין על מ"ח והא איכא ערב הפסח שחל להיות בשבת דלרי יהודה נ"א. פי' כיצד כ"א שבכל יום וט' דמוסף שבת וכ"א דשחיט' הפסח הרי נ"א ואי לרבנן שגומרין את הלל הם נ"ז שהם מוסיפין שם תקיעות יותר:

כיון דליתיה בכל שנה לא קא חשיב ופרכינן אטו ע"ש שבתוך החג נמי איתיה בכל שנה והא זמנין דמקלע י"ט א' בע"ש ואין תוקעין למילוי המים שאינו דוחה י"ט כדאיתא לעיל ואע"ג דדחו ודאי תקיעות דערב שבת כדמוכח בשבת ובחולין ופרקינן דלא משכחת לה שיהא יו"ט בערב שבת דאי מקלע הכי י"ה אימת הוי בחד בשבא שהרי ד' ימים ולא יותר יש מי"ה עד י"ט ולא אפשר דמקלע י"ה בחד בשבא משום ירקיא ומשום מתיא כדאיתא ברי"ה שב"ד הקובעין את החדשים דוחין אותו מפני כן והרשות בידם בכך כדכתיב אשר תקראו אותם תקראו אתם אפי' שוגגין ואפילו מוטעין ואפילו מזידין

כדאיתא התם ופרכינן ומי דחינן ליה דלא ליקלע בחד בשבא והתנן חלבי שבת פי' של תמיד בין הערבים קרבין בי"ה הבא אחריו ביום ראשון אלמא מיקלע ולא דחינן ליה:

ותו א"ר זירא כי הוינן בבבל אמרינן הא דתנן י"ה שחל להיות ערב שבת לא היו תוקעין. פירוש לא היו צריכין לתקוע להבטיל ולהבדיל כשאר ערבי שבתות שהרי גם היום לא עשו מלאכה:

ולמוצאי שבת לא היו מבדילין. פי' חל להיות י"ה באחד בשבת לא היו מבדילין בתפילה למוצאי שבת שהרי קדושה אחת הן ואצ"ל שאין מבדילין על הכוס דהא ליכא כוס כדאמרינן התם גבי זמן דיום הכפורים אבל למוצאי י"ה בליל יום ב' היו מבדילין כשם שמבדילין בכל מוצאי י"ה משא"כ בט' באב שחל להיות באי' בשבת שכיון שנדחית במ"ש הבדלה על הכוס דליכא כוס נדחית לגמרי ואין לה תשלומין ואפילו למ"ד שאם לא הבדיל במ"ש מבדיל והולך עד יום רביעי כדאיתא בפרק ערבי פסחים שאני הכא שאין חיוב בהבדלה על הכוס במוצאי שבת זו שהוא בליל תשעה באב שלא קבעו הבדלה על הכוס כשהענו אלא כשהעשירו כדאיתא בברכות וכל ישראל עניים מרודים בלילה זו ולא חייבוהו הבדלה על הכוס ונדחה לגמרי. מורי נר"ו בשם רבו רבינו הגדול ז"ל:

ל"ק הא רבנן הא אחרים דתניא אחרים אומרים אין בין ר"ה לר"ה אלא ד' ימים בלבד. פירוש הא דמקלע י"ה בחד בשבת אחרים היא דסברי שאין מעברין חדשים לשום צורך כלל אלא שנוהגין בסדר הידוע לעולם אחד מלא ואחד חסר הלכך אין בין חג זה לחג שבשנה אחרת אלא ד' ימים כיצד ששה חדשים מלאים ק"פ ימים וששה חדשים חסרים קע"ד הרי שנ"ד והשנה הם חמשים שבועות נשארו ד' ימים שאינה שבוע:

ואם היתה שנה מעוברת חמשה. פי' שלעולם חדש העבור חסר והוא כ"ט יום הכ"ח הם ד' שבועות נשאר יום אחד:

א"ר ספרא מאי דוחה לקדם. פי' לאו כדקאמרת דאמרי' להו לתרווייהו אלא דמקדי' ר"ח מקמי שבת:

ואמאי תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם כיון דהוו תרווייהו חיובא דיומא:

דף נה.

אמר רבי יוחנן לידע שהוקבע ר"ח בזמנו לפיכך מקדימין אותו לשבת משום ודבר בעתו מה טוב:

דתנן חלבי תמיד כו'. ניתנין תחת כרכוב המזבח ולמעלה פי' הכרכוב היא הסובב שכתבנו למעלה שבולט אמה והוא מקום רגלי הכהנים וחלבי ר"ח ניתנין בכבש העולה

למערכה וניתנין בו שלא כנגד הסובב אלא למטה ממנו מעט שלא כנגדו ולמעלה מחצי כבש וזה ההכרח כי מפני חשיבותן מניחין אותן בכבש למעלה ממקום שאר חלבי המוספין:

איזהו חדש שיש לו שני ראשים זה ר"ה וקאמר חדשיכם חד. כלומר שאין לו אלא שעיר א'. עוד תניא ביום ראשון של חולו של מועד מאי השיר שאומרים הלוים כו' ואף על גב דבינו בוערים הוא קודם למי יקום לי עם מריעים משום דבינו בוערים מיירי במתנות עניים מאחרין אותו כדי שיהא קרוב לצאתם וזהו טעמא דר"פ דאמר דמאחר בינו בוערים בעם עד יום חמישי:

בחמישי הסירותי מסבל שכמו בששי ימוטו כל מוסדי ארץ מפני שהעולם עתיד ליחרב באלף ששי כדאיתא בהגדה ואם חל שבת להיות בא' מהן ימוטו נדחה כדפרישנא בפרקין דלעיל ואפשר שלענין פ' של חולו של מועד של פסח וכן בפרשת סוכת יום ששי ידחה ויש שנוהגין שלא לדחות אלא שבת וקורין בכל הימים פרשת היום:

ואנן דאית לן תרי יומי היכי עבדינן. פי' בקריא' הימים בפרשות המועדות:

אביי אמר שני ידחה. פירוש שביום שני שאנו עושין י"ט משום ספק יום ראשון קורין ביום ראשון וביום ראשון של חולו של מועד קורין ביום השלישי ואין זכר לשני ורבא אמר שביעי ידחה דביום ראשון של חולו של מועד קורין וביום השני וכן בכל יום ויום דבר יום ביומו ונמצא ז' נדחה בשני י"ט האחרונים ואין קורין אלא ביום הח':

אתקין אמימר מנהרדעא דמדלגי דלוגי. פירשו הגאונים ז"ל שאין קורין ביו"ט שני אלא ביום הראשון ואין מזכירין בו ביום השני כדי שלא יזלזלו בקדושתו וביום ראשון לחולו של מועד כהן קורא ביום השני ולוי קורא ביום השלישי וישראל שלישי קורא עוד ביום השלישי רביעי חוזר וקורא ביום השני וביום השלישי וכן על סדר הזה קורין ביום השני של חולו של מועד שהוא שלישי לפי הספק ורביעי למנין קורין ביום השלישי וביום הרביעי וביום השלישי של חולו של מועד קורין ביום הרביעי וביום החמישי זה הכלל לעולם קורין הספק ופרשת היום לפי המנין וכן פרשה שלפניה שהיא של אותו יום לפי הספק. אבל אין לקרות פרשת היום לפי המנין ופרשה שלאחריה כי היאך קורין בענין היום שעדין לא בא לא לפי המנין לא לפי הספק וכן כ' בהל' רבינו אלפסי ז"ל כמו שכתבנו וכן נהגו ויש שסוברים שאין לדחות פרשת ביום השני שלא לקרותה ביו"ט השני כיון שהוא ודאי שני לדין תורה ולקרות ביום ב' וביום השני מפני הספק שבו דכיון דקרינן ג"כ ביום הראשון דהא חזו דספיקא הוא לא אתו לזלזולי בקדושתי' כלל הלכך ביום הא' קורין ובחמשה עשר יום וביום הב' קורין ובחמשה עשר יום וביום השני.

ובשלישי שהוא א' של חה"מ קורין ביום השני וביום השלישי וכן בשאר הימים כמ"ש ונכון הדבר אלא שלא נהגו:

דף נה:

מתני' יום טוב הראשון של חג היו שם י"ג פרים. פירוש בכל שבעת ימי החג היו מקריבין בכל יום י"ד כבשים ושני אלים ושעיר אחד ואלו לא היו מתמעטין כלל אבל הפרים היו מתמעטין והולכין בכל יום כי ביום הראשון היו הפרים י"ג וביום השני י"ב ובשלישי י"א וכן תמיד עד היום השביעי שהיו שבעה פרים בלבד וכ"ד משמרות היו בימות השנה כל אחד ואחד עובד שבתו וכל משמר היו נחלק לבתי אבות והיה כל בית אב עובד את יומו וסדר מעלות המשמרות מפורש במסכת תעניות ולעולם משמר המקריב אוכל מה שמקריב מן הראוי לכהנים וזוכה בעורה של בהמה כמו שנאמר עור העולה אשר הקריב לכהן לו יהיה ברגלים היו כל המשמרות שוות וביום הראשון של חג היו מחלקין קרבן היום לכל כ"ד משמרות וכלן זוכות בה כל א' לפי הפייס שלו יש שזוכה בפרים ויש שזוכה בשעיר ויש שזוכה באלים ויש שזוכה בכבשים וכן בכל יום ויום ואין משמרה זוכה ביום א' יותר מפר אחד או שעיר אחד או איל א' אבל כבשים פעמים שמשמר זוכה ביותר מכבש אחד. ביום הראשון שהיו י"ג פרים היו מפיסין תחלה מי מהם זוכות בפרים אלו ואחר שזכו בו י"ג משמרות מפיסין ביניהם מי מקדים תחלה מהם בו ביום נשארו י"א משמרות היו מפיסין ביניהם מי זוכה בשעיר ובשני אלים וזוכות בהם ג' משמרות הרי י"ו משמרות נשארו ח' משמרות והיו מחלקין ביניהם י"ד כבשים ששה משמרות זוכות בשנים שני' כבשים שהם י"ב ושתי משמרות אחד א' והיו מפיסות ביניהם מי זוכה בשנים ומי זוכה בא' וביום השני זוכין בפרים המשמרות שלא זכו אתמול בפרים והן אותן י"א משמרות שלא זכו בפרים ביום הראשון וביום הראשון כשהפיסו על י"ג משמרות שזכו בפרי היום הפיסו ג"כ על י"א משמרות הנשארות מי מהן מקריב תחלה ביום שני בפרים ומכאן ואילך לא היו מפיסין בפרים אלא היו נוהגין על סדר שני הימים הראשונים ממקום שגמרו ביום ראשון שם מתחילין ביום ב' וכן כלם. ומי שהקריב פרים היום לא יקריב פרים למחר כדקתני סיפא והכי איתא בתוס' בהדיא שלא פייסו בפרים אלא ביום הא' בלבד והיינו כדאמרי' ביום ב' היו הפרי' י"ב זוכין בו י"ב משמרו' על הסד' שאמרו ומפיסין ג' משמרו' לב' אלי' ושעיר הרי ט"ו משמרות נשארו ט' משמרות ליי"ד כבשי' כי בהתמעט הפרים היו משמרות מתרבות על הכבשים היה להם לחלק הי"ד כבשים לתשעה משמרות חמשה משמרות מקריבין שנים שנים

ודי משמרות אחת היו מפיסין מי זוכה באחד וכן על הסדר הזה בכל יום ויום וביום השביעי לא היו אלא שבעה פרים זוכות בהם שבעה משמרות ומפיסין וזוכות ג' משמרות בשעיר ואלים נשארו י"ד משמרות ליי"ד כבשים ומפיסין מי מקריבן ראשון וזהו שאמרו בז' כולן שוין וכל המשמרות היו שונות ומשלשות בחג בפרים חוץ משתים שלא היו משלשות שהרי ע' פרים היו כלם וכ"ב משמרות ג' פעמים לס"ו פרים נשארו ד' פרים לשתי משמרות שלא היו אלא שונות בלבד:

בשמיני חוזר ומפיס. פי' שהיו מפיסין כל הכ"ד משמרות מי זוכה בפר של יום ח' שלא היתה זוכה בו המשמרה שלא זכתה אתמול כמו בשאר ימים וזה שאמרו שמיני פייס בפני עצמו כמו שפירשנו:

אמרו חכמים מי שהיה מקריב פרים היום לא היה מקריב למחר. פי' זהו מיום שני ואילך ששלמו כל המשמרות ונתמעטו הפרים ומתחילין בג' ממקום ששלמו בשני שכבר ידעו סדר משמרות הפרים אבל ביום השני עכ"פ חוזרות אחת מן המשמרות של יום ראשון שהרי לא נשארו אלא י"א משמרות והפרים ביום שני היו י"ב וא"א שלא תחזור אחת מן המשמרות לאותו פר הי"ב אבל ביום השני נשארו מן הפרים י"ב משמרות ולא היו בשלישי אלא י"א פרים ובמשמרות שנשארו די להם ועדיין נשארה מהם משמרה א' לאלים ולכבשים וכן בכל יום דוק ותשכח:

גמרא לימא מתניתין דקתני שחוזרין להפיס בפר של שמיני רבי היא ולא רבנן דתניא כו' אפי' תימא רבנן הנהו תרתי גופיהו דאשתארו שלא שלשו לאפוסי בעיין אינהו לחודיהו מיהת בפר של שמיני מי יקריבנו ויזכה בו והיינו פייס בפני עצמו דקתני שהיו מפייסות עליו שתי משמרות אלו:

מתני' ברגלים היו כל כ"ד משמרות שוות בלחם הפנים של אותה שבת ולא היה יתרון בו למשמרת שעובדת בשבת שהי' הרגל בתוכה משא"כ בשאר ימות השנה שהמשמר' שעבד' באותה שבת זוכה בלחם הפנים שלו:

וכן שוים בכל אימורי הרגלים ופרישנא בגמרא כל האמור ברגלים דהיינו כל הקרבנות שקרבין ברגל:

ובעצרת אומר בכל משמר ומשמר הילך חמץ של שתי הלחם הילך מצוה של לחם הפנים:

משמר שזמנו קבוע שהיה דינו לעבוד בשבת הרגל הוא מקריב תמידין כו' מפרש בגמ':

גמרא אמורי הרגלים דגבוה נינהו. פי' קס"ד דאימורים דתנן הכא היינו באימורים דעלמא שהם אברים ופדרים שהם כלים שם ופריק אמר רב חסדא מה שאמור ברגלים:

יכול אף בשאר ימות השנה כן. פי' שיחלקו בלחם הפנים עם משמר של אותה שבת כל משמר אחר שבא לירושלים ת"ל כו':

ת"ר מנין שכל המשמרות כו'. אלא לחם הפנים שאע"פ שלא היו שוים בעבודתו שוים כל המשמרות באכילתו ודוקא אכילתו אבל סילוקו וסדורו והקטרת בזיכין דוקא למשמרת הקבוע באותה שבת וכן מפו' בתוספתא ולהכי מרבינן מקרא לחם הפנים ולא מוספין משום דכתיב יאכלו דבר שכלו ראוי לאכילה משמע והיינו לחם הפנים ואסיקנא דאומרים סוכה ואח"כ זמן וכן הלכה:

דף נו.

מאי לפניה ומאי לאחריה אלימא לפניה יום א'. פי' שיום ראשון של חג היה לפני שבת דהיינו ע"ש ולאחריה יום אחרון ששמיני של חג היה לאחר השבת ביום הראשון דהיינו אחר שבת:

א"ה היינו שבת שבתוך החג אלא לאחריה שהי' יום א' יום ראשון של חג בא' בשבת ולפניה יום אחרון שהיה יום שמיני של חג בערב שבת שלא סייעו שאר המשמרות כלל באותו לחם הפנים ולא היה בתוך הרגל אלא לאחר שעבר הרגל או קודם שיחול הרגל כלל דאפ"ה תקינו רבנן שיהו שוות בו כל המשמרות משום דהכי לא סגיא דלא מקדמי ולא מאחרי שהרי כשהיה יום ראשון באחד בשבת היה לכל המשמרות לבא מערב שבת לא סגייא דלא מעכבי עד אחד בשבת ולפיכך היו שוות בו אלא משמר שזמנו קבוע נוטל עשר והמתעכב שנים הא כל שאפשר להם לילך קודם השבת לביתו ונתעכב עד לאחר השבת לא היו זוכות בו בשוה והיו זוכות בלחם הפנים של שבת שבתוך הרגל:

דף נו:

אמר אביי אוי לרשע אוי לשכנו כי הא דבילגה דקנסי' לכל המשמורה בשבילה טוב לצדיק טוב לשכנו שנאמר אמרו צדיק כי טוב: